

POLİTİK DURUM

açısından çözüm, yeni sorunların kaynağı olmaktadır. Şii - Sünni çatışması kontrolden çıkacak boyutlara tırmanırken işbirlikçi Maliki hükümetinde yer alan ama çelişkiler keskinleştiğinde hükümetten çekilen Sadr hareketi, aynı zamanda ABD'nin karşısındaki en büyük güçlerden birini oluşturmaktadır. Benzer biçimde, Kürtlerle Türkiye arasındaki çelişkiler, ABD'yi iki taraf arasında denge aramaya zorlamakta, bu çelişkiden, taraflara diğerini tehdit olarak göstererek kendi yanında tutmak, işbirlikçiliği sağlamlaştırmak için yararlanmaya çalışmaktadır. Türkiye bir yandan Kerük referandumunu engelleme çabalarını yoğunlaştırıp tehditlerini artırırken diğer yandan İncirlik üssüne savaş uçakları getiren ABD'nin savaş gücünü ve hazırlıklarını tırmandırdığı ifade edilmektedir.

TÜRKİYE VE SİYASAL DENGELER

Türk oligarşisi keskinleşen emperyalist rekabet ortamı içinde, pazarını korumak ve dışa açılmak için AB'ye *katılmak* politikasını benimsemişti. Aslında, Birliğe katılmak şeklinde ifadelendirilen olgunun geri planında, oligarşinin zaten emperyalist tekellerle kurmuş bulunduğu tekeli bağımlılık ilişkileri mevcuttur. Bu ilişkinin kitleler nezdinde mazur gösterilmesi ve işbirlikçiliğinin geniş kitleler için zararlarının, olumsuzluklarının örtülmesi amacıyla yaygınlaştırılan Avrupalılık hayali, bütün hükümetlerin programları olup çıktı. Birliğe katılım doğrultusundaki yasal düzenlemelerin bir kısmı bu bağımlılık ilişkilerinin daha da sağlamlaştırılmasına doğrudan hizmet ederken diğer yandan bu sürecin bir sonucu ve gereği olarak kendisine dayatılan bir takım düzenlemeler de bürokrasiyi ve onun üzerinden mücadele eden kesimleri rahatsız etmeye başladı. Somut olarak tekeli Avrupa Birliği yasal düzenlemelerinin etkilerinin görülmesi ile birlikte, askeri bürokrasi –arkasına aldığı bazı burjuva kesimlerin de adına– milliyetçi bir cephe açmaya girişti.

Ordunun bu saflaşmadaki gücü esas olarak üç faktörden kay-

1 MAYIS 1977

Taksim'de 1 Mayıs alanında sosyalizmin kırmızı bayrağını yükselten işçi sınıfı, kitleler

Oligarşinin 1 milyonluk kitleye karşı giriştiği provokasyon ve saldırı

İşçi sınıfı hareketinin mücadele bilincinde ve geleneğinde yaşatılan 1 Mayıs

sınıf mücadelesinde
KURTULUŞ
sosyalist dergi

HAZİRAN 2007

SAYI: 12

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü:
Önder YILDIZ

Adres:
Üsküdar Caddesi Pınar İşhanı No:15 Kat: 3/48
Kartal / İSTANBUL

Telefon:
(0216) 488 55 05

e-posta:
kurtulus.s.d@gmail.com

4 YTL

Baskı:
Can Matbaacılık
Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi Kat 3 No:7
Topkapı/ İSTANBUL
Tel: 0212 613 10 77

KURTULUŞ

ve (özellikle Baker-Hamilton raporuyla) öne çıkması, Kongre seçimlerinde Demokrat Partinin başarı kazanmasıyla kendisini göstermiştir. Savaş karşıtı kitle hareketlerinden egemen sınıfın önde gelen sözcülerine uzanan çeşitli kesimlerin baskılarının yanı sıra Kongre'deki Demokrat Parti çoğunluğu, Bush yönetimini uygulamalarında sıkıştırmakta, politikalarında değişikliklere zorlamaktadır. Diğer yandan Brüksel'deki Uluslararası Kriz Grubu da, Baker-Hamilton raporunun önerileriyle paralel olarak, ABD'nin Irak'ın komşularını sürece katmasını, Kerkük referandumunun ertelenmesini istemiştir.

ABD'nin iç politik mücadeleleri gibi, diğer emperyalistlerle olan rekabeti, ayrıca hedef aldığı direniş odaklarını bastırabilmek amacıyla bölgedeki birbirleriyle çatışmalı güçlerden bir birine bir ötekine dayanmaya, diğerine karşı desteğini almaya çalışması, gelişmeleri çelişkili ve sürekli yön değiştiren bir görünüme sokmaktadır. ABD yönetimi bir yandan Irak'ta adeta batağa saplandı ve durumun kötü olduğunu kabul ederken, diğer yandan İran ve Suriye'ye karşı saldırı hazırlıklarını da gündemden düşürmemektedir. Örneğin, Irak'ta izlenecek yeni stratejiyi açıklarken Bush, "bölgedeki dost ve müttefik ülkelere patriot füzesi sistemleri konuşlandırmaktan" söz edip "Suriye ve İran'ın 'terörizme' verdiği desteğin ve Irak'ta olumsuz etkilerinin kabul edilemez olduğunu" belirttikten sonra, İran ve Suriye'nin "terörizme" verdiği desteğin, İran'ın nükleer silah üretimini önlemenin vb. çaresini bulacağını, bunun için hem çevre ülkelere silahlar konuşlandıracağını, hem istihbarat paylaşımını arttıracığını ve hem de bu ülkelerle birlikte çalışılacağını söylemektedir. Bir yandan ABD, Irak'ta 'istikrar' sağlamaya yönelik olarak İran'la Suriye'yle ilişkiye girmekte, "Irak'ın komşuları" toplantısında bir araya gelmektedir. Diğer yandan bunlara karşı tehditlerini artırıp, karşılıklı 'casus' kaçırımlara varan bir soğuk savaş geliştirirken, her geçen gün sıcak savaş yönünde biraz daha ilerlemektedir.

ABD'nin birbirlerinin karşısında konumlanan güçlerin iki tarafıyla birden işbirliği arayışı, yerel çelişkileri de kızıştırarak, ABD

POLİTİK DURUM

pahalı çözümler üretmek dışında bir kapasite ortaya koyması mümkün değildir.

Afganistan, Irak ve oradan da İran ve bütün Ortadoğu'ya yönelen emperyalist saldırı, savaş ve işgal, anlatılan koşullarda gelişmişti. Emperyalizm, tek kutupluluğun, diğer bir ifadeyle karşıt kutbun dengeleyiciliğinden ve denetiminden kurtulmuşluğun avantajıyla bağımlılık ilişkilerini daha doğrudan, itiraza yer bırakmayan biçimlere çevirmek üzere saldırırken özellikle enerji kaynaklarını, yollarını hedef alıyordu. Ancak açık askeri müdahale, emperyalist odaklar arasındaki rekabet ve çelişkileri keskinleştirmekten öteye, karşısında giderek güçlenen muhalefet ve direniş hareketlerinin de kaçınılmazcasına gelişmesine yol açtı. Savaşla, askeri güçle hedeflerini elde etmeye çalışan ABD emperyalizmi, istemediği sonuçların doğmasını ise engellememektedir. Uyguladığı şiddetin derecesini artırması tepkilerin boyutlarını turmandırdığı gibi, gücünü çok büyük ölçülerde harcayarak zayıf düşmesi de karşıt güçlere hareket olanakları sağlamaktadır. Karşısındaki direnişi bastıramadıkça, aralarından bir kesimi diğerine karşı destekleyip yanına çekme taktiğine yönelmekte, bu ise, bir 'düşmanın' üstesinden gelmeye çalışırken diğerini güçlendirme sonucunu yaratmaktadır. Örneğin ABD, Irak'ta Sünni direnişini bastırmaya çalışırken kışkırttığı Sünni - Şii çatışması üzerinden, karşısında İran'dan Suriye ve Lübnan'a uzanan Şii cephesinin gelişme koşullarını yaratmıştır. Bu gelişmeye karşı da yeni yollar aramak zorunda kalmaktadır.

ABD emperyalizminin, Irak'ta ve Ortadoğu'da hedeflerine ulaşmaya çalışırken neden olduğu muhalefet ve direnişi bastıramaması ve giderek artan kayıplar vermesi, kendi içerisinde de politik mücadeleleri ve Bush yönetiminin simgelediği politikaya karşı çıkışları geliştirmektedir. ABD'nin başka güçlerle ittifaka gitmeden tek başına dünya hakimiyetini hedefleyen imparatorlukçu politika karşısında, müttefikleriyle ilişkilerini gözeten, bölge güçlerinin desteğini arayan bir politika tercihinin savunulması

1 MAYIS 2007

Oligarşinin saldırısıyla 36 kişinin katledildiği 1 Mayıs 1977'nin otuzuncu yılında, yine 1 Mayıs göstericileri oligarşiyle, işçi sınıfı hareketi burjuvaziyle karşı karşıya geldi. Oligarşi, Taksim'de 1 Mayıs'ı engellemek için, vapur seferlerini durdurdu, aramalarla boğaz köprülerini geçilmez hale getirdi, şehir dışından gelen otobüsleri şehre sokmadı, feribotları limana yanaştırmadı, trafiği felç ederken bütün İstanbul'u 1 Mayıs alanı haline getirdi. Bu sırada, Taksim'de 1 Mayıs yasağını kırmak için Taksim'e yürüyüşe geçen on binlere, Beşiktaş'ta, Dolmabahçe'de, Kabataş'ta, Okmeydanı'nda, 1 Mayıs Mahallesinde, Kurtköy'de, Tuzla'da, şehrin her yerinde, polislerle, askerlerle, copuyla, gaz bombasıyla, döverek, gözaltına alarak saldırı. Bütün saldırılara karşın, engellemeleri aşarak Taksim'e çıkmayı başaran işçiler, emekçiler ise, oligarşinin yasağını kırdıklarını, 1 Mayıs 1977'nin otuzuncu yılında Taksim'i yine 1 Mayıs alanı olarak kazandıklarını haykırıyorlardı:

***İşte Taksim!
İşte 1 Mayıs!***

KURTULUŞ

sunda, bütün emperyalist odakların çıkarları ortaklaşmakla birlikte, bunun kimin yararına ve daha çok kimin çıkarına olacağı konusunda birbirleriyle rekabet etmekte, çatışmaktadırlar. Üstelik, sosyalizmin yıkılması, kapitalizmi inşa etmeye çalışan ve bu süreci de sancılı yaşayan geniş bir ülkeler coğrafyası, varolan kapitalist merkezler dışında yeni bazı merkezlerin oluşmasını da getirmektedir.

Bugünkü durumu itibariyle, ABD ekonomisi, milli gelirinin yüzde 7'sine varan kronik cari açıklar vermektedir. Bu eğilimin düşme yönünde olmadığı da bilinmektedir. Bu durumda ABD saldırganlığının temelinde, yabancı sermaye yatırımlarının ABD dış açıklarını daha ne kadar finanse etmeye devam edeceğine yönelik kaygıları aramak yerindedir. Üstelik Bretton Woods sistemi çoktan çökmüş ve ABD *doları* yerine rakip bir para olan *euro* (bölgesel olarak da *yen* gibi paralar) dünya ekonomisinde 'genel eşdeğer' sıfatına aday olmuştur. Dünya pazarının ihtiyacını görece bir *genel eşdeğer* gereksinimini karşılamaktan uzaklaşan ve git-tikçe eşitsiz bir ilişkinin ifadesi olarak 'haraç' ifadesi olan *dolar* sırtında taşımak istemeyen Avrupa, bir dayatma karşısındadır. Bu dayatma ise, epeydir anlaşıldığı üzere, kapitalist tekellerin üretimlerinin maliyetlerini büyük ölçüde belirleyen, genel olarak enerji, özel olarak da petrolle doları eşleştirmektedir. Bu sayede dolar her ne kadar süngü gücü ile de olsa üretici gerçeklikle önemli ölçüde kopmuş olan bağına tekrar kurma şansını yakalamıştır. Epeydir doların sallanan tahtı petrolü temsile bağlandığı ölçüde güvenceye alınmış olmaktadır. Bu ise üretici güçlerin artırılması yoluyla değil de savaş makinesinin petrol ve enerji sahalarını işgali ile mümkün olabilmektedir. Şu anda dünya petrol borsalarında bütün işlemler dolara bağlanmış ve bunca savaş, bütün bu yıkım, emperyalist merkezlerin hepsini birden eşit derecede memnun etmese de gerçek bir sonuç vermiştir. Kapitalizmin bugün geldiği düzey, kendi çelişkilerini aşma potansiyeli, bir dünya parası yaratma sorunu karşısında çözümsüzdür. Bundan sonra da krizler ve savaşlar içinde debelenip insanlığı mahvetmek gibi geçici ve pahalı çözümler

POLİTİK DURUM

de tüketim gücü ile dünya ekonomisinin motoru sayılıyor. 1929'dan önce dünya sanayi üretiminin yüzde 44,5'ini gerçekleştiren ABD'nin üretimi şimdi AB'den düşük ve Japonya'dan biraz fazla.

Üretim ekonomisi yerine tüketim ekonomisi olarak dünya krizinin merkezinde bir rol oynayan ABD içinde, resmi istatistiklere göre 37 milyon insan yoksulluk sınırının altında yaşamaya çalışıyor. Ve bu rakamın artması kaçınılmaz görülüyor. Peki bu duruma nasıl gelindi?

İkinci Dünya Savaşı sonrası yürürlükte olan Bretton Woods anlaşmaları ile ülke paraları altın karşısında sabit bir orana, altın da belirli bir orandan dolara bağlanmıştı. Böylece ticarete bütün oklar ABD'yi göstermeye başlamıştı. Dünya rezerv altınlarının büyük bölümüne sahip olan ABD ve ekonomisi hakkında bütün dünyaya yayılan efsanenin temeli buydu. Doların maliyeti, kesilen ağaçların doğaya maliyeti kadardı ve eşitsiz değişim uzun süre boyunca, savaş sonrası ekonomik canlılık içinde bu koşullarda sürdürülebildi. Üstelik bu eşitsiz değişim, yeniden imar ve kalkınma telaşındaki Avrupa tarafından hem kabul ediliyor hem de toplamda kendilerine artı olarak yansıyan olumlu etkileri bulunuyordu. Bir çok ekonomist, ABD ekonomisinin İkinci Emperyalist Savaştan 70'lerde dünya ekonomisinin yaşadığı petrol krizine kadar geçen zamanı, ABD ekonomisinin hesapsız finanse edilmesi olarak değerlendirir. Bir yönüyle bu, gelecekte ödünç alınarak gerçekleştirilen bir tüketimdi. Bunun ne zamana kadar süreceği sorusunun yanıtlanması ise sosyalizmin yıkılması ile aciliyet kazandı. ABD'nin kapitalist sistemin jandarmalığını yapması ile kabul edilebilen bu eşitsizlik, sosyalizmlerin yıkılması ile birlikte hızla sorgulanmaya başladı.

Bu koşullar içindeki ABD, dünya hakimiyetinin sarsıldığı koşulların sosyalizmin yıkılması ile paralel geliştiği sürece müdahil olmuştur. Dünyanın yarı-sömürge ve bağımlı ülkelerinin yanısıra, yıkılan sosyalist bloğun kapsadığı bölgenin de bağımlılık ilişkileri içinde emperyalizmin tekeli girişimlerin düzenlenmesi konu-

İÇİNDEKİLER

Küreselleşme, 'ılımlı İslam', şoven milliyetçilik, militarizm...
EMPERYALİZM ve OLİGARŞİNİN SEÇENEKLERİ 9
Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimleri sürecinde saflaşmanın keskinleştiği ortam, dünya ölçeğinde emperyalizmin politikalarından bağımsız değildir.

Sovyetlerde 'reformlar' ya da 'deformasyon'
REFORMİST REVİZYONİZM ve EKONOMİK YABANCILAŞMA 61
Sovyet tarihinin incelenmesinde revizyonizmin hakim olup rejimin tıkanıklığa sürüklendiği dönem ele alınıyor.

SÜHA ILGAZ

Tarihsel ve sınıfsal gelişimi açısından
DEMOKRASİ 95
Demokrasi kavramının sınıfsal ve tarihsel temelleri ifade ediliyor.

HACI YILDIZ

Demokrasi tartışmaları içerisinde
AVRUPA BİRLİĞİ 147
'Demokrasi' adına alınan belirli Avrupa Birliği yandaşı ve karşıtı tutumlar tartışılıyor.

KUZAY YALÇIN

KURTULUŞ

iktisat politikalarının etkileri ile savaş politikalarının kesişmesinden en çok etkilenen kesim olan göçmenler ve yabancı işçiler, uzun süredir bu kıtada görülmeyen türden bir eylemlilik içine girdiler. Özellikle savaş ve işgal karşıtı protestolar ve eylemler, başta işgalci ABD olmak üzere tüm dünyaya yayıldı.

Latin Amerika'da ise, bir yandan Ortadoğu'da fazlasıyla meşgul olan ABD emperyalizminin bölgedeki baskılarının nispeten azalması, diğer yandan uzun bir süredir iflas etmiş IMF politikalarının bölge halkları tarafından reddi temeli üzerinde, ABD'nin bizzat içine kadar uzanan bir tepki ve muhalefet de gelişti. Derin sefalet içerisindeki kitleler ile nispeten süreklilik taşıyan bir mücadele geleneğine sahip Güney Amerika ülkeleri, Brezilya'dan Arjantin'e, Venezüella'dan Bolivya'ya kadar IMF politikalarını sonuna kadar takip etmiş ve bu ülkelerde, biraz da bu koşulların ürünü olarak solcu hükümetler yönetime gelmiştir. Chavez'den Morales'e kadar bütün hükümet başkanları, kapitalist devletlerin başına geçmiş sol hükümetler olarak, uygulayacakları politikalarla tekellerin kârlarını kısıtlamak, devletleştirmeleri gerçekleştirmek ve kitlelerin taleplerini karşılamak yoluna gitmiştir. Bu politikaların karşılığı sağlanan kitle desteğidir ve Chavez de kendisine karşı gerçekleşen CIA darbesinden yine halkın kendisini sahiplenmesi ile kurtulmuştu.

Sosyalizmin yıkılması, emperyalist rekabeti dizginlerinden kurtardı ve kapitalist kamp içindeki uyumlar bozuldu, BM'den NATO'ya, Dünya Bankası'ndan IMF'e uluslararası kurumlardaki dengeler tartışılır oldu. Esas olarak ABD hegemonyasında olan ve yine ABD hegemonyasına hizmet eden bu kurumlar, ABD tarafından amaca uyduğu ölçüde başvurulan, ama bir yandan da AB'nin ağırlığını hissettirmeye çalıştığı ve üzerinden emperyalist tekel kârları peşinde koştuğu kurumlardı. Dengeler bozulduğunda soğuk savaşın lideri ABD aslan payını isteyecekti. AB açısından buna yüksek sesle itiraz etmek ilk önceleri pek mümkün olmadı. Ama yeni bir döneme girilmişti ve ABD'nin ekonomik üstünlüğü AB lehine gerilemişti. ABD artık üretim gücü ile değil

edilecek tekel kârlarının emperyalist ülke işçi sınıflarının geneline yayılması mümkün olmadığı gibi, Batıda da sınıfın azınlığını oluşturan ayrıcalıklı kesimler daralma eğilimindeydi. En başta Batı işçi sınıfları olmak üzere herkes için giderek iyice anlaşılır hale gelebileceği gibi, işçi sınıfının çıkarları, bütün dünyada birlikte bir karşı çıkıştan ve birliğinden geçiyordu. Keskinleşen paylaşım savaşımı, sermayenin değersizleşmesine ve düşen kârlara çare gözükmeyeceği gibi, ayrıcalıklı kesimlere verilecek sus payları da azalmak durumundaydı.

Tabii Batıda işçi sınıflarının bunu hemen idrak edip sınıf dayanışmasını yükseltmesini ve enternasyonalizmi inşa etmelerini beklemek abes olacaktı. Ekonomik kriz Batıdaki işçi sınıflarına yansıdığı ölçüde, oralarda da öncelikle milliyetçi açılımlara neden oldu. İşsizliğin ve düşük ücretlerin nedeni yabancı ve göçmen işçiler olarak gösterildi ve büyük ölçüde bu başarıldı da! İşçi sınıfı ve emeğiyle çalışanlar aleyhine gelir dağılımının bozulması, sosyal hakların kaybı ve bunun sonucunda yükselen tepkiler, kapitalistler tarafından milliyetçilik temelinde gerekçelendirildiği, bu potada eritildiği ölçüde, özellikle Avrupa'da sınıf hareketi bir süre daha hedefini şaşıracaktı. Komünist işçi partilerinin ve enternasyonalin eksikliği koşullarında, Avrupa'da milliyetçiliğin yükselişe geçmesi de doğal bir sonuç olmaktadır.

Bütün bu olumsuzlukların yanında süreç ilerledikçe, mevcut sınıf örgütleri ve aktivistler tarafından etkilenen sınıf hareketinin, kısmen kapitalizm karşıtı bir söylem ve pratiğe yöneldiği de görüldü. Emperyalist politikaların savaşlarla birlikte yürürlüğe konmuş olması, savaş karşıtı politikaları emperyalizm ve giderek kapitalizm karşıtı bir niteliğe dönüştürmeye başladı. Savaştan mağdur olan bağımlı, sömürge ülkeler işçi sınıfları ve halkları ile yine farklı ölçülerde de olsa mağdur olan Batılı ülke işçi sınıfları, aynı tepkileri vermeye başladılar. Aralarındaki kültürel önyargıların ve milliyetçilik duvarının aşılmasının nesnel imkanları böylece oluşmaya başladı. Hatta kıta Avrupa'sının dışında Amerika'da bile savaşın 'olumlu' etkileri görülmeye başladı! Küreselleşmeci

Küreselleşme, 'ılımlı İslam', şoven milliyetçilik, militarizm...

EMPERYALİZM VE OLİGARŞİNİN SEÇENEKLERİ

Milliyetçi militarizmle küreselleşmeci dinciliğin çatışması, emperyalizm ve oligarşinin alternatifleri arasındaki bir saflaşmadır. Eksik olan ve yaratılması gereken, işçi sınıfının komünist alternatifidir, komünist işçi partisidir.

Türkiye, cumhurbaşkanlığı seçimine odaklı olarak büyük bir politik krize girdi. Türkiye'de on yılda bir beklenmesi artık alışkanlık haline gelse de, birçok ülkede belki yüz yılda bir bu boyutlara ulaşan kriz, hızlı alt üst oluş sırasında sistemin işleyişini açığa vurması, sınıf egemenliğinin üzerini örten örtünün açılması ve devlet yapısının ayrıntılarını göstermesi bakımından büyük önem taşıyor. Bu kriz çok kısa bir süre içerisinde, giderek daha üst boyutlara tırmanmış olmakla birlikte, aslında uzun bir süredir yaşanmakta olan gelişmelerin ürünüdür. Bu nedenle, sürecin tam bir değerlendirmesini yapmak, yıllar öncesinden bu yana çelişik eğilimlerin yarattığı

POLİTİK DURUM

birikimleri izlemeyi ve bu etkenleri ve yol açtıkları gelişmeleri de dünya ölçeğinde ele almayı gerektirir.

KÜRESELLEŞME VE EMPERYALİST SALDIRGANLIK

Neo-liberal ideoloji, sosyalizm sonrası küreselleşme, emperyalist rekabet ve sermaye birikimi politikalarının ihtiyaçlarına göre bütün dünyayı yeniden düzenleme stratejisinin ortamını hazırladı. ‘Özgürlük, demokrasi ve insan hakları’ kavramları, ‘acı ilacı şekere bulamak’ işlevini uzunca bir süre başarıyla gördü ve halen kullanılmakta. Ama artık hikayenin egemenler için *tath* tarafları tükendi. Bütün dünya, bu politikaların sonuçları olan işsizlik, sefalet, sömürünün katlanarak artması, çevre katliamı ve savaşlarla, yani acı gerçeklerle baş başa kaldı. Kapitalizmin nispeten dengelendiği ve işbirliğinin ön plana çıktığı soğuk savaş dönemi neredeyse aranır oldu.

Geride bırakılan bu dönem, düşman kamp olan sosyalizmin etkileri ile kapitalizmin sosyal devletine bir alan açabilmişti. Sosyalist sistemin varlığı, dış ticarete ve esas olarak da pazar alanlarına belli sınırlar getiriyordu. Emperyalist rekabet, karşısındaki sosyalist sistem nedeniyle kendi çelişkilerini ve rekabetini belli kayıtlar altında yürütmekteydi. Bu, dış politika alanında emperyalist politikaları ve kapitalist devletlerin iç politika alanındaki düzenleyici rollerini ön plana çıkarıyordu. Tekil sermayelerin çıkarlarının sermaye sisteminin kendisine bir tehdit oluşturmasını engelleyen düzenlemelerle sorumlu olan kapitalist devletin, yeni dönemle birlikte, bir savaş makinesi olarak düzenlenmesi gerekti.

Bu savaş ilanı, yıkılan sosyalizmin mezarının üstünde sevinçten tepinirken atılan ve aslında bir zafer çığılığı olan “barış” sloganında ifadesini buldu. Bir döneme damgasını vuracak sahte barış rüzgarları, işçi sınıfına haddini bildirmek için estirilmeye başlandı. ‘İşte yenildiniz ve artık bizimle savaşmayın! Çünkü biz kapitalistler, sizin de çıkarlarınızı sağlarız’ deniyordu. Yüksek perdeden, ‘Biz kazanırsak siz de kazanırsınız’, mesajları verildi. ‘Kapitalist-

KURTULUŞ

lerle işçilerin çıkarları ortaktır’, ‘hepimiz aynı gemideyiz’ teraneleri ortalığı kaplamıştı. Bu açıdan, savaş ve şiddetin ön plana çıktığı bu barış sahteciliğiyle birlikte, kapitalist devletlerin hem bütün dünya işçi sınıfına yönelttiği saldırı, hem de dünyayı paylaşmak üzere kendi aralarındaki rekabetlerini artırması, yeni bir paylaşım kavgasının içine girildiğini gösteriyordu. Ama bu doğrultuda bir savaşa girmek, bunun için hazırlanmak ve en önemlisi, bu paylaşım savaşını engelleyebilecek tek güç olan işçi sınıfını parçalayıp, savaşın içine çekebilmek için, işçi sınıfının siyasal ideolojisi olan sosyalizmin köreltilmesi, ideolojik düzeyde de yenilmesi gerekiyordu. Böylece suçuna işçi sınıfını ortak edecek olan burjuvazi, paylaşım savaşının önündeki engel olarak işçi sınıfını da bertaraf edebilecekti. Sosyalizmin yaşanan yenilgisinin onun mutlak yenilgisi anlamına gelmediği kapitalistler tarafından bilinmekteydi; esas zafer sınıf bilincinin dağıtılması ile güvenceye alınabilirdi ve burjuvazinin ideologlarının “tarihin sonu” tezi ile varmak istedikleri hedef de buydu.

Bu gelişmelere ve kapitalistlerin bu saldırılarına karşı durabilecek işçi sınıfı ise yenilmiş, dağınık ve her şeyden önemlisi perspektiflerini kaybetmiş olarak süreci karşıladı. Bağımlı ve sömürge ülkelerin işçi sınıfları üzerinde, sorunlarının kaynağını emperyalist ülkelerin işçi sınıflarını da içerecek biçimde emperyalist ülkelerde bulan ve sınıf kardeşlerini de emperyalist sömürden pay alanlar olarak suçlayan bir değerlendirme biçimi etkin oluyordu. Batılı ülke işçi sınıflarını bir bütün olarak “işçi aristokrasisi” olarak gören bu anlayış, enternasyonalizmi terk ettiği ölçüde ulusalcılığın etkisine girdi. Kapitalist merkezlerden çevreye doğru gidildikçe, ulusal tepkilerin yerini tam bir dağılma, parçalanma alıyor, ulusal tepkiler, dinsel, etnik vb etkenler üzerinden giderek daha geri planlara çekiliyordu.

Oysa ki sermaye sisteminin, sosyalizmlerin varlığı süresi boyunca birikmiş olan ve çözmek zorunda olduğu sorunlar, ekonomik durgunluk, sermaye birikimi, kârlılık sorunları, ciddi bir savaşa hazırlanmayı gerektiriyordu. Emperyalist sömürden elde

POLİTİK DURUM

dolayısıyla hükümete karşı sert tavır almıştır. Ordu başta olmak üzere tüm şoven kemalistlerle AKP ve liberalizm yanlılarının bilek güreşine dönüşen Çankaya seçiminde de, TÜSİAD, gerginliğin engellenmesi adı altında, Erdoğan'ın aday olmamasını ve uzlaşarak başka birini bulmalarını önermiştir. Aynı doğrultuda Financial Times'da da Erdoğan'ın aday olmaması istenmiştir.

Erdoğan'ın cumhurbaşkanlığını engellemeye odaklanan süreç aslında, parlamento seçimleri doğrultusundaki sürecin bir parçasını oluşturuyordu. Ancak Erdoğan'ı cumhurbaşkanı adaylığından vazgeçirmek için, 'AKP'yi zayıf düşürmemesi, başbakanlıkta kalması' gibi bir gerekçeye de dayanıldığından, parlamento seçimleri konusu cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde öne çıkarılmayıp hükümet sorunu cumhurbaşkanlığı seçimi sonrasına bırakılmıştı.

Öte yandan, Genelkurmay Başkanı Büyükanıt ise, cumhurbaşkanlığı seçimlerinden tam üç ay önce, Washington'da "dügmeye bastığını" ilan etmişti. Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinin başlamasının öngünlerinde gerginlik daha da tırmandı. Ankara'daki Cumhuriyet mitinginden iki gün önce düzenlediği basın toplantısında Büyükanıt, Irak'a operasyon yapılmasını savunurken, PKK gazetecisi istemediğini vurgulayarak, Kürt hareketini hedef gösteriyor ve AB müktesebatının uygulanmasının Türkiye'yi parçalayacağını iddia ediyordu. Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin olarak ise, "Cumhuriyetin temel değerlerine sözde değil özde sahip olan bir kişi" istemekle birlikte, kararın Meclis'e ait olduğunu ileri sürüyordu. Bu sırada, Genelkurmay 'andıç'ı ve darbe girişimlerini yayınlayan Nokta Dergisi, askeri savcılık talimatıyla basıldı. 'Darbeci paşanın' başkanlığındaki ADD'nin başını çektiği Ankara mitingine de, ellerinde Türk bayraklarıyla yüz binler toplandı.

Tandoğan mitinginin ertesinde TÜSİAD Başkanı Yalçındağ, Cumhuriyet mitingine işaret ederek, 'kendi düşüncesi' adına – aksi durumda "azami dikkat harcaması gerekeceğini" söyleyip– Erdoğan'ın cumhurbaşkanlığına aday olmamasını bir kere daha

KURTULUŞ

naklanmaktadır. İlki, geçmişten bu yana devlet yapısı içinde sahip olduğu ama bugün değişmekte olan ağırlığı, ikincisi, süreçten zararlı çıkan ulusalcı (orta) burjuvaların desteğini arkasına alması ve en önemlisi olan üçüncüsü de, bir NATO gücü olan TSK üzerindeki ABD etkinliğidir. Bu açıdan iç politikadaki burjuva saflaşma, askeri bürokrasinin ulusalcı söylemlerle politikaya müdahalesi, emperyalist kampların (AB ve ABD'nin) Türkiye üzerindeki rekabeti açısından değerlendirilmelidir. Aksi taktirde iç politikadaki gelişmeler gerçek ağırlıkları ile değerlendirilemezler.

Sürecin bu noktasında, AB süreci vs gerekçeleri ile siyasal sistemdeki yeri değiştirilmeye çalışılan, siyasilerin denetimine alınmaya çalışılan ordu, güçlü bir aktör olarak mevcut rolünü korumaya çalışmaktadır. Kendi faaliyetleri ile milli güvenlik için ne kadar gerekli olduğunu sık sık vurgulayan ve bu açıdan *fırsatlar yaratan* TSK, emperyalizm ve tekelci burjuvazi açısından politik tercihlerden birini temsil etmektedir. Geçen seçimlerde ise AKP, ABD'den aldığı destek ve Türk tekeli burjuvazisinin tercihi ile iktidar olmuştu. Tekelci burjuvazi açısından, askerlerin ağırlıklarının azaltılması yönünde, AB süreci doğrultusunda, AKP ile TSK karşı karşıya getirilmişti. TSK'nın dizginlenip geri çekilebilmesi koşullarının oluşmasının ardından bu sefer de TSK'nın, kaybettiği, kaybetmeye başladığı ayrıcalıkları, gelişen yeni koşullar içinde, sahiplenmesi ve sesini tekrar yükseltmesinin koşulları oluşmuştur. Eğer, emperyalist kamplar arası çelişkinin artmasıyla devreye giren, ordunun ABD'ye doğrudan bağımlılığı etkeni olmasaydı, oligarşinin yeni düzenlemeler içinde orduyu uygun bir şekilde konumlandırması kuşkusuz daha kolay olacak ve TSK, böyle bir rol talep edecek gücü, değişen koşullar içinde muhtemelen kendinde bulamayacaktı.

Bu noktada söylenebilecek olan ABD'nin, Pentagon ilişkileri üzerinden TSK ile sürdürdüğü ilişkilerini, Türk tekeli burjuvazisinin politikalarını yönlendirmek amacıyla basınç oluşturmak için kullandığıdır. Söz konusu olan, tıpkı AKP'nin ABD'den icazet alması gibi, TSK'nın ABD emperyalizminin politikalarına

POLİTİK DURUM

yedeklenmesi, taşeronluğa soyunmasıdır. Bu da milliyetçilik görüntüsü altında, Ortadoğu batağında rol talep edilmesi anlamına gelir.

Bu sırada, Şemdinli'den başlayarak gerçekleştirilen bir dizi saldırı ve katliamda, Susurlukçu İbrahim Şahin'e, Veli Küçük'e kadar ulaşan ilişki silsilesi ortaya dökülmüş, ancak geri adım atan hükümet, bir çok delil ayan beyan ortadayken hamle yapamaz olmuş, elini kolunu bağlamıştır. Amerikancı kanadın politikalarına zemin hazırlayan hamleler, provokasyonlar, psikolojik harbin bütün gerekleri bir bir yerine getirilmekte, bu yönde maharetler, öyle pek de çekinmeden sergilenmektedir.

Oligarşi ise, içinde bulunduğu ekonomik kriz ve birikim sorunları açısından AB projesinin önüne açtığı ufku, ABD'nin genişletilmiş Ortadoğu projesinden farklı olmadığını artık saklayamamaktadır. Bu noktada ordu iç politikada daha ağırlıklı bir yer tutmaktadır. Üstelik oligarşi, ABD'nin çok daha kestirmeci pragmatizmi ile baş ağrısını giderebilecekken, AB'nin önüne serdiği dolambaçlı yollarda daha fazla oyalanmamayı düşünür olmuştur! Bir nevi piyasa kızıştırmak gibi algılanabilecek de olan AB ve ABD politikaları arasında kalmış durumdaki oligarşi için makas gittikçe açılmaktadır. İşte bu noktada, sol liberallerin Avrupa'dan bekledikleri *demokrasi* de gecikip durmakta, oligarşi bocalamaktadır. Sol liberallere ise oligarşi bocalamasın diye ona destek olmak düşmektedir.

Türkiye'yi savaşa sokmakta zorlanan ABD ise, TC'nin Kürt hareketinin bugünkü düzeyinde geliştireceği askeri yanıtların, savaşın Türkiye'ye taşınması anlamına geleceğini bilmektedir. Bu aşamada TC'yi bir bölge savaşına sokmak daha da kolaylaşacaktır. ABD'nin bu yönde hesapları ağır ağır işlemektedir. Diğer yanda, kendisine bağımlı bir TC'nin, kendi sınırlarını da aşarak düzenleyeceği arka bahçesi ile Ortadoğu'nun kalbine kadar ineceğini hesaplayan AB bulunmaktadır. Ve bir kez bu yola girildiğinde, Türkiye - ABD planlarına karşılık, AB - Kürdistan planları, iki emperyalist kampın farklılaşmış yol haritaları olarak belire-

KURTULUŞ

patronlarının istediği doğrultuda hareket eden bir tetikçiden başka bir şey değildir. Yarın şartlar değişir ve patronları başka yöntemleri gündeme alırlarsa, o ya hemen buna uyar veya çöpe yollar. Dolayısıyla yapılan samimiyet ölçme egzersizlerinin hiçbir kıymeti yoktur. Ancak yine de bir tehlikeye işaret etmekte yarar var. Yapılan önerilerin yukarıda aktarılan kısımlarının hemen hemen hiçbirine karşı çıkmak gerekmez; onları komünistler de, tüm liberal demokratlar da şu veya bu biçimde destekler. Tehlike ise, tüm bunların, sömürü sisteminin ve sömürgeciliğin devamı için savunulduğunu unutmaktadır. Yer yer Kürt ulusal hareketi önderlerinden "Ağar samimimidir, geçmişi unutam" gibi söylemler duyulmaktadır. Halbuki Ağar yüzlerce faili "meçhul"ün katilidir, derin devletin baş tetikçisidir. "Ovaya inmek" gibi öneriler, ne sömürü sistemini ve ne de sömürgeci sistemi yok etmeye yönelik değildir ve asla da onlardan böyle bir öneri gelemez. Önerilerin tümü, sistemin verimli sürdürülmesi içindir. Dolayısıyla ne komünistler, ne de ulusal kurtuluş hareketi bu önerilere bel bağlayarak kendini organize edemez.

TÜSİAD ise 'samimidir'; daha doğrusu, bunların hayata geçmesi verilen koşullarda işine gelmektedir. Bunu siyasi alanda üstlenecek Ağar'dan daha müsait figür de gözükmemektedir. O, hayatı boyunca yaptıklarıyla bunları göğüsleyecek hemen hemen en uygun kişiliktir ve o da, bu konuda şimdilik TÜSİAD kadar ve onunla birlikte 'samimidir'. Ama şartlar değiştiğinde her şeyi top-tan silip atacıklarını, bütün hamleleri buna göre yapmanın şart olduğunu asla unutmamak gerekir.

Ordunun ve onun gölgesinde kemalist seçkin elitlerin, Demokles'in kılıcını kaptan köşkünün tepesinde sallamalarını tekeli sermaye istememektedir. Bu konuda AKP ile de uyum içindedirler. Bu anlamda oligarşi gibi AKP de, şoven milliyetçi ve ırkçı faşist propaganda ile adeta iç savaşa doğru sürüklenmeye engel olmaya çalışan bir tutuma girmiştir. Diğer yandan TÜSİAD, dinci kadrolaşma ve şeriatçı adım ve oluşumlarda AKP ile zıt kutupta yer almıştır. Özellikle Merkez Bankası Başkanı seçimi

POLİTİK DURUM

tarafından güncelleştirilen TÜSİAD raporu da aynı bütünün parçalarıdır.

Güncelleştirilen TÜSİAD raporunun getirdiği önerilere göre, vatandaşlar Türkçe dışında ana dillerini okullarda seçmeli dil olarak okumalı; Genelkurmay, Milli Savunma Bakanı'na bağlanmalı; kimliklerde din hanesi kaldırılmalı; din dersi zorunlu olmaktan çıkarılmalı; imam-hatip liseleri, imam hatip ihtiyacı kadar öğrenci almalı; Millî Güvenlik Kurulu kaldırılmalı; 1982 Anayasası kaldırılıp, yeni anayasa yapılmalı; Askeri Ceza Kanunu'nda ölüm cezası ve anayasaya aykırı cezalar değişmeli; seçimlerde ülke barajı kaldırılmalı veya yüzde 4-5'e düşürülmeli... Böyle devam edip giden rapor ne şoven kemalistlerin, ne faşistlerin ve ne de şeriatçıların işine gelirken, Sabancı'nın "301 ayıbından kurtulmalıyız" sözleri de hem faşistlerin, hem de şoven kemalistlerin azgın tepkilerine yol açmıştır.

Eski MİT müsteşar yardımcısı Cevat Öneş de, Kürt sorununun demokratikleşme ile, Kürtlerin insani haklarının verilmesi ve barış sağlanmasıyla çözüleceğini, bu konuda özeleştirilmesi gerektiğini anlatmış, Kürt sorununun silahlı PKK'yi yok etmekle bitmeyeceğini, Öcalan ve PKK'nin ileri sürdükleri 'birlikte yaşama' ve bunun koşullarının dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır.

Ağar ise "illegal silahlı mücadeleyi bırakıp legal siyasi mücadele yapınlar" demektedir. Tabii ki bu bir genel affi da kapsar. Sorun tek başına ne Ağar, ne Cevat Öneş ve hatta ne de tek başına TÜSİAD sorunudur. Sorun, bir bütün olarak dünya emperyalist-kapitalist sisteminin ve emperyalist odakların sorunudur. İstem onların istemidir ve ortaya çeşitli kanallardan görüşlerini iletecek figürler sürmektedirler.

Ağar'ın çıkışı birçok kişinin ezberini bozmuş gibidir. Kimine göre bu bir aldatmaca, kimine göre Ağar değişti, kimi de çeşitli sorgulamalarla samimiyet ölçmeye çalışmaktadır. Halbuki Ağar açısından ne bir değişiklik, ne bir kandırmaca ve ne de bir samimiyetsizlik söz konusudur. Ağar, tarihi boyunca olduğu gibi, yine

KURTULUŞ

bilir. Bu durumda da Türkiye - Kürdistan ilişkileri, büyük ölçüde iki emperyalist merkezin ilişkilerinin belirleyiciliğinde gelişecek, emperyalist rekabetin konusu olacaktır.

EMPERYALİST PROJELER İÇERİSİNDE KÜRTLER

ABD'nin, İran'ın kuşatılması açısından belki de en önemli hal-kayı oluşturan Türkiye'de işleri şansa bırakmak istememesi, Kürtler karşısında bu sefer Türk kartını biraz daha öne çıkarmaya başladığını göstermektedir. Aynı şekilde Kürt meselesinde Türkiye'nin hassasiyetini bilen Avrupa Birliği de ABD'nin hamlelerini karşılamaya çalışmakta, özellikle PKK'yi hedef alan açıklamalarda bulunmaktadır. Kimse Kürtler üzerinden Türkiye ile ilişkilerini fazla gerginleştirmek, fazlaca açmak istememektedir. Bunun nedenleri vardır. Haritaya bakmakla bile anlaşılacağı gibi Kürtler, bütün bu dalaş alanının tam ortasında, bütün birimlerin içinde konumlanmıştır; tarihsel varlıkları, müdahaleye konu olan bütün ülkeleri kesmektedir. Buna rağmen uluslaşma sürecinin nispeten gelişmemişliği, ulusal parçalılık ve uluslararası ilişkiler alanındaki belirsizliklerle sarılmış varlıkları, her şeyden öte devlet olarak cisimleri, ne Avrupa'nın ne de ABD'nin, bölgeye yönelik geniş çaplı operasyonlarını taşıyabilecek nitelikte değildir.

Her iki kamp da Türkiye'ye, bölgede ileri karakol görevi biçmektedir. Bu ölçüde düzenlemelerin yapılacağı ve savaşın yayılacağı bölgeyi pazar ve yeni fırsatlar alanı olarak Türk oligarşisinin önüne sunuyorlar. Ama bu durumda değişen bir çok şeyin aynı anda hesap edilmesi gerekmektedir. Kürtler bu ateş çemberi içinde, dış etkenlerin, belki de tarihlerinde ilk kez olumlulaşmasıyla, uluslaşma sürecini ileri bir noktaya taşımıştır. Uluslaşma sürecinin bütün tipik görüntüleri, Kürt ulusal kurtuluş mücadelesi içinde görülebilmektedir. Parçaları arasında rekabetçi ve şiddet temelli ilişkiler önemli ölçüde aşılmıştır. Özellikle diğer parçalardaki siyasi çizgilere göre modern ilişkiler sunan PKK'nin ağırlığını artırması ölçüsünde, uluslaşma süreci karşılıklarını bulmaktadır. PKK her bir parçasındaki fiili varlığından çok, savunduğu

POLİTİK DURUM

politikaların Kürt halkı içinde bulduğu karşılıklar üzerinden uluslaşma sürecinin etkin bir parçası sayılmalıdır. Diğer parçalarda da gücünü artırması ölçüsünde Kürt ulusal kurtuluş mücadelesi kendi içinde birlik eğilimini artırmakta, geçmişte sık sık görülen türden çatışma ve rekabet, sahiplenme, koruma ve birlik zorunluluğu ile yer değiştirmektedir. Bundan önce, bir parçasındaki öncülük, diğer parçasındaki siyasi oluşuma, saldırır, savaş açabilirken, şimdi bu pek mümkün gözükmemektedir.

Bütün bu ‘olumlu’ gelişmelere karşın, uluslaşma ve devletleşme süreçlerindeki gelişmemişlikleri açısından Kürtler, bölgeye müdahale açısından Türkiye karşısında, Irak örneğinde olduğu gibi kolayca tercih edilebilecek; ya da tam tersi, Türkiye ne kadar güçlü ve gelişkin bir devlete sahip olursa olsun bunun karşılığında Kürtler, bütün projenin dışına itilecek şekilde feda edilebilecek bir konuma sahip değildir artık. Buna karşılık Türkiye’nin Kürtlere karşı şiddet ve terörü artırarak imha ve yıkım politikalarına girişmesi, ileride, örneğin Kosovo benzeri uluslararası barış gücü müdahalesi gibi, girişilen saldırının tersi yönünde sonuçlara yol açacak senaryolara kapı açmanın koşullarını da oluşturabilir. Ama daha kuvvetli olasılık, Kürt meselesine yönelik bir ‘demokratik açılım’ ekseninde oluşturulacak bir birliğin koşullarını sağlayarak daha geniş çaplı operasyonlar ve savaşlar için hem Türklerin hem de Kürtlerin birlikte hazırlanmasının koşullarının yaratılmasıdır. Uzun süreli ve geniş çaplı bir hazırlık gerektiren bu strateji, Türk oligarşisine, daha geniş bir ölçekte, bütün bir Ortadoğu’da, emperyalist saldırıya ortaklık rolü oynama olanağını sunmaktadır.

AB açısından da bu konuda söylenebilecek, bir çok şey bulunmaktadır. Normal ilişkiler içinde Abdullah Öcalan’ın tutukluluğunun başında sunduğu çerçeve, bir çok kapıyı ve özellikle Ortadoğu kapısını açan bir nitelik taşımaktaydı. Abdullah Öcalan, ‘Kürtleri kazanın koç başı siz olun, sırtınız yere gelmez’ anlamına gelen politik bir teklif geliştirmişti. Ama bu konuyu gündem yapacak esnekliğe çok uzak olan ve hatta niteliği gereği

KURTULUŞ

Dink cinayeti ve hepsinden de sansasyonel olan, yıllar öncesinin Sivas katliamları, hem bilinen ve devletin içinden belli kesimlerin desteğiyle yapılan, hem de devletin bütününün istemi dışında, hatta belki de onlara rağmen yapılan saldırılardır. Bunların kimi provokatif, kimi toplumda yılgınlık yaratıp sindirme, bir kısmı kendini dayatarak kabul ettirme, bir kısmı kendini devletin tarafı kabul ettirme, bir kısmı da kendini devletin, cumhuriyetin asıl sahibi gören eylemlerdir. Öte yandan, militarizmin sivil teorisyen ve propagandistleri ise, antidemokratik yasa ve uygulamaları meşrulaştırmak doğrultusunda ideolojik üretim, propaganda ve ajitasyonu görev edinmişlerdir.

Çelişkili biçimde, milliyetçilik kervanına AKP de katılmıştır. Erdoğan, Çankaya ve genel seçimlerin ‘popülist’ pragmatizmiyle azgın şovenist dalganın akıntısında kulaç atarken, siyasi danışmanı Ömer Çelik, milliyetçiliğin “siyasi milliyetçiliğe” uzandığını, bunu da faşistlerin katliamlara varan araç olarak kullandıklarını, bu milliyetçilikle faşizmin bağıni kurmadan, antidemokratik yasaları temizlemeden, bu gidişin önünün alınmayacağını açıkça ifade ettiği gibi, islamcı basın - yayın kuruluşları ve örgütlerin hemen hepsi de bu perspektife yakın doğrultuda tavır belirtiyorlar. Bunların Erdoğan’dan bağımsız olduğunu düşünmemek gerekir.

POLİTİK KAVGA VE OLİGARŞİ

TÜSİAD’ın doğrudan temsil ettiği oligarşinin istemleri ise, ne var olan kargaşayla, ne yukarıda adı geçen kesimlerin arzularıyla bire bir örtüşmektedir. O, işbirlikçisi olduğu emperyalist tekellerle ülkeyi kendi istediği gibi yönetmek istemektedir ve grup çıkarları için kargaşayı sürdürenleri de, derinleştirenleri de etkisizleştirmekten yanadır. ‘Ülkenin gerçek sahibi’ olarak bütün ‘kahyaların’, temsilcilerin kontrolü altına girmelerini istemekte, bu da politik kavganın temel nedenini oluşturmaktadır.

Mehmet Ağar’ın çıkışı da bunlardan bağımsız olarak ele alınmaz. 41 yıl MİT’de görev yapmış ve uzun süre PKK ile mücadelede bulunmuş Cevat Öneş’in açıklamaları ile Prof. Zafer Üskül tarafından güncelleştirilen TÜSİAD raporu da aynı

POLİTİK DURUM

olması değil, sistemin devamıdır ve verili durumda sistemi hangi devlet biçimiyle sürdürmek mümkünse, egemen sınıf tarafından, o seçilir. Tabii ki bu seçim keyfi değil koşullara bağlıdır ve aralarında da önemli farklar vardır. Bu farktan dolayıdır ki, egemen sınıf zorunlu olmadıkça sakin, gürültüsüz - patırtısız, “barışçıl” bir ortamda sistemin devamını tercih eder ve bunun için uğraş verir. Partiler olarak yarışan temsilcileri ise, faşistinden sosyal demokratına kadar hepsi, (bazen cuntalar) temsil görevinin kendilerine verilmesi için çabalar. Bu durum temsilcilerle temsil edilenler arasında, belli konularda, belli zamanlarda tartışmalara, hatta sürtüşmelere yol açar. Bu sürtüşmelere ‘kayıkçı dövüşü’ deyip geçmek, işin kolayına kaçmak olur. Egemen sınıfların farklı kesimlerinin çıkarlarının, çoğunlukla farklı temsilcilere denk düşeceği gibi, farklı şartlarda, farklı temsilcilerin çıkarları, egemen sınıfların farklı kesimlerinin çıkarlarıyla ters kutuplara düşebilir. Bugün, sosyal demokratından faşistine, bilumum asker - sivil kemalist şoven bürokratından, aydın geçinen rütbesiz general, “bilim” insanı ve kendini gazeteci olarak takdim eden şovenlerle, tekelci burjuvazinin örgütü TUSİAD’ın çelişkili görünümü gibi.

Osmanlı’da kökleri olmakla birlikte, Cumhuriyetin kuruluşundan beri askeri bürokrasi, şovenizme uzanan milliyetçilik temelinde, kendini devletin ve ülkenin sahibi gibi görürken, devlet idaresindeki ayrıcalıklı özel konumlarını korumak için ellerinde iki silah kaldı. Birisi, gerçek anlamıyla top-tüfek, diğeri, şoven milliyetçilik ve antidemokratik yasa ve uygulamalar. Bu kesimin de desteğiyle, Cumhuriyetin kuruluşundan beri işlenen milliyetçilik ve şiddet yüceltmeleriyle, faşist oluşumlar ülkeyi kana bula-maya, hatta bunu daha da hızlandırıp adeta iç savaş yaratmaya doğru ilerlediler. Bu durum, devletin bütünüünün kontrolünde ve isteminde olmamakla birlikte, bütünüünün bilgisi dahilinde olarak nitelenebilir.

Örneğin, çoğunluğu Kürt olmak üzere yüzlerce faili bilinen ama açıklanmayan faili ‘meçhul’ cinayetler, Cumhuriyet Gazetesinin bombalanması, Şemdinli olayı, Danıştay baskını, Hrant

KURTULUŞ

Kürtleri hepten yok saymayı ilke edinmiş Türk devleti, böyle bir politik yönelim içerisine girmedi, eski dışlayıcı Türk milliyetçiliği politikasını sürdürdü. Süreç içinde Öcalan önerisini geliştirip siyasi bir proje haline de getirdi. Üstelik ABD’den daha çok AB yönelimi içinde olan burjuvazinin ve daha çok da AB’nin politika üreten merkezlerinin önünü açan, bu arada bir düzeyde de olsa Kürt ulusal sorununa bir ‘çözüm’ olarak ileri sürülen bu öneri, somut olarak (‘ayrı devlet’ ya da ‘bağımsızlık’ yerine) ‘Demokratik Konfederasyon’ formülasyonunda ifadesini buldu.

AB açısından, Türk devletinin uyum yasaları çerçevesinde bu esnekliği gösterebilmesi ve böylece Kürtlerle ilişkinin de, bir üst düzeyde yeniden tesis edilebilmesi mümkün olabiliirdi. Ancak federasyon tartışmaları Evren’in ‘eyalet sistemi’ çıkışı dışında doğrudan gündeme gelmese de, daha öncesinden böyle bir yönelimi çağrıştıracak ya da kolaylaştıracak düzenlemeler gündeme alındıkça, Türk milliyetçisi tepkiler güçlendi; arkadan gelebilecek federasyon ‘öçüsü’, ‘üniter devletin bölünmezliği’nin savunucuları tarafından sürece karşı korkuluk gibi sallanmaya başlandı. Kürt siyasal hareketi ise, küreselleşme düzenlemeleri çerçevesinde gündeme gelen tekelci yasalar karşısında konumunu, yerel yönetimlerine özerklik yolu açmak üzere, muhalefet değil de destekçi olarak belirledi. Yerel yönetimler, kamu personel rejimleri vb karşısında, sınıf hareketinin zaten zayıf olan siyasal niteliği, Kürtlerin geri çekilmesi ile daha da zayıfladı. Fiilen sınıf çıkarları ulusal çıkarların gölgesinde kaldı. Buna rağmen Türk oligarşisi, sistem içi gerilimler ve önüne getirilen politikaların belirsizliğinde, bu uzun ve alışık olmadığı ‘demokratik’ tercihi, sıkıştığı noktada terk etme eğilimi içine girdi.

AB, nasıl sosyalizm sonrasının geniş coğrafyalarına ABD’nin arkasından ve onunla ilişkilerini fazlaca germeden ‘demokratik’ kılıflarla nüfuz etme politikası gütmüşse, Türkiye ile ilişkilerinde de böyle davranmayı bırakmamış görünüyor. Kürtlerle ilişkilerinde esneklik gösterememiş ve şiddete teslim olmuş bir TC ile ilişkilerini fazlaca germektense, sesini Kürtlere karşı yükseltmeyi

POLİTİK DURUM

ve eğer, ‘ulusal demokratik haklarını’ istiyorlarsa, yüksek sesle istemeyi bırakıp, verilmesini beklemelerini önerdi. Aslında bir çok Kürt siyaseti ve burjuva ideologu da, Kürtlerin kazanımları için bu kadar çok fatura ödenmesinin, bu kadar çok insan ölmesinin ve savaşın gerekli olmadığını altını çizip durmaktadırlar. Onlara göre, zaten AB sürecine girmiş olan Türkiye’de Kürtlere özgürlükleri verilecekti! Bu kadar savaş ve fatura ödenmeden de bunlar kazanılacaktı!

Sonuçta, ABD yörüngesine girmiş ve şiddet yönünde önü açılmış TC’nin, ortalığı biraz kırıp döktükten sonra, Kürtlerle ilişkilerini yeniden düzenlemesinin önü açılmış olacaktır! Bu gerçek, hem ABD hem de AB açısından değişmemektedir. Tabii yine kaybeden Türk ve Kürt emekçi halkları olacaktır. Türk oligarşisi için fırsat ve pazar diye sunulan tercih, Türkiye ve bölge halkları için tam bir kurt kapanıdır. Türkiye’yi içinden çıkılmaz sıkıntılara, emekçi halkları sefalet, savaşa mahkum edecek olan egemenler, kendi baş ağrılarına çare bulduklarını düşündükleri an, çok daha şiddetli krizlere sebep olacaklardır.

İşçi sınıfını milliyetçilik temelinde bölmek TC’nin bölgesel hesaplar içine daha aktif sokulmasının koşullarını da yaratacaktır. Emperyalistler ve Türk oligarşisi bunu denemeye girişmiştir! Şemdinli ile başlayan saldırı ve provokasyonlar bunu kanıtlamaktadır. Güneyde kurulan Kürt devletinin yarattığı gerilimi bahane eden TC’nin sınırın berisindeki Kürtlere inkar ve imha politikasıyla uyguladığı ve uygulayacağı şiddet, esasında toplumun bütün üreten, yaratan kesimlerine yönelik saldırısının bir parçasıdır; ondan ayrılamaz. Kürt halkına milliyetçi saldırısının arkasına alacağı şovenist histeri ise, işçi sınıfına dayatılmış koşulları kalıcılaştıracaktır. Şovenizmin imha politikasına ortak olacak Türkiye işçi sınıfı, kendi kuyusunu kazmış sayılacağı gibi, Kürt meselesinin çözümünü işçi sınıfının yükselteceği mücadelede değil de uluslararası burjuvazi ile işbirliğinde arayan Kürt siyasal önderliği de Kürt halkının önümüzdeki dönemde ödemek zorunda bırakıla-

KURTULUŞ

di. Partinin tutumunu açıkça TÜSİAD’a bağlayan bu tavır, benzerleri gibi, egemenliğin iddia edildiği gibi millette değil, oligarşi adına TÜSİAD’da olduğunun kabulü ya da itirafının bir ifadesiydi. Ancak TÜSİAD, cumhurbaşkanının uzlaşmayla seçilmesi görüşünü tekrarlamakla birlikte, erken seçime karşı çıktı; genel seçimlerin zamanında yapılmasını isterken, hükümeti, AB süreci, mali disiplin, kamu yönetiminde becerinin ön plana alınması konularında uyardı.

Daha sonra da TÜSİAD, erken seçim ya da darbe yandaşlığını desteklemeyerek muhalefete araya mesafe koyan, aynı zamanda da hükümeti AB sürecinin aksamaması, dinci kadrolaşma konularında uyararak, (IMF gibi) seçim ekonomisi uygulanmasına karşı çıkan ve cumhurbaşkanlığı seçiminde uzlaşma talep eden tavrını sürdürdü.

Taraflar arasında politik mücadele kızışırken, sosyalist politikanın, işçi sınıfının politik temsilcisinin yokluğunda, sosyal, politik ve ekonomik bakımdan birbirlerinden kökten farklı olmayan düzen partilerinin aralarında mücadele alanı olarak milliyetçilik yarışı ve laik - anti-laik kutuplaşması kaldı. Dinci kesim, dincilikte birbiriyle yarışırken, faşistlerden kemalistlere kadar milliyetçiler de, şoven milliyetçilikte birbiriyle yarışarak şovenizmi körüklemekle kalmayıp ordunun müdahale etmesini savundu. Aynı şekilde dinci medya da, dincilerin mağdur durumda olduklarının yaygarasını yaparak, hem muhalefeti canlı tutup geliştirmeye, hem de rakiplerini geriletmeye çalışırken, hepsinin ortak hedefi AKP oldu. Bugün demokrasi adına laiklikten söz eden kemalistlerin politik alanı islamcılara açan darbelere, imam-hatiplerin vb. yaygınlaştırılmasından ve geçmişteki baskıcı devlet ve her türlü antidemokratik uygulamadan birinci derecede sorumlu olmalarının çelişkisinden öteye, sorun egemen sınıfla politik temsilcileri arasındaki çelişkilerde düğümlenmektedir.

Tüm sömürü sistemlerinin ilkesi, sömürünün ve sistemin devam ettirilmesidir. Yapılan ve yapılacak her şey buna hizmet etmelidir. Önemli olan, bunun faşizm, demokrasi veya teokrasi

POLİTİK DURUM

doğrultuda Lozan bile, işlerine geldiğinde ayaklar altına alınabilmektedir. Örneğin, Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'ndan gelen Cumhurbaşkanı, vakıf malları yasasını veto etmekte sakınca görmemiştir. Halbuki Lozan Antlaşması azınlıklara vakıf kurma hakkını tanımakta olduğuna göre, vakfın da vakfedilen mallara sahip olacağı açıktır. Azgın ırkçılık öyle bir boyuta ulaştı ki, artık iş herkesi Türkleştirmekten çıkıp, ötekileştirmeye, düşmanlaştırmaya, yok etme, imha etme inancının meşrulaşmasına doğru ilerlemeye başladı. Buna paralel olarak da, buna karşı çıkmak, örgütlenmek, söz söylemek, yazı yazmak, faşizan yasalarla önlenmeye çalışılmakta. Aynı şekilde, istenmeyenlerin parlamentoya girememesi için yüzde on barajı yetmezmiş gibi, Kürtlerin bağımsız girmesini de önlemek için mide bulandırıcı oyunlar tezgahlanmaktadır. Dink cinayetinde ve cenazede atılan “Hepimiz Ermeniyiz” sloganına tepkilerde, ırkçı şoven milliyetçiliğin ulaştığı boyutlar ortaya çıktığı gibi, “derin devlet” denilen kontrgerilla örgütlenmesinin ‘güvenlik kuvvetleri’, devlet kurumları ve faşist örgütlerle bağları ve giriştiği komplo ve provokasyonlar bir kere daha gözler önüne serilmiş, Dink cinayetini ise Malatya’da Hristiyanlık doğrultusunda yayın yapanların katledildiği benzer bir saldırı izlemiştir.

Bu sırada, başını, bir tarafta ordu, diğer tarafta AKP’nin çektiği cepheleşmeler arasındaki politik mücadelelerin giderek keskinleşmesi, bir yandan Şemdinli, Danıştay, Atabeyler gibi komplolar, diğer yandan darbe iddiaları ve tehditleri üzerinden açığa çıkmıştır. Şemdinli iddianamesinde Büyükanıt’ı suçlayan savcı meslekten alınır ve Büyükanıt da Genelkurmay Başkanlığına getirilirken, AKP hükümeti geri adım atıp umudunu seçimlere bağlamıştır. Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimleri ise, iki kamp arasındaki çatışmanın odak noktasını oluşturmuştur.

Bu süreçte önce AKP hükümetinin bir erken seçime zorlanarak cumhurbaşkanının yeni meclis tarafından seçilmesi gündeme getirildi. CHP bu amaçla, “sine-i millet” tartışmasına girdi, ama milletvekilliklerinden istifa etmek için TÜSİAD’ın desteğini iste-

KURTULUŞ

cağı bedelleri hazırlamış olur.

YAKIN DÖNEMDEKİ GELİŞMELER

Politik gelişmeler, en temelde emek - sermaye çelişkisi tarafından belirlenmekle birlikte, çok çeşitli düzeylerdeki çelişiklere ve mücadelelere bağlı olarak biçimlenmeye devam ediyor. Bu genel belirlenim içerisinde, Türkiye’deki politik yönelimler üzerindeki önemli bir etken, emperyalizm ve oligarşinin tercihleri doğrultusunda, son yıllarda gündemde özel bir yer tutan AB sürecidir. Sosyalizmin yığınsal bir politik seçenek olarak bulunmadığı koşullarda, Ortadoğu’da emperyalizme karşı muhalefet ve direnişin islamcı hareketlerde toplanması karşısında, AB süreci, İslam cephesine karşı Türkiye’nin Batı’nın yanında tutulma çabalarını ifade etmektedir. Ancak yine sosyalist alternatifin eksikliği koşullarında emperyalizmin uygulama ve düzenlemelerine karşı tepkilerin yönelimine girdiği diğer bir çizgi de milliyetçiliktir. On yıllardır oluşturmuş olduğu birikim, kadrolaşma ve örgütlenmeye dayanarak milliyetçilik, bir yandan genelde küreselleşme, özelde AB sürecinden zarar gören kesimlerin desteğini arayıp diğer yandan ABD’nin Irak Kürdistan’ında yarattığı ‘güvenli bölge’yi bahane edip azgın şoven saldırılara da başvurarak tırmanışa geçmiştir.

Emperyalizm ve oligarşinin talebi olan sosyal devletin tasfiyesi ve sömürünün artırılıp yoğunlaştırılması doğrultusundaki yasal düzenlemeleri gerçekleştiren AKP hükümeti, ılımlı İslam kimliğiyle islamcılığın önderliğindeki toplumsal muhalefeti etkisizleştirmesiyle, ‘Batı’ olarak adlandırılan emperyalizm ve oligarşinin çıkarlarını temsil etmektedir. Buna karşın başını ordunun çektiği ve faşistlerden kemalistlere uzanan laiklik ve milliyetçilik temelindeki karşısındaki cephe, AKP’nin kullandığı İslami referanslara tepkiler üzerinden yine islamcılığa karşı ‘Batı’ adına giderek gelişmiştir. Karşısındaki cephenin basıncı AKP hükümetini de sıkıştırmakta, milliyetçilikte rekabete itmektedir. Bu milliyetçi atmosfer içerisinde Kıbrıs konusunda altına imza

POLİTİK DURUM

atmosfer içerisinde Kıbrıs konusunda altına imza attığı protokolü uygulamayarak AKP hükümeti, şenliklerle bayram ederek başlattığı AB adaylık süreci ve müzakerelerin büyük ölçüde tıkanıklığa girmesi doğrultusunda tutum almak durumunda olmuştur.

Milliyetçilik, en belirgin ifadelerini, Kürtlere karşı her türlü ulusal demokratik taleplerine şoven bir saldırganlık biçiminde ortaya koymaktadır. Bir yandan sınır ötesi operasyon ve müdahale koşulları zorlanır, tarih vererek tehditler savrulur, hatta taciz ateşi açılırken, öte yandan sınırın berisinde de hem DTP'lilere "sayın" gibi ifadeler gerekçesiyle cezalar yağdırılmakta, Gündem gazetesi artarda kapatılmakta hem de askeri operasyonlara girilip bütün 'ateşkes', 'barış' vb inisiyatifleri boşa çıkartacak çatışma ortamı kışkırtılmaktadır.

Bu süreçte, Kürt hareketinin Öcalan'ın sağlığı üzerine odaklanması da boşuna değildir. 1978'de iç çatışmaların Aşil topuğu olan Alevi - Sünni çatışmasını kışkırtmak için faşistlerin kendilerine çok yakın olmasına rağmen Malatya belediye başkanına suikast düzenlemeleri gibi, şimdinin Aşil topuğu olan Kürt - Türk çatışmasının en büyük hedefinin de Öcalan olması, devamlı yapılan provokasyonlar, linç girişimleri, cinayet ve katliamlar nedeniyle bilinemeyecek bir şey değildir. Öcalan'a girişilecek bir suikastın bir patlama noktası olacağı, Kürt - Türk çatışmasının gelişip ortalığın kan gölüne döneceği açıktır. Ölüsü dirisinden pahalıya patlayacağından, Öcalan İmralı hücrelerinde tutulmakta, bir yandan rehabilite edilmeye çalışılmakta, bir yandan da devletin içinde yuvalanmış faşistlerin işlerine geldiği zaman düzenleyecekleri suikasttan da korunmaktadır.

Gerek PKK mevzilerine yönelik askeri operasyonlar sırasında ki ölümlü silahlı çatışmalar, gerek çeşitli yerleşim yerlerinde Kürtlerin yığınsal protesto gösterileri ve TC'nin güvenlik güçleriyle karşı karşıya gelmeleri, egemenlerin ifadesiyle 'PKK'nin son çırpınışı' veya 'yoğun bir kan kaybının göstergesi' olarak görülmez. Kürt hareketi tepkileriyle hem ABD'ye hem TC'ye ve hem de Kürt halkına kendisine rağmen hiçbir çözümün olamayacağı-

KURTULUŞ

nın mesajını vermek istemektedir. Ne var ki bu sırada uzun vadede kendisine de büyük zararlar verecek yöntemlere de başvurmaktadır. Çöp kutularına bomba koymak, yolcu otobüslerine sabotajlar yapmak, ne tasvip edilebilir ne de uzun vadede kendisine bir yarar sağlayabilir. Tam tersine, geri tepip kendisini vurur. Her ne kadar marksist önderlikli olmayan ulusal kurtuluş mücadeleleri bu gibi yöntemlere baş vurmuş olsalar da, bunların kendilerine yarar değil zararı olmuştur. Akli başında herkesin kör terörü şiddetle reddetmesi gerekir. Bunlar hem insani vicdanı fena halde acıtır, hem de eylemin kimler tarafından yapıldığını anlaşılmasız hale getirir. Böyle olunca da söz konusu hareketin kisvesine bürünmüş korucu ve benzerlerinin yaptıklarını ona mal etmekte zorluk çekmezler. Haklı mücadele verdiklerine inananlar, eylemlerini öyle bir titizlikle seçmelidirler ki, sıradan halk bu eylemi kimin yaptığını hemen anlayabilmelidir. Böyle olunca, hiçbir propaganda halkı tersine inandıramaz. Aksi halde, başkalarının yaptıklarının kendisine mal edilmesi önlenemez. Kürt hareketinin uyguladığı taktik ve yöntemlerin birçoğunun kabul edilemeyecek yöntemler olması, sınıfsal bileşimi ve ona uygun ideolojisinden kaynaklanmaktadır. Hedef olmayacak insanların doğrudan hedef haline geleceği eylemler, dolayısıyla yolcu otobüslerine, çarşı kalabalıklarına bomba atmak gibi yöntemler, kesinlikle komünistlerin işi olamaz, ama aynı zamanda mücadelelerinin haklılığına inanan hiç kimsenin de bunları yapmaması gerekir. Ateşkes koşulları kalkıp açık çatışmalar gelişse de bu yaklaşım yine geçerli olmalıdır, titizlikle böyle bir tutuma uygun davranılmalıdır.

Öte yandan, Türk milliyetçiliği ve ırkçılığı öylesine kudurup zincirlerinden boşaldı ki, başta Baykal ve CHP'si olmak üzere, hepsi faşistlerle yarışa girdi. İttihat ve Terakki'den beri devam eden ırkçılık, çeşitli kılıklara girmiş, düşman cepheyi genişletmemek için adeta herkesi Türk yaparak kabul etmeyenleri "yasal" - yasadışı, gizli - açık imha etmiş ya da boyun eğmeğe zorlamış, bir çoğunu da ülkelerini terk etmek zorunda bırakmıştı. Bu

POLİTİK DURUM

projelere yüksek sesle itiraz etme koşulları böylece güçleşiyor.

Ekonomik krizlerin gerekçeleri, kapitalist üretimin niteliğinde saklıdır. Bir ekonomik kriz, eski sürecin sonucu olarak, yeni dönemin başlangıç verilerini de oluşturur. Mağluplarla galiplerin yolları ayrılır ve sermaye yeniden yapılır. Arka plandaki işleyiş ve birikim göz önüne alınmadığında, ekonomik krizlerin nedeni ya bir anayasa kitapçığına ya da densiz bir politikacının, örneğin borsa seansının açılışı öncesindeki talihsiz bir demecine bağlanır. Ama ne hikmetse, bir anayasa kitapçığının fırlatılması ekonomik bir kriz yaratır da, koca askeriyenin verdiği muhtıra piyasaları öyle ürkütmez; kriz falan da çıkmaz!

Burjuva politikacıları ve iktisatçılar, piyasa denen algılayıcıların neyi algıladığını, aslında böylece itiraf etmiş olurlar. Birincisinde bir kitapçığın sertçe fırlatılması kriz nedeni olurken, ikincisinde askeri muhtıra verilmesi bile kriz nedeni olmuyor. Açıklamalar bir noktada birleşiyor; “ekonomik yapı sağlam temellere oturmuştur”! Aslında iki durumda da olan, düzenlemelerin para sermayenin, spekülatif sermayenin lehine mi aleyhine mi olduğuna bakılmasıdır. Kur düzeylerinin ayarlaması, içerde Türk Lirası cinsinden varlıkların hızla yabancı paralara çevrilmesini gerektirdiğinde kaçış, krize neden olmuştur. İkincisinde ise, muhtırayı verenler bile gece yarısı borsalar kapalıyken harekete geçerek, aslında kendilerinin de bu talan ekonomisinin bekçisi olacaklarını belirtmiş oluyorlar. Bu nedenle tehlikeli bir durum oluşmuyor. Oysa ki ne bir anayasa kitapçığı ne de bir demeç, fabrikaları, işlikleri, atölyeleri, tarlaları, kısacası üretim araç ve gereçlerini, sermayeyi yerinden kaldırıp başka bir yerlere götürmez. Ekonomik krizlerin arka planındaki süreçler incelenirse, ekonomik yapının, ne türden krizler üretebileceği ortaya konabilir.

Politik krizlerde ise, kuşkusuz en altta yatan sebepler yine ekonomik süreçlerdir. Ama ekonomik süreçlerle politik süreçler bire bir çakışarak ve birbirini izleyerek değil, bir yandan birbirini beslerken diğer yandan gölgeleyip massederek gelişirler. Bu nedenle politik krizlerin kendine özgü özellikleri ve farklılıkları içinde ince-

KURTULUŞ

tekrarladı. TÜSİAD, ordu ve yönlendirdiği yığınsal hareketin basıncını kullanıp AKP’yi kendi istediği tutumu almaya zorluyordu. Ayrıca seçim ekonomisi uygulanmasına karşı uyarmanın yanısıra, koalisyonun olabilirliği ve kabul edilebilirliği söz konusu ediliyordu.

Bu gelişmeler dönüm noktasını oluşturarak yaklaşık bir yıldır emperyalizm ve oligarşinin çeşitli temsilcileri tarafından dile getirilen, ancak meclis aritmetiği içerisinde gerçekleşmesi olanaklı görülmeyen Erdoğan’ın cumhurbaşkanı olmaması talebinin hayata geçmesini sağlıyordu. Seçimleri ve iktidar koltuklarını kaybetme tehdidi, AKP’yi aniden tutum değiştirmeye zorladı. MKYK çoğunluğu, Erdoğan’ın adaylığını istemedi. Erdoğan cumhurbaşkanlığı isteminden vazgeçmek zorunda kaldı, yerine Gül aday oldu. Gül’ün adaylığı ise ilk anda aralarında Sabancı, Lagendijk da bulunan emperyalizmin ve oligarşinin çeşitli sözcülerinin desteğini aldı.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turuna, AKP’lilerin dışında CHP’li Esat Canan ve iki DYP’li milletvekili katıldı. CHP ise, önceden açıkladığı gibi, 367’ye ulaşamadığı gerekçesiyle, ilk turu iptal ettirmek ve cumhurbaşkanlığı seçimlerini engellemek için Anayasa Mahkemesine başvurdu.

Aynı gece Genelkurmay Başkanlığı internetten, “gerektiğinde tavrını ve davranışlarını açık ve net bir şekilde ortaya koyacağını” söyleyerek cumhurbaşkanlığı seçiminde ‘laiklikten yana taraf’ olduğunu açıkladı. ‘Cumhuriyetin temel niteliklerini koruma’ görevine işaret edilirken, “‘Ne mutlu Türk’üm diyene’ anlayışına karşı çıkan herkes Türkiye Cumhuriyetinin düşmanıdır” sözleriyle hedef ve düşman gösteriliyordu. Ertesi gün hükümet, genelkurmay muhtırasını (durumun “1-1” olarak nitelenmesine yol açan) bir karşı açıklamayla cevapladı. Anayasa Mahkemesi kararının etkilenmek istendiği vurgulanıp ‘Genelkurmayın Başbakanlığa bağlı bir kurum olduğu’ belirtildi.

Gelişmeler karşısında, AB Genişleme Komiseri Rehn, – ‘Türkiye’nin kaybedilmesi’ tartışması içerisinde– ordunun de-

POLİTİK DURUM

mokراسiye saygı göstermesini istedi. Buna karşılık ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Fried, ordunun seçilmiş hükümete verdiği muhtıra karşısında, 'taraf olmadıklarını' açıklayarak tarafını belli ediyordu.

Yine genelkurmay açıklamasından iki gün sonra gerçekleştirilen Çağlayan mitingine, Ankara, Burhaniye, Datça mitinglerinin ardından milyonların katıldığı ileri sürülmekteydi. Katılımcıları arasında Veli Küçük ile Muzaffer Tekin'in, öte yandan DİSK ve Petrol-İş'in de bulunduğu mitingün 'darbeye de şeriata de karşı' olduğu ileri sürülüyordu. Ama mitingün düzenleyicilerinden ADD Genel Başkan Yardımcısı Serter, "şanlı ordumuzun önünde saygı ile eğiliyoruz", ÇYDD Genel Başkanı Saylan "Ordumuz laik cumhuriyetin korunmasında taraftır" sözleriyle kürsüden sesleniyordu.

Yeni durumda TÜSİAD, genelkurmay muhtirasının demokratik teamüllere uygun olmadığını belirtmekle birlikte, 'yaratılan fiili durumda', erken seçim isteyenlere katıldı. Bu sırada AB Komisyonu gibi, Avrupa Konseyinden de ordunun siyasete karışmaması, demokrasinin demokratik yollarla seçilmiş hükümete bırakılması yönünde çağrılar geliyordu..

Tandoğan mitingine katılmamakla doğru bir pozisyon almış DİSK, tam da 1 Mayıs öncesine denk gelen Çağlayan mitingine katılım kararı çıkartmamakla birlikte, destek sunduğunu açıklamıştı. Bu açıklamayı hem tabandan gelen basınca bağlamak, hem de Taksim kararı karşısında devletin tepesindeki kavgada çatlaklara oynamak ve müdahale karşısında destek bulma çabası olarak yorumlamak mümkün. Fakat DİSK her ne kadar bütün olumsuzlukları ile birlikte 77 1 Mayıs'ının otuzuncu yıldönümünde yaklaşık 1500 kişilik bir kitleyle Taksim'e çıkmışsa da, polisle birlikte askerleri de alandaki yerlerini almış şekilde karşısında buldu.

1 Mayıs karşısında hükümetin vahşice saldırgan tavrı, belki darbecilere koz vermeme çabası olarak değerlendirilebilirse de, burada daha önemli olan, milliyetçilikle islamcılık saflaşmasının yerini, bir günlüğüne de olsa, başka bir saflaşmanın, işçi sınıfı

KURTULUŞ

gerçekleşecek olan şudur: İlişkide güçlü olan egemen taraf, emperyalist güç, karşı tarafa başının ne kadar çok ağrıdığı ile doğru orantılı bir baskı yapacak, zayıf olan taraf ise içinde bulunduğu zaafın derinliğiyle orantılı tavizler vermek zorunda kalacaktır." (*Kurtuluş Sosyalist Dergi* 11, s. 25)

ABD'nin ekonomik ve politik sorunları açısından başının ağrısı ve bugüne kadar bölgede atmış olduğu adımların arkasını bırakmayıp peşini getirmek zorunda olması, Türkiye oligarşisinin giderek daha çok ABD - AB makası arasında kalması sonucunu vermektedir. Tarif edilen bu ilişki içinde, TÜSİAD'ın hem siyasi temsilcilerine, hem de işbirlikçiliğini yaptığı uluslararası sermayeye söyleyecek sözleri giderek azalıyor.

ABD - AB rekabeti, hâlâ ABD'nin öncülüğünde ve AB'nin onu gönüllü ya da gönülsüz izlemesi şeklinde geliyor. Bu nedenle Türk oligarşisinin AB ile birlik planları boşa çıktığı ölçüde, İran seferinde uygun bir rol almak dışındaki seçenekleri zayıflıyor, bu seçenek (ya da dayatma) giderek diğerlerinin arasında öne çıkıyor. Bu operasyon, içinde bulunduğu çelişkiler (emperyalist tekeli rekabet ve savaşlar) açısından anlaşılabilir olmakla birlikte ABD için bile, çılgınca bir girişimken, onun, Türk oligarşisinin boyunu haydi haydi aşacağı ortadadır.

Oligarşi, kendi ekonomik sorunlarını çözemediği gibi, işbirlikçi ilişkinin esasen kaybeden tarafı olmuş, bir yandan da geniş kitlelerin ekonomik sorunları katlanarak büyümüştür. Türkiye son beş yıldır dünya finans piyasalarındaki canlılığın ve bolluğun semeresinden dünyada en az nemalanan ülkelerden biri olarak değerlendirilmektedir. Buna rağmen finans piyasaları açısından bir krizin yaşanmamış olması, oligarşinin işbirlikçi ilişkide giderek daralmasını, köşeye sıkışmasını ve mal varlıklarının sermaye bileşiminin yabancılaşmasını gölgeleyemedi. Devletin bütün büyük sermaye yatırımları tek tek özelleşti ve yabancı sermaye ağırlıklı pozisyonlar kazandı. Kitlelerin ise, AB hayalleri ile avutulması artık giderek daha fazla zorlaşıyor ve bunun karşısında oligarşinin manevra yeteneği daralıyor; emperyalistlerin önüne koyduğu

POLİTİK DURUM

mizde, ortaya çıkan doğru, ABD'nin Ortadoğu projesine eklenmeye uzanıyor.

Hem ordunun öncülük yaptığı milliyetçi kanadın, hem de hükümet ettiği dönem boyunca ezilenlerin muhalefetini başarıyla denetlemiş ve bastırmış AKP'nin şimdilik öncülüğünü yaptığı siyasal İslam'ın, egemen sınıfa kendini dayatmak, egemen sınıfın kendi iktidarını seçmesi için kendi imkanları ile baskı yapmak gibi çabaları olmuştur. Bu açıdan oligarşinin temsilcilerinden, hem AKP'nin hem de TSK'nin uluslararası bağlantılarla doğru-dan ilişki kurması, işbirlikçi sermayenin emperyalist merkezlerle olan ilişkisine replikler sokuşturma çalışmaları bir çelişki gibi durmaktadır. Ama burada *tarafaların*, tekelci burjuvazi ile emperyalist merkezler arasındaki ilişkinin taşıdığı çelişkilerden haberdarlıkları, *farkındalıkları*, sürecin içinde oynayabilecekleri rolleri, Türk oligarşisinin onlara verdiği repliklerden farklılaştırabilmektedir. Sonuçta işbirlikçilik ilişkisi içinde bulunanlar, daha önceki sayılarımızda belirttiğimiz gibi, güç dengeleri ve içinde bulunulan konjonktüre göre kârlı ya da zararlı çıkarlar.

“... oligarşinin, yani işbirlikçi tekelci burjuvazinin, emperyalist merkezlerle ilişkisi de çelişkiler taşır. Bu çelişkilerin ortaya çıktığı her tekil durumda sorun, içinde bulunulan güç ilişkileri açısından bir çözüme bağlanmakta, hangi konjonktürde çözüldüğüne bağlı olarak bir taraf, nispeten daha kârlı çıkmaktadır. Bu mümkün olmadığında çözüm ertelenmekte, yeni oluşan güç ilişkileri içinde sorun tekrar masaya yatırıldığında ise, yine bir taraf zararlı bir taraf kârlı çıkmaktadır. Ama bu kâr ve zarar tanımları mutlak olmaktan çok görelidir ve her iki taraf ve özellikle işbirlikçi oligarşi açısından geçerli olan esas çıkar, ilişkinin sürmesi olarak baştan tanımlanmıştır. Bu kapsam ölçüsünde çıkar birliğinin çelişkili niteliği düşünüldüğünde, her sorun açısından bir önceki dengede uzun ya da kısa süre için tanımlanmış çıkarlar, bir takım ideolojik karşılıklara denk gelecektir. İşbirlikçi ilişkisinin yeni niteliğine ters düşen önceki süreçlerden devralınmış hiçbir kavram ya da ideolojik şekillenme, burjuvazi açısından mutlak olarak tanımlanmaz. Bu nedenle, karşı çıksa, dirense ve hayati olarak tanımlansa da, çıkarların farklılaşması, politik, askeri, ekonomik stratejilerin gelişmesi durumunda

KURTULUŞ

hareketi ile bütün temsilcileriyle birlikte düzen arasındaki saflaşmanın almasıdır. Çağlayan mitingine yönelik olarak “iktidarın değil, devletin polisi” olduğu için teşekkür edilen polis, iki gün sonra 1 Mayıs göstericilerine karşı da devletin ve düzenin polisi olduğunu gösterirken aynı zamanda milliyetçiler ve islamcılar arasındaki taraflaşmanın devlet içindeki bir iktidar kavgası, buna karşılık 1 Mayıs'ın sembolize ettiği işçi sınıfı hareketinin bu düzenin karşısında konumlandığını ve gerçek toplumsal seçeneği temsil ettiğini bir kere daha gösteriyordu. Polisin yetmediği yerde askerin devreye gireceği, sınıf hareketi karşısında aralarındaki kavganın hemen bir kenara bırakılacağına bir örneğini daha yaşamıştık. Güvenlik güçlerinin Taksim'e yürüyen on binlere karşı giriştikleri her türlü saldırılarına, engellemelerine karşı, “İşte 1 Mayıs, İşte Taksim” sloganlarıyla Taksim 1 Mayıs alanına giren işçiler, emekçiler, 1 Mayıs göstericileri ise, oligarşinin 79'dan beri uyguladığı Taksim'de 1 Mayıs yasağını kırarak işçi sınıfının gelecek yıllarda üzerine basarak mücadelesini yükselteceği bir başarı, oligarşiye karşı bir zafer kazanmışlardır.

Askeriyle, polisiyle güvenlik kuvvetlerinin on binlerce göstericiye vahşice saldırmak kime karşı kimi savunduklarını gösterdikleri 1 Mayıs günü, Anayasa Mahkemesi, AKP hükümetinin karşıtlarının talebini kabul ederek cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turunu iptal etti. Buna karşı AKP hükümeti ve Erdoğan ise, cumhurbaşkanının halkın oylarıyla seçilmesi için anayasa değişikliği önerisiyle erken seçim istediklerini açıkladı. Anayasa Mahkemesi kararı karşısındaki manevrasıyla AKP, hem ‘millet iradesini’ saymayanlar karşısında halkçı bir görüntü kazanıyor, hem de aslında yürütmenin yığınardan daha da uzaklaştırılması, kopartılması doğrultusunda egemen sınıfların politikalarına uygunluk taşıyan başkanlık sistemi yönünde bir adımı, bu görüntü altında, ileri sürüyordu.

Hamle ve karşı hamle, politik dengeleri yeniden oluşturdu; deyim yerindeyse skor ‘2-2’ oldu. Ordunun yönlendiriciliğinde ‘Cumhuriyet Mitinglerine’ katılan yığınlar, daha önce AKP'nin

POLİTİK DURUM

geri adım atmasına, tutum değiştirmesine yol açmıştı. Cumhurbaşkanlığı seçiminde meclis çoğunluğuna rağmen önü kesilen AKP'nin cumhurbaşkanının halkoyuyla seçilmesi önerisiyle seçmene, yığınlara seslenmesi ise bu defa, parlamento seçimlerinde yeniden seçilme şansını artırdı, büyük ölçüde seçenek olmaktan çıkmış AKP'yi tekrar seçenek haline getirerek bir anlamda 'ölüyü diriltti'.

Genelkurmay muhtırasına ABD, "taraf değiliz" diye karşı çıkmazken AB, Türkiye'nin adaylık süreciyle de bağlantılı olarak, ordunun müdahalesine karşı bir tutum savunmuştu. AKP'nin Anayasa Mahkemesi kararına karşı hamlesi, bu durumda, ABD'yi AB'ye göre dezavantajlı bir pozisyona düşürdü. Bu da ABD'yi –AB içerisinde ordunun müdahalesi gerekçesiyle Türkiye'nin dışlanması tartışması temelinde– AB'nin (darbecilerin dizginlenmesi anlamında) baskısına açık hale getirdi. Bu durumda, ABD aniden tutum değiştirme telaşına düştü. Dışişleri Bakanı Rice, ABD'nin tutumunun AB'den farklı olmadığını anlatmaya çalışırken ABD Büyükelçisi Wilson, Genelkurmayın muhtırasını önceden bilmediklerini ileri sürerek anayasal sürece saygı gösterdiklerini savunuyordu.

Egemen sınıfların politik tercihleri arasındaki iktidar mücadelesi bu mücadelenin aracı olarak kitleleri harekete geçirirken, neden olduğu politik kriz bu egemenliğin kitlelerin gözünde teşhir olmasına yol açtığı, dolayısıyla egemen sınıfın çıkarlarına zarar verdiği ölçüde, çatışmayı sisteme daha fazla zarar vermeyecek sınırlar içine çekme, çatışan politik güçleri nispeten uzlaştırma çabaları da egemen sınıf açısından gündeme gelmek durumundadır. Erdoğan ile Büyükanıt arasında tam bu sırada gerçekleştirilen görüşme de bu çerçevede değerlendirilebilir. Öte yandan yine egemen sınıf açısından yeni politik seçenek yaratma çabaları sürerken DYP ve Anavatan Partisi, Demokrat Parti olarak birleşme yoluna girdi. Öne alınan seçim süreci ilerlerken, Manisa, Çanakkale, İzmir'de Cumhuriyet mitingleri birbirini izliyor, buna karşılık, mecliste de, 367 engelini aşamayan Gül adaylıktan çekili-

KURTULUŞ

bir cumhuriyet ideolojisinin savurganlık ve halktan kopukluk örneğini oluşturuyordu. Çankaya'daki Cumhurbaşkanlarına halktan kopuk ve asık suratlı diyen AKP'liler, hiç çekinmeden Dolmabahçe'ye Başbakanlık bürosu açmışlardı. Şimdi tarafların uzlaşma mekanı olarak öne çıkan bu sarayda, ta Ankaralardan gelip Atatürkçülüğün ve laikliğin koruyucusu sıfatıyla Erdoğan'la görüşen Genelkurmay Başkanının neler konuştuğu, daha bir merak konusu olmaktadır!

KRİZİN ARKASINDAKİ MADDİ TEMELLER

Aslında oligarşiye telkin edilmeye çalışılan ve üzerinde giderek daha çok durulan, ABD'nin bölge politikalarına taşeronluk anlamına gelmekte olup bu ekseninde devletin yeniden düzenlenmesini gerektiren 'Yeni-Osmanlıcı' açılımlardır. Bu açılım bazı siyasi aktörler (örneğin DYP-ANAP) açısından giderek tercih edilir bir seçenek olarak görülmekte ve bu yönde politikalar oluşturmaktadırlar. Cemaatçi bir demokrasiyi, TÜSİAD'ın demokrasi programı ile uyumlulaştırmak, Kürtlerle Türklerin, ABD'nin İran operasyonunda kullanacağı bindirilmiş kıtalar olarak düzenlenmesine hizmet edebilir. Cumhurbaşkanlığı krizinde şimdilik son sözü söyleyen Genelkurmay'ın süngünün ucunu alanlara çıkan kitlelerin korkulu rüyası şeriata değil de Kürtlere çevirmesi, gelişmelerin yönünün Ortadoğu ve İran olduğunu göstermektedir. Hrant Dink cinayeti karşısında gelişen toplumsal duyarlılıktan rahatsız olan çevreler Cumhuriyet mitingine katılan kitlelere özel olarak 'Hepimiz Türk'üz sloganını attırdılar. Azınlıklar, ezilenler ve haklarının korunması gerekenlerle, haksızlığa uğrayanlarla empati kurma ifadesi olarak şekillenmiş bu slogan, ezen ulus bireyleri tarafından kullanıldığında, sömürgeciliğin hazırlamakta olduğu yeni baskı dalgalarının habercisi olmak dışında bir şey ifade etmiyor! Bu milliyetçi slogan şeriata ve gericiliğin kaynağı olarak gösterilen İran'a karşı girişilecek savaş yolunun, Kürtlerin çiğnenmesi üzerinden açılmak isteneceği anlamına gelmektedir. İki noktayı, yani *şeriati* ve kendine *Türk demeyenleri* birleştirdiği-

POLİTİK DURUM

juva politik aktörler krizin oluşmasını, AKP'nin cumhurbaşkanlığı seçim sürecini kötü yönetmesine bağlayıp işin içinden sıyrılmayı deniyor.

Yazılırken bu kadar tartışılmayan ve yüzde doksan küsurla onaylatılan darbe anayasası, bugün toplumu neredeyse tam da ortasından ikiye bölmüş bir tartışma ve saflaşmanın gerekçesi olarak gösteriliyor. Anayasa tartışmalarının, aynası olduğu kavganın yansısında egemenliğin mantığını sunması, sistemin teşhiri açısından hiç de yabana atılacak bir imkan olmamakla birlikte, ellerinde salladıkları Türk bayrakları ile, politik krizin taraflarından birinin, yani tankların arkasına dizilen toplumun önemli bir kesimi, kendi geçmişini ve 12 Eylül rejimini sorgulamayı değil, korkularının esiri olup, militarizmin neferi olma yolunu seçmiş gözüküyor.

Politik kriz tepe noktasına ulaştığında toplumun yakın siyasi tarihini yeniden yorumlamasını ve sistemin teşhirini mümkün kılan malzeme, sorumsuzca öylece ortaya saçılıp dökülmüştü. İşte bu nedenle, sistemin yıpranmasını önlemek için burjuvazinin siyasi aktörlerinin arasında cereyan eden bu politik kavganın yumuşatılması gerekiyordu. Ama yaklaşan seçimler, bütün siyasi aktörleri, kavganın şiddetini artırmaya zorladı. Kavga öyle şiddetlendi ki, bir süre sonra aktörler gerilimi değil, gerilim aktörleri yönetmeye başladı. Politik ikballeri gereği kendi tabanlarını derlemek telaşındaki siyasi partilerin, sistemin bekası için acil bir 'uzlaşmayı' ertelemeyi göze almaları ölçüsünde kriz öyle zarar verici boyutlara ulaştı ki, sonunda uluslararası müdahalelerle kavganın taraflarının yumuşatılması gündeme geldi.

Kuşkusuz bu politik kriz boşlukta oluşmadığı gibi, yine en iyi açıklama zeminini, uluslararası gelişmelerin ve bölgemizin dinamikleri ekseninde bulmaktadır. Bu açıdan krizin gelişiminde kaydedilmesi gereken en manidar an, tarafların uzlaşmasının, Dolmabahçe Sarayında perçinlenmesidir. Başbakan Erdoğan ile Genelkurmay Başkanı Büyükanıt İstanbul'daki bu sarayda yaklaşık 3 saat görüştü. Osmanlı'nın bu şatafat timsali sarayı, bütün

KURTULUŞ

yor, diğer taraftan cumhurbaşkanının halkoyuyla seçilmesi doğrultusundaki anayasa değişiklikleri kabul ediliyordu.

POLİTİK KRİZ

Üzerinden çeyrek asır geçtikten sonra da olsa, 12 Eylül askeri diktatörlüğünün hazırlattığı *82 Anayasası* TBMM'nin ayaklarına dolandı! Hem de öyle bir dolandı ki, bütün bir parlamenter sistemin, burjuvazimizin 'demokrasisinin' olduğu gibi, çeliğinden çeperine devletin bütün kurumlarının sarmaş dolaş yuvarlanmasına ve kavgasına şahit olundu. Bu seferki, Anayasa maddelerinin Meclis'i, Meclis'in de bütün bir rejimi içine çektiği, yani politik sistemi neredeyse 'tepe taklak' eden bir krizdi.

82 Anayasası, özel olarak Evren için hazırlanmıştı. Meclis iradesini sınırlamak, kontrol altına alabilmek için devlet başkanına sayısız yetkiler getirilmişti. Ancak bu antidemokratik düzenlemelerin ve yetkilerin istemediklerinin ellerine geçmesi ihtimali belince, militarist cephe, AKP'li bir cumhurbaşkanının seçilmesini engellemek için her türlü yolu aramaya girişti. Bu sırada 12 Eylül'le oluşturmuş oldukları devlet düzeninin de krize girmesine yol açtı.

Gün be gün anayasanın muhtelif maddeleri üzerinde verilen yorum kavgaları; sadece politik hesaplar nedeniyle değil, anayasa maddeleri açısından da seçimin hangi tarihte yapılacağına saptanmasında son ana kadar anlaşamayan bir meclis; giderayak anayasanın temel maddelerini bir hamlede değiştirme telaşındaki hükümet; bu telaşlı hükümetin başında anayasa kılıcını sallayan her daim muktedir genelkurmay; ve genelkurmayın kılıcının çıkardığı rüzgarla burjuva politik arenasının sağında ve solundaki partilerin birlik arayışları... Kısacası 12 Eylül rejiminin politik iflası!

Sistemin bu seferki politik krizi, burjuvazinin çeşitli kesimleri ve sözcülerinin, yeni siyasi başlangıçlar ve oluşumlar için üstüne

POLİTİK DURUM

bastığı zemini yeniden oluşturuyor. TSK muhtırası, belli ki ABD'nin Ortadoğu politikalarında olası rollerin göz önüne alınmasının bir sonucu olarak şekillendirilmiş. Egemen sınıfın bir kararsızlık ve denge anında, askeri bir irade ile oldu bitti yapmayı göz önüne alan ve oligarşiye, şu anda başat olmamakla birlikte gelecekte olası politikalarından birini servis eden bu oldu bitti, hem öncesinde hem de sonrasında bir toplum mühendisliği çabasını da gerekli kılıyor. ABD'nin, gece yarısı muhtırasından ancak beş gün sonra kerhen bir açıklama yapması, genelkurmayın uluslararası dengeleri nasıl da yerinde gözlediğini ortaya koyuyor. Kuşkusuz NATO'nun ikinci büyük ordusunun vereceği bir muhtıra için, dengeleri kollamaktan öte araçlara sahip olduğunu, bu yönde ilişkiler içinde bulunduğunu söylemek kehanet olmaz! Türkiye'deki bu politik kriz, neredeyse Fransa Cumhurbaşkanlığı seçiminin de merkezine oturdu. Genelkurmay'ın muhtırası, Sarkozy'nin seçilmesi açısından, "Paşaya kelle yetiştirmek" deyimini anımsattı. Birlik içinde Türkiye'nin katılımına karşı olanlar, dışlamak için eline böyle bir koz geçirmiş olmayı sevinçle karşılamış olmalı. Böylece AB'nin muhtıraya verdiği tepkinin de ne kadar samimi olduğu tartışmalı bir hal alıyor.

En sonunda 27 Nisan'dan beş gün sonra ABD, "Türkiye'nin laik demokrasisine ve kurumlarına güveniyoruz" diye bir açıklama yapmak zorunda kaldı. Bu kriz Türk oligarşisinin uluslararası ilişkileri ile özellikle AB üzerinden geliştirdiği müdahaleleriyle, şimdilik denetim altına alınmış olsa da, seçimlerden sonra şiddetini artırıp artırmayacağını bir garantisi yok. Sonuçta TUSİAD da dahil, hemen herkes erken seçim kararını desteklemek zorunda kaldı. Oysa ki CHP'nin erken seçim önerisini patronlar klubüne destekletmek çabası sonuçsuz kalmış ve TUSİAD erken seçim talebine sırtını çevirmişti. En sonunda kendisine askerler tarafından dayatılan erken seçimi, politik krizden tek çıkış yolu olarak kabul etmek zorunda kaldı. Patronlar, "laiklik ve demokrasiyi korumak için erken seçim zorunludur" açıklamasında bulundular. CHP'nin ve askerlerin çabası TUSİAD'a böylece dayaa-

KURTULUŞ

de, 'milletin egemenliğini' Meclis'in elinden almayı içselleştiren, yasalaştıran bu devlet yapısının içyüzü, antidemokratik niteliği, kriz anında, örtü üzerinden kaydığına açıkça ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, işlevleri diktatörlüğü örtmekten öteye gitmeyen oligarşinin Meclis'teki temsilcileri, partiler ise, bu devlet yapısını veri almakta, 82 Anayasasını ve çeşitli antidemokratik kısıtlamaları, düzenlemeleri değiştirmeye kalkmadıkları gibi, 'gerçekçilik' adına Meclis'in iradesini ortadan kaldıran müdahaleleri görmezden gelmeye çalışmaktadırlar. Aynı şekilde, yüzde on barajları ile muhalif toplumsal kesimlerin örgütlülüklerinin meclise yansımını ve böylece muhalefetin demokratik bir hakkını çalan, Kürt halkından ise iradesinin mecliste temsil hakkını külliyen gasp etmeye çalışan bu siyasal aktörler bundan beis duymamaktadırlar. Bu ortamda bile 'demokrasi' adına elbirliği ile bu hırsızlıkta ortaklaşmaya devam etmekte, barajı tartışma gündemine bile almamaktadırlar. Galiba bu krizin içinde sessizce anlaşabildikleri tek konu da bu baraj meselesi olarak kalmıştır.

Bu noktadan sonra politik krizin nasıl yönetileceğine dair, literatüre geçecek gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler, devletin ve 'demokrasinin' niteliğini, sistemin nasıl işlemekte olduğunu ve bu işleyişin, çoğunca 'demokrasi' adına nasıl örtüldüğünü yeterince göstermiştir. Aslında onlarca yıl boyunca gelişmesi muhtemel olayların birkaç güne sığması, politik krizin şiddeti ile her tür demokratik kaygının unutulması, oligarşinin temsilcilerinin 'demokrasi'den anladığının nasıl bir şey olduğunu ve bunun neyi gizlediğini de ortaya koydu. Olaylar o kadar hızlı yaşandı ki, sokaktaki vatandaş durup da üzerinde sakince düşünmedikçe nasıl geliştiğini, sebep - sonuç ilişkilerini izleyemeyecek, gerçeğe yaklaşamayıp süreç içinde kafasında oluşan çelişkileri unutmayı tercih edecektir. Gelişmeler ve sistemin çelişkileri hakkında bir fikri olmayanların ise politik krizi açıklayabilmeleri pek mümkün görülüyor. Bu doğrultuda krizin, politik aktörlerin basiretsizliğinden kaynaklandığı ileri sürülmekte, böylece sistemin en diplerindeki çatlakların bir kez daha üstü örtülmeye çalışılmaktadır. Bur-

POLİTİK DURUM

kuk devleti kavramından öteye, –bağımsız yüksek yargının yasa- ma ve yürütmenin karar ve uygulamalarını denetlemesi, böylece politikanın hukuka uygun bir çerçevede tutulması gerekçesine dayandırılarak– ‘hukukun üstünlüğü’ diye nitelenen devlet mode- linin de iflasına karşılık geliyordu.

Bu ise, aynı zamanda, anayasasında, diğer nitelermelerin yanısıra, kendisini ‘demokratik’ olarak tanımlayan TC devletinin gerçek niteliğini gözler önüne sermektedir. Milletın egemenliğinin Meclis’inde somutlandığı iddiasıyla onun duvarında “Ege- menlik kayıtsız şartsız milletindir” yazmaktadır. Ama on yılda bir gelenekselleşen askeri müdahale ve darbeler, askerlerin gelecek krize kadar ‘geçici olarak’ yönetimi sivillere bıraktıkları ve bu an- lamda rejime müdahalenin araçlarının kendi içine taşındığı bir devlet yapısını ortaya koymaktadır. Bu oligarşik diktatörlük örtü- lü bir diktatörlüktür ama örtünün bir kenara atılmasının meka- nizmalarını, aygıtlarını içselleştirdiği gibi, kriz anında egemenlerin temsilcileri birbirleriyle mücadele ederlerken, tepişirlerken örtü kaymakta, altından çıplak biçimde egemenlik ve diktatörlük gö- zükmemektedir. Ama unutulmamalıdır ki, en saldırgan ve baskıcı rejimler, açık diktatörlükler dahi toplumu ikna ve kitle desteği kazanma çabalarından vazgeçmezler. Askeri taktiklerin bir parça- sı haline gelen ‘psikolojik operasyonlar’, orduya ‘iliştirilmiş’ ba- sın-yayın, emekli askerlerin yönettiği partiler ve ‘sivil’ toplum örgütleri, geçmiş dönemlere göre giderek daha fazla ağırlık veri- lerek öne çıkartılmakta, her dönem müdahale farklı bir biçimde sunularak topluma kabul ettirilmeye çalışılmaktadır. Geline- nokta, namluyu dayayarak ama mümkün olduğu kadar tetiği çekmeden, tehditle istediğini yaptırma dönemidir. Dolayısıyla müdahale ve muhtıra savunucuları ve sahipleri, aynı zamanda en hızlı ‘darbe karşıtları’ olmaktadır. Bu anlamda, son krizde de, ‘milletin egemenliğini’ Meclis’in elinden alan, daha öncekiler gibi ordu değil, bu defa Anayasa Mahkemesi olmuş, böylece darbe de (şimdilik) ‘askeri’ değil ‘sivil’ nitelik taşımıştır!

İşler ‘birilerinin’ (gerçek egemenlerin) istediği gibi gitmediğin-

KURTULUŞ

tılmış oldu. Her ne kadar muhtıra sonrasında AKP, kendisinden beklenmedik bir şekilde karşı bildiri yayınlasa da, cepheden çar- pışmadan ama ‘zevahiri kurtarıp’ dağılmadan erken seçime doğ- ru geri çekilme kararı almış oldu. Kuşkusuz ki AKP kurmayları erken seçim sonucundan ümitliler ve bu noktadan sonra geri çekilmeyi durdurup hamlelerini sürdürmeyi düşünüyorlar. TÜ- SİAD’ın genelkurmayına, ‘açıklama ile oluşan durum demokratik teamüllere uygun değildir’ şeklinde serzenişte bulunması ise, ar- tık bu noktadan, erken seçim kararını tanımasından sonra, çok da bir şey ifade etmiyordu.

CHP Genel Başkan Yardımcısı Onur Öymen, “Ülkenin temel değerlerine askerin sahip çıkmasını yadırgamamak gerekir” diyor ve böylece, CHP’nin süngü desteği olmadan politika ya- pamayacağını teslim ediyordu. Daha önce Kürtlerin ittifak yap- maya çalıştığı SHP Genel Başkanı Murat Karayalçın, “siyasal yaşama sivil ya da asker... müdahaleyi doğru bulmadığı” şeklin- deki sözlerine, “Türk Silahlı Kuvvetlerinin duyarlılığını anlıyor ve paylaşıyorum” garabetini ekliyor, ‘ne şiş yansın ne de kebab’ po- litikası güdüyordu. Ama yardımcısı ve partisinin tek milletvekili Ahmet Güryüz Ketenci, “Genelkurmay açıklamasının Anaya- sa’nın verdiği yetkiler çerçevesinde olduğunu” beyan ediyordu! Biz de bundan, Anayasa’nın Kürtleri ve onların haklarını savu- nanları toptan Cumhuriyet düşmanı ilan etme yetkisini Türk Si- lahlı Kuvvetleri’ne verdiği gerçeğini anlamış oluyorduk!

DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi “gerekçesi ne olursa ol- sun askeri müdahaleleri doğru bulmuyoruz” açıklamasını krizden çıkışın yolunun bir erken seçim olduğu saptaması ile tamamlı- yordu. Sonuçta bütün herkes erken seçimi, yani genelkurmayın dayatmasını kabul etmiş olmaktaydı. Üstelik AKP de bir tarafı olduğu bu krizi ertelemek ya da şimdilik içinden çıkmak için er- ken seçim dışında bir yol bulamamıştı.

Krizin tepe noktası, genelkurmayın (27 Nisan) **gece yarısı muhtırasını** verdiği geceydi. Muhtıranın gece yarısı veril-

POLİTİK DURUM

mesini, genelkurmayın borsa ve piyasa hassasiyetleri ile açıklayanlar olduğu gibi, Anayasa Mahkemesine acil görüş yetiştirmek kaygısıyla açıklayanlar da vardı! Ama nasıl açıklanmış olursa olsun toplum, darbe yapacak generallerin, kendilerini önce ABD'ye sonra da piyasaya bakmak zorunda hissettiklerini, Nokta Dergisi'nin daha önceki yayınlarından öğrenmiş ve içinde yaşadığımız post-modern zamanların bir özelliği olarak idrak etmiş bulunuyordu. Tabii, toplum bunu idrak ederken, aynı zamanda Genelkurmay da başka bir şeyi çoktan test etmişti bile. Şemdinli soruşturmasının savcısının açığa alınmasından ölçü alarak, her koşulda iç tüzüğün "koruma ve kollama" maddelerini ifade etmeye yönelmiş emekli paşalar, Susurluk artığı muhtelif çetelerle kol kola ortada dolaşırken, hükümetin geçmiş bir darbe tefrikası üzerinde eflenmeyi seçerek, tabiri caizse yel değirmenlerine saldırması, siyasi iradesinin kalıbresi hakkında toplumun her kesimine bir fikir vermişti.

Anayasa Mahkemesinin kararlarının siyasi yönünün de bulunduğu doğrultusunda zaten her kesimin ortakça zikrettiği açıklamalar, Türk siyasi yaşamının belki de en önemli aktörü olarak TSK'nın kendi tavrını belirtme gereği hissetmesine, yani **muhtıraya**, çelişkili bir şekilde de olsa meşruiyet kazandırıyordu! Herkes TSK'yı bir siyasi aktör olarak görünce, elbette ki muhtıra da neredeyse 'demokratik' bir nitelik kazanacaktı! Zaten, ordunun bu *fazla mesaisi*, İç Hizmet Yönetmeliği'nin bir türlü değiştirilemeyen maddesinin gereği değil miydi? Nasıl olup da askerlerin siyasi aktör olarak davranabildikleri ve bunun demokrasi ile ilgisi sorgulanmadan, bu muhtıranın gerçek niteliğini algılamak kuşkusuz ki mümkün değil! Küsuratlarıyla birlikte beş darbe geçirmiş Türkiye toplumu, bir de darbeler tarafından biçimlendirilebilmişse, darbelerle meyletmek gibi bir temayül de kendiliğinden anlaşılabilirlik kazanıyor...

Çeyrek asır önceki darbeyle topluma onaylatıp dayattığı anayasa maddeleri bu sefer ayaklarına dolandığında TSK, arkasına aldığı kitle desteğinin sunduğu meşruiyet ve bu meşruiyetin verdiği

KURTULUŞ

fazladan bir rahatlıkla davranmış, Anayasa Mahkemesi kararının verdiği onay ile muhtırasını tahkim etmiş ve böylece Meclis'in iradesini hiçe saymaktan çekinmemiştir.

Toplumun önemli bir kesimi, daha çok da orta sınıflara mensup batıcı laik kesim, bu muhtıra sonrası kendi korkularını hafiflemiş hissediyorsa, biz bunlara "mezardan geçerken ıslık çalmayın" desek de fayda etmeyecektir! Üstelik muhtıra, bu sefer alanlara sürülen geniş kitlelerin taleplerine kendini kalkan yapmayı başarmıştır. Kısacası, tam bir 'şiracının şahidi bozacı' durumu ile karşı karşıyayız.

Alanlara çıkan kitleler, 'ordu son tercihtir, biz demokratik tepkilerimizi dile getiriyoruz', "silahsız kuvvetler görev başına" diyordu. Böyle demekle de aslında AKP'ye, 'bak sonra kötü olur, bu şansını kullan, benim ikazlarımı kulak arkası etme' demiş oluyordu. Muhtıradan önce kimi yazarlar, 'şimdilerde demokratik tepkiler dışında elimizde başka araç kalmadı' diye hayıflanıyorlardı! Askerler demokratik tepkiye katılmanın başka yolunu bulamadıklarından olsa gerek, tepkileri desteklediklerini bildiren ve bu arada namlunun ucunu Kürtlere ve onların imhasına karşı çıkacaklara doğrultan bir açıklama yapıverdi. O kadar rahatlar ki, bu rahatlığı yalnızca ellerindeki silahlardan ne de alanlara çıkan kitlelerin desteğinden bulmaları mümkün gözüküyor. Tabii bu arada, laiklik savunusu diye yola çıkanlar, ister istemez geçmişte 'bölücü, ayrılıkçı düşmanların' üzerine yürüyen Hamidiye alaylarını canlandırmak yolunda bir adım daha atmış oluyorlar.

12 Eylül askeri diktatörlüğünün gerekçelerinden birisi, parlamentonun aylar süren sayısız turlarla cumhurbaşkanı seçemeyecek kilitlenmiş olmasıydı. Bu yüzden hazırladığı yeni anayasaya, cumhurbaşkanı seçiminin bir ay içinde en fazla dört turla sonuçlandırılması yönünde düzenlemeler yerleştirmişti. Genelkurmay muhtırasının ve ordunun namlularının gölgesi altında Anayasa Mahkemesi, varolan hukuki gerçekliğe rağmen aksi yönde karar aldı. Bu hukuki olmak yerine politik nitelikteki karar ise, 12 Eylül'ün ürünü 82 Anayasasından sonra bir politik iflasa daha, hu-

REFORMİST REVİZYONİZM

rak, ücretler artırılırken perakende satış fiyatları düşürülmüştü. Tarım alanında da benzer yaklaşımla, ürün fiyatları yükseltilmiş, buna karşılık köylülerin özel üretimlerinden alınan vergiler ile zorunlu teslimat miktarları azaltılmış, ayrıca üretimin planlanmasında da merkezîyetçilik uygulaması gevşetilip kolhozlara daha çok inisiyatif tanınmıştı. Yeni tutumla başta hayvancılık olmak üzere tarımsal üretimin artırılması hedeflenmişti, ama bu sağlanamayınca bakir toprakları tarıma açmak üzere büyük bir kampanya gerçekleştirilmişti.

Şubat 1955'te, Malenkov'un Bakanlar Kurulu Başkanlığından ayrılarak Hruşçov'un öne geçmesine yol açan, yeni uygulamalara gösterilen ilk tepkilerdi. Ama Hruşçov'un liderliği, eski politikalara dönülmesi değil, yeni politikaların daha da ilerletilmesi anlamına geldi. Stalin'in ardından, çok sayıdaki bakanlıklar birleştirilerek sayıları azaltılmış, başlarına parti ileri gelenleri getirilirken karar yetkileri de artırılmıştı. Malenkov'un liderlikten düşmesinden sonra, Mayıs 1955'te, SSCB'ni oluşturan cumhuriyetlerin kendi sınırları içindeki ekonomik işletmeler üzerinde yetkileri artırıldı. Ağustos'ta da işletme müdürlerinin yetkilerini genişleterek –planların az sayıda üst görevli tarafından hazırlanmasının eleştirilmesi çerçevesinde– gelecek beş yıllık planın tartışılmasına müdürlerin, yerel görevlilerin, sendika örgütlerinin katılımını ileri süren bir kararname çıkarıldı. Öte yandan Haziran 1955'te, planlama örgütlenmesi ikiye bölündü, güncel planlamayla görevlendirilen Devlet Ekonomik Komisyonu (Gosekonomkomissiya) kurulurken, uzun dönemli planlama için Devlet Planlama Komitesi (Gosplan) görevlendirildi. Hazırlanan Altıncı Beş Yıllık Plan, Şubat 1956'daki SBKP Yirminci Kongresinde kabul edildi. Ancak bu plan, daha bir yıl içerisinde gözden geçirilmek üzere geri çekildi ve böylece Sovyetlerin barış döneminde terk ettiği bir plan oldu.

Aralık 1956'da toplanan SBKP Merkez Komite plenumunda, Altıncı Beş Yıllık Plan dengesiz, aşırı gergin, kusurlu olarak nitelenirken, plan hedeflerinin zamanında gerçekleştirilmesinin

KURTULUŞ

lenmesi, bu düzeylerin birbirlerine değdikleri noktaların ve geçişlerinin göz önüne alınmasını da gerektirir. Örneğin, 12 Eylül öncesindeki politik karmaşa, faşist saldırganlık ve antifaşist mücadelenin çıkardığı gürültünün toplumu bezdirmesi, olduğu kadarıyla sınıf hareketinin patronların taşıyamayacağı bir yük haline gelmesi, bütün bunlar politik gelişmeleri oluştururken, uluslararası ilişkileri açısından sermayenin yeni bir birikim rejimine geçmek zorunda olması ekonomik nedeni oluşturmaktadır.

Üstünden çeyrek asır geçtikten sonra toplum, gözlerini kapatıp, nedenlerini idrak edemediği 12 Eylül askeri diktatörlüğü gerçeğini bir şekliyle de olsa tartışmak zorunda kalıyorsa, çözemediği sorunlar büyüyerek her seferinde karşısına dikilecek demektir. Yakın geçmişi sayılabilecek 12 Eylül darbesinin onca olumsuzluğuna gözlerini yummuş, bu darbenin üstüne temellendiği sorunları çözmek için mücadele etmeyi değil de uzlaşmayı, uyumlulaşmayı seçmiş ve bu uzlaşmasını unutmak için faturalar ödemeyi tercih etmiş Türk toplumu, bütün sınıfları ile birlikte gözlerini yumduğu geçmişinin sorunlarını tekrar karşısında bulmuş ve arayıp arayıp durduğu istikrarını bir kez daha yitirmiştir. Yıllar sonra nasıl olup da Ermeni meselesinin tozlu tarih raflarından tekrar gündemine indiğini anlayamayan toplum, ne yazık ki daha yakın geçmişinin sorunlarına da vakıf olmaktan uzak bir bilinç bulanıklığı içindedir. Böyle kaldığı sürece, ne yakın geçmişin politik olgularını ne de geçmişinden çıkıp da önüne hayalet gibi dikilen, ama ne yazık ki hiç anlamadığı sorunların çözüm yolunu bulması mümkün olmayacak, her seferinde daha çok korkularının esiri olacaktır. Ve bugün Türkiye'de korku dağları beklemektedir!

TOPLUMSAL SAFLAŞMA VE SEÇENEKLER

Bu politik kriz açısından da sorunların bir dahaki hesaplaşmaya ertelenmesi, baskı ve şiddet yoluyla çelişkinin üstünden atlanarak aşılması yolu tercih edilmiştir. Bütün bu gelişmeler, bir yanda

POLİTİK DURUM

sınıf temeli giderek daralmakla birlikte alanlarda çoğalan laik, batıcı cephe, diğer yanda ise giderek genişleyen mülksüz, işsiz ve sefalet içindeki alt sınıfların islami ideolojinin etkisi altında örgütlenmesi ekseninde olmaktadır. Şimdi öne alınan seçimler sonrası AKP'nin rövanşını alacağı ve kendini olduğu gibi TSK'yı referandumla sokmuş olacağı düşünülmektedir. Mülksüzlerin, işsizlerin, ezilen sınıfların kendi öncülük ve bağımsız politik örgütlerinden yoksun girdiği süreçlerde, diğer sınıfların, burjuvazinin çeşitli örgütlerinin peşine takılması anlaşılabilir bir olgudur. Oligarşinin politikalarından aslında zarar gören geniş kesimleri ve peşine taktığı bütün ezilenleri, AB'ye katılım hayalleri ile oligarşinin yedeğine ekleyen AKP örneğinde, ezilenlerin taleplerini işçi sınıfının ve onun partisinin dışında kimsenin, başka sınıf temsilcilerinin tutarlı bir şekilde savunamayacağı, muhalefeti egemenlerin iktidarına ekleyeceği, bir kez daha görülüyor.

Toplum, bir yanda 'laikliği ve cumhuriyeti korumayı' görev bilen silahlı ve silahsız kuvvetler birliği, diğer yanda ise 'demokrasiyi korumak' rolündeki ve öncülüğünü islami muhalefetin yaptığı iki kampa bölünmüş bulunuyor. Bir tarafın elindeki paravan 'laiklik', diğerinininki ise 'demokrasi'dir. Bu durumda ne laikliğin, ne de demokrasinin savunulmasının söz konusu olmadığını belirtmek gerekir. Bu cephelerin öncülüğünü yapanlar için, laiklik de demokrasi de esas amaçların gölgesinde kalıyor. Ama bu öncülüklerin peşine takılanlar için gerçekten durum böyle midir?

Laiklik savunusu temelindeki cephenin öncüsü askerler hep Türkiye'deki gericiliğin baş destekçisi olmuştur. Erbakan'a Milli Selamet Partisi'ni kurduran da, Ecevit'le ittifak yaptırıp imam hatipleri yükselen sol muhalefetin alternatifi olarak gençliğin bilincini bulandırmak için devlet düzeyinde politika olarak öne süren de hep askerler olmuştur. Dönemin asker kökenli Cumhurbaşkanı, imam hatipler için, "devlet yönetimini solcu gençlere bırakmamak için, dinine ve geleneklerine, milliyetine bağlı nesiller yetiştirmek zorundayız" açıklamasını yapıyordu. 12 Eylül darbesi ise bir elinde bayrak bir elinde Kuran'la anımsanmakta-

KURTULUŞ

rak barış mücadelesi öne geçiriliyordu. Bunun yanısıra, farklı uluslara, ülkelere ilişkin özgün yönler bulunduğu ve bunlara uygun farklı yollar savunulması gerekçesiyle, enternasyonalizmden uzaklaşıp milliyetçi yönde sapmalar geliştiriliyordu. Aynı biçimde, sosyalizme geçişte sosyalist devrim yerine, gelişmiş kapitalist ülkeler için barışçı geçiş, gelişmemiş bağımlı ülkeler için kapitalist olmayan gelişme yolu tezleri öne sürülüyordu. Öte yandan Sovyetler Birliği'nde komünizmin üst aşamasının inşa edilmekte olduğu iddia edilip bunun tamamlanması yakın hedef olarak konuluyordu.

Bu doğrultuda kongrede yeni duruma uygun olarak yeni bir parti programı hazırlanması kararı alındı. Yine bu kongrede, Stalin ve kişiye tapınma uygulaması eleştirilirken, son gün yaptığı gizli konuşmasında Hruşçov, terör dalgası sırasında işlenen suçları sıraladı. Yeni program hazırlanması ve Stalin eleştirisiyle simgelenen yeni politik çizgi, sosyalist insanın sağlamış olduğu birikim temelinde onun kazanımlarından, nimetlerinden yararlanma, refah yönelimiyle uyumlu olarak, soyut ideolojik hedefler, 'dogmatizm' yerine bir an önce somut pratik yararlar elde etmek adına, barış mücadelesi ve tüketim araçlarına ağırlık veren bir ekonomik gelişmeyi, yarışmayı öne geçiriyordu. Aslında kısa vadeli amaçlar uğruna uzun vadeli amaçları, sosyalizmin genel çıkarlarını feda etmeye karşılık gelen bu sosyal-reformist revizyonizm, Sovyetler Birliği'nin daha sonraki sürecinde, tıkanmasında ve yıkılmasında belirleyici oldu.

REFORMİST REVİZYONİZMİN EKONOMİ 'REFORMU'

Stalin'in ölümünün ardından yönetimi eline alan 'kolektif önderliğin' gerçekleştirdiği yeni düzenlemelerin önde gelen bir boyutu ekonomik alandıydı. Üretimde ağırlık, üretim araçlarından tüketim araçlarına kaydırılmış, tüketim araçları üretimindeki artış, Sovyet iktidarının tarihinde ilk defa, üretim araçları üretimindeki artıştan fazla olmuştu. Yine 'tüketici yandaşı' tutuma uygun ola-

REFORMİST REVİZYONİZM

bancılaşması temelinde gerçekleşen revizyonizmin hakimiyeti ise, bürokrasinin iktidarını ifade etti.

Stalin'in ölümüyle, devlet, güvenlik ve parti aygıtlarının tepelerinin tek bir kişide toplanması son bulmuş, yönetimin keyfilik derecesinde kişiselleşmesinin yerini 'kolektif önderlik' almıştı. Stalin'in ölümünün ardından devlet ve parti yönetiminde yapılan düzenlemelerle, Malenkov, Bakanlar Kurulu Başkanı olarak öne çıkıyor, (içerisinde Hruşçov'un da yer aldığı) parti sekreterliği görevini bırakmasıyla da, devlet ve parti aygıtları, en tepelerinin tek bir kişinin elinde birleştirilmesi yerine, yeniden birbirlerinden ayrılıyordu. Stalin'in ölümünden sonra üretim araçları üretimi karşısında tüketim araçları üretimine ağırlık veren bir eğilim gelişmiş, buna yönelik tepkiler de Malenkov'un uzaklaştırılıp Hruşçov'un öne geçmesine yol açmıştı. Ancak 'tüketici yandaşı' benzer politikaları tarım alanında geliştiren ve partinin Birinci Sekreteri olan Hruşçov'un Malenkov'un yerine öne geçmesi, eski politikaya dönmeye değil, parti aygıtının yeniden yönetimde ağır basmasına karşılık geliyordu.

Liderliğine Hruşçov'un geçtiği yeni eğilim, 1956'daki Yirminci Parti Kongresinde kendisini, partinin politik çizgisinin kökten değişimi olarak ortaya koydu. Kongre raporlarında, kararlarında ifadesini bulan yeni çizgi, az ya da çok, tezlerini sözde marksizmin, leninizmin görüşlerine dayandırmaya çalışıyor, belirli koşullarda yapılmış saptamaları ileri sürüyordu. Ama marksizmin, leninizmin tezleriyle aynı isimleri de taşıyalar, yeni tezler, bir yandan değişmiş koşullar için önerilmeleri, genellenmeleri, diğer yandan içeriklerinin işçi sınıfının komünizm mücadelesinin gereklerine aykırı doldurulmaları nedeniyle, aslında marksizmden ve leninizmden uzaklaşılmasına karşılık geliyordu. Bu doğrultuda yeni çizgiyle, emperyalizm koşullarında savaşların kaçınılmazlığı saptaması terk edilip kapitalizm ve sosyalizmin barışçıl biçimde birlikte varolmaları savunuluyor, sosyalizmin barış içerisinde ekonomik rekabet sayesinde kapitalizmi geçmesiyle emperyalizmin yenilmesi hedefleniyor ve buna yönelik ola-

KURTULUŞ

dır. Türk-İslam sentezi ve imam hatiplerin en ücra köşelere kadar yaygınlaştırılması Türk Silahlı Kuvvetlerinin özel tercihi olmuştur. Eğer, 12 Eylül'ün paşalarının yargılanmaması, muhalefetin ve sivillerin güçsüzlüğünden ise, TSK darbecileri koruduğu ve özel olarak da İç Hizmet Yönetmeliği'ne sahip çıktığı sürece Evren'in ve diğer darbecilerin yargılanamayacağı ortadadır. Öyleyse laiklikten kasıt, bir devlet düzenidir. Bu düzende askerlerin ayrıcalıkları, sistem içindeki ağırlıkları, hem bütçede tuttıkları hacimden, hem yönetmek ayrıcalığının önemli bir oranda askerlere ait olmasından çıkarılabilir.

Ayrıca bağımsızlık ve anti-emperyalizm söylemleri de, gerçeklerle taban tabana zıttır! Avrupa sermayesi ile girdikleri ilişkiler, OYAK nezdinde iyice deşifre olmuştur. OYAK, Avrupa emperyalizminin, Türk devleti düzeyinde etkinlik kazanmaya yönelik olarak Türkiye'deki ayrıcalıklı bürokrasiyi temsil eden TSK ile birlikte özel olarak bu amaçla giriştiği ekonomik bir yatırım olarak düşünülürse, bu ekonomik yatırımın politik olarak da ne kadar isabetli olduğu kendiliğinden ortaya çıkar. Artık ekonomi programlarında Ermeni yasa tasarısı karşısında Fransa malları ve firmalarının boykotunun Türk ekonomisine zararları anlatılmaktadır. "Protesto etmek istiyorsanız, daha fazla alışveriş yapın" önerileri ileri sürülmektedir. Çünkü böylece Fransız patronlar Türkiye'nin ne kadar önemli olduğunu idrak edeceklermiş! Fransız kapitalistlere çıkarlarının nerde olduğunu göstermek de bizim liberal ekonomistlerimizin başarısı olsun! Bu holdinge, silahlı bürokrasinin ortaklığının kazandırdığı vergi ayrıcalıkları ve imtiyazlar, askerlere verilen kâr paylarını fazlasıyla karşılamaktadır. Bu sayede ekonomik liberalizm ile demokrasi arasında varolduğu ileri sürülen bağlantı da yerle bir edilmiş olmaktadır. Bu açıdan demokrasi ile bu cephenin kurduğu ilişki, kendi lügatları açısından bile göstermelik kalmaktadır.

Laik cephe, hem şeriatı hem de kendine Türk demeyen herkesi düşman ilan etmiştir. Birinci nokta kendi ayrıcalıklarından olabilecekleri yeni bir düzenlemeye direnişlerini, ikincisi ise, emperya-

POLİTİK DURUM

lizmin açılımlarına eklenmek ve görev almak için ne kadar hazır olduklarını ifade etmektedir. Irak tezkeresine aktif destek sunmayan paşaların bu sefer göreve hazır olma durumuna geçmeleri ise, yanı başımızdaki Kürt federe bölgesinden ve daha da ötesi, kaçırıldığını söyledikleri fırsatlardan ileri gelmektedir.

Laik-batıcı cephe, demokrasinin laiklik olmadan bir anlamı olmayacağını ileri sürmekte, laiklik oturana, toplumda benimsenene kadar demokrasinin kesintiye uğrayabileceğini, çünkü laikliğin içselleştirilmemesi durumunda demokrasinin sonuçlarının pek de iyi olmayabileceğini anlatmaktadır. Batıda, bilimsel düşünün dinsel düşünden ayrılması ve aklın özgürleşmesinin tarihi olarak laiklik, burjuva devrimlerinin felsefesini ve demokrasinin düşünsel temellerini atmıştır. Ama tek başına laiklik, aklın ve bilimin egemenliği üzerinden demokrasiyi dışlayabilecek bir nitelik de taşımaktadır. Din ve devlet işlerinin ayrılması, devletin üzerindeki ayrıcalıklı feodal otoritelerin egemenliğini kırmak için bir zorunluluktu. Türkiye’de ise laiklik, azınlık egemen sınıfın ve uzun yıllar onun temsilcisi olmuş silahlı bürokrasinin ayrıcalıklarını toplumda egemen kılmak, her türlü muhalefeti bastırmak için kullanılmış resmi ideoloji olmuştur. Bu nedenle, işçi sınıfının mücadelesinin gerilediği, sosyalizmin yenilgi dönemini yaşadığı bugün, burjuvazinin çeşitli kanatlarının olduğu gibi, ezilenlerin farklı kesimlerinin de demokrasi aracılığı ile ve demokrasi adına gelişen muhalefet hareketlerinin kendi söylemlerini oluştururken laikliği de karşılarına almaları şaşırtıcı sayılmaz.

Sosyalist muhalefetin ezilmesi ve işçi sınıfına komünistlerin öncülüğünün tesis edilemediği koşullarda ezilenlerin muhalefeti, özellikle 12 Eylül sonrasında siyasal İslam’ın kanalına akmış, aktılmıştır. Bu durumda demokratik biçimler ve araçları da kullanarak iktidar mücadelesi veren çeşitli burjuva kanatların etki ve yönlendiriciliğine giren sınıf hareketi ve muhalefet, demokratik biçimleri sonuna kadar istismar ederek –ki sistem muhalefet kanalı olarak demokratik biçimleri şöyle ya da böyle kısmen açık tutmuştur- egemen sınıfa ve onun iktidarına karşı mücadele e-

KURTULUŞ

lik kazanıyor, bu arada yönetime katılımında eşitsizlik partinin kendi içinde de beliriyordu. Sosyalist inşa döneminde, eski toplumdaki devralınan bürokrat, uzman tabaka tasfiye edilip yerlerine işçi sınıfından yetiştirilen bir yönetici kesim geçirilirken, yönetim partinin de azınlığına, parti aygıtına daralıyordu. Konsolidasyon döneminde ise, bürokratlaşma, yönetimi elinde tutan kesimin bu siyasi ayrıcalığını maddi ayrıcalıklarla tamamlama yönelimine kadar vardığı gibi, bu kesim şiddet uygulanarak tasfiye edilip gençlikten eğitilen yeni bir kesim uzman, idareci konumlara getirilirken, yönetimin Stalin’in şahsında tek bireyin elinde toplanmasıyla, işçi sınıfının siyasi yabancılaşması en üst boyuta ulaşıyordu.

Savaş döneminde, Stalin’in parti aygıtına ek olarak devlet aygıtı ve ordunun başına geçip partinin nispeten geriye itilmesiyle yönetimin tek elde merkezileşmesi yerleşip resmileşirken, yığınları seferber etme adına eski değer yargılarına başvurulması, sosyalist ideolojiden taviz verilmesi de, işçi sınıfının yabancılaşmasını bir üst boyuta çıkardı, ideolojik yabancılaşmanın yolunu açtı. Bu dönemde parti ağırlıklı olarak fabrika işçisi ve kolektif çiftçi yeni üyelerle genişleyip büyürken gençlikten eğitilmiş uzman kesim parti yönetimindeki hakim konumunu koruyordu. Stalin’in ölümünden sonra, partinin yeniden devlet yönetiminde etkinlik kazanması ise, işçi sınıfının yönetime katılımının genişlemesinden, yığınsallaşmasından çok, parti yönetimini elinde tutan yeni aydın tabakanın maddi ayrıcalıklı bürokrasi olarak hakimiyetine karşılık geldi. Bürokratlaşmaya karşı mücadelede başvurulan yöntem, terör dalgasıyla yönetimin bireysel düzeye kadar daralması, – devlet yönetimini ellerine alması yerine ondan bütünüyle uzaklaştırarak– işçi sınıfının siyasi yabancılaşmasını en üst boyuta çıkarmış, bunun sonucunda, hedeflenenin tam tersine, bürokrasinin hakimiyetinin önünü açmıştı. Öte yandan, aynı sürecin diğer bir boyutu olarak, işçi sınıfının ideolojisinden uzaklaşması, sosyalist ideolojik egemenlikteki gerileme de, benzer biçimde, revizyonizmin hakimiyetine yol açtı. İşçi sınıfının ideolojik ya-

REFORMİST REVİZYONİZM

yalist toplumun kuruluşu doğrultusundaki atılımlar, kazanımlar, gelişmeler bakımından olduğu kadar, bunlardaki bozulma, gerileme, tıkanıklıklar yönünden de, işçi sınıfının komünist programının şekillenmesinde önem taşır. Sosyalist devrimin hedeflerine ulaşmak için atılan adımlar gibi, bu hedeflerden sapmalar, uzaklaşmalar ve kopmalar da incelenmeli, değerlendirilmelidir. İşçi sınıfının gelecek sosyalizm atılımlarının daha gelişkin ve başarılı olması için yaşanan deneylerden ders çıkarılmalı; bu mücadeleye yol göstermek üzere işçi sınıfının komünist programı, çıkartılan dersleri içererek zenginleştirilmeli, geliştirilmelidir.

Sürecin belki en çarpıcı boyutu, yenilgiyle sonuçlanması, işçi sınıfının sosyalist iktidarı olarak oluşan Sovyet iktidarının bu niteliğini kaybederek yıkılmasıdır. Bu sonuç ise, birbirlerini etkileyen, daha sonraki gelişmelere neden olan çeşitli etkenlerin yol açmasıyla ve birbirlerini izleyen bir dizi aşamanın ardından ortaya çıkmıştır. Sürecin işçi sınıfının sosyalist iktidarının yıkılmasıyla sonuçlanmasında rol oynayan nedenler arasında, işçi sınıfının yabancılaşması ve bürokratlaşma önem taşır.

Sovyet iktidarının yıkılmasının önemli nedenleri olarak yabancılaşma ve bürokratikleşme de, süreç boyunca çeşitli aşamalarla yeni biçimler alarak yıkılmaya yol açan boyutlarına ulaşmıştır. Bu anlamda sürecin başlangıcı, Ekim Devrimiyle işçi sınıfının sosyalist iktidarının kuruluşuna karşılık gelir. Daha bu dönemde, Rusya'da maddi ve manevi koşullardaki yetersizlik, gerilik temeli üzerinde, işçi sınıfının devlet yönetimine bir bütün olarak katılımındaki eksiklik ve geri çekilme, Sovyet iktidarındaki yabancılaşma ve bürokratlaşmanın öncüllerini oluşturur.

Ekim Devriminin ardından bir yıl bile geçmeden girilen iç savaş döneminde, eski bürokrasiden, burjuva uzmanlardan Sovyet iktidarının denetimi altında çalıştırarak yararlanılırken, işçi sınıfının yönetimi öncü kesimine, komünist partiye bırakılmasıyla yabancılaşma ve bürokratlaşmanın ilk adımları gündeme geliyordu. NEP döneminde, gelişen meta ilişkileri toplumsal farklılıkları artırırken, işçi sınıfı adına komünist partinin yönetmesi yerleşik-

KURTULUŞ

derken, aslında demokrasi ve laiklik karşıtı bir mücadeleyi geliştirme yoluna girmiştir. İşçi sınıfının ve sosyalistlerin dışında gelişen muhalefet, egemen sınıfın batıcı-laik kemalist ideolojisini karşısına alıp kendisini demokrasi mücadelesi eksenine oturturken seküler devlet yapısına karşı bir konum kazanmıştır.

Siyasal İslam, geniş kitlelerin ve şu ya da bu oranda nüfuz ettiği sınıf hareketinin taleplerini, burjuvazinin çeşitli muhalif kanatlarının öncülüğüne tabi kılarak, egemen sınıfa karşı geliştirdikleri muhalefeti bir demokrasi mücadelesi olarak sunmakta, kitlelerin dinamizmini, muhalefetini sisteme akıtmakta, ezilenlerin muhalefetini yumuşatmaktadır. AKP, baştaki söylemleri ne olursa olsun, cemaatçi bir küreselleşmenin en ateşli savunucusu olmuş, uluslararası sermayenin programını harfiyen uygulayarak ve egemen sınıfın, oligarşinin bütün taleplerini yerine getirerek her açıdan kritik bir dönemi sıkıntısız atlatmasını sağlamıştır. Tezkere kazası bile, oligarşinin “hayırlı oldu” diye düşündüğü bir olay olarak tarihe geçerken, ABD ile AKP arasındaki ilk çatlağı oluşturmuştur. Ama TÜSİAD ile arasındaki ilk çatlak, Merkez Bankası Başkanlığına Durmuş Yılmaz'ın getirilmesiyle oluşacaktır. Bu tarihe kadar oligarşi ile AKP'nin hemen hiçbir sorunu olmamıştır. Bu noktadan sonra anlaşmazlıklar başlamış, AKP'ye bir sınır çizgisi çekilmiştir.

AKP, işçi sınıfı ve ezilenler açısından ise, bütün çalışma koşullarını, kazanılmış hakları ve örgütlenmeleri hiçe sayan, neo-liberal düzenlemeleri bir bir yürürlüğe koyan bir parti olarak, ‘demokrasi’ ile ilişkisini kurmuştur. Onun için ‘demokrasi’, iktidar mücadelesinde kullanacağı, kitleleri kandırıp taleplerini boşa çıkaracağı bir araçtan başka bir şey değildir.

Bu durumda toplumsal saflaşmanın, taraflaşmanın iki kutbunun kendilerini nitelerken kullandıkları ‘laiklik’ ve ‘demokrasi’ kavramları, kendi gerçek yüzlerini örtmeye yarayan birer paravandan başka bir şey değildir. İşçi sınıfı kendi bağımsız örgütlenmesi olan partisi ile toplumsal muhalefete öncülük yapmadığı sürece demokrasi, gerçek dinamiklerine kavuşamayacaktır. Laik-

POLİTİK DURUM

lik, tek başına demokrasinin güvencesi olmayacağı gibi, antide-mokratik sistemlere kaynaklık eden bir gerekçe oluşturabilmektedir. Oysa ki işçi sınıfının omuzlarında yükselecek demokrasi mücadelesi dışında hiçbir şey, laikliğin güvencesi değildir. Laikliğin olduğu gibi, inanç özgürlüğünün de güvencesi işçi sınıfının sahiplendiği ve geliştirdiği demokrasidir. İşçi sınıfının haklarına, özgürlüklerine saldırıp toplumsal yaşamın her alanında neo-liberal düzenlemelere öncülük edenler, tek kıstas olarak sermayenin kârlılık ve verimliliği kavramlarına bakanlar, demokrasiyi, yani bütün toplumda, herkes için geçerli olacak bir eşitlik ve özgürlüğü değil, sömürü sisteminin katmerlisini, sonuç olarak her türden eşitsizliğin daha da artırılmasını savunmaktadır. Bu ise artan muhalefetin islami kanallara yönlendirildiği süreçte yine her seferinde artan bir baskı ile dizginlenmesine ideolojik kılıf bulunması ve baskıcı rejimin kitle tabanının tahkimi anlamına gelecek, kısacası özgürlüklerin rafa kaldırılması ile kendini tamamlayacaktır.

Bugünkü toplumsal saflaşmada, işçi sınıfının yararına, demokrasi yararına hiçbir taraf olmadığı gibi, taraflar oligarşinin seçeneklerinden başka bir şey değildir; oligarşi bu seçeneklerinden hangisini seçerse seçsin, emekçi sınıflar için bu gerçek değişmez. Oligarşinin tercihini belirleyecek olan, ezilenlerin muhalefetinin kendi iktidarına tabi kılınmasında, sömürü sisteminin devam etmesinde, önümüzdeki dönemde stratejisinin ne olacağına bağlı olarak seçilecek sermaye birikim rejiminin niteliğidir. Oligarşinin temsilcilerinin kavgası da laiklik ve demokrasi saflaşması temelinde değil, bu açılardan anlaşılabilir olmaktadır.

Bu durumda, AKP, askerlerin muhtırası öncesinde oligarşinin politik tercihi anlamında desteğini almak bakımından hangi konuma düşmüş olursa olsun, genelkurmayın bütün dengeleri zorlayan hamlesi karşısında yeni bir şans yakalamış gözükmektedir. Eğer durumdan vazife çıkarıp kitleler nezdinde ön plana çıkarılabilecek yeni bir seçenek ya da seçenekler yaratılamazsa, AKP, tekrar hükümet olma imkanına sahip olabilir.

KURTULUŞ

*Sovyetlerde 'reformlar' ya da
'deformasyon'*

REVİZYONİZM VE EKONOMİK YABANCILAŞMA

SÜHA ILGAZ

Sovyet iktidarının tarihi, işçi sınıfının sosyalist iktidarının oluşumu, gelişimi, bozulup tıkanması ve bunun sonucunda yıkılmasının tarihidir. Ortaya çıkışından yıkılmasına kadar bu tarih, işçi sınıfının sosyalist iktidarına ilişkin unsurların, özelliklerin gelişmesi ve öte yandan da yıpranması, bozulması, ortadan

Ekonomik yabancılışmayla, sosyalizmin, işçi sınıfının üretimi kendi ellerine almasından, yığınsal katılım ve inisiyatifinden kaynaklanan üstünlüğünü kaybetmesi, Sovyet iktidarının içerisine girip aşamadığı durgunluk ve tıkanıklığın temelinde yatar.

kalkması sürecidir. Bu çelişkili süreç, işçi sınıfının sosyalist iktidarı niteliğindeki Sovyet iktidarının özelliklerindeki belirgin değişikliklerin, içinde bulunduğu koşullardaki değişimlere bağlı olarak saptanabileceği birbirini izleyen dönemler biçiminde gerçekleşmiştir.

Sovyet iktidarının tarihi, işçi sınıfının sosyalist devleti ve sos-

KURTULUŞ

Sınıf çıkarlarının savunusu ve mücadele koşulları açısından gelişmelerin yönünü ve şeklini tayin eden egemenliğin sürdürülüş biçimidir. TÜSİAD, 28 Şubat sürecini desteklerken, 27 Nisan muhtırasına eleştirel bir açıklama ile yaklaşmış ve oluşan fiili durumu kabul etmeyi tercih etmiştir. Bu iki çelişik gözüken tavrın arkasında da, temel belirleyen olarak, TÜSİAD'ın demokratikleşme paketi ile somutlanan programı bulunmaktadır. 28 Şubat bu programın yönelimi ile uyumlu bulunmuştur. Bu paketin uygulanmasının bir sonucu olarak şekillenen askerlerin siyaset sahnesinden çekilmesi süreci sonuçlarını vereceği noktada TSK'nın uluslararası dengelere oynayarak tekrar devreye girmesini ve statükoyu savunmaya çalışmasını ise, TÜSİAD benimsememektedir. Kısacası TÜSİAD'ın demokrasi kalibresi de bu örnekte ortaya çıkmaktadır. *İşine gelen darbeye evet, gelmeyene ise hayır!* Kuşkusuz ki bu noktada TÜSİAD'ın derdi demokrasi değil, kendi programıdır. Programını belirleyen ise, sermaye birikimi, kârlılık ve sömürü sisteminin bekasıdır.

Türkiye Cumhuriyetinin politik hatları, sınıf hareketinin denetlenmesi, sermaye birikimi ve kârlılık kaygıları üzerinden komünistleri; sömürgecilik temelinde Kürtleri; burjuvazinin batıcılığı, işbirlikçiliğinin yönü temelinde de siyasal islamı tehdit olarak algılayan bir çerçeve oluşturmuştur. Kemalizmin, yani resmi ideolojinin bu temelleri, aynı zamanda politik gerilimlerin parametrelerini de oluşturur. Bu sorun alanlarının kendisi, aynı zamanda sömürü sisteminin bileşenleridir. Bugün yaşadığımız politik kriz, ortaya çıkan gerilim, bu parametrelerin yeniden tanımlanması zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Oligarşi komünistleri toptan yok sayabilir ve önemsiz (!) hacimleri nedeniyle üstünden atlayabilir. Ama aynı kararı Kürtler için vermesi, toptan yok saymak ve imha etmek üzere yola çıkması, politikalarını ABD'nin ve AB'nin planlarına endekslemiş oligarşi için ne kadar mümkündür? Aynı soru, yönünü tamamen AB ile birliğe endekslemiş bütün bir Cumhuriyet döneminin hayalinin sönmesi üzerine, Ortadoğu'ya yoğunlaşmış Türkiye'nin siyasal İslam'a yaklaşımı için de

POLİTİK DURUM

geçerlilik kazanır. İlmli İslam tartışması, tıpkı 12 Eylül sonrası-
nın Türk-İslam sentezi gibi ele alınmakta, kemalizmin yeniden
düzenlenmesi, oligarşinin sömürü sisteminin yeniden düzenlen-
mesinde sunduğu imkanlar açısından yeniden tasnif edilmekte-
dir.

Bu durumda toplumsal taraflaşmada bir tarafın laiklik diğeri-
nin ise demokrasiyi savunduğu iddiaları gerçeğe aykırı ol-
duğu gibi, işçi sınıfı ve komünistlerin yeri de, bu tarafların
ikisinin de karşısında olmak durumundadır. Bir yanda başını or-
dunun çektiği diğer yanda başını AKP'nin çektiği saflaşmadaki
alternatifler, egemen sınıfın, oligarşinin alternatifleridir. Burada
eksik olan, işçi sınıfının, emekçilerin, ezilenlerin, sömürülenlerin
alternatifidir. İşçi sınıfının politik alternatifinin, işçi sınıfının ko-
münist hareketinin yokluğu, politik saflaşma ve çatışmanın oli-
garşinin alternatifleri arasında gerçekleşip keskin boyutlara ula-
şabilmesinin temel nedeni ve koşulunu oluşturmaktadır. İşçi sını-
fı komünist politikasıyla toplumsal mücadelelere damgasını vu-
ramadığı sürece de karşıt saflar ve politik seçenekler, egemen
sınıfın temsilcileri arasında olmaktan çıkamayacaktır.

Yaşanılan süreçteki ve aynı zamanda bütün toplumsal gelişme-
leri belirleyen en temel –ve yaratılıncaya kadar da değişmeyecek
olan– politik gerçek, işçi sınıfının komünist partisinin bulunma-
masıdır. Bu yüzden bütün toplumsal gelişmelere müdahale ede-
bilmek, bunları egemen sınıfın seçeneklerinin dışına çıkartabil-
mek, komünist işçi partisinin inşasından geçmektedir. Şeriat teh-
likesinin de darbe tehditlerinin de bertaraf edilmesi, militarizmin,
şovenizmin, saldırganlığın ve bütün antidemokratik yapı ve uy-
gulamaların temizlenmesi de buna bağlıdır.

1 Mayıs'ta Taksim'e yürüyen işçilerin, emekçilerin yükselttiği
kızıl bayraklar, komünizmin işçi sınıfı hareketi ile birleşmesini,
onun ellerinde yükselmesini temsil ettiği ölçüde, toplumun, –
Türk milliyetçiliğinin bayrağını yükseltenleri de Osmanlı ya da
şeriatı bayrak edinenleri de gölgede bırakarak– darbe ya da şeriat

KURTULUŞ

tehditleri olsun, bütün antidemokratik saldırılardan gerçek kurtu-
luşunun yolunu göstermektedir.

KURTULUŞ
sosyalist dergi

REFORMİST REVİZYONİZM

ka, Stalin sonrası Sovyetler Birliği'nde hakim olan yeni çizginin, revizyonizmin parçasıydı. Stalin döneminde terör dalgasıyla parti ve devlet yöneticisi kesim tasfiye edilerek yönetim kişisel boyutta Stalin'in elinde toplanmış, buna karşılık, Stalin'in ölümünden sonra partinin yeniden devlet yönetiminde ağırlık kazanması, maddi ayrıcalıklı bürokrasinin hakimiyetine karşılık gelmişti. Yeni politik çizgi, revizyonizm ise, bu bürokrasinin çıkarlarını ifade ediyordu.

Diğer bir anlatımla, parti, İkinci Emperyalist Savaş öncesi, 'büyük temizlikle' daralmış, tasfiye edilen işçi sınıfı kökenli yönetici kesimin yerine gençlikten eğitilmiş yeni aydın tabaka ağırlıklı konuma gelmişti. Savaş sırasında ve sonrasında, asker, işçi, kolektif çiftçi yeni üyelerle parti iki misli büyürken yönetiminde beyaz yakalı kesimin ağırlığı korunmuştu. Buna bağlı olarak, kitleselleşirken partinin tabanı ile yönetimi arasında organik açıdan bir ayırım oluşmuştu. Stalin sonrası partinin yeniden yönetimde eski ağırlığını kazanması da, parti yönetimini elinde tutan tabakanın, maddi ayrıcalıklı bürokrasinin hakimiyetine karşılık gelirken işçi ve kolektif çiftçi üyelerle kitleselleşen parti de bürokrasinin iktidarının kitle tabanını oluşturmuştu.

Bürokrasinin iktidarı altında da süreç aynı yönde devam etti. Partinin, 1956'da, toplam nüfusun yüzde 3,5'ine karşılık gelen 6 milyon 796 bin olan üye sayısı, 1976'da, nüfusun yüzde 6'sına karşılık gelen 15 milyon 694 bin üyeye çıkmıştı ve 250 bin kadar tam zamanlı görevli, parti aygıtını oluşturuyordu. Bu dönemde de parti sayıca iki mislinden fazla büyürken üyeleri içerisinde beyaz yakalı kesime oranla kol işçilerinin sayısı artmaya devam etti. Aynı zamanda parti yönetiminde aydın kesimin hakimiyeti de pekişiyordu. Parti komite sekreterlerinin 1952'de şehir ve semt düzeyinde yüzde 18,4'ü, cumhuriyet ve bölge düzeyinde yüzde 67,7'si üniversite eğitimi almıştı; 1973'te bu oranlar yüzde 97,7'ye ve yüzde 99,2'ye yükselmışti.

Parti yönetimi ve tabanı arasında giderek büyüyen ayırım, savaş öncesinden beri yönetimi elinde tutanlarla, kitlesini oluşturan

KURTULUŞ

maddi imkansızlıklarının yanısıra, bakanlıkların birbirleriyle kaynaklar için rekabeti sorunu ve koordinasyon yetersizliği üzerinde duruluyordu. Bu anlamda planın revize edilmesi kararlaştırılırken yeniden merkezi planlamanın güçlendirilmesi çabaları gündeme geldi, bütün ekonomik bakanlıklar, başında Pervuhin'in bulunduğu Gosekonomkomissiya'nın denetimi altında toplandı. Ancak bir kaç ay içerisinde yönelim tekrar tersine döndü. Şubat 1957'de Hruşçov'un tartışmaya sunduğu öneriler, planlamacılar ile işletme müdürlerinin karşı çıkmasına rağmen, Mayıs 1957'de Yüksek Sovyet'te hemen hemen bütünüyle kabul edildi. Böylece Gosekonomkomissiya ve ekonomik bakanlıklar kaldırıldı, Sovyet toprakları ekonomik olarak 105 bölgeye ayrılarak bütün sanayi ve inşaat işletmeleri bölgesel halk ekonomi sovyetlerine (Sovnarhozi) bağlandı. Reform olarak adlandırılan bu düzenlemeyle üretimin planlanması ve yönetimi bölgelere verilirken Gosplan'ın rolü koordinasyonla sınırlandı.

Merkezi planlama yerine temel ekonomik birimin Sovnarhozi olarak kabul edildiği politika değişikliğine tepkiler, parti içinde de ilişkileri gerginleştirdi. Haziran 1957'de Merkez Komite Prezidyumunda çoğunluk desteğini kaybeden Hruşçov, Merkez Komite plenumunun toplanmasını sağladı. Plenum, 'parti karşıtı grup' olarak nitelediği Malenkov, Kaganoviç, Molotov'u 'tutuculukla', tarım alanlarının genişletilmesi, ekonomik planlamanın ve sanayinin yönetiminin yeniden biçimlendirilmesi, yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve dış politika (dünya çapında 'gerilimin azaltılarak barışın sağlanması') konularında parti çizgisine karşı çıkmakla ve hizipçiliğe başvurmakla suçlayarak Merkez Komiteden ve dolayısıyla Prezidyumdan çıkarttı. Daha sonra alınanlarla Prezidyum üyelerinin üçte ikisini parti sekreterleri oluştururken planlamacılar da tamamen etkisizleştirildi. Prezidyumun bileşimindeki değişim aynı zamanda, parti aygıtının hükümet aygıtına üstünlük kurmasının tamamlanmasını simgeliyordu. 'Parti karşıtı grubun' tasfiyesi de, Hruşçov'un Mart 1958'de Bulganin'in yerine Bakanlar Kurulu Başkanı olmasıyla

REFORMİST REVİZYONİZM

tamamlandı. Ardından Gosplan'ın başına da, parti aygıtında çalışmış bir görevli olan Kuzmin getirildi.

Partinin Birinci Sekreterliğine ek olarak Bakanlar Kurulu Başkanlığını üstlenen Hruşçov, yeni ekonomik politikaları, Stalin'in ardından 'kolektif önderliğin' yönetimi eline aldığı dönemden başlayarak –Birinci Sekreter olarak nitelendiği Eylül 1953'teki Merkez Komite plenumuna sunduğu önerileriyle– öncelikle tarım alanında geliştirmişti. Tarıma ağırlık verilen yeni yönelimle, köylülerin ürünlerinin fiyatları yükseltilirken özel tarımları üzerindeki vergiler ve zorunlu teslimatların miktarları düşürülmüş, hedeflenen üretim miktarları doğrultusunda çalışmayı sağlamak için de, merkezi olarak asgari çalışma sürelerinin belirlenmesi yerine, kolhoz yönetimlerinin üyelerini çalıştırma yetkilerinin artırılması gündeme getirilmişti. Ancak bu düzenlemeler beklenen üretim artışını getirmeyince, yeni toprakların tarıma açılması kampanyasına girilmişti. 1953'ten 1956'ya kadar 350 bin gönüllünün katıldığı kampanyayla 36 milyon hektar tarıma açılırken buralarda 425 yeni sovhoz kuruldu.

Hruşçov, 'iki - üç yıl' gibi çok kısa süreler, 'hemen' gerçekleştirilmek üzere abartılı hedefler koymakla birlikte, büyük bir kampanyayla belirli bir alana yoğunlaşılması yeni bir uygulama değildi. Buna karşılık merkezi planlama yerine yerel koşullara, kolhozlara ağırlık verilmesi, maddi teşviklerin öne alınması, yeni yönelimi ortaya koyuyordu. Mart 1955 kararnamesi, kolhozların yetkilerini genişletti; tarım alanlarının, hayvan sürülerinin büyüklüğü, üretim miktarları konusundaki kararlar kolhozlara bırakılıp planlama teslimat miktarlarıyla sınırlandı. Aynı zamanda, aşırı iddialı üretimi artırma kampanyaları da bizzat Hruşçov tarafından sürdürülüyordu. 1957'de et, süt, tereyağı üretiminde ABD'ye yetişme kampanyası başlatılırken, bu sırada bir yandan kolhozların birbirleriyle birleştirilmesi, diğer yandan da yine kolhozların 'gönüllü' olarak sovhozlara dönüştürülmesi kampanyalarına giriliyordu. Böylece 1950'de 125 bin olan kolhoz sayısı, 1958'de 69 bine düştü.

KURTULUŞ

çeşitli verimsizlikler nedeniyle hedeflenen düzeylere ulaşamadı. Bunun sonucunda tarım, sanayiye kaynak sağlayan bir konumdan, tersine ekonominin bütünü üzerinde yük oluşturan bir konuma geldi. Özellikle hayvancılıktaki –artırılan teslimat fiyatları ile düşük tutulan perakende fiyatları arasındaki farktan kaynaklanan– zararları karşılamak için yapılan sübvansiyon, 1979'da 23 milyar rubleyi, diğer bir ifadeyle, resmen kabul edilen askeri harcamalar düzeyini aştı. Buna bağlı olarak, tarımdaki üretkenlik sorunları, verimsizlik, ekonomik gelişmedeki gerilemenin, durğunluğun bir boyutunu ve etkenini de oluşturuyordu. Bununla birlikte, üretkenlikte hedeflenen gelişme sağlanamasa da, toplumsal ekonomik yapıya ilişkin temel süreçler varlığını korudu. Kolhozların yerini sovhozların alması süreci ilerleyerek sovhozlar, işlenen toprakların yarısından çoğunu kaplayan bir düzeye ulaştı.

Bu dönemde ekonomide gelişen dengesizlikler, kendisini tüketim ve yaşam standartları açısından da gösterdi. Ücret ve gelirlerin artırılması, buna karşılık perakende fiyatların düşük tutulması, harcanamayan birikimler biçimini aldı. Tasarruf hesapları hızla kabanırken, karaborsa fiyatları, resmi fiyatların, 1965'te yüzde 37, 1970'te yüzde 55, 1975'te yüzde 77 ve 1978'de yüzde 100 üzerine çıktı. Tüketim araçlarındaki yokluklar ya da sıkıntılar, rüşvet, karaborsa, stoklama, el altından satış gibi toplumsal sorunlara, bozulmalara yol açıyordu.

Öte yandan, Brejnev döneminde Sovyetler Birliği'nin dış ticareti de, 'détente' (yumuşama) politikasına paralel olarak, büyük ölçüde arttı. 1970-78 arası Sovyet dış ticareti üç mislinden fazla yükseldi. Bu dönemde en hızlı artan kapitalist batıyla olan ticaretti.

PARTİDE REVİZYONİZMİN RESMİLEŞMESİ

Hruşçov ve Brejnev dönemlerindeki ekonomik reformlar başarısız oldu; 1980'lerin başında, ekonomi ve bir bütün olarak toplumsal gelişme tıkanıklığına girdi. Uygulanan ekonomik politi-

REFORMİST REVİZYONİZM

Reformların yol açtığı aksaklıklarla ağırlaşan sorunlar sonucunda ekonomik gelişim giderek geriledi ve gerileme ve yavaşlaşmanın yerleşiklik kazandığı birkaç plan döneminin ardından durgunluğa dönüştü. 1966-70 yıllarını kapsayan Sekizinci Beş Yıllık Plan döneminde, Hruşçov'un kampanyalarının aşırılıklarının neden olduğu örgütsüzlüğün yerine istikrar sağlanmasının da sayesinde, ulusal gelirden yüzde 41, sanayi üretiminde yüzde 50 artışla plan hedeflerine ulaşıp geçildi. Ama 1970'ten sonra yavaşlama ve duraklama belirgin hale geldi. 1971-75 yıllarına karşılık gelen Dokuzuncu Beş Yıllık Plan döneminde ulusal gelirden yüzde 39 oranında bir büyüme hedeflenmesine rağmen, bu oran yüzde 28'de kaldı. Üretim araçları sanayisindeki yüzde 46 oranındaki büyüme planlanan düzeye çok yakın olmakla birlikte, plan hedeflerinin oldukça gerisinde kalınmasına yol açan eksikğin en önemli bölümünü, planlanan yüzde 49 yerine yüzde 37'de kalan tüketim araçları sanayisinin üretim artışı oluşturuyordu. 1976-80 yılları arası Onuncu Beş Yıllık Plan döneminde ise, fark daha da büyüdü, neredeyse her dalda plan hedeflerinin gerisinde kalındı. Ulusal gelirdeki artış yüzde 26 gibi mütevazı bir oranda planlanmasına rağmen yüzde 20'de kalırken, büyüme, üretim araçları sanayisinde planlanan yüzde 40 yerine yüzde 26, tüketim araçları sanayisinde de yüzde 31 yerine yüzde 21 oldu. Gerileyen ekonomik gelişme, projelerin tamamlanmasının gecikmesine, kaynakların başlanan ve yarım kalan çok sayıda yatırıma dağılarak dengesizliğin, verimsizliğin artmasına yol açtı. Yeni reformların uygulamaya konulduğu 1979'da, yatırımların büyüme hızı, yüzde 1'in altına düştü.

Tarım alanındaki gelişmeler de ekonominin genelinin bir parçasıydı ve benzer bir seyir izledi. Genelde tüketim araçlarına olduğu gibi, tarıma önem ve öncelik verilmesi sürdürüldü. Tarıma büyük ölçekte yatırım yapıldı; ürünlerin teslimat fiyatları defalarca artırıldı; sovhoz işçilerinin ücretleri ve kolhoz köylülerinin gelirleri önemli ölçülerde yükseldi. Ancak üretilen tarımsal ürün miktarı, birbirini izleyen plan dönemlerinde artmakla birlikte,

KURTULUŞ

Ocak 1958'de köylülerin özel üretimlerinden zorunlu teslimatlar bütünüyle kaldırıldı. Bu sırada köylülerin özel hayvanları da çoğalmıştı. 1958'de 1953'e göre köylülerin özel üretimi, ette yüzde 35, sütte de yüzde 25 artmıştı. Şubat 1958'de ise Hruşçov, önceden Stalin'in kabul etmediği öneriyi gerçekleştirdi, Makine Traktör İstasyonları (MTS) dağıtılıp tarım makineleri kolhozlara satıldı. Daha önce hizmetleri karşılığında ödeme olarak MTS'lere verilen tahıl, bundan sonra devlete satılmak, bununla da tarım makinelerinin masrafları ve artık kolхозlarda görevlendirilen makine operatörlerinin ücretleri ödenmek durumundaydı. MTS'lerin kaldırılma kararıyla birlikte, ürün fiyatlarında da düzenlemeye gidildi, önceden kota ve kota üstü için farklı olan fiyatlar birleştirildi.

Yeni politikanın temel bir yönelimi, yaşam standartlarının yükseltilmesi, hızla refaha ulaşılmasının hedeflenmesiydi. Buna bağlı olarak, Stalin sonrası dönemde, tüketim maddeleri çoğalıp fiyatları düşürülürken gelirlerin de artması ve en düşük ücretlilerin yararına ücret farklılıklarının azaltılması gözetiliyordu. Yirminci Kongrenin ardından çıkartılan bir dizi yasa ve kararnameyle yaşam standartlarını ve çalışma koşullarını iyileştirmek üzere çeşitli sosyal haklar getirildi, geliştirildi. Ücret farklılıklarının azaltılmasına da yönelik olarak şehirlerde ayda 300 ruble, kırsal alanda 270 ruble asgari ücret uygulamasına gidildi. Çalışma haftasının iki saat kısaltılarak aşama aşama yedi saatlik işgününe geçilmesi kabul edildi. 18 yaşından küçükler için işgünü süresi 6 saatle sınırlanıp asgari bir ay tatil yapmaları kararlaştırıldı. Ücretli doğum izni, 77 günden 112 güne çıkarıldı. Orta ve yüksek öğrenim parasız hale getirildi. Eğitim yaygınlaştırılıp zorunlu eğitim süresi uzatılırken eğitilmiş işgücüne katılımı yükselen kadınlar, öğretmen ve doktorların neredeyse tamamını oluşturdu. Emeklilik ve çalışmazlık yardımları, yüzde 50'den fazla artırıldı. Konut açığının 10-12 yılda kapatılması kararı alındı. İşe gelmemeye ilişkin ceza hukuku mevzuatı kaldırıldı. İş değiştirmek serbest olduğu gibi, sendikaların etkinlikleri, işyerlerinde işçilerin haklarını korumaları

REFORMİST REVİZYONİZM

geliştirildi. Bu dönemde köylülerin gelirleri de arttı, yaşam koşulları büyük ölçüde iyileşti. 1952'den 1957'ye kolhoz köylülerine ödenen toplam nakit 12,4'ten 47,8 milyar rubleye yani trudoden (işgünü) başına 1,40'tan 4 rubleye, kolektif çalışma karşılığı toplam nakit ve aynı gelir ise, 47,5'ten 83,8 milyara, ya da trudoden başına kabaca 5,40'tan 7,55 rubleye çıktı.

Ücretler, gelirler artırılırken fiyatlar yine düşük tutulmaktaydı. Çeşitli ürünlerin maliyetinin altında fiyatlandırılması, sübvansede edilmesi uygulaması da sürdürülüyordu. Sanayi toptan fiyatlarında indirim yapılması, ya da gıdalardaki resmi fiyatların, kolhoz pazarlarındaki fiyatların ortalama yüzde 35-45 altında olması da bunu gösteriyordu.

Buna karşılık, 1954'te Devlet Bankası, Maliye Bakanlığında ayrılmış ve kredileri, verimli işletmeleri teşvik etmek ve borca girenleri de 'sosyalist iflasa' varan bir caydırıcılıkla zorlamak üzere kullanmakla yetkilendirilmişti. Öte yandan bu dönemde, Sovyetlerin, öncelikli olarak sömürgecilikten yeni kurtulmuş, emperyalizme bağımlı ülkeler ve aynı zamanda da emperyalist Batı ülkeleri ile dış ticareti arttı. Gelişmemiş ülkelerle ticaret, Sovyetlerin o ülkelere ihracatlarının, söz konusu ülkenin ihracat mallarıyla ödenmesi biçimini alıyordu. Sovyetlerin, müttefikleri Doğu Avrupa ülkeleri ile ticareti ise, artık, kapitalist dünya pazarlarındaki fiyatlar üzerinden yapılmaya başlanıyordu.

REFORMLARIN YOL AÇTIĞI DAĞINIKLIK, KARGAŞA

Ekonomik politikadaki yeni yönelimle merkezi planlamanın zayıflatılması ve bununla birlikte bakanlıklar, işletmeler arasında rekabetin, koordinasyon eksikliğinin gelişmesine tepkiler, Altıncı Beş Yıllık Planın –kabul edilmesinin üzerinden daha bir yıl geçmeden– gözden geçirilmesine karar verilerek geri çekilmesine neden olmuştu. Ancak Hruşçov, kısa süre içerisinde, başını çektiği yönetime gösterilen direncin üstesinden gelmiş, bölgesel halk ekonomisi sovyetleri (Sovnarhozi) kurulması ve ekonominin yönetiminin ağırlıklı olarak bunlara verilmesi önerisini kabul ettir-

KURTULUŞ

geliştirildi. İşletmelerin girdilerini satın almak ve ürünlerini satmak için ikili sözleşmeler yapmaları, buna bağlı olarak üretime ilişkin birçok kararı kendilerinin vermeleri temelinde özerklikleri artırıldı. Fiyatlar, amortisman payı eklenerek yeniden hesaplandı. Fiyatların artırılmasıyla, işletmelerin maddi teşvik için kullanabilecekleri kâr payı sağlandı.

Ancak 1965 reformlarının akıbeti, Hruşçov reformlarınıninkinden farklı olmadı. Kapitalizmin, piyasa ekonomisinin tasfiyesi üzerinde kurulan sosyalizmin sorunlarına, kapitalizmden, piyasa ekonomisinden ödünç alınan unsurlarla çözüm bulma çabası başarıya ulaşamadı. 1965 Kosigin reformları da sistemin bütününde tutarsızlıklara neden olarak sorunları ağırlaştırmaktan öteye gidemedi. Başvurulan yöntemlerle bir yandan merkezi planlama zayıflatılmıştı. Öte yandan, işletmelerin özerkliklerinin sınırlı olması, eninde sonunda plana uymak zorunda olmaları, fiyatların da arz ve talebe göre değil maliyete yapılan eklemeye saptanması nedeniyle, aslında piyasa da belirleyici değildi. Bu durum, ekonominin işleyişinde çelişkilere, aksaklıklara, yeni sorunlara yol açtı. İstifçilik, malzeme tahsisi için gereksiz, aşırı istemler, üretim ve yapım gecikmeleri, bölümcülük - yerelcilik, bakanlık ve işletmelerin tedariklerini kendileri ayarlamaları, buna yönelik olarak gayri resmi araçların yasal düzenlemelerin dışına çıkan anlaşmalar gerçekleştirmeleri gibi sorunlar gelişirken, reformlar kapsamında alınmış olan kararlar ve düzenlemelerde de çok sayıda değişiklik yapıldı. Aksaklıklar karşısında yeni merkezi plan göstergeleri zorunlu kılınarak işletmelere bırakılan özerklik daraltılırken fonlara, primlere, maddi teşviklere ilişkin kurallar sık sık değiştirildi. İşletme müdürleri yine plan hedeflerine ulaşmakla yetinmeye yönelirken planlar da plan dönemleri içerisinde defalarca değiştirilerek istikrarsız hale geldi. Reformların yarattığı tutarsızlıklara karşı yapılan yeni düzenlemelerle, birkaç yıl içerisinde, 1965 reformları büyük ölçüde geri çevrildi, ekonomi yönetimi, işletme müdürlerinin inisiyatiflerine değil, merkezi plan talimatlarına dayanmaya devam etti.

REFORMİST REVİZYONİZM

tilme biçimine ilişkin bir değişiklikti. Buna karşılık, maddi teşviklere ağırlık verilmesi ve işletme yönetimlerinin inisiyatiflerinin artırılması yönündeki önlemler, Hruşçov döneminde içine girilen yeni politik yönelimin daha da ilerletilmesi doğrultusunda idi.

Bakanlar Kurulu Başkanı Kosigin tarafından hazırlanan önlemleri onaylayan, Eylül 1965 Merkez Komite plenumu kararı, sanayinin gelişimi, toplumsal üretimin verimliliğinin artırılması, yaşam standartlarının yükseltilmesi için, planlama yöntemlerinin geliştirilmesi ve maddi teşviklerin artırılmasının yanısıra, işletmelerin inisiyatiflerine ve piyasa unsurlarına yer veriyordu:

“İşletmelerin faaliyetlerinin aşırı düzenlenmesine son verilmesi, üstlerinin işletmelere zorunlu kıldığı plan göstergelerinin sayısının azaltılması, onlara üretimin geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için gerekli araçların sağlanması, kâr, fiyat, prim ve kredi gibi anahtar ekonomik kaldıraçlardan daha iyi yararlanılması uygun bulunmuştur.” (*Sovyet Ekonomik Reformu*, s. 147-8)

Ekonominin yönetiminde *idari* yöntemlerin yerine *ekonomik* yöntemlerin geçirilmesinin vurgulandığı ekonomik reformun unsurları, ‘planlamanın bilimsel düzeyinin yükseltilmesi, tam ekonomik muhasebe (hozrasçyot) temelinde işletmelerin geniş ekonomik inisiyatifinin merkezi planlamayla optimum bileşimi, artan üretimle işletmelere bırakılan fon artırılarak ekonomik teşvik sağlanması, işletmelerin ekonomik faaliyetlerinin değerlendirilmesinde kârın rol ve öneminin artırılması, işçilerin ücretlerinin kendi bireysel emekleri kadar personelin bütününe çalışmalarına bağlanması ve işletmeler arası ekonomik ilişkilerin doğrudan sözleşmelere dayandırılması’ olarak özetleniyordu.

Ekonomik reform uygulaması çerçevesinde, ekonominin düzenlenmesinde bütün ayrıntıların merkezi planlanması yerine işletme yönetimlerinin inisiyatiflerinin artırılması ve bunun için maddi teşviklerin çoğaltılması hedeflendi. Bu doğrultuda, işletmelerin uyması zorunlu plan göstergeleri büyük ölçüde azaltıldı. Kâr unsuruna başvurularak işletmenin kârının aktarılacağı maddi teşvik fonu, toplumsal-kültürel ve konut fonu, yatırım fonu, vb.

KURTULUŞ

miş, planlamacıların desteklediği Malenkov, Kaganoviç, Molotov, ‘parti karşıtı grup’ olarak tasfiye edilmişti. Altıncı Beş Yıllık Planın revize edilip onaylanması gerçekleşmeyince, 1959-65 yıllarını kapsamak üzere hazırlanan Yedi Yıllık Plan, Ocak-Şubat 1959’daki SBKP Olağanüstü Yirmi Birinci Kongresinde benimsendi. Planda, özellikle kimya ve enerji sanayine yatırımın büyük ölçüde artırılmasının yanısıra, yapılan yatırımların da –toplam fonların yüzde 40’ından fazlasına karşılık gelecek biçimde– doğudaki bölgelere kaydırılması öngörülüyordu. Yedi Yıllık Planın ilk yıllardaki başarılarına dayanarak Hruşçov, Ekim 1961’deki Yirmi İkinci Kongrede, bazı plan hedeflerinin daha da yükseltildiğini açıklıyordu. Diğer yandan, Hruşçov’un iyimserliğinin işaret ettiğinin tersi yönde gelişmeler ve buna bağlı olarak ekonomide sorunlar da giderek ortaya çıkmaya başlıyordu.

1957 reformları ve sovnarhozi temelinde ekonomi yönetiminin bölgeselleştirilmesi, ekonomideki bürokratikleşme ve yabancılaşmadan kaynaklanan sorunlara çözüm arayışı biçiminde ileri sürülüyordu. Sovyet iktidarının geçirmiş olduğu bürokratikleşme ve yabancılaşmanın sonucunda, merkezi planlamanın uygulanmasında da, amaçlananla çelişen çarpıklıklar, çeşitli biçimlerde kendini gösteriyordu. Tezgah başındaki işçiden idareciye kadar, sınıf, üreticiler, üretime, toplumsal amaçlarına yabancılaştığı ölçüde, planlanmış hedefler, ancak zorunlu talimatlar olarak biçimsel düzeyde yerine getiriliyor, bu da, örneğin toplam miktar olarak plan hedefine ulaşılmasına rağmen, üretilen ürünlerin, çeşitlilik ya da kalite açısından, ihtiyaçlara tam karşılık gelmemesi gibi sorunlara yol açıyordu. Bu sorunlar karşısında, Hruşçov’un başını çektiği yeni çizginin çözüm arayışı, yerel inisiyatif güçlendirmek için merkezizetçilikten uzaklaşmak, maddi teşviklere daha çok rol vermek ve giderek piyasa ekonomisi unsurlarına yönelmek doğrultusunda idi.

Merkezi planlama uyarınca gerçekleştirilen üretimde, yabancılaşma ve bürokratikleşmeye bağlı olarak, belirli aksaklıklar, uyuumsuzluklar ortaya çıkarken tüketim araçları üretimine ağırlık

REFORMİST REVİZYONİZM

verilmesi bu sorunları daha da derinleştiriyordu. Kalite ve ürün çeşitliliği sağlamak üzere daha çok sayıda plan ölçütleri getiriliyor, ama bu da çoğalan ölçütlerin birbirleriyle çelişmelerine ve yeni sorunlara yol açıyordu. Bu ortamda, piyasa unsurlarından ekonomik düzenleyici olarak yararlanılması düşünceleri gelişti, meta - para ilişkileri tartışmaları hız kazanarak meta üretimi ve değer kanununun sosyalist üretim için de geçerli olduğu noktasına kadar vardı. Yeni politik çizginin, Sovyetler Birliği'nde Hruşçov önderliğinde egemen olan revizyonizmin bütünlüklü ifadesi olarak, Ekim 1961'de Yirmi İkinci Kongrede kabul edilen yeni parti programında da, sosyalizmde ve komünist inşa döneminde meta ilişkilerinin, para, fiyat, kâr vb. kategorilerin varlığı savunuluyordu:

“Komünist inşa da, sosyalist dönemdeki yeni içerikleriyle koruyarak meta-para ilişkilerinden sonuna kadar yararlanmak gereklidir. Bunda, maliyet muhasebesi, para, fiyat, üretim maliyeti, kâr, ticaret, kredi ve finans gibi ekonomik kalkınma araçları büyük rol oynar. Tek komünist biçim olarak halk mülkiyetine ve komünist dağıtım sistemine geçişle birlikte, meta-para ilişkileri ekonomik olarak zamanını doldurmuş olacak ve sönmülenecek.” (*Komünizmin Yolu*, s. 536)

Sosyalizmin kazanımı olan merkezi planlamayı zayıflatmak, meta ekonomisi unsurlarına başvurmak, uğraşılan sorunları gidermedi, karışıklıklara neden olarak ağırlaştırdı, üzerlerine yeni sorunlar eklenmesine neden oldu. Ekonominin yönetiminin bölgelere ayrılması, ‘yerelciliğe’, koordinasyon eksikliğine ve aynı zamanda da bölgelerin kendi alanlarına öncelik vermeleriyle, diğer bölgelerin ve genelin ihtiyaçlarının gözardı edilmesine yol açtı. Bu karışıklıkla başa çıkabilmek için işletmeler gayri resmi ilişkilere başvururken bununla birlikte yolsuzluklar da gelişti. 1961'de bir dizi ekonomik suçta idam cezası getirilmesi, bunun bir göstergesiydi.

Reformların neden olduğu karışıklıklar, sorunlar ortaya çıktıkça, art arda yeni düzenlemelere gidildi. Yeniden merkezi düzeyde (eski bakanlıkların alanlarına karşılık gelen ama yetkileri olmayan)

KURTULUŞ

Hruşçov'un politikalarının başarısızlığının ürünüydü. Aksaklıklara gösterilen tepkiye dayanan yeni önderlik, açıkça kargaşa yaratan uygulamaları ortadan kaldırarak kendi dönemini Hruşçov döneminden ayırmaya yönelmişti. Ancak Hruşçov'un görevden alınmasının ardından örgütsel düzenlemeler, uygulamalar düzeyinde gerçekleştirilen değişiklikler, temel politikalar düzeyindeki bir değişime karşılık gelmiyordu. Yapılan, daha çok, Hruşçov dönemini belirleyen yeni yönelim, temel politik çizgi korunurken, bir anlamda, onun ‘aşırılıklarının’ törpülenmesiydi. Bu ölçüde, Hruşçov dönemi, yeni politik çizginin, revizyonizmin hakiyeti açısından bir ‘geçiş’ ya da ‘başlangıç’ dönemini oluşturuyordu. Bu bakımdan, Nisan 1966'da SBKP Yirmi Üçüncü Kongresinde, yeniden Prezidyumun Politbüro, Birinci Sekreterin de Genel Sekreter olarak isimlendirilmesi, ‘Stalinizme’ dönülmesinden çok, Hruşçov dönemiyle araya mesafe konulduğunu gösterme arzusuna karşılık geliyordu.

Hruşçov'un ardından korunup sürdürülen temel bir politika, ekonomik alandaydı. Hruşçov döneminde, ekonominin yönetiminde merkeziyetçilik zayıflatılarak tarımda ve sanayide yerel inisiyatif öne çıkartılmış, merkezi planlamanın rolü geriletilirken maddi teşviklere ve piyasa unsurlarına yönelinmişti. Üretimin, ekonominin düzenlenmesinde para, fiyat, kâr gibi pazar ekonomisi kategorilerinden yararlanma düşünceleri geliştirilmiş ve bu yeni çizgi, 1961 Programında, ‘sosyalizm ve komünist inşa döneminde meta - para ilişkilerinin korunması’ biçiminde ifadesini bulmuştu. Bu temelde, 1962'den itibaren de sosyalist ekonomide meta ilişkilerinin rolü üzerine kapsamlı bir tartışma yürütülmüş, işletmeler için kâr etkeni ve serbest sözleşmelerin yaygınlaştırılması savunulup bilgisayar programlamasını kullanan matematiksel modellerle piyasa unsurlarını birleştiren optimum çözüm arayışları geliştirilmişti. İşte Hruşçov'un ardından Eylül 1965'te Merkez Komite plenumunda benimsendiği biçimiyle ekonomik reform, bu gelişmelere dayanıyordu ve bu sürecin ürünüydü. Bu kararlar çerçevesinde sovnarhozinin kaldırılması, sanayinin yöne-

REFORMİST REVİZYONİZM

yüzde 8'in altına, ulusal gelirin artışı ise yüzde 4'e kadar düşmüştü. Hruşçov, birkaç yıl içinde ABD'ye yetişerek 1980'e kadar komünizme geçilmesi gibi iddialı hedeflerin yanısıra, ilan ettiği belirli tarihlerde, 35 saatlik çalışma haftası uygulanması, gelir vergisinin kaldırılması gibi bir dizi vaatte de bulunmuştu. Bütün bu vaatlerini yerine getiremeyen Hruşçov'un başarısızlıkları, keyfilik derecesinde kişisel nitelik taşıyan önderlik ve yönetim tarzına tepkileri artırarak, Ekim 1964'te görevlerinden alınıp yönetimden uzaklaştırılmasıyla sonuçlandı. Düşürülmesinden önce, Birinci Sekreterliğin yanısıra Bakanlar Kurulu Başkanlığını, Prezidyum Başkanlığını, RSFSC Bürosu Başkanlığını, Silahlı Kuvvetler Başkomutanlığını kendisinde toplamış olan Hruşçov'un yerine Merkez Komite Birinci Sekreterliğine Brejnev ve Bakanlar Kurulu Başkanlığına da Kosigin getirildi.

YENİDEN REFORMLAR VE TIKANIKLIK

Hruşçov'un görevden alınmasına, öncelikle ekonomideki aksaklıklar, ekonominin yönetimine ilişkin sorunlar yol açmıştı. Başını Brejnev ve Kosigin'in çektiği 'kolektif önderlik', ilk olarak, Hruşçov'un art arda gerçekleştirmiş olduğu ve kargaşalığa, dağınıklığa neden olan çok sayıda düzenlemeyi geri aldı: Sanayi ve tarım bölümlerine ayrılmasına son verilerek parti yeniden birleştirildi. Gosplan, hem uzun vadeli hem kısa vadeli planlamayı gerçekleştirmek üzere yeniden asıl planlama organı haline getirildi. Sovnarhozi kaldırıldı, tekrar ekonomik bakanlıklar kuruldu. Tarım alanında Bölgesel Üretim İdareleri kaldırılıp normal bölgesel idari organlar yeniden oluşturulduğu gibi, Tarım Bakanlığı da eski yetkilerine kavuşturuldu. Böylece Hruşçov'un birbirini izleyerek yapıları bozan sayısız kampanya ve düzenlemelerine son verilip büyük oranda eski idari ve örgütsel yapıya dönüldü.

Hruşçov'un görevden alınması ve önderlikteki değişim, – dağınıklığa neden olan kampanya ve reorganizasyonlara son verilerek istikrar vaadinde bulunulması temelinde– politikalarda değişim sorununu gündeme getiriyordu. Yönetimdeki değişiklik,

KURTULUŞ

çok sayıda komite kuruldu. Gosplan önce bölündü, sonra sovnarhozinin bazı yetkilerini devraldı, daha sonra da hepsinin üzerine Tüm Birlik Halk Ekonomisi Sovyeti (VSNH) oluşturuldu. Öte yandan sovnarhozi birbirleriyle birleştirilerek sayıları azaltıldı. Bunlara ek olarak parti ve ardından devlet organları, sanayi ve tarım bölümlerine ayrıldı. Daha önce yapıları bozan, birbirleriyle çelişen bütün bu sayısız reorganizasyon, üretimin örgütlenmesini, planlamayı iyice dağınıklığa itip çalışamaz duruma düşürdü. Bu sırada Hruşçov tarzı, tekil sorunlara kilitlenen aynı keyfi yaklaşımla yürütülen, kimya sanayini geliştirmek için diğer yatırımları kesmek gibi kampanyalar, ekonominin dengesini bozuyor, sorunları, kargaşayı derinleştiriyordu.

Tarım alanındaki reformların sonuçları da farklı değildi. Yedi Yıllık Planda tarımsal üretimin bu dönemde yüzde 70 artması planlanmıştı, ama 1958'den 1965'e kadar artış yüzde 14'ü geçemedi. MTS'lerin dağıtılıp kolhozların tarım makinelerini satın almaları, onların 'bütçe' dengelerini, ödemelerini bozdu. Gelişmiş aletlerin kolhozlara dağıtılmaları, buna karşılık kolхозlarda yeterince bakım elemanı, nitelikli işgücü bulunmaması yüzünden, kolhozlar, tarım makinelerinin bakımını da gereğince yapamadı. Bunun yanısıra, üretim önceliklerindeki değişiklikler, ağırlıkların tüketim araçları üretimine kaydırılması ile birlikte, 1957'den sonra, bir çok tarım makinesi çeşidinin üretimi azaldı. Diğer yandan ürünlere ödenen fiyatlar artırılarak üretim teşvik edilmeye çalışılıyordu. Ancak, piyasa unsurlarından yararlanmak üzere başvuru fiyat artışları, şehirlerde protestolara yol açıyor, ama bununla birlikte, hâlâ maliyetleri karşılamaya, buna bağlı olarak da üretimi teşvik etmeye yeterli olmuyordu. Kolhozların ürünlerinin fiyatları, büyük ölçüde yükseltilmiş, öte yandan da köylülerin bireysel boyuttaki özel tarım ve hayvancılığının konumu iyice geriye itilmişti. Meta üretiminin esas olarak çoktan tasfiye edilmiş olduğu koşullarda, fiyat düzenlemeleri ve piyasa etkenlerini kullanma girişimleri, amaçlanan sonucu doğurmuyor, ekonominin genelinde tutarsızlık, karışıklık yaratıyordu.

REFORMİST REVİZYONİZM

Bütün bunlara ek olarak, Hruşçov'un yerel koşulları göz önüne almayan, durmadan değiştirilen modalar biçimindeki (uygun koşulları bulunmayan yerler de dahil her yerde mısır ekilmesi, anlık olarak et üretiminin artırılması için hayvanların kesilmesi, ardından hayvan sayısının artırılması için gereksiz yere kesimlerin durdurulması, yine her yıl değişik bir hasat yönteminin her yerde uygulanmaya zorlanması vb. gibi) keyfi ve kişisel baskıyla uygulattığı kampanyaları büyük zararlar verdi. Aynı zamanda, sanayinin yönetiminde olduğu gibi tarım alanında da, ortaya çıkan eksikler ve sorunlara çözüm bulmak amacıyla art arda yapılan reorganizasyonlar (MTS'lerin dağıtılmasından sonra tarımsal ürünlerin teslimatı için ve tarım alet ve malzemelerinin tedariki için kurulan komiteler, daha sonra onların yerine oluşturulan Bölgesel Üretim İdareleri, idari bölümlerin ve parti örgütlenmesinin bunlara uygun olarak yeniden düzenlenmeleri, bütün bunlardan sonra partinin sanayi ve tarım olarak ikiye bölünmesi vb.) ise yeni karışıklıklar yarattı, dağınıklığa, örgütsüzlüğe neden olarak sorunları iyice derinleştirdi.

Yeni politik çizgiyi, hızla refaha ulaşma, hemen büyük atılımlar gerçekleştirme, derhal sonuç alma adına dengelerin, ilkelerin, uzun vadeli hedeflerin gözardı edilmesi karakterize ediyordu. Dogmatizmden kurtulma, pratik yarar gözetme adına revizyonizm, dağınıklığa ve bunun da sonucunda çarpıklıklara, aksaklıklara, gelişmenin yavaşlamasına neden olmuştu.

Dönemin ilk yıllarında, bütün bir sosyalist inşanın kazanımları, birikimleriyle oluşan sağlam temel üzerinde ve tek yönlü kampanyalar sonucunda, uzaya uydu gönderilmesi, nükleer enerji kullanımı, yeni toprakların tarıma açılması gibi gösterişli atılımlar yapılmıştı. Bunlar aynı zamanda, Hruşçov'un önderliğindeki, barış içinde ekonomik yarışmayla kapitalizmi geçme, emperyalizmin üstesinden gelme politikasının da ürünüydü ve onun unsurlarını, öğelerini oluşturuyordu. Bu politika çerçevesinde, Sovyetler Birliği'nde sosyalist toplumun nihai zafer kazanıp komünist toplumun tam ölçekli inşası dönemine girilmiş olduğu ileri

KURTULUŞ

sürülüyor, Hruşçov, yirmi yıl içerisinde –önde gelen kapitalist ülkeleri kişi başına ürün miktarında da geçerek– komünist topluma esas olarak ulaşılmasını hedef olarak koyuyordu. 1959'da SBKP Olağanüstü Yirmi Birinci Kongresinde bu hedefe yönelik olarak yirmi yıllık uzun vadeli bir plan ve bunun bir parçası olarak da 1959'dan 1965'e kadar olan dönemde uygulanmak üzere Yedi Yıllık Plan kabul edilmişti. 1961'de Yirmi İkinci Kongrede kabul edilen ve 'komünist inşa döneminin programı' olarak nitelenen yeni parti programı ise, başta Sovyetler Birliği'nin yapısı ve niteliği olmak üzere, emperyalizmle ilişkilerden sosyalizme geçişe kadar her alanda partinin politikasındaki kökten değişikliği simgeliyordu, sosyalizmin sorunlarını piyasa unsurlarına başvurarak çözmeye kalkışan reformların karşılık geldiği yeni ekonomik politikayı belirleyen revizyonizmin hakimiyetinin bütünlüklü ifadesiydi.

Sosyalist toplumsal yapıyla uyuşmayan reformlar, pazar ekonomisinden ödünç alınan unsurlar sorunlara çözüm sağlayamadığı gibi, bir kaç yıl gibi kısa süreler içerisinde olağanüstü atılımlar yaparak kapitalist ülkeleri geçmek ve ulaşılan bolluktan yararlanmak üzere sosyalist inşanın birikimlerini dar boyutlu kampanyalara, gösterişli ve pahalı yarışlara kullanmak, ekonomik dengeleri bozup gelişmeyi yavaşlattı. Oluşmuş birikimin, kısa vadeli çıkarlar, rahatlama uğruna, tek boyutlu atılımlara harcanması, sonraki ilerlemeye, uzun vadeli çıkarlara zarar verdi. Bu nedenle, başlardaki hızlı atılımın ardından, ekonomik büyüme aniden yavaşladı, yatırım artış hızı düştü.

Yedi Yıllık Plan döneminin son yıllarında açıkça ortaya çıkan aksaklıklar, daha sonra 1966'daki SBKP Yirmi Üçüncü Kongresinde, 'kimya, imalat ve yakıt sanayilerinin bazı ürünlerinde plan hedeflerine ulaşamaması, üretim ve emek üretkenliği artış hızının son yıllarda yavaşlaması, yatırımların verimliliğinin düşmesi, yeni girişimlerde gecikmeler' olarak sayılıyordu. 1958'de yüzde 16 olan yatırım artış oranı, 1959'da yüzde 13'e, 1960'ta yüzde 8'e, 1961'de yüzde 4'e düşmüştü. 1963'te de sanayinin büyüme oranı

DEMOKRASİ

lere kazanmış olanla sürekli çelişmektedir.

İnsanlık, eşitlik ve özgürlük ülküsünden hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Çünkü, bu ülkü, aynı zamanda geniş kitlelerin maddi talepleri olarak sürekli gündemde tutulmuştur. Bu da, ezilen, sömürülen ve bu nedenle eşitlik ve özgürlükten başka bir şey hayal¹ edemeyecek olan sınıfların mücadelesinin maddi itici gücü olarak insanlığın sınıfsız ve sınırsız toplum özlemini besleyip durmuş, olanaklarını oluşturmuştur.

Sınıflı toplumlar ve bunun kanıtı olarak devletin ortaya çıkmasından bu yana egemen sınıf dışında kalan diğer sınıf ve tabakalar, bu sınıflara ait insanlar, şu ya da bu şiddetle de olsa, eşitlik ve özgürlük taleplerini ileri sürmüşler, baskıya, zulme, sömürüye karşı çıkmışlardır. Eşitlik ve özgürlüğü talep edenler ezilenler olurken, bunu engelleyen ise, egemen sınıflar olmuştur. Çünkü bu sınıflar, eşitsizlikten kârlı çıkmaktadırlar; eşitsiz ilişkiler bunların yararınadır.

Engels, ilk sınıflı toplumun şafağında insanlığın toplumsal hafızasını tarif ederken, devletin temel kurumlarından olan *polis*in kimlerden oluşacağını sorun olduğu söyler.

“...Demek ki, Atinalılar, devletleriyle aynı zamanda piyade ve atlı okçulardan kurulu gerçek bir jandarmadan, Güney Almanya ve İsviçre’de denildiği gibi, *Landjäger*’den başka bir şey olmayan bir polis kurdular. Ama bu jandarma kölelerden oluşuyordu. Bu aynasızlık mesleği, özgür Atinalıya öylesine alçaltıcı görünüyordu ki, kendisini böyle bir alçaklığa vermektense silahlı bir köle tarafından tutuklanıp götürülme-yi yeğ tutuyordu. İşte bu, hâlâ gensin eski zihniyetiydi. Devlet, polis olmadan varlığını sürdüremezdi, ama henüz gençti ve gensin eski üyelerine utanılacak bir şey gibi görünen bir mesleği saygıdeğer kılmak i-

¹ Hayal güzel olabilir ama onu kuranın tahayyül ettiği güzellik, başkalarına eziyet ve eşitsizlik anlamına gelebilir. Eşitliğin ve özgürlüğün sınıfsal tanımlarının eksikliği, hayal kuranların, bu talepleri dile getirenlerin sınıfsal kökenlerince belirlenmiştir. Bu nedenle gerçek eşitliğin olanaklarını ve sorumluluğunu taşıyabilecek sınıf olarak proletarya, en nihayetinde tarih sahnesine çıkana ve demokrasinin sorumluluğunu yüklenene kadar, eşitlik ve özgürlük talepleri hep eksik ve yarım kalmıştır.

KURTULUŞ

yeni üyeler arasındaki belirgin farklılıkta somutlanıyor, bu aynı zamanda parti üyelerinin yaşları açısından bir bölünmeye de karşılık geliyordu. Tabanı oluşturan üyeler nispeten genç yaşta-yken, yönetici konumdakiler genelde 50 yaşın üzerindeydiler ve politbüro-nun yaş ortalaması da 70’i buluyordu. Bu dönemde, diğer sorunların yanısıra, ‘yaşlılar yönetimi’, toplumsal durgunlu-ğun simgelerinden birini oluşturuyordu.

Parti yönetimini ve onun aracılığıyla iktidarı elinde tutan bü-rokrasinin çıkarlarının ifadesi olarak ve onun toplumsal konu-muyla uygunluk içerisinde, revizyonizm, genel ve bütünlüklü hedefler yerine kısmi ve anlık çözümlere yöneliyordu. Kapitalizme ve emperyalizme karşı alınan tutumdan komünizme ilerlemenin sorunlarına kadar çeşitli alanlardaki politikalar aynı çiz-ginin parçasıydı. Sosyalist ekonominin sorunlarına kapitalizmden ödünç alınan yöntemlerle çözüm arayışı da sorunları ağırlaştır-maktan başka sonuç vermedi. Sorunun kaynağında, işçi sınıfının –ekonomik düzeye kadar varan– yabancılaşması yatıyordu. Bü-rokrasinin uyguladığı politikanın sonuçları ise, sorunu çözmek değil, derinleştirmek ve giderek tıkanıklığa yol açmak doğrultu-sundaydı.

Stalin dönemi politikalarından uzaklaşma, destalinizasyon adı-na, revizyonizm, ekonomik politika alanında olduğu gibi her a-landa yeni bir çizgi geliştirmeye girişmişti. Yeni çizgi, ifadesini, 1961’de SBKP Yirmi İkinci Kongresinde kabul edilen yeni parti programında buldu. Yeni programda, Sovyetler Birliği’nin ko-münist toplumun inşası dönemine girmiş olduğu saptamasıyla yirmi yıl gibi bir süre içerisinde komünizme esas olarak geçilmesi hedefi ileri sürülüyordu:

“Partinin balkan refahının iyileştirilmesi için önüne koyduğu görevlerin yerine getirilmesiyle, Sovyetler Birliği, ihtiyaca göre dağıtım komünist ülkesinin pratikte gerçekleştirilmesi doğrultusunda önemli yol kat edecek.” (*Komünizmin Yolu*, s. 545)

Bu sözlerin ardından da, kamu tüketim fonlarından bedava karşılanacak hizmetler sıralanırken, yirmi yıl içerisinde, bedava

REFORMİST REVİZYONİZM

karşılanan tüketimin, nüfusun gerçek gelirinin yarısı kadarına yükseleceği söyleniyordu. Kısa sürede komünizme ulaşma tezi altında bir an önce yaşam standartlarını yükseltme, refaha kavuşma yaklaşımı, bunun gerçekleşebilmesi için silahlanma harcamalarının sınırlandırılması ve barış koşullarının gerekliliği çerçevesinde, bütün diğer mücadele alanlarına ilişkin tutumlarla bağlantılanıyordu. Bu anlamda, barış, yumuşama vurguları, emperyalizmle ilişkilerden sosyalizm mücadelelerine, sosyalist ekonominin sorunlarından Sovyet devletinin yapısına kadar her alana ilişkin tezler damgasını vuruyordu.

Bu temelde, revizyonizmin 'barışçı geçiş', 'kapitalist olmayan kalkınma yolu', 'kapitalizmle barış içinde rekabet' tezleri, yeni programda yer alıyordu:

"Mevcut koşullarda, bazı kapitalist ülkelerde, öncü müfrezesinin başını çektiği işçi sınıfı, işçi sınıfı ve halk cephesi ve farklı partiler ve kitle örgütleri arasında diğer mümkün anlaşma ve politik işbirliği biçimleri temeli üzerinde, ulusun büyük kitesini birleştirmek, iç savaş olmadan devlet iktidarını ele geçirme ve temel üretim araçlarının halka devrini sağlama fırsatına sahiptir." (*Komünizmin Yolu*, s. 485)

"Kapitalist-olmayan kalkınma yolu, işçi sınıfının ve halk kitlelerinin mücadelesiyle, genel demokratik hareketle güvenceye alınır ve ulusun mutlak çoğunluğunun çıkarlarına hizmet eder." (*Komünizmin Yolu*, s. 495)

"Barışçı birlikte yaşama, sosyalizm ve kapitalizm arasında uluslararası ölçekte barışçı rekabet için temel sağılar ve onlar arasında sınıf mücadelesinin özgül bir biçimini oluşturur." (*Komünizmin Yolu*, s. 506)

Sınıf mücadelesinin 'yumuşatılması', 'uzlaşma', 'barış' vurgusu, emperyalist kapitalizm karşısında alınan konum ve işçi sınıfının iktidarda olmadığı ülkelerde devrim ve sosyalizme geçiş konularında olduğu gibi, sosyalizmin, Sovyetler Birliği'nin kendisine ilişkin tezlerde de belirliyordu. Revizyonizmin tezlerinin bütünlük biçimde ifade edildiği yeni programda da, sosyalist ekonomide, komünist inşada meta - para ilişkilerine ekonomik gelişmede büyük rol tanınmasının yanı sıra, proletarya diktatörlüğünün görevini tamamladığı ve 'sosyalist devletin, halkın bütün ulus ölçe-

KURTULUŞ

gür ilişkilere kadar uzanır. İlkel komünal toplumlarda insanlar arasında var olan eşitlik, doğa - insan - toplum ilişkilerinin niteliği tarafından belirlenmiştir. Kuşkusuz ki, bunu da belirleyen, artkürüne ve sınıfların oluşumuna yol açmayan üretici güçlerin gelişmemişliği olmuştur.

"...Barbarlardaki üretimin büyük üstünlüğü buradaydı; bu, uygarlığın başlamasıyla yok oldu; gelecek kuşakların görevi, bunu yeniden fetih etmek olacak; ama, bugün insan tarafından doğa üzerinde kazanılan güçlü egemenlik ve artık olanaklı bulunan özgürce ortaklaşma temeli üzerinde." (F. Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, s. 132)

İlkel toplumda var olan eşitlik ve özgürlükle, geleceğin sınıfsız toplumunda gerçekleştirilecek olanının ortak temeli sınıfsızlıktır. Bu nedenle demokrasinin aşılması, tam gerçekleşmesi ile mümkün hale gelecektir. İlkinin üretici güçlerin gelişmemişliğinde gerçekleşmiş, gelecektekinin ise, tam tersine, üretici güçlerin sınırsız gelişiminde gerçekleşecek olması, aynı sonucu, sınıfsızlığı verecektir; bu noktadan sonra eşitsizliklerin sınıfsal ayrımlar şeklinde gelişmesi olanaklı olmayacaktır. Bütün bu tarih için ise, eşitlik ve özgürlük, hep nüfusun bir kısmı için geçerli olacaktır. İster bu, kapitalizminki de dahil, sınıflı toplumların azınlık egemenliklerinin demokrasisi, isterse çoğunluğun egemenliği demek olan sosyalizmin demokrasisi olsun. Bu iki toplumun paranteze aldığı bütün bir tarih için geçerli olan egemenlerin eşitliği, egemenlik olarak demokrasi'dir.

İnsanın bir başka insan tarafından sömürsünün söz konusu olmadığı geçmişin toplumsal ilişkileri içinde, tam anlamıyla bir eşitlik hüküm sürebilmisti. İnsan toplumunun doğayla kurduğu üretim ilişkisinin, onun her bir bireyinin özgürlüğünün sınırlarını ve imkanlarını oluşturduğu belki de on binlerce yıl boyunca varlığını sürdürmüş olan, insanların eşit ve özgür yaşadığı toplumlar ve bu toplumların hatıraları, insanlığın ortak hafızasına kazanmıştır. Sınıflı toplumların egemenlerinin, unutturmaya ve içeriğini her seferinde yeniden belirlemeye çalıştıkları eşitlik ve özgürlük kavrayışları ise, insanlığın ortak hafızasının derinliklerine bir yer-

DEMOKRASİ

hakimiyetinin bir aracı, silahı olarak kullanılmasına yol açmaktadır.

Kuşkusuz bu zorluklar, kavramı pragmatist çıkarları için kullananlar açısından birer imkan haline gelmektedir. Marksizmin en stratejik kavramlarını demokrasi ekseninde ele alması, sınıflar mücadelesinin her veçhesini, demokrasinin tüketilmesinin *sonucu olacak tam demokrasiye* ulaşma sonal amacına bağlaması, kavramın geniş bir alanda kullanılmasına, ya da bu alanlarla ilişkilenebilmesine yol açmaktadır. Bu ise, *belirli koşullar altında* demokrasi kavramının ilişkilendiği, tekabül ettiği herhangi bir noktasının hedef seçilmesini, ve bu nokta üzerinden marksizme saldırıyı mümkün kılmaktadır. Bu saldırının koşulları, demokrasinin eksik ve parçalı yorumları tarafından hazırlanmaktadır. Bu tip demokrasi anlayışları, ‘tam gerçekleşmesi’nin önündeki en büyük engelin kaldırılması eyleminin *–ki devletin devlete özgü en son eylemi olarak tanımlanmıştır–* belirlediği **devrim** anlayışını gölgelemektedirler. Devrim ve sınıf iktidarından bağımsızlaştığında demokrasi kendi başına amaçlaşmış, her bir parçasının marksist ideoloji üzerinden kurulmuş bütünlüğü bozulmuş olur. Demokrasi kavramı, artık burjuvazinin yorumuna teslim edilmiştir. Bu noktadan sonra demokrasinin marksizmin içinde kalınarak tariflendiği ne kadar iddia edilse de bu, ya utanma belasıdır, ya da birilerini rahatça kandırabilmenin lakırdısı.

Marksizme yönelik çeşitli saldırılar, sınıfsız toplum amacıyla gerçekleştirilmiş bir devrim perspektifinden ‘kurtarılmış’ demokrasi kavramının, artık eğilip bükülmeye ve parçalanmaya elverişli hale gelmiş herhangi bir yönüne (kuşkusuz güncel olaylar her gün böyle gelişmelere gebe) odaklanarak, onu bütünlüğünden, yani sınıf mücadelesinden; eşit, özgür, sınıfsız ve sömürsüz toplum ifadesinden yalıtılmaya, bu durumda, azınlık egemenliklerinin tesisine indirgemeye çalışmaktadırlar.

Demokrasi eşitlik, özgürlüktür, haklardır ve bunların sağlanacağı mekanizma olarak yönetim hakkı, yönetimde eşitlik. Bu taleplerin kaynağı, ilkel komünal toplumda yaşanmış eşit ve öz-

KURTULUŞ

ğinde devletine dönüştüğü’, ‘proletarya demokrasisinin bütün halkın sosyalist demokrasisine geliştigi’ ileri sürülerek proletarya diktatörlüğünün yerine bütün halkın devleti geçiriliyordu:

“Sosyalizmin –komünizmin ilk evresinin– tam ve nihai zaferini ve toplumun komünizmin tam boy inşasına geçişini sağlamış olarak, proletarya diktatörlüğü, tarihsel görevini yerine getirmiş ve iç gelişme görevleri açısından SSCB’nde vazgeçilmez olmaktan çıkmıştır. Proletarya diktatörlüğünün devleti olarak ortaya çıkan devlet, yeni, çağdaş aşamada, tüm halkın devleti, bir bütün olarak halkın çıkarlarını ve iradesini ifade eden bir organ haline gelmiştir.” (*Komünizmin Yolu*, s. 547)

Sosyalist devrimin yerine barışçı geçişi, işçi sınıfının mücadelesinin yerine halk cephesini, ulusal cepheyi, burjuvaziyle uzlaşmayı geçiren revizyonizm, Sovyetler Birliği’ne yönelik olarak da, bir yandan sosyalizmi meta ilişkileriyle ekleme, diğer yandan da proletarya diktatörlüğünün yerine bütün halkın devletini koyma politikalarını savunuyordu. Buradan da öteye, revizyonizm, işçi sınıfının yerine halkın geçirilmesi anlayışını komünist politik örgütlenmeye, komünist partisine kadar vardırdı. 1961 Programında SBKP, artık bütün halkın partisi olarak niteleniyordu:

“SSCB’nde sosyalizmin zaferinin ve Sovyet toplumunun birliğinin pekiştirilmesinin sonucunda, işçi sınıfının Komünist Partisi, Sovyet halkının öncüsü, bütün halkın Partisi haline gelmiştir ve yol gösterici nüfuzunu toplumsal yaşamın bütün alanlarına yaymıştır.” (*Komünizmin Yolu*, s. 582-3)

Yine Yirmi İkinci Kongresinde kabul edilen tüzüğünde de SBKP, aynı biçimde bütün halkın partisi olarak gösterilirken, aynı zamanda da ‘Sovyet toplumunun önder ve rehber kuvveti’, ‘Sovyet halkının yöneticisi’ olarak tanımlanıyordu:

“Komünist Parti, işçi sınıfının partisi, bugün bir bütün olarak Sovyet halkının partisi olmuştur.

Parti, halk için vardır ve ona hizmet eder. Toplumsal-politik örgütlenmenin en yüksek biçimidir ve Sovyet toplumunun önder ve rehber kuvvetidir. Sovyet halkının büyük yaratıcı faaliyetini yönetir ve onların en üst hedefe, komünizmin zaferine ulaşma mücadelelerine örgütlü, planlı ve bilimsel temelli bir karakter kazandırır.” (*Komünizmin Yolu*, s.

REFORMİST REVİZYONİZM

597)

Yirmi İkinci Kongrede, partinin yeni tüzük ve programının kabulü, Sovyetler Birliği'nin yeni bir gelişme aşamasına, komünizmin tam boy inşası dönemine girdiği gerekçesine dayandırılıyordu. Aynı gerekçeyle, Sovyet anayasasının da değiştirilmesi gündeme geldi; 1962'de Yüksek Sovyet tarafından yeni anayasa taslağını hazırlamak için bir komisyon oluşturuldu. Bu sırada Hruşçov, yeni anayasanın, 'Sovyet toplumunun komünizmi inşa etmekte olan ve bütün halkı kapsayan sosyalist devlet olarak mevcut yapısını' ve 'proletarya demokrasisinin bütün halkın demokrasisine gelişmiş olduğunu' yansıtmayı gerektiğini söylüyordu. Ancak taslakların hazırlanarak yeni anayasanın kabul edilmesi, yıllar sonra Brejnev döneminde, 1977'de gerçekleşti.

BÜROKRASİNİN İKTİDARININ HUKUKİLEŞMESİ

Hruşçov'un görevden alınması, bir dizi alanda hemen, bir iki yıl içerisinde gerçekleştirilmek üzere ileri sürdüğü –en önde geleni 1980'lere kadar komünizme geçilmesi olan– vaatlerini yerine getirememesine ve bunların karışıklığa, dağınıklığa neden olarak sorunları çözümlenmek yerine ağırlaştırmasına dayanıyordu. Hruşçov'dan yönetimi alan, Brejnev'in içerisinde bulunduğu 'kollektif önderlik', Hruşçov'un giriştiği sayısız örgütsel düzenlemeyi geri aldı, aşırılıkları törpüledi, ama temel politik çizgiyi korudu, sürdürdü. Bu çerçevede Brejnev döneminde, Hruşçov dönemindeki 'komünizmin inşa edilmekte, komünizme geçilmekte olduğu' iddiasından vazgeçilmiş, bunun yerine Sovyetler Birliği'nde 'olgun sosyalizm' döneminde bulunulduğu ileri sürülmekteydi. Ancak bununla birlikte, 'barış', 'yumuşama' ve Hruşçov döneminde geliştirilen diğer revizyonist tezler gibi, Sovyet devletinin artık proletarya diktatörlüğü değil, 'bütün halkın devleti' olduğu tezi de savunulmaya devam ediyordu. Bu anlamda, yeni anayasa, Brejnev döneminde kabul edilmekle birlikte, Hruşçov'un Sovyet devletinin bütün halkın devleti olarak saptanması istemini de yerine getiriyordu.

KURTULUŞ

Demokrasi kavramı, bileşenleri olan eşitlik ve özgürlüğün hangi çerçevede ve temellerde kurulduğu ve hangi düzeyler için kullanıldığıyla ilişkili olarak anlam kazanır. Bu nedenle, sınıfsal eşitsizliklerin sorgulanmasına varmayan, çözüm üretmeyen hiçbir demokrasi tanımı, eşitlik ve özgürlüğü biçimsel olmanın ötesine taşıyamaz, gerçek içeriğine kavuşturamaz.

Tarihsel ve sınıfsal gelişimi açısından

DEMOKRASİ

HACI YILDIZ

Demokrasi, kullanıla kullanıla eskimiş, deyim yerindeyse, galat-ı meşhur olmuş bir kavramdır. Galat-ı meşhur olmuş kavramların günlük hayatta kullanılmasının yararları ağır basarken, demokrasi kavramının eskimiş, taşıdığı anlamları kaybetmiş ve bu nedenle ağırlığını taşıyamayan halleriyle kullanılması, ideolojik düzeyde süren sınıf mücadelesine onarılmaz zararlar verebilmektedir. Burjuva ideologlarının ve küçük-burjuva çizgilerin kavrama yüklediği anlamlar bir yana, kavramın farklı düzey ve alanlara ait karşılıklarının olması, parçalı yapısı, bütünlüklü bir tanımının bir hamlede yapılabilmesini neredeyse imkansız kılmaktadır. Bir düzeye karşılık gelen anlam ve parçası, bütünlüğüne karşın ve onu parçalamak, reddetmek üzere öne çıkarılabilmekte, diğer açılardan ifade ettiklerinin önüne geçebilmekte, bu ise, ideolojik kırılmalara elverişli yapıyla, ezen sınıfın ideolojik

REFORMİST REVİZYONİZM

Sorunun kaynağı yabancılaşmaydı, ama sosyalizmin verimsizleşmesi, tıkanıklığı karşısında, bürokrasinin çözüm arayışları, kendi doğasından kaynaklanan bir biçimde, yığınların katılımının, inisiyatifinin geliştirilmesinden çok, kapitalizm ve meta üretiminden unsurlar ödünç alarak bunları sosyalizme ekleme yönünde oldu. Ancak bu yönde Hruşçov ve Brejnev döneminde başvuru 'reformlar' başarılı olmadı, sosyalizmin içine girdiği verimsizliğe, durgunluğa çözüm sağlayamadı.

1980'lerin başında çözülemeyen bu sorunlar, bir tıkanıklık biçiminde Sovyet iktidarının karşısında duruyor ve yeniden aynı arayışlara ve yönelimlere yol açıyordu. Kasım 1982'de Brejnev öldüğünde, bu temelde, yine reform talepleri gündemde yer alıyordu. Bu doğrultuda, Brejnev'in yerine SBKP Genel Sekreterliğine getirilen Andropov da, içinde bulunulan durgunluğun aşılması hedefiyle yeni bir 'reform' uygulanması yönelimindeydi. Parti ve devlet yönetiminde geniş çaplı atamalar ve değişimlerle, başta Gorbaçov olmak üzere reform yandaşları etkin konumlara geldiler. Ancak Şubat 1984'te ölen Andropov'un yerine Çernenko'nun geçmesi, bu yönelimi bir süreliğine kesintiye uğrattı. Çernenko'nun Mart 1985'te ölümünden sonra Gorbaçov'un SBKP Genel Sekreteri olması ise, Sovyet iktidarının tarihindeki son –ve kaderini belirleyen– reform döneminin başlangıcını simgeliyordu.

KAYNAKÇA

The Road to Communism, Documents of the 22nd Congress of the Communist Party of the Soviet Union, October 17-31, 1961 (*Komünizmin Yolu*, Sovyetler Birliği Komünist Partisi 22. Kongre Belgeleri, 17-31 Ekim 1961), Foreign Languages Publishing House, Moscow
Soviet Economic Reform, Main Features and Aims (Sovyet Ekonomik Reformu, Ana Özellikler ve Hedefler), Novosti Press Agency, Moscow, 1967
Constitution (Fundamental Law) Of The Union Of Soviet Socialist Republics (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Anayasası),
<http://www.departments.bucknell.edu/russian/const/1977toc.html>

KURTULUŞ

1977 tarihli SSCB Anayasasında, Başlangıç bölümünde, 'gelişmiş sosyalist toplum' ve 'olgun sosyalist toplumsal ilişkiler toplumu' saptamaları yer almaktadır:

"SSCB'nde gelişmiş bir sosyalist toplum inşa edilmiştir."

"O, bütün sınıflar ve toplumsal tabakaların birbirine yakınlaşması ve bütün uluslarının ve milliyetlerinin hukuki ve fiili eşitliği ve kardeşçe işbirliği temelinde, yeni bir tarihsel halk topluluğunun –Sovyet halkının– oluşmuş olduğu bir olgun sosyalist toplumsal ilişkiler toplumdur."

"Gelişmiş sosyalist toplum komünizme giden yolda doğal, mantıksal bir aşamadır."

Sovyet devletinin yüce amacı, halkın komünist öz-yönetiminin bulunacağı, sınıfsız komünist toplumun inşasıdır." (*SSCB Anayasası*, Başlangıç)

Öte yandan, ekonominin düzenlenmesinde, kâr gibi piyasa unsurlarından yararlanılması anlayışı anayasaya kadar girmiştir:

"Ekonominin yönetiminde ... işletme muhasebesi, kâr, maliyet ve diğer ekonomik araç ve teşvikler etkin biçimde kullanılır." (*SSCB Anayasası*, Madde 16)

1977 Anayasasında, bir yandan sınıfsız komünist toplumun inşası gerçekleştirilecek görev olarak saptanıp farklı sınıfların varlığından söz edilir ve ekonominin yönetiminde piyasa unsurlarına yer verilirken, diğer yandan da proletarya diktatörlüğünün sona erip Sovyet devletinin bütün halkın devleti olduğu ileri sürülmektedir:

"Proletarya diktatörlüğünün amaçları yerine gelmiş olarak, Sovyet devleti, bütün halkın devleti olmuştur." (*SSCB Anayasası*, Başlangıç)

"Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, işçilerin, köylülerin ve aydınların, ülkenin bütün uluslarının ve milliyetlerinin emekçi halkının istem ve çıkarlarını ifade eden, bütün halkın sosyalist devletidir." (*SSCB Anayasası*, Madde 1)

Böylece, her alanda sınıf mücadelesinden uzaklaşan, işçi sınıfının mücadelesini geri plana iten, onu halk içinde eriten revizyonizm, komünizmin inşasını işçi sınıfı yerine halka yükleyen, proletarya diktatörlüğü yerine halk devletini geçiren anlayı-

REFORMİST REVİZYONİZM

şını anayasaya da yerleştiriyordu. Bundan da öteye, partinin önderliği ve yöneticiliği anayasaya taşınarak, 1977 Anayasası ile, parti - devlet çakışması, ilk defa anayasa düzeyine çıkartılıyor, SBKP, anayasanın “Politik Sistem” başlığını taşıyan bölümündeki bir düzenlemeyle, ‘politik sistemin, devlet örgütlenmesinin çekirdeği’ olarak tanımlanıyordu:

“Sovyet toplumunun önder ve rehber kuvveti ve politik sisteminin, bütün devlet örgütlerinin ve toplum örgütlerinin çekirdeği, Sovyetler Birliği Komünist Partisidir. SBKP halk için vardır ve halka hizmet eder.” (*SSCB Anayasası*, Madde 6)

SBKP’nin anayasa hükmüyle ‘toplumun yöneticisi’, ‘devlet örgütlerinin çekirdeği’ olarak tanımlanması sonucunda, Sovyet iktidarının başlangıcından itibaren gelişen parti - devlet çakışması sorunu hukuki bir biçim alıyordu. Politik sistemin tanımlandığı anayasal düzenleme içerisinde parti, devlet organı konumuna yerleştiriliyor ve resmen devlet politikasını belirlemek, halkın mücadelesini yönetmekle görevlendiriliyordu:

“Marksizm-leninizmle silahlanmış olarak Komünist Parti, toplumun gelişmesinin genel perspektiflerini ve SSCB’nin iç ve dış politikasının seyrini belirler, Sovyet halkının büyük inşa çalışmasını yönetir ve onların komünizmin zaferi için mücadelesine planlı, sistemli ve teorik olarak doğrulanmış bir karakter kazandırır.” (*SSCB Anayasası*, Madde 6)

SBKP’nin yöneticiliğinin hukukileştirilmesi, önderliğin –politik olarak yığınların desteği sağlanarak kazanılmak yerine– yasal düzenlemeye bağlanması biçiminde, bir açıdan daha işçi sınıfının sosyalist devletinin özelliklerinden uzaklaşmak anlamını taşıdığı gibi, Sovyet iktidarının bozulma sürecinde de yeni bir aşamaya karşılık geliyordu. İşçi sınıfının sosyalist iktidarı olarak doğmuş olan Sovyet iktidarı, işçi sınıfının sosyalist devletine özgü özelliklerinin bozulduğu gelişmelerle biraz daha sınıfsal temelden uzaklaşıyor ve tarihsel olarak da niteliğini bütünüyle kaybetme tehlikesi büyüyor, giderek yakınlaşıyordu. İşte partinin yöneticiliğinin anayasal düzenlemeyle resmileştirilmesi de, partinin bozulduğu, işçi sınıfının komünist partisi olmaktan çıktığı koşullarda, işçi sınıfını devlet düzeyinde silahsızlandırması

KURTULUŞ

sırasında, kapitalizm ve meta ilişkilerine ait olan yabancılaşma ortadan kaldırılmış, ancak bundan farklı nitelikte bir yabancılaşma sorunu belirmişti. Sovyet iktidarının ilk dönemlerinden itibaren bir bütün olarak işçi sınıfının devlet yönetimine katılımı geriledikçe, yönetimi işçi sınıfı adına öncü kesimi üstlenmiş, yönetimden uzaklaşan işçi sınıfının giderek kendi iktidarı karşısında yabancılaşmasıyla, ortaya, kapitalizmdekine göre yeni bir biçim taşıyan bir siyasi yabancılaşma çıkmıştı. Yönetimin Stalin’in şahsında bireysel boyuta daralmasıyla işçi sınıfının siyasi yabancılaşması derinleşirken, emperyalist savaş sırasında toplumsal seferberlik adına burjuva değer yargılara başvurulması, sınıfsal temeli zayıflayan sosyalist ideolojik egemenliği yıpratıyor, geriletiyordu. Bu gerilemenin yarattığı ideolojik boşluk üzerinde revizyonizmin hakim olması, işçi sınıfının yabancılaşmasını bir üst düzeye çıkardı, ideolojik yabancılaşmaya karşılık geldi. Siyasi ve ideolojik boyut alan yabancılaşmanın ulaştığı son düzey ise ekonomik yabancılaşmadı; işçi sınıfının hukuken sahibi olduğu üretim araçları ve emeğinin ürünleri karşısında, fiilen kendisini bunların sahibi hissetmeyerek umursamaz ve kayıtsız kalması, bunun sonucunda etkin olmayan, pasif, bir tutum almasıydı.

Buna bağlı olarak, üretimin örgütlenmesi, planlanması da, işçi sınıfının, doğrudan üreticilerin yığınsal katılımı, yığınların iradesinin merkezileşmesi yerine, onlar adına bir kesim, bürokrasi tarafından gerçekleştiriliyor, merkezi planlama demokratik değil, bürokratik nitelik taşıyordu. İşçi sınıfının üretim, ekonomi karşısında yabancılaştığı bu durumda, üretim araçlarının toplumsallaştırılmasının dayandığı düzenlemeler, sosyalizmin verimliliğini, üstünlüğünü sağlamak yerine, tersine gelişmesinin duraklamasına, tıkanıklığa girmesine hizmet eden özellikler alıyordu. Ekonomik gelişimin ulaşmış olduğu, emek-yoğun üretime göre teknoloji-yoğun üretimin ağırlık kazandığı aşamada, doğrudan üreticinin inisiyatifi belirleyici önem taşıyordu. Buna karşılık bürokratik merkeziyetçiliğin yığınsal inisiyatifi geliştirmek yerine engellemesi, durgunluğa ve tıkanıklığa neden oluyordu.

REFORMİST REVİZYONİZM

dından Brejnev döneminin istikrar politikaları, hareketsizliğe ve durgunluğa kadar varmıştı.

Toplumun her alanında kendini gösteren durgunluğun temelinde ekonomik gelişmenin duraklaması yatıyordu. Ekonominin büyümesindeki yavaşlama, 1970'lerde durgunluğa dönüşmüş, 1980'lerin başında da tıkanıklık boyutuna varmıştı. Bunda emperyalistlerle silahlanma yarışının tırmanmasının ekonomi üzerindeki ağır yükü çok önemli bir yer tutuyordu. Ancak sosyalizmin kapitalizm karşısındaki niteliksel üstünlüğü açısından değerlendirildiğinde, Sovyetlerin, varolan sorunların bütün ağırlığına rağmen, bunların üstesinden gelebilmesi beklenirdi. Buna karşılık, süreç tersi yönde bir seyir izledi; durgunluk tıkanıklığa ve en sonunda da çöküşe kadar vardı.

Gelişmenin olumsuz yönde olması, Sovyet iktidarının geçirdiği bozulmadan ve bunun ulaştığı boyuttan kaynaklanıyordu. Bu anlamda Sovyet iktidarının bozulması, sosyalizme ilişkin özelliklerinin, onun üstünlüğünü zayıflatıp ortadan kaldıracak ölçüde kusurlu olmasına, sakatlanmasına varmıştı. Sosyalizmin üstünlüğü, üretimin toplumsal niteliği ile üretim araçlarının özel mülkiyeti arasındaki karşıtlığı kaldırmasında, üretimin toplum tarafından, toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda gerçekleştirilebilmesi için, üretim araçlarını işçi sınıfının şahsında doğrudan üreticilere vermesinde olduğuna göre, sosyalizmin verimliliği, gücü, üstünlüğü, öncelikle, –üreticilerin üretim koşullarına, ürünlerine yabancılaştığı üretim ilişkilerinin, kapitalizmin, meta ilişkilerinin yerine– üreticilerin, üretim araçlarının toplumsallaştırılması temelinde, üretimin düzenlenmesini kendi ellerine almasına, bunda yığınsal katılımına ve inisiyatifine dayanır. Sovyet iktidarının gelişme üstünlüğünü kaybetmesi, emperyalistlerle yarışta geri kalması ise, temelinde, sosyalizmin bu belirleyici yönüne ilişkin oluşan sorunlara bağlıdır.

Sovyet iktidarı, kapitalizmi ve meta ilişkilerini tasfiye etmiş, üretim araçlarını toplumsallaştırarak üretimin toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda merkezi planlanmasını gerçekleştirmişti. Bu süreç

KURTULUŞ

işçi sınıfını devlet düzeyinde silahsızlandırması nedeniyle, bu doğrultuda bir adım oluşturmuyordu. Diğer bir deyişle, varolan partinin anayasa yaptırımıyla devletin yönetici partisi olarak tanınması, işçi sınıfının *yasal olarak* bu partinin dışında ve ona karşı örgütlenmesine, onu iktidardan indirmesine kapıyı kapatıyor, izin vermiyordu. Bu durumda artık gerçek komünist partisi ise, ancak yasadışı olarak örgütlenebilirdi ve revizyonizmin devrilerek işçi sınıfının komünist politikasının iktidarı yalnızca bir politik devrimle mümkün olabilirdi.

Buna karşılık, yığınların politikadan uzaklaştığı, sosyalist ideolojik egemenliğin gerileyip ortadan kalktığı ortamda, burjuva değerler, düşünceler geliyor, yaygınlaşıyordu. Bu temelde ortaya çıkan muhalefet hareketleri ise, rejim karşıtı, sosyalizm karşıtı nitelik kazanıyordu. Bu anlamda, içten içe süren ve ideolojik yabancılaşmanın önde gelen bir unsurunu oluşturduğu bozulma, potansiyel olarak karşıdevrim tehlikesini besliyor, yakınlaştırıyordu.

TIKANIKLIĞIN TEMELİ EKONOMİK YABANCILAŞMA

1977 Anayasası, maddi ayrıcalıklı bürokrasinin iktidarının hukuki ifadesiydi. Bürokratikleşme ve bürokrasinin oluşumu, Ekim Devrimi ve Sovyet iktidarının, geri ve kuşatılmış koşullarda gelişmek zorunda kalmasının bir ürünü olduğu gibi, aynı zamanda, ilerlemesinin önündeki sorunların çözümlenemeyip ağırlaşmasının ve engellere dönüşerek süreci sonunda yıkılmaya götüren tıkanıklığın da bir kaynağıydı.

Ekim Devrimi, geri bir ülkede, köylülük yığınları ile kuşatılmış sayıca güçsüz bir işçi sınıfı tarafından, Şubattan Ekime kadar bir kaç aylık açık sınıf mücadelesi içerisinde kazanılan demokratik eğitim temelinde gerçekleştirilmişti. Sovyet iktidarının ilk dönemlerinden itibaren, işçi sınıfının gündelik devlet yönetimi işlerine yeterince katılmaması, giderek geri çekilmesi, işçi sınıfının siyasi öncüsünün siyasi yönetim ayrıcalığına sahip bir kesime dö-

REFORMİST REVİZYONİZM

nüşmesine yol açtığı gibi, aralarında emperyalist kuşatma, müdahale ve iç savaşın da önemli unsurlar olarak bulunduğu ve yoklukların, sıkıntıların belirlediği ağır koşullar, bürokratikleşmenin maddi zeminini oluşturuyordu. İşçi sınıfının yığınlarının katılımı yerine öncü kesiminin, partinin yönetimi yerleşiklik kazanırken, bir yandan köylülükle olan mücadele, bir yandan savaş tehdidi karşısında emperyalist devletlere yetişme çabası, kolektifleştirme ve sanayileşme doğrultusundaki büyük atılımın dayandığı ve seferberlikler, baskılar, zorlamalar biçiminde bürokratikleşmenin gelişmesine zemin hazırlayan, ağırlaşan koşulları yaratıyordu. İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında bu koşullar daha da ağırlaşırken, büyük temizlikle, yönetim ayrıcalığını maddi ayrıcalıklarla tamamlayarak kalıcılaştırmaya yönelen bütün bir yönetici kesim tasfiye ediliyor, yönetim Stalin'in elinde bireysel düzeye kadar daralıyordu. Emperyalist savaş sonrasında da, bu defa soğuk savaş biçiminde, benzer koşullar varlığını sürdürdü.

Stalin'in ölümünden sonra, 'destalinizasyon', 'Stalin dönemi politikalarından uzaklaşma' olarak nitelenen yeni politik çizgi çerçevesinde, gevşeme, rahatlama, yumuşama doğrultusunda bir politika hakim oldu. Sosyalist insanın kazanımlarından hemen yararlanmayı öne süren bu politika, maddi ayrıcalıklı bürokrasinin çıkarlarına ve hakimiyetine karşılık geliyordu. Refah düzeyini, yaşam standartlarını hızla yükseltmeyi vaat eden bu politikanın nispi bile olsa başarısı, kaynakların silahlanma yarışından kişisel tüketime aktarılabilmesini gerektiriyordu. Bunun için de emperyalist tehdidin ve saldırganlığın durdurulabilmesi, yerini barış ve silahsızlanmanın alması gerekiyordu.

Buna bağlı olarak, barış ve yumuşama politikası ve silahsızlanma girişimleri, bu dönemde Sovyet iktidarının politikasında en ön sırada yer aldı. İkinci Dünya Savaşının ardından, Sovyet iktidarıyla emperyalistler arasındaki çelişkiler keskinleşir, soğuk savaş tırmanırken, Sovyetler Birliği, 'halk demokrasileri' olarak nitelenen bir dizi Doğu Avrupa ülkesi ve Çin Halk Cumhuriyeti ile bir sosyalist blok oluşturmak üzere ittifak ilişkileri geliştirdiği

KURTULUŞ

gibi, başta Birleşmiş Milletler olmak üzere çeşitli uluslararası zeminlerde de bir barış hareketinin gelişmesi için çaba gösteriyordu. SBKP Yirminci Kongresinde ileri sürülen tezler arasında da 'barış içinde birlikte yaşama' tezi önde geliyordu. Bu temelde, silahlanmanın ve silahlı kuvvetlerin karşılıklı olarak azaltılması, nükleer silahlanmanın yasaklanıp denemelerin durdurulması, Avrupa'da ve Asya'da kolektif güvenlik sistemi yaratılması çabaları sürdürüldü. Ancak bu çabaların sonucunda elde edilen nispi başarılarla, başarısızlıklar, tırmanan gerginlikler de eşlik etti. 1962'de Küba'ya füze yerleştirilmesinin yol açtığı bunalım, Sovyetleri, ABD ile savaşın eşğine getirdi.

Hruşçov'dan sonra Brejnev döneminde de, çelişkilerin, kampaşmaların keskinleştiği gerginliklerin yanısıra, barış ve silahsızlanma doğrultusundaki politikalar da sürdü. 1972'de Sovyetler Birliği ile ABD arasında imzalanan Stratejik Silahların Sınırlanması Anlaşması (SALT I) 'détente' (yumuşama) politikasının uygulamaya geçişini simgelerken 1975'teki Avrupa'da güvenliği güvenceye almak için karşılıklı sınırları tanıyan Helsinki Anlaşması da bu politikanın ulaşabildiği daha üst boyuta karşılık geliyordu. 'Détente' sürüp 1979'da SALT II imzalanırken bu süreçte, Asya, Afrika, Latin Amerika'da, bir tarafta emperyalist blok, diğer tarafta sosyalist blok tarafından desteklenen güçler arasındaki çatışmalar ve savaşlar da iki blok arasındaki mücadelenin dolaylı olarak askeri biçim alan boyutunu oluşturuyordu. Yine 1979'da Afganistan'a müdahalesi ise, Sovyetleri doğrudan askeri çatışma içine sokarak süreci çelişkilerin keskinleşmesi yönünde etkiliyordu.

1980'lerin başına gelindiğinde, barış, yumuşama, silahsızlanma doğrultusundaki politikaların sonucunda elde edilebilen bütün başarılarla rağmen, hâlâ ağır basan, savaş tehdidi ve silahlanma yarışındaydı. Bu anlamda, askeri harcamalar Sovyet ekonomisi üzerinde giderek ağırlaşan bir yük oluşturmaya devam ediyordu. Öte yandan, Hruşçov'un yerleşik uygulamaları ve düzenlemeleri altüst ederek karışıklığa, dağınıklığa neden olan politikalarının ar-

DEMOKRASİ

bu anlaşma merkeze karşı yerelin özerkliğinin ve bununla aynı anlama gelmek üzere demokrasinin kutsandığı bir sunak olarak görülür. Bu sunakta kimlerin kurban edildiği, hangi sınıfların artık-ürünün nasıl gasp edildiği kuşkusuz görülmez olacaktır. Burjuva birey, bu anlaşmaya taraf olan aristokrasinin evriminden gelişmemiştir ve bu anlaşmaya taraf olanların feodal ayrıcalıklarının felsefesiyle de ilişkili değildir. Feodal toplumda siyasal otoritenin parçalı durumda bulunması, egemenlik ilişkisinin, bu toplumun egemen sınıfının özelliğidir.

Kralın, yeni ortaya çıkacak burjuva sınıfının desteği ile, otoritesini mutlak olarak hissettireceği 16. ve 17. yüzyıla kadar feodal devleti fief sözleşmeleri içinde aramak ve kralı da bu devletin simgesi, en büyük feodal bey olarak değerlendirmek mümkündür. Bu durumda yasama, yürütme ve yargı, feodal beyde cisimleşmiştir. Mutlakiyetin tesis edilmesi ise, burjuvazinin, aristokrasie ve feodal parçalılığa karşı kralı desteklemesinin bir sonucu olacaktır. Magna Carta bize, feodal toplumun azınlığı olan egemenlerin, çoğunluk olan serfleri ve köylülüğü dışlayarak, kendi sınıf egemenliklerinin sınırlarını çizmesi ve biçimini belirlemesinin kanıtını sunar. Nasıl ki köleciler toplumda büyük mülk sahipleri daha fazla ayrıcalığa sahipse, feodal ortaçağda da daha fazla mülke hükmeden, daha güçlü olan kral, daha küçük olan derebeylerine (küçük krallara) göre daha güçlüdür ve ayrıcalıklıdır Yerel derebeyleri de bir araya gelip bir güç oluşturarak, kralın mutlak otoritesini denetleyebilmişler, belli sınırlar çizebilmişlerdir.

Magna Carta anlaşmasında serfler ve köylüler, tıpkı köleciler toplumun köleleri gibi, mülkiyet hakları çerçevesinde, ancak nesne olarak konu edilmişlerdir. Bu anlaşma çerçevesinde, tıpkı köleler ve köylüler gibi, anlaşmaya taraf olan feodal beyler dışında kalan bütün toplum kesimleri egemenlik ilişkisinin, bu durumda demokrasinin ve yönetimin dışında bırakılmaya devam edilmiştir. Bu anlaşma, gündeme gelmesiyle bile, daha önce var olan zımnî bir anlaşmanın ihlalinin ürünü olduğunu kanıtlamış olmaktadır. Bu yönüyle ihlal edilmiş olan bir fief sözleşmesinin güvenceye

KURTULUŞ

çin yeterli manevi otoriteye sahip değildi.” (F. Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, s. 139)

Devlet, ilk günden bugüne yetkinleşerek, insanlığın hafıza ve bilincini çarpıtarak, toplumdan bağımsızlaşarak onun üstüne yerleşmiştir. Eğer ilkel toplumun eşitlikçi yapısı göz önüne alınırsa, baskı kurumları olmadan bunun gerçekleşmesi düşünülemez. Geçmişin eşitlikçi toplumsal örgenlikleri, artık-ürün üzerinde bireysel özel mülkiyetin gündeme gelmesiyle, özel mülk edinmenin güvencesi olarak, bir dönüşüme uğramıştır. Köleciler toplumda özgür insanların, Engels’in aktardığı üzere, polis olmaktan utanç duymalarının nedeni, ilkel toplumun saygın kurumlarının, giderek toplumun üstünde konumlanan bir gerçeklik kazanması ve bunu da zaman içinde evrimleşerek gerçekleştirmesidir. İlkel toplumdaki toplumsal örgenlikler, kurumlar, eşitlikçi yapılarıyla toplumun hizmetindeydiler ve başlangıçta bu halleriyle saygındılar. Sonradan toplumun hizmet ve biat ettiği kurumlara dönüşecekler ve bu nedenle saygınlıklarını da kaybedeceklerdir. Artık saygın olmayan bu kurumların ve savundukları ayrıcalıkların, bunlara dair başka türden kurumların silahlı güçlerce desteklenmedikçe yaşamaları, varlıklarını sürdürmeleri elbette ki mümkün olmayacaktı. Egemenler, devlet aracılığıyla, toplumun geri kalanını yönetmeye bu sayede başlamıştır.

Buna karşın, ezilen sınıfların eşitlik ve özgürlük istemleri, sömürüye karşı çıkmak, daha iyi yaşam koşulları olarak şekillenmiştir. Köleciler toplumun meşhur Spartaküs ayaklanmasından, feodalizmin köylü ayaklanmalarına, **Şeyh Bedreddin**’den **Thomas Münzer**²’e eşitlik ve özgürlük istemi hep canlı tutulsa da, gerçekten sınıfsız, sömürsüz, kardeş bir dünyanın maddi imkanları ilk kez kapitalizmin vahşi çarklarının dönmesiyle birikmeye başlayacaktır. Felsefeleri, programları sloganları ne olursa olsun bundan önceki hareketlerin hiçbirisi, bütün insanlığı kapsayan, ayrıcalıkları,

² 16. yüzyıl Almanya’sında, kilise ile bütünleşmiş feodal yapıya karşı gerçekleştirilen yıkıcı köylü isyanlarının lideri.

DEMOKRASİ

eşitsizlik ve baskı ilişkilerini kökünden kazıyıp atabilecek maddi temellere sahip değildi. Bu maddi temellere sahip bir sınıf, ilk kez, topraktan ve üretim aletlerinden koparıp özgürleştirerek kendine bağladığı insanları, dışleri arasında öğütüp posasını çıkaran kapitalizmin çarklarının istahla dönmesiyle oluşacaktır. Bu yeni sınıf, mülksüzlükte eşitlenmiş işçi sınıfıdır. Burjuvazi bu sınıf üyelerine bireysel kurtuluş reçeteleri yazıp dursa da işçi sınıfının bir sınıf olarak kurtuluşu, ancak bütün eşitsizlik ve ayrıcalıkların ortadan kaldırılmasındadır. Olayların akışı, gerçek eşitlik ve özgürlüğün taşıyıcı maddi gücü olan bir sınıfı, **işçi sınıfını** yaratmıştır. İşçi sınıfının çıkarı, kendinden önce eşitlik ve özgürlük bayrağını taşımış bütün sınıflardan farklı olarak, kendisi için de ayrıcalıklar istemekte ya da diğer ezilenler aleyhine ezenlerin ayrıcalıklarına ortak olmak *eşitliğinde* değil, bütün eşitsizlik ve ayrıcalıklara sonuna kadar tutarlı bir şekilde karşı çıkmaktadır. Kendisini bu yolla bir sınıf olarak ortadan kaldırarak, sınıfsızlığı gerçekleştirmektedir.

Demokrasinin sınıfsal ve tarihsel karşılıkları, en genel anlamının evrimi içinde açığa ve bilince çıkmaktadır. Bunun için demokrasinin en genel karşılıkları olan **eşitlik ve özgürlük**ün sınıfsal ve tarihsel evrimini kısaca da olsa takip etmek, bize demokrasinin farklı düzeylerdeki anlamlarını birbirleriyle ilişkisi içinde tarif etmek için bir çok materyal sunacaktır³.

Demokrasi egemenlerin, ezilen, sömürülen sınıfların talepleri karşısında egemenliklerini düzenlemelerinin aracı olarak bir **devlet biçimidir**. Bu ilişkinin bir yanında, eşitlik, özgürlük ve yönetme hakları için baskı ve talepte bulunan ezilen geniş kitleler, diğer yanında ise, bu talepleri kendi egemenliğine tabi kılmaya ve bu açıdan şekillendirmeye çalışan egemen sınıf ve onun devleti

³ Köleci ve feodal toplum içinde egemenlik ilişkisi olarak *demokrasi* konusu, geniş bir hacim tutacağından, biz burada en genel başlıkları ile konuya değinip, kapitalizme ve burjuva devrimlerine geçeceğiz. Ama yine de, eşitlik ve özgürlük kavramlarının evrimi açısından kısaca değinmek yararlı olacaktır.

KURTULUŞ

sisinin nesnel temelleri ile köleci toplumunkiler birbirleriyle ilişkilendirilemezler! Kuşkusuz biçime ve işleyişe ilişkin benzerlikler bulunabilir. Magna Carta'da da burjuva bireyin ideolojik dayanaklarını bulmaya çalışmak, böylesine bir kolaj anlayışına sahip olmayı gerektirir.

Magna Carta'da merkezi otoriteye karşı çıkmayı, yerelliği, ve bu ölçüde farklı toplumsal kesimler, sınıflar arasındaki azınlık - çoğunluk ilişkisini görmek ne derece doğrudur? Bu anlaşma olsa olsa feodalizmin egemen sınıfının iç yönetmeliği olarak değerlendirilebilir ancak. Feodal merkez olarak egemen sınıfın, kralın şahsında kendini ifadesidir. Anlaşmanın dışında kalan sınıflar ise köylülük ve serfliklerdir. Sözleşme yapma, hakları güvenceye alma, karşılıklı taraf olmak ve yönetime katılmak açısından Magna Carta, feodal üretim tarzının egemenlik ilişkilerinin, egemen sınıf içi bir belgesidir. Burjuva bireyin ideolojik tasarımını bu en üst fief anlaşması örneğine dayandırmak, kapitalist üretim ilişkileri üzerinde şekillenen burjuva bireyi (ve anlayışını) gerçek üretim ilişkilerine bağlı olarak değil de, burjuva ideolojik tasarıma uydurarak ele almanın tercih edildiğini gösterir. Bu tercih, demokrasi kavrayışı açısından belirli ideolojik konumları belirtir, bu konumlara zemin sunar. Bu durumda Magna Carta anlaşması, feodal güç birimlerinin ilişkilerini düzenlemek anlamında ortaçağın ve feodalizmin demokrasisinin, yani egemenlik ilişkilerinin belgesi, egemenlerin yönetmek ayrıcalığı ve yönetirken geliştirdiği ilişkiler bütünüdür kanıtı olarak tanımlanmalıdır.¹⁰ Aksi halde,

¹⁰ 1215 tarihli Magna Carta yirmi beş baron ile kral Yurtsuz John arasında yani yirmi altı kişiyi bağlayan bir sözleşme olarak görülebilir. Ama bu bir vasal - süzeren sözleşmesi olarak süzerenin haklarını güvenceye almaktadır. Bu yönüyle alta doğru bütün süzerenlerin kazanımı sayıldığına toplumsal temeli hayli genişlemektedir. Bu anlaşma sayesinde, "Hiçbir özgür, soyluların yasal mahkemesinin kararı dışında, ülkenin yasalarına dayanılmaksızın yakalanamaz ve hapsedilemez, mallarından, mülklerinden ya da haklarından edilemez, sürülemez ya da herhangi bir nedenle zarara sokulamaz." Burada geçen özgür tanımının köylülüğü dışladığı ve feodal statüye sahip olanları içerdiğini tekrar belirtelim.

DEMOKRASİ

FEODAL EGEMENLİK BELGESİ: MAGNA CARTA

Feodal toplum yapısının işleyişini ve egemen sınıf içi ilişkileri genel olarak ifade eden fief sözleşmelerinin, aynı zamanda sürekli bozulup yeniden tesis edilmesi gereken bir niteliği vardır. Değişen güç ilişkileri ve gücü artan kralın mutlak otoritesi, egemenliğin bir kişiye ve yakın çevresine kadar daralması sonucunu verdiği ölçüde, feodal-yerel otoritelerin, egemen sınıf üyelerinin tepkisini çekebilmektedir. Magna Carta⁹ anlaşması, hem bu açıdan, hem de burjuva bireyin ideolojik temellerinin bu anlaşmaya dayandırılması açısından, incelenmeye değer tarihsel bir örnek oluşturur. Belki de, feodalizmin en üst egemenlik sözleşmesine (fief) tarihsel olarak örnek gösterilebilecek bir belgedir. Magna Carta, feodal beyler ile kral arasında yapılan ve toprakların paylaşılıp yönetilmesine dair kurallar koyup güvenceler arayan, toplam yirmi altı kişinin taraf olduğu, ama yüz binlerce serfin yaşam koşullarını belirleyip artık-ürünlerini paylaşmaya dair bir anlaşmadır. Burjuva devrimler çağından geriye bakıp, Magna Carta'da sözleşme ve güvence sistemini, taraf olma ve katılımı, ve burjuva bireyin köklerini bulmak, bütün bunları bu anlaşmaya dayandırmak, demokrasi kavramı açısından ideolojik bir tercihe işaret eder. Kuşkusuz ki burjuva ideologlar, kendi özgürlük ve eşitlik anlayışlarını propaganda ederlerken, ideolojik malzemelerini tarihten bulup çıkarma yoluna, bir tür kolaja eğilimlidirler. İdeolojik olarak böyle bir kolaj mümkün olsa da, burjuva bireyin oluşumunun nesnel koşulları bu ya da benzeri has feodal sözleşmelerde değil, kapitalist meta üretiminin tarihsel koşullarında; burjuva üretim ilişkilerinin gelişiminin tarihsel koşullarında bulunabilir.

Burjuva ideolojisi düşünsel gıdasını, malzemesini, Atina'nın köleci demokrasisinde bulmuş ve bu açıdan kendini binlerce yıl öncesinin toplumuyla temellendirmiş olabilir. Burjuva demokra-

⁹ Magna Carta, Osmanlı'daki Patrona Halil ayaklanması ile benzeştirilebilir.

KURTULUŞ

bulunur. Egemenlik ilişkisi, üretim ilişkileri zemininde gelişen bir siyasal süreç üzerinden şekillenir.

Egemenlik düzeyinde eşit olanlar, devletin sahibidir; devlet egemen sınıfındır. Bu özellik, hem geçmişin üretim biçimleri için hem de bugünün kapitalizmi için, sınıf mücadelesi içinde şekillenir. Temel sınıflar arasında kalan sınıf ve tabakalar, her zaman için çeşitlilik gösterirler. Çelişkili konumları, belirli koşullar altında, küçük bir azınlığın devlet kurumlarında görev almaları, egemen sınıfın yanında saf tutmalarına neden olabilmektedir. Devletin baskıcı niteliği unutulmazsa, bu sürecin hangi dinamiklerle gerçekleştiği öngörülebilir. Egemenlerin ara sınıflara yönelik havuç ve sopa politikası, bir bütünün iki parçası gibidir ve biri olmadan diğerrinin işlevi eksik kalır, gerçekleşmez. Bu zeminde, ezilenler cephesinde bulunan ara sınıfların eşitsizliklerin giderilmesine yönelik talepleri, yönetmek açısından eşitsizliğin giderilmesi, artık-ürünü paylaşır ve alttaki sınıfları sömürürken egemenlerle kendilerinin eşitlik talebine dönüşebilir; buna tekabül edebilir. Yani eşitsizliklerin kaldırılması, ya da herkes için eşitlik şeklinde değil de, daha çok, egemenlerle eşit haklara sahip olmak şeklinde belirebilir ve bu da ezilen sınıfların bütününe çıkarlarına ve kurtuluşlarına hizmet etmez. En alttaki sömürülen sınıfların bağımsız mücadelesi yükselmedikçe de ara sınıfların eşitlik ve özgürlük taleplerinin burjuvazinin egemenliğine tabi olması engellenemez; egemenlerin hegemonyasından çıkmaları güçtür.

DEMOKRASİNİN TARİH ÖNCESİ

Ezilen sınıfların eşitlik ve özgürlük talepleri demokrasinin esas dinamiğidir. Bir devlet biçimi olarak demokrasinin, egemen sınıf dışındaki sınıf ve tabakaların üyelerini yönetim ve devlet işlerine dahil etmesi, sınıf egemenliğinin bir türüne, bu durumda aynı zamanda, üretim ilişkilerinin gelişmişliği oranında devletin ve sınıf mücadelelerinin bir gelişmişliğine tekabül eder. Demokrasi biçimi altında devletin, egemen sınıfın egemenliğini tesisinin ve yeniden üretiminin biçimi, görüntüsü, kendini, azınlık - çoğunluk

DEMOKRASİ

ilişkisi olarak gerçekleştirir. Bunun bir nedeni, ezilen sınıfların eşitlik, özgürlük ve yönetime katılım talepleriyken, diğer bir nedeni de bu taleplerin egemen sınıf iktidarı ile mutlak olarak karşılaşmaması, onunla uyumlulaşabilmesidir. Bu durumda azınlığın egemenliği, azınlık - çoğunluk ilişkileri üzerinden kurulabilmekteyken, bu ilişkiler özü değil, özün, yani egemenliğin gerçekleşme biçimini ifade eder. Bu nedenle Engels, “demokrasi kavramını kullananlara ilişkin”, **demos**’la, yani halkla ilgili şöyle bir anımsatma yapar.

“Bu kavram, demos her değiştiğinde değişir ve böylece bizi bir adım öteye götürmez.”⁴

Demokrasinin, eşitlik ve özgürlük kavramları üzerinden tariflenmesi, her konuyu ölçmeye yarayan bir terazi gibi algılanmasına yol açsa da, belli kolaylıklar da sunmaktadır. Özellikle eşitlik ve özgürlük kavramlarının çerçevesi, bu durumda demokrasinin kendisi, *demos* her değiştiğinde değişir. Ama eşitsizlik ve sınıflı yapı aynı kalır. Tabii Engels’in dediği gibi, bunun üzerinden bir adım ileri gidilmemiş olarak! Sınıflı toplumlar, kapitalizme kadar, yurttaş, vatandaş statüleri üzerinden yönetime katılma esasını uygulamışlardır ve bu kavramlar, mülk sahibi olmakla bir tutulmuştur. Bazen de yurttaşlar arasında mülkiyetin büyüklüğüne göre bir sıralama yapılmış, devlet ve yönetim işleri buna göre tahsis edilmiştir. Daha önceki demokrasilerin tarihi, egemenlerin yurttaş kavramını kurup belirlemelerinin tarihidir. Azınlıklar egemenliklerini, hem eşitlik ve özgürlük taleplerini bastırarak, hem de bu talepleri yönlendirip şekillendirerek kendi egemenliklerine eklemek suretiyle ama her koşulda devlet aygıtını kullanarak gerçekleştirmişlerdir.

Burjuva devrimlerine kadar demokrasinin dayandığı eşitlik ve özgürlük anlayışı, hep ezilen geniş yığınları konusunun dışında

---

⁴ Engels’in Bernstein’a, 24-3-1884 tarihli mektubundan; F. Engels, *Selected Correspondence*, Foreign Languages Publishing House, Moskova, n.d: 445.

KURTULUŞ

şünsel cephaneliğini kullanarak feodalizmin ideolojisi ve dünya görüşüne alternatif çıkması, kendi ideolojisini oluşturmasını sağlamaktadır. Şimdi ise olayların gelişmesi, bu kavramların içeriğini genişleterek doldurmasının maddi temellerini sürekli olarak geliştirmektedir. Yine olayların akışı onu, gerçekten üreten, sömürülen sınıfların sözcülüğüne, halkın öncülüğüne itecektir. Çünkü dönemin devrimci sınıfı burjuvazidir ve toplumun bütünü temsilen davranmaktadır. Herkes için eşitlik ve özgürlük, her yere olduğu gibi, her toplumsal katmana ve sınıfa yayılan bir slogandır.

Bütün insanları eşit olarak tanımlayacak bir sınıfsal güç olarak burjuvazi, ekonomik gelişmesi için mücadele ederken, eşitlik anlayışında devrim yapmıştır⁸. Ama devrimin, burjuvaziyi aşım geçme tehlikesi de büyümekte, burjuvazi bocalamaktadır.

Burjuva demokrasisi, kapitalist üretim ilişkilerinin üstünde şekillenmiştir. Daha önceki demokrasilerden ayrı olarak bu sefer, bütün toplumun, toplumun bütün sınıflarının üyelerinin biçimsel ve hukuki eşitliğinin kabulü gerekecek, bu ise önceki evrelerinden nitelikçe farklı ve gelişkin bir durumu ifade edecektir. Bu yönüyle burjuvazinin eşitlik anlayışı, aristokrasi ile kendisi arasında talep ettiği eşitlikten, bütün sınıfları (bir müddet bu sınıfların kadınlarını dışarıda tutarak!) kapsayacak şekilde genişleyen bir eşitlik anlayışına evrilmiştir. Bu sefer söz konusu olan ne köle üzerinde uygulanan devlet şiddeti ve otoritesi ne de serfin artkürününe ekonomi dışı zor yoluyla el konulmasıdır. Burjuva demokrasisinin böyle gelişmesi ilk olarak kapitalist üretimin niteliğinin ve sonra da siyasal bir zorunluluğun, yani emekçi sınıfların mücadelesinin sonucudur.

---

⁸ Fransa’da 10 Aralık 1792’de gerçekleşen devrim, bir halk ayaklanmasıdır ve oy hakkını mülk sahipleri ile sınırlayan 1791 Anayasasını yürürlükten kaldırır. Soyluluk ve kralla uzlaşma taraftarları, devrimi terk ederler.

DEMOKRASİ

yetle beraber sürmüş ve burjuva devriminin fikri cephaneliğini oluşturmuştur. Feodal mutlakiyet tesis edildiğinde ise, burjuvazinin ekonomik gücü iyice pekişmiştir ve burjuvazi artık, sanayi üretiminin gelişiminin karşısında engel oluşturan feodal sistemi bir bütün olarak karşısına almak zorundadır. Bu durum karşısında iyice sıkışan mutlakiyet, hem parasal giderlerin karşılanması ve hem de bu finansman karşılığında burjuvazinin ileri sürdüğü taleplerin, olası siyasal sonuçlarına karşı aristokratlarla, yerel feodal iktidarlara birlikte, yeni gelişen güç burjuvaziye karşı harekete geçer.

Şimdi artık sanayi üretimi hızla gelişmektedir ve sürekli büyüyen işçi sınıfı, siyasal bir aktör olarak sahnedeki yerini almaya başlar.

Fransa dışında Avrupa'nın hemen her yerinde burjuvazi, sanayi üretiminin gerektirdiği yığın işgücünün serbest kalması ve kapalı ekonomilerin (kendine yeterli köy ve kırsal alanların) pazar ilişkileri alanına sokulabilmesi için feodal yapılara, üretim ilişkilerine saldırma ve her şeyi değiştirme açlığı içindedir. Artık zaman, burjuvazinin devrimci olduğu, bütün eski yapıları değiştirdiği dönemdir. Bunun için iktidarı hedeflemek zorunda kalacaktır. Çünkü feodal devlet, kapitalist üretim ilişkilerinin ve burjuvazinin gelişimini engeller. Burjuvaziyi, feodal mutlakiyete, devlete karşı mücadelesinde yalnızca, yanı başında büyüyen işçi sınıfının, eşitlik ve özgürlük sloganlarını kendi kafasındaki anlamlara kavuşturma tehlikesi dizginlemektedir. Burjuvazinin, satın aldığı feodal ayrıcalıklara dayanarak feodalizme karşı savaşımını yürütmesi ise mümkün değildir. Mutlakiyet başarılı olduğu ve pazar birliği sağlandığı ölçüde kapitalist üretim ilişkilerinin önündeki engellerin ve bir bütün olarak feodal yapının tasfiyesi kaçınılmaz bir görev olarak burjuvaziyi beklemektedir.

Burjuvazi, toplumun azınlığı olarak, feodal otoritelerle baş edebilecek güce de sahip değildir. Eşitlik ve özgürlük talepleri, egemen sınıf aristokrasi ile mücadelesi içinde sürekli daha çok gelişmiş, daha tutarlı bir hal almıştır. Aydınlanma döneminin dü-

KURTULUŞ

tutmuştur. Başlangıçta burjuvazinin herkes için eşitlik gibi bir ufku yoktur. Burjuvazinin, bir bütün olarak feodalizmi hedef alacağı sonraki dönemlerinde ileri süreceği eşitlik anlayışı, mutlak krallıkları desteklediği ve siyasal haklar talep ettiği dönemlerde talep ettiği eşitlik anlayışından farklılaşmıştır. İktidarı hedeflediğinde, kendisi dışındaki sınıf ve kesimlerin de sözcülüğünü yapmaktadır. Bir yandan burjuvazinin siyasal evrimi içinde savunduğu eşitlik anlayışı değişmiş, diğer yandan ise bu anlayışın gelişmesinde, mücadeleye katılan geniş yığınların etkisi görülmeye başlamıştır.

Burjuva demokrasisinde, bir *devlet biçimi* olarak *demokraside* karşılığını bulan eşitlik ve özgürlük anlayışı, tüm insanlar için demokrasi anlamına gelmektedir. Bu nedenle de, tarihsel olarak demokrasi kavramının evriminde bir **kopuşu**, niteliksel bir farklılığı ifade eder. Demokrasi kavramının, tarihsel olarak yüklenip geldiği eşitlik ve özgürlük formlarını genişleterek tüm insanlığı kapsamayı, onu *tarih öncesinden* ayıran farklılığı; devlet biçimi düzeyine yükselmiş olmasıdır. İlk defa olarak burjuva devrimlerin açtığı yoldan, tüm insanlar seçme, seçilme ve yönetime katılım haklarına sahip olmuşlardır. Biçimsel, hukuki düzeyde kalacak olsa da bu genelliğin bir kez gerçekleşmesi, tüm insanların eşitlik ve özgürlüğünün tanınması, eşitliğin maddi temellerinin sağlanmasının önündeki önemli bir engelin aşılmasıdır. Yurttaşlık, artık mülkiyet temelinde tanımlanan bir kavram değildir. Mülksüz sınıfların eşitlik talebi, devletin biçimini belirleyebilen bir etkendir artık.

Genel olarak **demokrasi** kavramının, *biçim olarak demokrasiden* farklı bir düzeyde tanımlanmasına hizmet edecek olan bu ayrım, aynı zamanda, eşitlik ve özgürlüğün konusu olan her düzey için (cins, ırk, ulus eşitliği; parti, örgütlenme, oy verme, söz hakkı; yaşama hakkı - eşitliği, eğitim hakkı - eşitliği, sağlık hakkı - eşitliği vs.) yapılması gereken ayrımların imkan ve sınırlarını da oluşturur. Nelerin eşitliğin konusu ve nelerin eşitler arasında öncelikli olacağını belirleyip belirleyemememiz, sahip olduğumuz eşitlik

DEMOKRASİ

ve özgürlük anlayışının, bu durumda demokrasi kavrayışımızın sınırlarınca saptanır; tersinden söyleyecek olursak, eşitlik ve özgürlük anlayışımızı, sınıfsız toplum perspektifine kadar vardırıp vardiirmedığımızca belirlenir.

Diğerlerini de kapsayan ve çözümü öncelikli olup, diğer çelişkilerin çözüm olanaklarını içinde barındıran olgular, ancak bu perspektife sahip olduğunda ayrıştırılıp öncelik ve nedensellik sırasına konulabilir. Bu durumda demokrasi kavramı, bir karmaşanın değil, sınıfsız toplumun maddi temellerinin belirlediği *tülden* bir eşitlik ve özgürlük anlayışının kapsamına girer. Aksi durumda, emekçi sınıfların eşitlik ve özgürlük yönündeki hak taleplerinin karşısına, burjuvazinin çoğu kez yaptığı gibi, eşitlik ve özgürlüğün ihlal edildiği gerekçesiyle çıkılması mümkün olabilmektedir⁵. Ulusal eşitlik ile çeliştiğinde sınıfsal kurtuluşun, inanç özgürlüğü ile çeliştiğinde bilimsel eğitimin tercih edilip öncelik verilmesi gibi, her durum için bir tercihin belirmesi, ancak bütünlüklü bir dünya görüşüne, ideolojiye sahip olmakla mümkün olabilecektir.

FEODALİZMİN ÇÖZÜLMESİ VE DEMOKRASİ

Feodalizmin uzun yılları içinde, burjuvaziden önce halk katmanı, Engels'in, en sonunda **'beyaz bir karatavuk bulmak ka-**

⁵ Örneğin, çoğu burjuva politikacı, işçi sınıfını halka şikayet etmek yolunu rahatlıkla tutabilmektedir. Temizlik işçilerinin grevi, halkın sağlık koşulları adına, otobüs şoförlerinin grevi ise, halkın ulaşım özgürlüğü adına mahkum edilmeye çalışılabilmektedir. Sağlık emekçilerinin ekonomik ve sosyal haklar için yaptığı eylemler hastalara şikayet edilerek, halkın sağlık hakkının engellendiği şeklinde propaganda edilebilmektedir. Bu durumda denklemin nasıl kurulduğu, sahip olunan sınıfsal duruş ve bunun ideolojisi ile ilgilidir. İdeoloji, toplumsal ilişkilere hangi pencereden bakıldığına ilişkindir. Örneğin, halkın ulaşım ya da sağlık hakkı, şoförlerin ya da sağlık emekçilerinin kölece çalıştırılması karşılığında sağlanamaz. Bu durumda halktan beklenen, kendi ulaşım özgürlüğüne sahip çıkıp, şoförlerin ve ulaşım koşullarının ya da sağlık emekçilerinin çalışma koşullarının düzeltilmesi olabileceği gibi, bunun tam tersi de söz konusu olabilir. Bu durumda ideolojik mücadele örgütlü mücadelelerin alanında belirlenmektedir.

KURTULUŞ

bütün bunlar, üretim üzerindeki feodal zincirlerin parçalanmasına maddi katkıda bulunmuşlardır.” (K. Marx, *age*, s. 292)

Marx'a göre şu halde, feodal üretim tarzından geçiş “iki farklı biçimde” olur.

“...Üretici, doğal tarımsal ekonomi ve ortaçağların kent sanayilerinin loncaya bağlı el zanaatlarının tersine, tüccar ve kapitalist halini alır. Bu, gerçekten devrim yapan bir yoldur. Ya da tüccar, üretim üzerinde doğrudan bir egemenlik kurar. Tarihsel yönden bir basamak taşı olarak ne denli fazla hizmet ederse de –dokumacıları, bağımsız oldukları halde, kendilerinin yünlerini onlara satmak ve onların kumaşlarını satın almak suretiyle denetimi altına alan 17. yüzyıl İngiliz kumaşçılarındaki olduğu gibi– kendiliğinden, eski üretim tarzının alaşağı edilmesine yardımcı olmaz, ancak kendi önkoşulu olarak onu koruma ve sürdürme eğilimi taşır. (K. Marx, *age*, s. 293)

Ülke ve sonra da dünya pazarı için mal bulmak, ortaçağın dar sınırlarında gerçekleşen üretimin parçalanmasını gerektirmiştir. Bu ihtiyaç ise, ortaçağda “modern üretim tarzının, ancak kendisi için gerekli koşulların olduğu yerlerde gelişmiş bulunan manüfaktür biçiminin”⁷ (Marx) sınırlarını genişletecek ve sanayinin itici gücü olacaktır. Üretim ilişkilerinin gelişmesinin bütün bu koşulları içinde, ekonomik olarak güçlenen burjuvazi, feodal ayrıcalıkları satın almış, aristokratları borçlandırarak, devlet üzerinde hak talep edecek duruma gelmiştir. Feodal sisteme vergi vermesi ölçüsünde, vergi ile ilgili danışma meclislerinde oy verme hakkını kazanması, onun halk sınıfı içinde sayılmasını sağlamıştır. Ama bu, ülke ve dünya pazarı için üretim yapan sanayi üretiminin, kapitalist üretimin ihtiyaçlarını karşılamayacaktır. Kapitalist üretimin koşulları, baştan bir dünya pazarı şeklinde gelişirken, burjuvazinin ufku da bu pazarın ihtiyaçları ile paralel gelişir.

Burjuvazi, daha önce, en büyük feodal birim olan kiliseye ve onun dogmalarına savaş açmıştır. Aydınlanma hareketi, mutlaki-

⁷ “–manüfaktür döneminde– modern üretim tarzı, ancak kendisi için gerekli koşulların, ortaçağlarda olduğu yerlerde gelişmişti.” (K. Marx, *Kapital*, c. 3, s. 292)

DEMOKRASİ

Burjuvazinin bu dönemi 17. ve 18. yüzyıllar boyunca süren mutlakiyet mücadelesi ile ilişkilidir. Burjuvalar, farklı ve çok sayıda derebeyine vergi vermektense, bir tek krala vergi ve daha çok da borç vermeyi, tek bir pazar ve bu pazarın güvenliğini sağlamanın yolu olarak görürler. Burjuvazi bu döneminde, ticari talepleri, daha sonradan hızla sanayiye dönüştüreceği manüfaktür üretimiyle karşılamaya çalışmaktadır.

Feodal beyin şatosu ya da ortak korunma için oluşturulmuş kalenin dışında, ticareti ve zanaatları içinde toplayan, giderek kendi burçlarını oluşturarak yükselen şehir ve burada yaşanan sınıfsal ilişkiler giderek nitelik değiştirecektir. Şehrin iç içe geçmiş tabakalarından oluşan burjuva sınıfı kapitalistleşirken, işçi sınıfı ve ara sınıflar belirgin bir hal alır. Önceleri aristokrat sınıfın lüks ihtiyaçları için ticaretle uğraşan tüccarlar, bunların ve çeşitli türden metallerin üretimi ile uğraşan zanaatçılar, zaman içinde diğer şartların da oluşmasıyla, giderek genişleyen bir kent, ülke ve dünya pazarının oluşmasına ve bu pazar için üretim yapılmasına hizmet edeceklerdir.

“Ticaretin ve tüccar sermayesinin gelişmesi, her yerde, değişim-değerleri üretimine doğru bir eğilim yaratmış, hacmini artırmış, çeşitlendirmiş, kozmopolitleştirmiş, ve parayı, dünya-parası haline getirmiştir. Ticaret, bu nedenle hazır bulduğu ve farklı biçimleri, geniş ölçüde, kullanım-değeri göz önünde bulundurularak yürütülen üretim örgütleri üzerinde az çok çözücü bir etkide bulunmuştur. Bunun, eski üretim tarzında meydana getireceği çözülmenin genişliği, kendi sağlamlığına ve iç yapısına bağlıdır. Ve, bu çözülme sürecinin nereye varacağı, başka bir deyişle, eski üretim tarzının yerini hangi yeni üretim tarzının alacağı ticarete bağlı olmayıp, eski üretim tarzının kendisinin niteliğine bağlıdır...” (K. Marx, *Kapital*, c. 3, s. 291)

Eski üretim tarzının niteliği de, “feodal üretim tarzından kapitalist üretim tarzına geçişi kolaylaştıran belli başlı öğelerden” etkilenir.

“dünya pazarındaki ani genişleme, dolaşımdaki metallerin çoğalması, Asya'nın ürünleriyle Amerika'nın hazinelerine sahip çıkmak için Avrupa uluslarının gösterdikleri hırs ve rekabet, sömürgecilik sistemi –

KURTULUŞ

dar zor' diye tanımladığı ve bütün bir feodal dönem boyunca safları sürekli *boşalan* bir sınıf olarak (özgür köylülük) neredeyse yok olmak üzeredir⁶. Kapitalizm öncesi sınıflı toplumlar tarihi boyunca halk yurttaşlıkla, yurttaşlık da mülk sahibi olmakla eşitlenmiştir. Mülk sahibi yurttaşların eşitliği yönetime katılım hakkı (derecesi değil!) açısından tanımlanmıştır. Bu durumda feodalizmde **halk** sınıfının *siyaseten* erimesi, yok olmaya yüz tutması anlaşılabilir bir olgudur. Bizim ona yüklediğimiz anlamda, nesnel olarak köylülük ve serflik halkı oluşturmaya devam etmektedir. Ama bu sefer *halk* mülkiyetten dışlanmış ve toprağa bağlı olarak feodale tabi serflikin sürekli genişleyen saflarını oluşturmaktadır. Yurttaş olarak kendini kabul ettireceği tarihsel olaylar ise mayalanıp durmaktadır.

Köleciler toplumun egemenleri nasıl mülk temelinde tanımlanmış vatandaşlık statülerine göre yönetim işlerine ve kademelerine gelebiliyorlarsa, feodal toplumun azınlığını oluşturan egemenleri de kendi askeri ve ekonomik güçlerine göre belirlenen bir statü üzerinden hiyerarşik bir dizin içinde bulunmakta, daha zayıf olan daha güçlüünün himayesine girmektedir. Bu feodal sözleşmede (*fief*), en tepede kraldan yetki alan *vasallar* bulunuyordu. Onlar da kraldan aldıkları toprakları kendi altlarındaki derebeylerine dağıtırlardı. Bunlar ise kendi altlarında daha küçük birimlere toprakları dağıtırlar ve bu zincir böylece sürüp giderdi. Bu ilişki en altta küçük toprak parçasını işleyen köylüye kadar iniyordu. Özgür köylüyü köleciler Roma'nın proletaryası ile, serfi de köle ile karşılaştırmak, ama her iki durumda da serfin konumunu köleden, özgür köylüyü de proleterden nesnel olarak üstün tutmak yerinde olur.

Feodal ilişki bir bağımlılık ilişkisiyken, egemen sınıf üyesi de-

⁶ Kuşkusuz, yönetme hakkına sahip olan, demokrasinin konusu olarak halk kesimleri, bu açıdan neredeyse yok olmak şeklindeyken, gerçekte ezilenlerin safları toplumun büyük çoğunluğu düzeyine yükselmiş, halk sınıfları en alttakiler şeklinde yoğunlaşmış ve ara sınıf ve tabakalar nispeten küçülmüştür.

DEMOKRASİ

rebeyleri arasında, yönetmek ve artık-ürüne el koymak açısından bir eşitlik vardı. Bu yolla, üretici sınıflar ekonomik ve siyasi olarak feodal baskı ve sömürü çemberinin içine dahil ediliyor, köylülük ve serflik mutlak olarak yönetimin ve eşitliğin dışında tutuluyorlardı. Köylünün ve serfin, senyörün mahkemesinde de olsa hukuk içine dahil edilmesi, nüfusun azlığının bir sonucu olarak emek-gücünün kısıtlılığından kaynaklanmaktaydı. Köylünün topraktan kaçıp, başka senyörlere sığınması, ciddi bir işgücü sıkıntısı yaratabiliyordu. Bu nedenle köylüyü toprakta tutabilmek için, baskı ortamında bile bir takım haklar tanınmak zorunda kalmıştı.

Feodalizmde aristokrasinin mutlak iktidarlarından söz etmek yerinde olur. Kralda cisimleşen otorite, aslında senyörlerin yetkilerini güvenceye alan bir simgedir. O nedenle en büyük feodal bey olan kral, aynı zamanda diğer feodal beylerin iktidarının da güvencesi ve simgesidir. Yönetim işleri, yönetmek, aristokrasinin, feodal beylerin tekelindedir. Ta ki, feodal toplumun bağrında burjuvazi sahneye çıkana ve aristokratik ayrıcalıkları satın alıp ele geçirmeye başlayana kadar da böyle kalacaktır.

Feodal toplum ve onun devletini feodal sözleşmede (*fief*), *vasal* ile *süzere*min oluşturduğu siyasal birimde aramak gerekir. Siyasal yetke, senyörlük biriminin içinde gelişmektedir. Senyörün toprakları üzerinde, idari, mali ve adli hükümlerini bulunmaktadır. Sayısı değişmekle birlikte senede geleneğe göre belirlenen kerelerce vasallarını toplayan senyör, onlara bildirimlerde bulunurken, aynı zamanda onların görüşlerini de almaktadır. Aralarındaki anlaşmazlıkları çözen mahkemeyi kurmak ve karar vermek yetkisi senyöründür. Senyör de aynı zamanda bir üstüne karşı vasal konumundadır. Ama burada, yönetici sınıfların sınırlarını çizen, köylülük ve serflik. Köylülük, kesin sınırlarla soyluluktan ve toprak sahipliğinden ayrılmıştır. Bu toplumda haberleşme ve posta hizmetleri ile, değirmen işletme hakkı da *beyin* yetkisindedir. Bu ayrıcalıklar ikisi birden bilgi akışını denetlemeyi ve baskıyı mümkün kılan önlemlere ilişkindir. Köylünün artık-ürünü ka-

KURTULUŞ

çırmasına karşı denetim değirmen açma ayrıcalığıyla, bir muhalefetin gelişmesinin engellenmesi ise haberleşme denetimi ile sağlanmaya çalışılmıştır.

Kral, feodal devletin başı olarak en büyük süzeren ve asla bir vasal durumuna düşmeyen otoritedir. Kendisine ait çok büyük bir toprak parçası olması gerekmemekle birlikte, bütün otorite ve hukuki toprak sahipliği onda toplanmaktadır. Bir *fief* sözleşmesinin içinde, toprağın esas sahibi olarak kralın ya da onu temsilen senyörün hakkı, süzerene hizmet veren kişiyle, toprağı işleyen kişinin hakkı, aynı anda bir arada bulunmaktadır.

Egemen sınıf olarak feodal beylerin dağılımı ve oluşturdukları birlikler, egemenlik ilişkilerinin kurulması, yeniden tesisi ve sürekli kılınması amacıyla gerçekleşen iktidar mücadeleleri şeklinde gelişir ve egemen sınıf içi ilişkiler alanında değerlendirilmelidir. Egemen sınıf içi ilişki ve çatışmalar ne biçim alırsa alsın, değişmeyen olgu, egemenliğin üzerinde tesis edildiği ve zor yoluyla artık-ürününe el konulan ezilen sınıflar serflik ve köylülüktür.

Burjuvazi, yeni bir üretim tarzının temsilciliğine soyunacağı koşullar gelişip, özgür emek-gücüne duyduğu ihtiyaç bir zorunluluk olarak belirince, bütün bir feodal dönem boyunca toprağa bağımlılaşarak *yok olan* bu **halkı temsilen** ve öncelikle kendi şahsında yeniden kurmak üzere siyaset sahnesine girer. Toprağa saplanmış halde serflikin içinde *eriyen* halk bir kez bu bağımlılıktan kurtulduğunda, bir toplumsal kesim olarak, şehirlerde yeniden kurulacaktır. Atina'nın **dem**os'u, Roma'nın **populares**'i, burjuva devriminin *özgür bireyi* şahsında, feodalizmin zincirlerinden kurtulmuş olarak şehirlerde yoğunlaşacak ve halk, tarih sahnesindeki yerini tekrar alacaktır; ama bu sefer artık-ürünü üreten ezilen sınıfların kimliğiyle, yurttaş kimliğiyle bütünleşmek üzere.

Burjuvazi tarafından ilk ifade edilişi ile eşitlik, feodal beylere vergi verenlerin onlarla eşit statülere sahip olma hakkını talep etmesi şeklinde gerçekleşir. Sonradan, onu mücadelesinde destekleyecek olan ezilenlerle, köylü ve işçilerle eşit olmaktan çok uzaktır. Bu aşamada halk kavramı işçi ve köylüleri içine almaz.

DEMOKRASİ

Demokrasi mücadelesi işçi sınıfının iktidarı ve proletarya diktatörlüğü hedefinden bağımsızlaştığında ise demokrasi, bir kavram olarak sınıfsal temellerinden koparılmıştır ve ayrı bir sistem olarak öne çıkarılmaya başlar. Bu anlayış, devletin egemen sınıf burjuvaziyle bağının ilk anda görülmesini engeller, sınıflar üstü ve tarafsız gözükmemesinin koşullarını sağlar. Ara sınıf ve katmanların koltuklar ve payeler kapıp öne çıkmaları, egemenlerin bu sınıflar içinde kendine yandaş bulması anlamına gelir. Bu sayede, burjuvazinin egemenliğini gizlemeye ve bu gizlilik üzerinden yeniden tesis etmeye hizmet eden bir anlayıştır. Küçük-burjuvazinin dünya görüşüne denk gelen bu demokrasi anlayışı, demokrasinin tutarlı bir savunusunu yapamaz. Bu tür anlayışlar en genel olarak liberalizm başlığı altında toplanılabilir. Bu kavrayış, kendi maddi temelini yine kapitalizmin yanlısı piyasa ilişkilerinde bulur ve buradan kaynaklanır. Stanley Moore'un özlü bir şekilde anlattığı gibi;

“...Demokratik cumhuriyet kapitalizm için en uygun siyasal biçimdir, çünkü bürokratik yönetim ve genel oy arasındaki ilişki kapitalist sömürü ve mal değişimi arasındaki ilişkinin en uygun tamamlayıcısıdır.” (Stanley Moore, *Devlet Kuramı*, s. 85-7)

Bu durumda liberalizmin demokrasi kavrayışına ve özellikle sosyalizmin yıkımı sonrası gelişmelere kısaca değinmekte yarar var. Çünkü üçüncü bir yol olarak demokrasi anlayışı, bugünlerdeki bütün post-modern çeşitliliği altında esasında liberalizmden başka bir şey değildir.

LİBERALİZM VE DEMOKRASİ

Sosyalizmle kapitalizmin bazı özelliklerinin birbirine yaklaştırılıp (*convergence*) kaynaştırılarak her türlü sınıf iktidarının dışında bir demokrasinin ortaya çıktığının ve demokrasinin sınıflar üstü olabileceğinin ileri sürülmesi, sosyalizmlerin yıkımı ve yenilgi koşullarında daha fazla savunulur oldu. Zaten bu türden görüş sahipleri, sosyalizmin yıkımından öncesine uzanan bir süre boyunca, hem kapitalizmin hem de sosyalizmin alternatifi olabile-

KURTULUŞ

alınması, sınırlarının belirginleştirilmesi, egemenlik ilişkisinin yeniden tesisi olarak görülebilir. Feodal ilişkilerin yeniden üretimi içinde, kralın yalnız olmadığı, sonuç olarak feodal beylerin en büyüğü ve feodal ilişkilerin bir simgesi olarak, bu ilişkilerin yeniden üretilmesi dışında mutlak otoritesini kullanamayacağını belirtmek amacıyla gündeme getirilmiştir.

Burjuva birey anlayışının ve burjuva demokrasisinin temelleri, bu nedenle, Magna Carta'da değil, zeminini ilkel sermaye birikiminin ve onun koşullarından olan köylülüğün tasfiyesinin (yerlerinden yurtlarından edilmesinin) oluşturduğu mülksüzleşmede; öncesi ve sonrası ile burjuva devriminin gelişimi içinde aranmalıdır. Ama demokrasiyi parçalılık, çok taraflılık, çoğulculuk ve merkezîyetçilik karşıtlığı olarak tanımlayan ideolojik tercih, bu parçaların, tarafların, hangi sınıflara ait olduğuna, hangi üretim ilişkileri zemininde bu sözleşmelerin yapıldığına önem vermez. Bu sayede, sınıflar gerçeğine rağmen ve onunla uyum içinde, bu durumda aynı zamanda sınıfların dışında ve üstünde, sınıflardan bağımsız olarak bir demokrasiyi tesis etmek mümkün görülür! Bu tercih, sınıfsal gerçekliğin maddi temellerinden kalkarak kavranmasını değil, ideolojik olarak zihinlerde kurulabileceğine ve bu zeminden kalkarak yeniden yaratılabileceğine dair bir inanca da kapı aralar. Kuşkusuz bir kez Magna Carta keşfedildiğinde, 1215'ten günümüze bu tarz bir demokrasi anlayışı adına keşfedilecek daha bir çok malzeme bulmak mümkündür.

EŞİTLİK VE ÖZGÜRLÜK

Meta ekonomisinin genelleşmesi olarak kapitalizm, eşitliği genelleştirir, tüm nüfusa yayar. Çünkü kapitalist üretimin amacı olan kâr, artıdeğerden, yani emeğin sömürsünden kaynaklanır. Piyasada, değişim değeri üzerinden kapitalist tarafından satın alınan emek-gücü, tüketimi doğal bazı sınırlara sahip olsa da, bütün diğer metalar gibi kullanımı tamamen satın alana kalmış bir metadır. Onu satan emekçi, değişim değeri üzerinden karşılığını almakla, kullanımını satın alana bırakmış olur. Ama emek-

DEMOKRASİ

gücünü satın alan kapitalist, değişim değerini (ücreti) karşıladığı gibi, fazlasını da üreten bir zaman dilimi boyunca onu tüketerek, çalıştırarak, bir artıdeğer elde eder. Kapitalizmde sermaye birikiminin olduğu gibi, faizin ve toprak rantının kaynağı da bu artıdeğer, yani emek-gücünün sömürülmesidir.

“...çünkü emekçi, her şeyden önce yaşamak zorundadır ve dolayısıyla kapitalistin sömürebileceği bir malzeme olarak pazarda daima bulunabilmesi için bireysel tüketim ile yaşamını sürdürmesi gerekir. Ne var ki, bu tüketimin kendisi, burada, yalnızca emek-gücünün sermaye tarafından üretken tüketimi için bir koşul olarak kabul edilmiştir; yani ancak emekçinin bireysel tüketim yoluyla emek-gücü olarak kendisini sürdürmesi ve yeniden-üretmesi ölçüsünde kabul edilmiştir.” (K. Marx, *Kapital*, c. 2, s. 58)

Dolaşım sürecinde değişim değeri üzerinden kurulan eşitlik, hem üretim sürecindeki sömürünün kaynağıdır hem de onu gizleyen, ideolojik olarak sömürüyü mümkün kılan bir çerçeve oluşturur.

Kapitalist sanayi üretiminin gelişmesi, işgücüne olan ihtiyacı arttırdığı ölçüde burjuvazi, özgürlük sloganını yükseltir. Kendisi için istediği eşitlik, köylülüğün toprağa ve feodal beye bağımlılığının ortadan kaldırılması şeklini, yani siyasal bir biçim alır. Köylülüğün özgürleşmesi ile küçük üreticiliğin yıkıma uğrayıp üretim araçlarından yoksun hale gelmesi paralel olarak gelişir. Kapitalist üretim biçiminin gelişmesine engel olan feodal ayrıcalıklar ve ilişkiler burjuvazinin siyasal hedefi haline gelmiştir.

Eşitlik ve özgürlük, aynı zamanda kapitalist üretimin hukuki ve düşünsel koşullarını oluşturacaktır. Burjuva devrimleri bu nedenle herkes için eşitlik ve özgürlük talep eder¹¹. Burjuva devriminin özü toprak ve köylülük sorunu olarak belirginleşir. Toprağın feodal mülk halinde kalması ve yaygın sanayi üretimi için gerekli

¹¹ İlk olarak bütün sınıfların erkek vatandaşları dışında bırakılan kadınlar bu eşitliğin içinde telaffuz edilmese de, kadınların bağımsız mücadeleleri, işçi sınıfının içinde karşılığını bulduğu ölçüde, eşitlik ve özgürlük talebinin kapsamı tüm nüfusa yayılacaktır.

KURTULUŞ

nin sönmesi, bütün ayrıcalıkların son bulması için gerekli koşuldur. Bu koşul gerçekleştiği ölçüde demokrasi artık **tam**dır. Gerçekten demokrasi artık tükenen, sönen ve uykuya dalan devletin kendisidir. Ama bu hiç de proleter demokrasinin bir sınıf egemenliği olmadığı anlamına gelmez. Devlet olarak, son eyleminin başarısı, yani özel mülkiyetin ortadan kaldırılması gerçekleştiği ölçüde, bu türden önlemlere bir daha gerek duymayacak ve demokrasinin tam olarak gerçekleşip ortadan kalkması mümkün olabilecektir. Ama bundan önce, kurulması gereken ara halka, özel mülkiyete bu son darbeyi vurup sosyalist devrimi gerçekleştirmek, yani burjuva devlet makinesini kırıp parçalamak gereklidir.

Her türden ayrıcalığın peşinde koşan ve demokrasiyi tutarlı bir şekilde savunamayacak olan küçük-burjuvazinin temsilcileri, işçi sınıfı içinde, devlet makinesinin demokratik reformlarla ele geçirilip kullanılabileceği propagandasını yaparlar. Küçük-burjuvazinin bu politikası, işçi sınıfı hareketine dayanıp devlet içinde arpalıklar ele geçirmek dışında, çoğunluk gücü olarak işçi sınıfı hareketini oyalamak, gerçek hedeften sapıtılarak bölüp dağıtmak sonucuna götürür. Küçük-burjuvazi, devrimin görevleri karşısında yalpalar ve kendi başına ondan, gerçek çıkarının işçi sınıfının iktidarında olduğunu kavraması beklenmemelidir. Ancak toplumun öncülüğünü kazanmış, ezilen sınıfları kendi hareketine eklemiş, onlara öncülük yapan işçi sınıfı hareketi, bu ikircikli ve yalpalayan davranış içindeki ara sınıfları, kendi yanına çekmek doğrultusunda burjuvaziden koparabilir. Bu sonucun görülmesi, işçi sınıfını, kendi üzerlerinden nemalanan ve bütün demokratik kazanımların içini boşaltan bu asalak kitleyi ortadan kaldırmaya, bürokrasiyi ve onların temsil ettiği devleti ele geçirip kullanmak doğrultusundaki son inançlarının yıkılmasına, bu durumda, devlete karşı,

“*bütün yıkım güçlerini toplamaya* zorlar; ona devlet makinesini *iyileştirme* değil, tersine *yıkma, yok etme* görevini yükler.” (Lenin, *Devlet ve İhtilal*, s. 43)

DEMOKRASİ

maktadırlar. Bu karşı çıkış, iç içe geçmiş bir çok ön kabulü içermektedir. İşçi sınıfının toplumun azınlığı olduğu, azınlık iktidarının zorunlu olarak diktatörlüğe çıkacağı iddiasının yanında, burjuva devlet kurumunun ele geçirilip kullanılabilceği, ve bu nedenle zora dayanan bir devrimin gerekmediği de ileri sürülmektedir.

Bir azınlığın egemenliğini tesis etmek için örgütlenmiş burjuva devlet kurumları, tam tersine, çoğunluğun egemenliğinin tesis için gerekli şekli alamaz, buna engel olur. Demokrasi mücadelesi, en gelişkini de dahil olmak üzere, demokratik cumhuriyetin, sonuçta burjuva egemenliğinin bir biçimi olduğunu ortaya çıkarmanın koşullarını yaratır. Bu koşullar, işçi sınıfının öncülerini olan komünistler tarafından, devletin bir azınlığın devleti olduğunu, ve bu gerçeğin onun ele geçirilip kullanılması ile değişmeyeceğini geniş kitlelere teşhir için kullanılırlar.

Bu nedenle burjuva devlet aygıtı yıkılmalıdır. Burjuva devlet aygıtını devralıp, onu değiştirmeye ve egemenliğini bunun üzerinden tesis etmeye çalışacak işçi sınıfı, Lenin'in "görünmez binlerce bağ" dediği ilişkiler yumağı içinde burjuvazinin egemenliğini yeniden oluşturmaya ya da yine bir azınlığın egemenliğini tesis etmeye yönelir.

İşte bu nedenle burjuva devlet makinesinin parçalanması ve proleter demokrasinin, eski demokrasinin kurumlarını reddederek kendi işleyişine uygun kurumlar yaratması gerekir. Ama bunun için işçi sınıfının önce, bu gerekliliği kavraması ve demokrasiyi bir yaşam ilkesi olarak kendi iktidar mücadelesinde kurması şarttır.

"Öyleyse, bu dönemin devleti, zorunlu olarak, *yeni bir biçimde* (genel olarak proleterler ve mülksüzlerden yana) demokratik ve *yeni bir biçimde* (burjuvaziye karşı) diktatorial almaktadır." (Lenin, *Devlet ve İhtilal*, s. 43)

Proletarya devrimini, üretim araçlarının kamulaştırılması ile, devlet olarak "devlete özgü son eylem"ini de yapmış olur. Egemenlik işçi sınıfınındır ve bunu kimseyle paylaşmaz. Bu, demokrasi-

KURTULUŞ

emek-gücünün, toprağa bağımlı köylülükten çözülüp özgürleşmemesi ile, emekçi sınıfların siyasal talep ve eylemleri burjuva devriminin şiddetini belirler. Köylülüğün özgürlük talebi kadar, toprak sahibi olma talebi de burjuva devrimlerinin hedeflerindedir. Bu yönüyle, feodal mülkiyeti yok etme hedefinde bir müttefik bulduğu gibi, tarımda kapitalist ilişkilerin gelişmesini, ve kapitalist toprak sahipliğinin önünü açmış olur. Feodallerin artan baskı ve vergileri, toprağa bağımlılığın ve onun sağladığı güvencelerin yitip gitmesi ölçüsünde köylülük, özgürlüğün ve eşitliğin anlamını toprak talebinde bulmaktadır. Burjuvazi bu sloganları atarak, feodal toprak mülkiyetine ve ayrıcalıklara saldırmaktadır.

Tarımda kapitalizm geliştikçe, küçük üreticiliğin mülksüzleşmesi sonucunu verecek, toprak sahiplerinin azınlığı, toprakların büyük bölümünü ele geçireceklerdir. Köylülüğün bir kısmının topraktan hemen kopup özgürleşmesi ya da küçük üretici toprak sahibi olarak bu *özgürlüğünün*, rekabet sonucu toprağını kaybedeceği bir zamana ertelenmesi, sonucu değiştirmez. Siyasal olarak özgürleşmenin ekonomik karşılığı mülksüzleşmek olarak yaşanır. Mülksüzleşme ise, emek-gücünün üretim araçları mülkiyetini kaybedip, sermayeye bağımlılık ilişkisine girmesidir. Bu ise kapitalist üretimin ön şartıdır ve gerçekleşmesi, ilkel sermaye birikimi dönemine karşılık gelir.

"Doğrudan üretici, emekçi, ancak toprağa bağlı bulunmaktan, bir başkasına köle, serf ya da bağımlı olmaktan çıktıktan sonra, kendisi üzerinde tasarrufta bulunabilir. Metanı, satabileceği bir pazarın bulunduğu her yere götürebilen özgür bir emek-gücü satıcısı haline alabilmesi için, ayrıca, lonca düzeninden, bunların çıkarları ve kalfalar için koyduğu kurallardan, çalışma yönetmeliklerinin kısıtlamalarından da kurtulması gerekiyordu. Demek oluyor ki, üreticiyi ücretli-işçi haline getiren tarihsel hareket, bir yandan bunların kölelikten ve loncaların koydukları bağlardan kurtulmaları olarak görülüyor; ve işte, burjuva tarihçilerimiz için, işin yalnız bu yanı söz konusudur. Ama öte yandan, bu yeni özgürleşmiş kimseler, sahip oldukları bütün üretim araçları ile eski feodal düzenlemelerin sağladığı her türlü güvenceler ellerinden alındıktan sonra, ancak kendi kendilerinin satıcısı haline geliyorlar. Ve

DEMOKRASİ

onların mülksüzleştirilmesini anlatan bu öykü, insanlık tarihine, kandan ve ateşten harflerle yazılmıştır.” (K. Marx, *Kapital*, c. 1, s. 679)

Toprak talebi karşılandığı ve küçük mülkiyet tabanı yaygınlaştığı ölçüde, mülksüzleşme süreci zamana yayılacaktır. Ama bunun dışında feodal beyler güçlerini korudukları, burjuvazi ile uzlaşma imkanı buldukları ölçüde, köylünün toprak sorununun çözümü kısmi kalacaktır. Toprak talebi karşılanan köylüden farklı olarak, güvencesiz işgücü piyasasının sağladığı belirsiz özgürlük ortamındaki işçi sınıfı ve mülksüzler gerçekten eşit ve özgür olmak hayali ile burjuva devrimlerinin en ön saflarına atılmışlardır. Onların talebi iş, ekmek, barınak, eğitim, sağlık ve insanca yaşamın bütün koşullarıdır. Kapitalistler ise bu talepleri ancak çok küçük ölçüde karşılarlar. Arkasındaki kitle desteğini oluşturan mülksüz sınıfların, devrimin sloganlarına kendi sınıf içeriklerini vurmasından korktuğu ölçüde, hem onlara öncülük yapan, hem de bu kitlelerin yıkıcılığını feodal beylere şikayet ederek aristokrasi ile uygun anlaşma koşulları kollayan burjuvazi, bu şekliyle devrime ihanet ettiğinde de, aslında kendi sınıf çıkarının gereğini yerine getirmektedir. Varsın, kapitalist üretim ilişkilerinin yayılması biraz yavaşlasın ve varsın toprak sahiplerine ödenecek rantlar yükselsin. Burjuvazi için esas olan sınıf iktidarının uzun vadede güvenceye alınmasıdır.

İşçi sınıfının büyüyen yapısı, köylülükle beraber siyasal sahnede yerini alması ve siyasal olarak eşitlik ve özgürlük kavramlarına burjuvaziden farklı anlamlar yüklemesi, burjuva devrimlerinin niteliğini belirlemiştir. Fransa dışında burjuvazi, işçi sınıfı ve müteteklerinin sloganlarından korktuğu ölçüde hep tutuk davranır ve feodal güçlerle uzlaşma yoluna gider.

İşçi sınıfı, burjuvazinin kendi devriminin sloganlarına koyduğu sınırları, evrensel nitelikli taleplere getirdiği sınıfsal kısıtlar ve engellerin her birini sorgular. Ve bu sorgulama tarihsel bir kategori olarak burjuva devriminin sloganlarını işçi sınıfının da atmasına engel olmadığı gibi, kendi sınıfsal içeriği ile doldurduğu, doldurabildiği ölçüde, bu sloganların aynı zamanda gerçek sahibi

KURTULUŞ

küçük-burjuva ideolojilere karşılık gelir.

İşçi sınıfı, örneğin genel seçimleri, böyle bir kalkışma, devrimci girişim öncesinde kendi güçlerini sına, test etme ve ‘toplumsal taraflaşmayı’ ölçmek amacıyla, Engels’in dediği gibi, bir “termometre” olarak kullanır:

“genel oy hakkı, işçi sınıfının olgunluğunu ölçmeyi sağlayan göstergedir. Bugünkü devlet içinde bundan daha çok hiçbir şey olamaz ve hiçbir zaman da olamayacaktır; ama bu kadarı da yeter. Genel oy hakkı termometresinin, emekçiler için kaynama noktasını göstereceği gün, onlar da, kapitalistler gibi, ne yapmaları gerekiyorsa onu yapacaklardır.” (Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, s. 202-3)

Ama bizzat seçimleri azınlık ya da çoğunluk olmanın göstergesi ve şartı sayanlar için Lenin,

“... proletaryayı, kapitalizm koşullarında, halkın çoğunluğunun (yani burjuva parlamentosunda bir oy çoğunluğunun) iradesinin bir biçimsel ifadesini elde etmek zorunda olduğu ve iktidarın devrinin daha sonra gerçekleşeceği fikriyle doldurarak aslında burjuvazinin yanında yerini almaktadırlar.”

“Alman ‘bağımsız’ sosyal-demokratlarının ve çürümüş sosyalizmin benzer liderlerinin bu önermeye dayanarak ‘bir azınlığın diktatörlüğüne’, vb. karşı yükselttikleri bütün bu feryatlar, salt bu liderlerin, en demokratik cumhuriyetlerde bile fiilen egemen olan burjuva diktatörlüğünü kavrayamamış olduklarını ve bunun proletaryanın sınıf savaşımı ile ortadan kaldırılmasının koşullarını anlayamadıklarını göstermektedir.” (Lenin, “Kurucu Meclis Seçimleri ve Proletarya Diktatörlüğü”, *Burjuva Demokrasisi ve Proletarya Diktatörlüğü* içinde, s. 200; *Toplu Eserler* c. 30, s. 272)

demek suretiyle, toplumsal olayların akışı içerisinde, işçi sınıfının iradesinin, burjuva devletin biçimsel ifadesi olan temsili kurumlara yansımalarının zorunlu olduğunu, işçi sınıfının ancak bu yolla iktidar olabileceğini ileri sürmenin işçi sınıfını ve ezilenleri köleliğe mahkum etmek anlamına geldiğini belirtir.

Bazı küçük-burjuva ideologlar “azınlık iktidarına karşı çıkmak” adına, işçi sınıfı partisinin seçimlerde veya parlamentoda çoğunluk olmasını şart koşup, sınıfın tek başına iktidarını yanlış bul-

DEMOKRASİ

da, ezilen sınıfların kazanılması, toplumun karşıt ya da bir şekilde tarafsızlaşmış kesimlerinin, işçi sınıfı iktidarının kendi çıkarlarına olduğunu algılamasına bağlıdır. Bu ise proletarya devletinin en önemli görevlerindedir.

“...proletaryanın ellerinde devlet iktidarı, proleter olmayan emekçi yığınlarının, proletaryanın yanına kazanılması için bir araç, bu yığınların burjuvaziden ve kök-çük-burjuva partilerinden koparılıp alınması için bir araç haline gelebilir ve gelmek zorundadır.” (Lenin, “Kurucu Meclis Seçimleri ve Proletarya Diktatörlüğü”, *Burjuva Demokrasisi ve Proletarya Diktatörlüğü* içinde, s. 191; *Toplu Eserler* c. 30, s. 262)

İşçi sınıfı, emekçi kesimleri tarafsızlaştırarak, desteklerini alarak, devrimi yapacak bir güç olmuş ve iktidara gelmiş olduğunda, çoğunluğun çıkarlarını, kendi programına tabi kılmak, bu ölçüde onları temsil etmek zorundadır. İşçi sınıfı çoğunluğun muhalefetine, karşı çıkmasına rağmen, toplumun çoğunluğunu karşısına alarak iktidar olamaz. İşçi sınıfının toplumun çoğunluğu ve temsilcisi olup olmadığını ortaya çıkaran ise, onun mücadelesinin evreleri, iktidara yönelişi, ve bizzat iktidarı ele geçirebilmesi olacaktır. Toplumsal olayların ve sınıf mücadelesinin gelişiminin içinde, işçi sınıfının toplumun çoğunluğunu temsil ve onun adına hareket edip etmediğinin en kesin ölçütü, devrimci kalkışma ve burjuva devleti parçalama eyleminin kendisidir. Devrimci kalkışma, sınıf mücadelesi içindeki tarafların güçlerinin gerçek ölçüsüdür. Başarılıp başarılmadığı, azınlık mı çoğunluk mu olduğunun gerçek ölçütünü¹³ verir. Buna karşılık, işçi sınıfı iktidarını parlamentoda ya da seçimlerde çoğunluk olmak koşuluna bağlamak ve bu biçimsel kurumlar içinde çoğunluğu kazanmadığı takdirde, işçi sınıfı iktidarının meşru olmayacağını ileri sürmek

¹³ Devrimci kalkışmayı, Marx'ın paranın iki işlevini tarif etmesi üzerinden karşılaştırmak ilginç olabilir. “Değerin ölçüsü ve fiyatın ölçütü olarak para'nın birbirinden tamamen farklı iki işlevi” (*Kapital*, c. 1, s. 106). Sınıf güçlerinin ölçüsünü vermesi açısından devrimle, bu kalkışmanın sonucunun ortaya çıkmasının (zafer ya da yenilginin) ölçütü olarak devrim, azınlık - çoğunluk ilişkilerinin gerçek tezahürü olarak görmemiz gerekir.

KURTULUŞ

de olur. Çünkü, işçi sınıfı demokratik talepleri tutarlı bir şekilde takip edip, sorunların kaynağı olarak sınıflı toplum yapısı ve özel mülkiyet sistemini çözümledikçe, burjuvazi gerçek eşitliğin ve özgürlüğün önüne en büyük engel olarak dikilecektir. Bu iki kavrama burjuvazinin yüklediği anlamlar ne kadar çeşitlilik gösterse de, bunların her biri, esasında ticaret özgürlüğü ve “piyasadaki değerlerin bir diğer eşiti ile değişilebilmesi yasası” temeli ile belirlenmektedir. Bunun da artıkdğerin ve sermayenin kaynağı olarak işçinin, görünmez zincirlerle sermayeye bağlandığı köleliğiyle aynı anlama geldiği ortaya çıktıkça, işçi sınıfı, burjuvazinin ona çizdiği sınırları aşp geçecektir. İşte Marx'ın ‘sürekli devrim’ diye tanımladığı bu olgu, 1848 devrimleri, bu çelişkinin ürünüdür. Burjuvazi devrimden ve onun ideallerinden yüz çevirmiş ve bu yolda yıkmaya çalıştığı feodal düzenle işbirliğine yönelmişken, devrim işçi sınıfının omuzlarına kalmıştır. Burjuvazi, daha baştan burjuva devrimlerinin kavramlarının içeriğini ondan çok daha evrensel çapta ve tutarlı olarak savunabilecek olan mülksüz sınıfın hareketi karşısında gericilemiştir.

Bugün Avrupa’da demokrasi adına ne türden hak ve özgürlük varsa, işçi sınıfının 1848’den bu yana süren mücadelesinin, burjuva devrimleri içinde burjuvazinin ihanetinden kurtarıp ona rağmen geliştirebildiklerinin; ve bu yüzden burjuva demokrasisi diye şekillenen kavramın içine girer. En gelişmiş hak ve özgürlükler bile (ki bunlar bahşedilmese, mücadele içinde kazanılsa da) sömürünün ve burjuva iktidarının sürdüğü bir devlet biçimi olarak, burjuvazinin iktidarına tekabül eder. Demokratik hak ve özgürlükler mücadelesi sonucunda elde edilecek burjuva demokrasisi ve buna tekabül eden demokratik cumhuriyet, işçi sınıfının, tek tek demokratik haklar için mücadelesinin ve bunların her birini kazanmasının, en nihayetinde sömürüyü ve baskıyı ortadan kaldırmadığını, bizzat yaşayarak görmesine, bu bilgiyi sınıf bilinci düzeyine yükseltmesine en uygun biçim olduğu için, onun mücadelesinin de en uygun koşullarını oluşturur. Bu yüzden, bir devlet biçimi olarak demokratik cumhuriyet, burjuvazi-

DEMOKRASİ

nin bir tercihi değil, işçi sınıfının mücadelesinin bir sonucudur.

Her türden hak ve özgürlüğün kısıtlandığı ve burjuvazinin de azınlığı olan oligarşilerin mutlak iktidarlarına tekabül eden kapitalizmin bugünkü emperyalist aşamasında ve özel olarak emperyalizmin bugünkü stratejileri içinde eğer hâlâ yürürlükte olan hak ve özgürlükler varsa, bu durumun ancak işçi sınıfının mücadelesinin, tarih bilincinin, sınıf bilincinin sürdürülmesi, tasfiye edilememesi ölçüsünde geçerli olduğu unutulmamalıdır.

Burjuvazinin devrime ve onun ideallerine sırt çevirdiği noktada işçi sınıfı, demokrasi mücadelesini sürdürür. Bu mücadelede ileri sürülen sloganlar burjuva devrimi sırasında atılan sloganlarla aynıdır. Bu sloganların toplamına bir çağın nitelemesi olması itibarıyla **burjuva demokrasisi** denmektedir. *Burjuva demokrasisi*, bir yönüyle, bu sloganların hedeflerine en çok yaklaştığı, en çok geliştiği noktayı ifade eder. Ama başka bir yönüyle de, özel mülkiyet rejimine dayanan bir burjuva devlet biçimidir ve ne kadar gelişkin olursa olsun sömürüye, artıkdeğer sömürüsüne dayanır; onu ortadan kaldırmaz. Demokratik hak ve olanakların gelişkinliği ölçüsünde işçi sınıfının mücadelesinin ürünü olması açısından barındırdığı olanaklar ve koşulları, bir bütün olarak mücadelelenin koşullarını da oluşturur ve bunları geliştirir. İşçi sınıfının mücadelesinin koşullarını yaratması, iyileştirmesi, geliştirmesi ölçüsünde demokrasi, demokratik hak ve özgürlüklerin gelişmişliğidir. İktidar mücadelesinde işçi sınıfının olanaklarını oluşturduğu gibi, bizzat işçi sınıfının mücadelesinin kazanımları olması ölçüsünde, yine işçi sınıfının deneyim, birikim ve gelişkinliğinin de ifadesidir. İşçi sınıfının mücadelesi açısından, en gelişkin demokratik koşulları oluşturur; sömürü olgusunu en net biçimde görmesini sağlar. Demokratik cumhuriyet işçi sınıfının bilincinin, sosyalist siyasal bir nitelik kazanmasının en gelişkin olanaklarını sunar.

Mülk sahiplerinin yönetime katılım biçimini belirleyen ilk demokrasi deneyinden, mülk sahibi olsun ya da olmasın toplumda yaşayan bütün bireylerin yönetime katılımı anlamına gelen ve

KURTULUŞ

revini” (Lenin, *age*, s.39)

yükleyen, ne türden ve hangi toplumsal gelişmelerdir? Bürokrasi ve sürekli ordu, burjuva toplum gövdesi üzerindeki asalaklar olarak tanımlanmaktadır. Bu asalaklığı, toplumu bölen iç çelişkiler, yani sınıf çelişkileri yaratmaktadır. Ezilen ara sınıfların, kurtuluşu hangi programda ve hangi yönde görecekları, onların somut çıkarlarını algılamaları ile, bu ise, bir yandan en demokratiği bile olsa burjuva devlet aygıtının baskı kurumları ve bürokrasi üzerinden ara sınıflar ile geliştirdiği ilişkiler, diğer yandan işçi sınıfının bütün toplumun kurtuluşuna götüren programının, partisinin öncülüğü arasındaki hegemonya mücadelesi tarafından belirlenir.

İşçi sınıfı, burjuva devleti parçalamak için, güç olmak zorundadır. Güç olması ise, toplumun çoğunluğunu yanına kazanması, çoğunluk hareketi olması, çoğunluğu temsil etmesine bağlıdır. Çünkü burjuvazinin gücünden farklı olarak işçi sınıfı, özel baskı aygıtlarına, azınlığın çoğunluğu yönetmesi için gerekli türden olup toplumun üstünde ve ona yabancılaşmış baskı araçlarına değil, tam tersine, çoğunluğun azınlık üzerinde kuracağı türden baskı araçlarına ihtiyacı vardır. Bu ikisi arasındaki fark, demokrasi anlayışları arasındaki farkı oluşturur. Çünkü işçi sınıfının amacı ayrıcalıkları korumak değil, bütün topluma mal ederek yok etmektir.

Kapitalizmin gelişiminin işçi sınıfını toplumun nesnel olarak çoğunluğu yaptığı koşullarda, işçi sınıfının siyasal olarak çoğunluk olması; kendi ideolojisi ve programını birliğinin temeli yapmış olmasına bağlıdır. Burjuvaziye karşı mücadelesinde birliğini kurmayı başardığında, onu devirecek gücü de kazanmış olur. Kapitalizmin gelişiminin işçi sınıfını toplumun çoğunluğu yapmadığı koşullarda, işçi sınıfının diğer ezilenleri yanına kazanması, onların öncülüğüne soyunması, hem burjuvaziye devirecek gücü kazanması için, hem de çoğunluğun hareketi olması için gereklidir. İşçi sınıfının tek başına çoğunluk olduğu, ya da tek başına çoğunluk olmasa da burjuvaziye devirecek güce eriştiği koşullar-

DEMOKRASİ

sel ve sınıfsal koşulların *talibsiiz* bir tecellisi *değil*, bir **zorunluluk**-tur. Devrim, demokrasinin kazanılması mücadelesinin bir gereği olarak şekillenir. Lenin bu zorunluluğu anlamayan ya da demokrasinin tutarlı olarak savunulması söz konusu olduğunda sınıfsal olarak yalpalayanlar için şöyle diyor:

“Küçük-burjuva demokratlar, sınıflar savaşımı yerine, sınıflararası uyuşma üzerindeki düşlerini geçiren şu sözde sosyalistler, sosyalist dönüşümü de sömürücü sınıf egemenliğinin alaşağı edilmesi biçiminde değil, azınlığın, görevlerinin bilincine sahip çoğunluğa barışçıl bir boyun eğmesi biçiminde, bir tür düş olarak tasarlıyorlardı.” (Lenin, *Devlet ve İhtilal*, s. 33)

Bu düşünceler, bütün düşler gibi *güzel* gözükmektedir. Ama bu *düşün* cazibesine kapılıp, sınıflar gerçeğini unuttuğumuzda, demokrasiyi kazanıp aşmak mümkün olmaktan çıkar. Çünkü bu küçük-burjuva düş, burjuva devlet kurumuna çarpıp dağılır. Ama dağılan sadece düş değil, bu düşe bağlanan umutlar ve sınıf savaşımının kazanılmış bütün mevzileri olacaktır.

Bunun için burjuva devlet kurumunun, devlet aygıtını nasıl geliştirdiğine bakmak gerekir.

Burjuva devlet, mutlakiyetin çöküş döneminde ortaya çıkmıştır. Bu devletin en ayırıcı ve temel iki kurumu sürekli ordu ve bürokrasidir. Lenin, Marx ve Engels’in yapıtlarında “bir çok kez, bu kurumları burjuvaziye bağlayan binlerce bağın” belirtildiğini söyler.

“Her işçinin deneyi, bu bağlılığı açıklıkla ve göze çarpar bir biçimde gösterir. İşçi sınıfı, kazık yiye yiye bu bağı tanımayı öğrenir. Bu nedenle, işçi sınıfı, bu bağın kaçınılmazlığını açıklayan bilimi, küçük-burjuva demokratların, ondan pratik sonuçlar çıkarmayı unutarak, onu ‘genel olarak’ kabul etmek gibi daha da büyük bir hafifliğe düşmedikçe, bilisizlik ve hafiflik yüzünden yadsıdıkları bu bilimi, büyük bir kolaylıkla kavrar ve iyice sindirir.” (Lenin, *age*, s. 37)

İşçi sınıfının “olayların bu akışı” içinde kavradığı ve sonuçta onu,

“...devrimi devlet iktidarına karşı, *‘bütün yıkım güçlerini toplamaya’* zorlayan; ona devlet makinesini *iyileştirme* değil, tersine yıkma, *yok etme* gö-

KURTULUŞ

tarihsel olarak **burjuva demokratik devlet** *biçimi* olarak şekillenen demokrasinin burjuva devrimlerine kadarki evrimi, aynı zamanda kendi çelişkilerinin açığa çıkarılmasının, bu durumda sınırlarının ortaya konulması ve aşılmasının imkanlarını da oluşturmuştur. Sermaye iktidarının ortadan kaldırılmasından yani proletarya diktatörlüğünün kurulmasından sınıfsız topluma kadar geçerli olacak demokrasi ise, kapitalizmin sınırları içinde geçerli olanın *tam tersi*, sermaye ilişkilerinin belirleyiciliğinden kurtulmuş olmasının bir sonucu olarak devrimle değil, sonuna kadar kazanılıp tüketilmesi yoluyla aşılabacaktır. Bu, bütün herkesin yönetici olmasının bir sonucu olarak yöneten - yönetilen ayrımının ortadan kalkması örneğinde olduğu gibi, diğer alanlarda da mümkün hale gelecektir.

Demokrasinin gerçekten kazanılması, ve devrimle değil de kendiliğinden tükenip sönmesi sürecine girebilmek için, işçi sınıfının burjuva iktidarını yıktığı ve egemen sınıf olarak örgütlendiği bir devrim gereklidir. Bu temel fark, demokrasi kavramının marksizm açısından tarifinden geçer. Marx, “Hegel’in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi”ne giriştiğinde, daha demokrasi hakkındaki ilk sözlerini söylemektedir. Demokrasinin taşıyıcısı ve sonuna kadar tutarlı savunucu olarak işçi sınıfı kavramına daha ulaşmıştır. Bu aşamada, *halk* kavramı, Marx’ta da temeldir.

“Demokraside onu oluşturan uğrakların hiçbiri kendisine uygun düşenden başka bir anlam kazanamaz. Her biri gerçekten bütünsel demosun uğrağından başka bir şey değildir. Bütünün niteliğini krallıkta bir parça belirler. Tüm siyasal anayapının bu tek değişmez noktaya göre değişmesi gerekir. Demokrasi siyasal anayapının cinsidir. Krallık bir türdür ve kötü bir türdür. Demokrasi aynı zamanda hem içerik hem de biçimdir. Krallık ancak biçim olabilir, ama içeriği bozar. ...”

“Aynı biçimde demokrasi de bütün siyasal anayapıların özünü, yani özel bir siyasal anayapı olarak toplumsallaştırılmış insanı dile getiriyor. Cins kendi türlerine göre neyse, demokrasi de öteki siyasal anayapılara göre odur, ama şu farkla ki cinsin kendisi burada, gerçeklikleri özlerine uygun düşmeyen öteki türler karşısında özel bir tür olarak görünüyor. Eski Ahit’e göre Yeni Ahit neyse, bütün öteki devlet biçimlerine göre

DEMOKRASİ

demokrasi odur. İnsanın varoluş nedeni yasa değil ama yasanın varoluş nedeni insandır; yasa demokrasiye insanın varoluşudur, oysa bütün öteki rejimlerde insan yasanın varoluşudur. Demokrasinin temel farkı işte budur.” (K. Marx, *Hegel’in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*, s. 46-7)

Marx, “demokrasi bütün ana yapıların çözülmüş bilmecesidir” dese de, daha bu aşamada, “yasa değil ama yasanın varoluş nedeni insan” olacak bir sistemin, taşıyıcı maddi, sınıfsal gücünü keşfetmiş değildir. İnsanların gerçekten eşit olması, demokrasinin bütün toplumu kapsamaması, proletaryanın sınıf mücadelesini, sınıfsız toplum perspektifine yerleştirmesiyle olanaklı olacaktır. Enternasyonalin manevi çocuğu olarak tanımladığı Paris Komünü deneyimi ile Marx, bunun zorunlu ve ilk adımı olarak proletaryanın egemen sınıf olarak örgütlenmesini, halka bir sınıf olarak öncülük etmesini, proletarya diktatörlüğü tezini formüle edecektir.

Demokrasi, ilk defa olarak gerçek imkanlarına bu tezle kavuşur. Sınıfların ortadan kaldırılması için mülk sahibi azınlığın iktidarı ortadan kaldırılmalıdır. Bu da devrim dışında bir yolla gerçekleşemez. **Devrim**, demokrasinin önündeki engeli, azınlığın egemenliğini ortadan kaldırmaktır.

Bu kavrayış, demokrasinin marksist kavranışında, *demokrasicileri* hoşnut etmeyen bir kesinlik taşır. Demokrasi gibi her kapıyı açan bir kavramın, böyle net ve bir noktaya tabi olarak tanımlanması, her türden burjuva düşünüşün temel hedefi olmuştur. Onlar demokrasinin sınıfsal tanımlarından uzak dururlar ve karşıdırlar.

İŞÇİ SINIFI VE DEMOKRASİ

Demokrasinin, sınıflı toplumlar çerçevesinde kendini sonuna kadar gerçekleştiremeyeşi, bu açıdan sınırlılığı, onun çelişkinin kaynağıdır. Giderilmesi ise bizzat demokrasinin aşılması¹² ile ola-

¹² Sonuçta işçi sınıfı ideolojisi de bir *ideoloji*dir ve bilimselliği, bilimle ilişkilenebilir, burjuva ideologların yaptığı gibi bilimi kendi sınıfsal çıkarlarına alet etmek açısından değil, kendisi ile birlikte bütün toplumu eşitliğe ve özgürlüğe kavuşturmanın olanaklarını yaratmak açısından. Kuşkusuz

KURTULUŞ

caktır. Demokrasinin aşılması, onun kazanımı mücadelesi içinde çelişkilerinin açığa (bilince) çıkarılarak, sonuna kadar gerçekleştirilemeyeceğinin; bir bütün olarak demokrasinin elde edilemezliğinin ortaya koyulması ile mümkündür. Eğer demokrasi eşitlik ve özgürlükse, özel mülkiyet ve sınıflı toplumsal yapılar, gerçek eşitlik ve özgürlüğe engeldir. Bu nedenle bu sistemlerde kurulacak eşitlik ve özgürlük hep eksik ve yanılsamalı olacaktır. Bütün sınıflı toplumların tarihini sona erdirmenin *başlangıcı* olarak **sosyalist devrim**, bir yönüyle demokrasinin kazanılması, aşılması mücadelesiyle doğrudan ilişkililikten, diğer yönden demokrasinin sınıflı toplum tarihi içindeki evriminden nitelikçe farklılaşır.

İşçi sınıfının iktidar mücadelesinin bir ürünü olarak gelişen demokrasi, aynı zamanda sınıfın kendi demokrasisini iktidar mücadelesinde içselleştirmesi, kendini eğitmesi sürecidir. Sosyalist devrim bu sürecin ürünüdür ve böyle olduğu ölçüde de çoğunluk egemenliği olarak kendini biçimlendirmesi mümkün olacaktır.

Burjuva demokrasisinin sınıf ayrımını ve sömürüyü ortadan kaldırmaya yeterli olmayan sınırlarının (üretim araçlarının özel mülkiyetinin) ortaya koyulması, sınıf savaşının, işçi sınıfının iktidar mücadelesinin ürünüdür. Bu nedenle devrim, demokrasi meselesi açısından bir tercih, aşırıya kaçılmak zorunda kalınan tari-

---

ki işçi sınıfının çıkarları burjuvazinininkilerle uzlaşmazdır ve kendi demokrasiden burjuvaziyi dışladığı ölçüde, fiilen bütün sınıfları ve (içinde bulunan tarihsel kesit için) toplumun bütününü kapsamaz gözükür. Ama aynı olguya bir başka yönden bakılırsa, evrensel ve genel olma özelliğini kuvveden fiile geçirmesi de bu yolla olacaktır; burjuvaziyi mülksüzleştirerek içselleştirir ve demokrasinin aşılmasının önündeki maddi bir engeli yok eder. Bu açıdan da sınıfsaldır. Burjuvazinin ve işçi sınıfının, kısacası sınıfların ortadan kalkması, bu nedenle yine işçi sınıfının iktidardan geçmektedir! Bu yönüyle her türden burjuva ideolojisinin tersine, mevcut durum devamından yana değildir. Kendisi de dahil olmak üzere bütün sınıfların ortadan kaldırılmasını hedeflediği için bilimsel olabilmektedir; kendisine ayıracak ve güvenceye alınacak mutlak çıkarları yoktur. Onun çıkarı, ayrıcalıkları ve kendisini yok etmesindedir. Ama kuşkusuz bunun için önce burjuvaziyi ortadan kaldırması gerekmektedir.

KURTULUŞ

cek en uygun sistem olarak demokrasiyi savunup durmaktaydılar. O zamanlar sosyalizmi doğrudan karalamak ve saldırmak pek akılcıca sayılmadığından, sosyalizmin de iyi yönleri olduğunu kabul etmiş görünür, kuşkusuz kapitalizmin özel mülkiyetçi temeldeki 'iyi' yanları ile harmanlanarak oluşturulacak karma demokratik bir sistemin mümkün olduğunu savunurlardı.

Demokrasiyi, üçüncü bir alternatif ve en iyi tercih olarak ileri süren fikir sahipleri, sosyalizmin yıkılmasıyla kendi görüşlerinin doğrulanmasının nesnel temellerinin oluştuğunu ileri sürmüşler ve demokrasiye, demokratik sisteme bir şans verilmesi gerektiğini daha kuvvetlice vazedip durmuşlardır. Bugünlerde ise artık demokrasiyi her derde deva bir kavram olarak ileri süren burjuva ideolojisinin her bir çeşidinin, sosyalizmden demokrasiye nakledecek olumlu tek bir özellik bulamamasına bakarak, aslında geçmişte de sosyalizmin yeminli düşmanları olduklarını çıkarmak mümkündür! Demokrasinin ayrı bir sistem olarak görüldüğü durumlarda bile, artık burjuva ideolojik yelpazenin hiç bir noktasında sosyalizmden demokrasiye, demokratik rejime aktarılacak bir parçadan, bir özellikten söz eden herhangi bir kimseye rastlamak mümkün değildir.¹⁴ Bu türden şeylerin bile sözü edilmez olmuş, demokrasi ile sosyalizmin olabilecek her türlü bağı reddedilmiştir!

Sadece burjuva cepheden değil, sosyalizmin içinden yöneltilen

---

¹⁴ Bu konuda tersinden bir örnek bulmak ise mümkün. Burjuva liberal cephe, sosyalizmin demokrasiye verecek hiçbir olumlu parçası olmadığını söylerken, liberal 'sosyalist kamptan' birisi, kapitalizmden sosyalizme aktarılacak demokratik öğeler, parçacıklar bulabiliyor. Burjuva parlamentosunun belli koşullar altında Sovyet sistemi ile birlikte varlığını sürdürmesini, sosyalizmin kitle tabanını artıracığı ve meşruluk zeminini genişleteceği varsayımı üzerinden kabul ediyor.

"Kurucu Meclis gibi bir yapılanmanın Sovyet Temsilcileri yanında yer alabilir miydi? Olabilirdi ve olmalıydı da. Toplumda değişik temsil biçimlerinin varolması halkın iradesinin daha iyi yansımalarının olanaklarını verir." M. Sayın, "Devlet Olmayan Devlet", *Yeni teorik-politik sosyalist demokratik Kurtuluş Dergisi* 7)

DEMOKRASİ

eleştirilerin önemlice bir kısmı da sosyalizmin yıkılmasına esas gerekçe olarak demokrasi meselesini göstermektedir; demokrasi meselesini aşamadığı, demokratik olmadığı için yıkıldığını ileri sürmektedirler. En genel anlamda doğru kabul edilse bile içeriden yapılan bu türden eleştirilerin, demokrasinin olması gereken biçim ve yöntemleri üzerine söylediklerine bakarak, burjuva demokrasisinin sınırları içine geri çekilmeyi önerdiklerini çıkarabiliriz. Çünkü bu türden eleştiriler, çoğulculuğu temel alarak işçi sınıfının mutlak iktidarını, bu durumda egemenliğini demokratik sistemle uzlaşmaz bulup diğer toplumsal kesimlerle işçi sınıfını eşitledikleri bir demokrasiyi sosyalizmle uzlaştırmaya çalışmaktadırlar. Bu ise mantıki olarak demokrasinin aşılması ile ulaşılabilecek sınıfsız toplum perspektifine değil, işçi sınıfı dışı konumları da demokrasinin eşitleri olarak kabul eden ve doğal olarak özel mülkiyet temelini ortadan kaldırmayı akamete uğratacak bir açılımı beraberinde getirmektedir.

Önceleri burjuva cephenin bir kısmı tarafından sosyalizmden de kapitalizmden de daha erdemli bir yönetim biçimi, bir sistem olarak propagandası yapılan demokrasi, sosyalizmin yıkımı ve işçi sınıfının yenilgisi ile birlikte doğrudan kapitalizmin bir ürünü, onun zorunlu siyasal biçimi olarak, başka bir tanım çerçevesine oturtulmaya çalışılmıştır. Liberal demokrasi kavramı, demokrasi kavramının önüne geçmiştir. Burada liberal kavramının taşıdığı, ekonomik alana, üretim ilişkileri alanına ait yüklerin fark edilmemesi mümkün değildir! Sosyalizmin ve sosyal devletin tasfiyesi, devlet işletmelerinin özelleştirilmesi, çevre ülkelerin yeni türden bağımlılık ilişkilerine sokulup sermaye birikim rejimleri çerçevesinde yeniden düzenlenmesi; bütün bunlar, liberal sıfatının demokrasi kavramı ile ilişkilendirilmesi çerçevesinde gerçekleşmiştir.

Doğu Avrupa ülkelerinin kapitalizme entegrasyonu, devlet işletmelerinin tasfiye süreciyle başlamıştır. Bunun için de, uzun süredir devletçi bir geleneğe yaslanarak atalet içinde yaşarken, yaslandıkları bu duvarın yıkılması sonucunda şaşkınlıktan insanla-

KURTULUŞ

KAYNAKÇA

- K. Marx, *Kapital*, c. 1-2, Sol Yayınları, Ankara, Kasım 1992
K. Marx, *Kapital*, c. 3, Sol Yayınları, Ankara, Şubat 1990
K. Marx, *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*, Sol Yayınları, Ankara 1997
V. I. Lenin, *Devlet ve İhtilal*, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, Mayıs 2003
V. I. Lenin, *Burjuva Demokrasisi ve Proletarya Diktatörlüğü*, Sol Yayınları, Ankara, 1992
V. I. Lenin, *Collected Works (Toplu Eserler)*, Progress Publishers, Moscow, 1977
F. Engels, *Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Sol Yayınları, Ankara, 2002
Stanley W. Moore, *Marx, Engels, Lenin'de Devlet Kuramı*, Simge Yayınları, İstanbul
Milton Friedman, *Kapitalizm ve Özgürlük*, Altın Kitaplar, İstanbul, 1988
Alaaddin Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1982
İlhan F. Akın, *Kamu Hukuku*, Üçdal Neşriyat Yay., İstanbul
Atıla Yayla, *Özgürlük Yolu: Hayek'in Sosyal Teorisi*, Liberte Yayınları, Ankara, 2000

DEMOKRASİ

içeriği de bunu gösterir.” (Lenin, “Komünist Enternasyonal 1. Kongresi, Burjuva Demokrasisi ve Proletarya Diktatörlüğü Üzerine Tezler ve Rapor”, *Burjuva Demokrasisi ve Proletarya Diktatörlüğü* içinde, s. 125; *Toplu Eserler* c. 28, s. 463-4)

KURTULUŞ

rın serbest piyasanın erdemlerine, özgürlük ve demokrasinin olmazsa olmaz maddi temelini yine kapitalizmin bizzat kendisi olduğuna inandırılmaları gerekmiştir! Devletin ekonomiden çekilmesi ile demokrasinin maddi temellerinin kendiliğinden oluşacağı tezi, bireyin kendini gerçekleştireceği özgürlük koşullarına kavuşması ile ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle liberal demokrasi savunusunun saldırıya, serbest piyasa koşullarının propagandası ile başlaması, özgürlük kavramını nasıl tanımladığını hiç de şaşırıcı olmayan bir şekilde ele vermektedir.

Buna göre insanlar, serbest piyasanın fırsatlarından yararlanmak üzere eşittirler ama bunun ötesinde hiç kimse bir diğeri ile doğuştan eşit değildir. Bu nedenle de farklılıklar hep vardır ve zaten olması gerekir. Kuşkusuz ki bu savunuda eşitsizlik, kötü bir şey olarak görülmez ve aynı zamanda doğuştan, tanrısal kabul edilir. Doğuştan gelen eşitsizliklerin topluma faydalarının olduğu ve bunun da reddedilmesi değil, erdem olarak görülmesi gereken bir olgu olduğu ileri sürülür. Toplumda var olduğu ileri sürülen fırsat eşitliğinin sağladığı zemin üzerinden yeteneklerin yarışması, kuşkusuz ki eşitsizliklerin kendilerini ifade etmeleri demek olacaktır ve eşitsizliğin kaynağı da kendisi de kötü ya da olumsuz olarak değerlendirilemeyeceği gibi, bunun sonuçları da olumsuz olarak değerlendirilmemelidir. Hatta, bir ödül sistemi olarak algılanması gereken ve doğuştan kaynaklanan bu eşitsizlik, sistemin ve toplumun yaratıcı gelişiminin dinamiği olarak kutlanması gereken bir erdemdir. Yeterince azimli ve çalışkan olmayanlar altta kalacaklar, mücadele edenlerse kazanacaktır! Toplum miskinleri değil, yırtıcı ve yaratıcı bir şekilde hedeflerine ilerleyenleri omuzlarına almalı ve onları, sahip oldukları özel mülkiyetlerini kutsayarak ödüllendirmelidir; eşitsizlikleri yok etmeye çalışmak bu nedenle toplumsal dinamikleri ve yaratıcılığı öldürür!

Liberal demokrasi, genel olarak demokrasinin eşitlik bileşeni ile ilişkisini böyle kurar.

Eşitlik kavramı böyle algılandığında özgürlük kavramının içi de doldurulmaya başlanmış demektir. Bu türden çalışkan ve aynı

DEMOKRASİ

zamanda toplumun temelini oluşturan bireylerin önu kesilmeme-
li, onların kendilerini gerçekleştirmeleri için gerekli ortam hazır-
lanmalıdır. Özgürlük, bireyin kendini gerçekleştirmesinin maddi
koşullarının oluşturulmasıdır. Bu da ancak, serbest piyasa koşul-
larında, herkesin hedeflerine koşması ile ilgili bir kavram olarak
düşünülebilir! Yeni liberal ideologlar, özgürlük ve pazar kavram-
ları arasında yaşamsal bir bağ kurarlar. Bunlara göre pazar meka-
nizması dışında insanın özgürleşmesi ve yücelmesi mümkün de-
ğildir. Hayek ve Nozick gibi bir dönemin moda ideologları, insa-
nın ancak pazar ilişkileri içinde özgürlüğün bilincine varabileceği
savunmuşlardır. Türkiye'deki liberal yazarlardan¹⁵ birisi de, örne-
ğin Adam Smith'in görünmez elini kutsarken, üretim anarşisini,
yani gücünün elini öptüğünü aklına bile getirmez.

"O, bilgi ve algılama limitlerimizi aşan ekonomik faaliyetleri düzen-
leme metotlarıyla karşı karşıya geldiğimizi gören ilk insandır. Ünlü 'gö-
rünmez el' tasviri, insanın nasıl farkında bile olmadan niyetleriyle hiç
ilgisi olmayan sonuçları teşvik etmeye yönlendirildiğini ifade etmekte-
dir." (Atilla Yayla, *Özgürlük Yolu: Hayek'in Sosyal Teorisi*, s. 119)

Bu ideologların niyetleri bir yana, gerçekten de işçi sınıfının,
pazarın ne olduğu ve kendisini nasıl görünmez bağlarla sermaye-
ye bağladığı üzerine edindiği tecrübe ve bilinç, burjuvazinin bu
ideologlarının anlatımlarını tersten okuyarak olumlamamıza ne-
den olacak gibidir! Gerçekten işçiler özgürlüğün değerini pazar
ilişkileri içinde daha bir iyice anlayabilirler! Ama bu ideologların
iddialarının tersine, sermaye ile kurdukları ilişki içinde, kendi öz-
gürlükleri demek olan köleliklerini yaşadıkları için!

Milton Friedman gibi düşünürler, demokrasiyi anlatırlarken as-

¹⁵ Eski Sovyetler Birliği üyesi Türki Cumhuriyetlerden bir heyetle Tür-
kiye'de yapılan bir toplantıda, heyete, serbest piyasanın erdemleri anlatılır.
Fiyat, kaynak tahsisi, üretim, dağıtım vb kavramlar üzerine konuşulur.
Konuklar, her şeyi dinlerler ve oradakileri hayretler içinde bırakan bir soru
sorarlar. "İyi ama bütün bunları kim planlayacak?" Yazara göre bu örnek,
"tamamen akla dayanan ve rasyonel olma iddiasındaki bir sistemin insana-
ların kafasına bir planlayıcı akıl olmaksızın toplumsal düzenin oluşmaya-
cağı inancını nasıl yerleştirdiğini göstermektedir".

KURTULUŞ

yükseltmeye ve bu çoğunluğun öncüsü olmaya yöneliktir. Top-
lumsal sorunların emek - sermaye karşıtlığından kaynaklandığını
gösterebildiği, kendini ve toplumu emek - sermaye karşıtlığı te-
melinde örgütleyebildiği ölçüde, her türlü demokratik talebin
destekleyicisi olarak toplumun öncülüğünü kazanabilir. Demok-
rasi mücadelesinde iktidar için hazırlığını geliştirir. Sömürüyü
gizleyen bu demokratik örtüyü yırtıp, gerçek özgürlüğün maddi
imkanlarına, yani kendi iktidarına ulaşabilir. Bu nedenle demok-
ratik cumhuriyet, işçi sınıfının mücadelesi için en uygun koşulları
oluşturur.

Demokrasinin, demokratik cumhuriyetin hem **burjuvazi için**
en emin yönetim biçimi olması, hem de **işçi sınıfının en uy-**
gun mücadele koşullarını sunması, bir çelişki gibi gözükme-
tedir. Ama bu özellikler kendi başlarına ve tanımsız bir noktadan
değil, sınıf mücadelesinin seyrine, yönüne ve dengelerine göre
bir anlam kazanır, sınıf mücadelesinin çeşitli yönlerde gelişimi
içinde öne çıkarlar; sınıf bilinci ve örgütlülüğünden bağımsız
değildirler. Bu iki özellikten biri, diğerine karşı, mücadelede han-
gi sınıfın ağır bastığıyla ilişkili olarak öne çıkar, öne çıktığı ölçüde
de diğerini geri iter.

Kapitalizmin çelişkileri derinleştikçe, bir tarafta mülksüzler sı-
nıfı çoğalmakta diğer tarafta küçük bir azınlık bütün toplumsal
servete el koymaktadır; toplum gittikçe daha çok iki temel kam-
pa bölünmektedir. İşçi sınıfı çeşitlenerek ve genişleyerek, toplu-
mun ezici çoğunluğu haline gelmektedir. Bu durumda demokra-
sinin bu iki özelliğinden hangisinin ağır basacağını belirleyen, işçi
sınıfının mücadelesinin komünizmin öncülüğüne girmesine ve
burjuva fraksiyonlardan, üçüncü yol gibi her tür küçük-burjuva
görüşün etkisinden sıyrılmasına bağlıdır. Çünkü;

"...Tüm bilmem hangi üçüncü yol düşü, küçük-burjuvaların gerici
bir sızlanmasıdır. ... Ekonomi-politik bilimi de, her meta ekonomisin-
de, ancak kapitalizmin ta kendisinin gelişmesi ile gelişen, çoğalan, sağ-
lamlaşan, pekişen sınıf, yani proleterler sınıfı tarafından değiştirilebi-
cek burjuvazi diktatörlüğünün zorunluluğunu açıklayan Marksizmin

DEMOKRASİ

lık - çoğunluk ilişkileri çerçevesidir. Burjuvazi, azınlıklarla çoğunlukların oluşmasını, emek - sermaye karşıtlığının bilince çıkmasını engelleyerek ve örgütsel ifadelerine saldırarak kendi lehine oluşturmaya çalışır. Bunu devleti üzerinden gerçekleştirebildiği ölçüde, burjuva egemenliğinin üstünü örten bir özellik kazanır. İşçi sınıfı ise, çoğunluğun gücüyle, çoğunluğu temsilen ve çoğunluk hareketi olarak karşısına azınlık iktidarını alır.

Burjuvazinin ekonomik egemenliği, devlet aracılığıyla kendi politikalarına çoğunluğu kazanmasına ve çoğunluk egemenliği olarak görülmesine hizmet eder. Görülür bir şekilde üretici güçlerin sahibi, görünmez binlerce bağla bürokrasi ve sürekli orduyu kendine tabi kılan sınıf olarak burjuvazi, oluşturacağı çeşitli türden çoğunlukların öncüsü ve oluşturucusu olma imkanına sahiptir. Bu durum, toplumda var olan ve sürekli yaratılan sayısız türden çelişkilerin emek - sermaye çelişkisini gölgede bırakmasına, gizlemesine yarar. Bu ise nesnel olarak çoğunluk olan sınıfın, ezilenlerin, her durumda bölünmesine, azınlık durumuna düşmesine neden *olabilmektedir*. Burjuva demokratik cumhuriyet, bu toplumsal zemin üzerinde, burjuvazinin en emin yönetim biçimi olarak şekillenir.

İşçi sınıfı, demokratik hak ve özgürlükler mücadelesi içinde, demokrasinin sınıf mücadelesine çizdiği burjuva çerçeveleri aşma bilincine erişebilir. İşçi sınıfı emek - sermaye karşıtlığı dışında belirlenen her türden azınlık - çoğunluk ilişkisini bozup, kendini ve toplumu emek - sermaye çelişkisi temelinde kurma imkanına nesnel olarak sahiptir. Bu durumda her bir toplumsal çelişkiyi emek - sermaye çelişkisine tabi kılmak, bizzat o çelişkilerin çözüm imkanını içermesinden ötürüdür ve işçi sınıfı hak ve özgürlüklerin kazanılması mücadelesi içinde, her türden çelişkinin çözümü olarak emek - sermaye çelişkisinin önceliğini, temel teşkil ettiğini topluma kabul ettirebilir. Bu ise politikanın konusudur. İşçi sınıfının politika yapış tarzı, önceliklerini ve propaganda faaliyetinin niteliğini belirler. İşçi sınıfı politikası, nesnel olarak çoğunluk olan ezilenleri, siyasal düzeyde de çoğunluk durumuna

KURTULUŞ

ında kendi açılarından onu nasıl anladıkları, ona nasıl sınıfsal anlamlar yüklediklerini de ele veriler. Eşitsizlikleri kabul eden Friedman, üç kişi yolda yürürken birinin bulduğu 20 doların, bu kişinin hakkı olduğunu, diğer iki kişiyle bölüşmesi gerektiğini söyleyerek doğuştan gelen, kazanılan eşitsiz konumları meşru gördüğünü belirtmiş olur. Ve şöyle bir sonuç çıkarır:

“Serveti dünyadaki tüm insanların ortalamasından daha yüksek olan herhangi bir kimsenin hemen bu fazlalığı diğer bütün dünya sakinlerine eşit şekilde dağıtarak elinden çıkarması gerektiğini kendimize ya da yurttaşlarımıza karşı ileri sürmeye hazır mıyız? Hepimiz, eğer başkalarının yerine getirilirse, böyle bir davranışı hayranlıkla karşılar ve övebiliriz. Ancak dünya çapında bir ‘hazıra konma’ uygar bir dünyayı imkansızlaştırır.” (Milton Friedman, *Kapitalizm ve Özgürlük*, s. 267)

Friedman’a göre, demokratik rejimin yetki alanı, pazarın özgürlüğünün başladığı yerde biter. Demokrasiyi kullanarak, pazarı kısıtlamayı yasaklamayı önermekte ve demokrasinin anlamını bu şekilde savunmaktadır. Yani, sermayenin merkezileşmesi, yıkım ve toplumsal eşitsizliklere müdahale etmek için demokrasi kullanılmamalıdır. Bugün, ekonomi ile siyaseti birbirinden ayırmak gibi, tamamen ideolojik olan önermelerin sahipleri, Türkiye’yi ve bağımlılık ilişkisi içindeki ülkeleri, siyasi mercilerin denetimi dışında çalışan ve siyasi mekanizmalara hesap vermek zorunda bulunmayan bir takım kurullar eliyle yönetmek istemektedirler. Halihazırda bunu da büyük ölçüde başarmışlardır. Bu sayede demokratik araç ve kurumların engelleyiciliğinden kurtulmayı, işçi sınıfı ve emekçilerin demokrasi mücadelesi üzerinden sermayenin “sınırsız olması gereken özgürlüğüne” gereksiz müdahalelerini yok etmeyi ummaktadırlar.

En nihayetinde burjuva ideologlar, demokrasinin sınırı ve varlık gerekçesi olarak, pazarın dokunulmazlığını kabul etmeyi zorunlu bir anayasa maddesi olarak savunacak kadar ileri gidebilmişlerdir. Bugün de bu ideolojik etkiler devam etmekte, serbest piyasa ve özgürlükler ilişkisi üzerinden bir çeşit demokrasi amentüsü oluşturulmaya çalışılmaktadır.

DEMOKRASİ

İşte tam da bu durum, yani demokrasinin köklerinden ve burjuva devrimler çağında aldığı anlamlardan böylesine sıyrılarak tarif edilmesi, baştan beri anlatmaya çalıştığımız yenilgi koşullarının, burjuvazinin arsızlıkta gemi aزیya almasının bir sonucudur ve bu tartışmada taraf olunarak demokrasi doğru bir şekilde tanımlanamaz, savunulamaz. Onu biz, kendi bildiğimiz gibi tanımlamalı, kendi bildiğimiz yerden okumalıyız. Çünkü demokrasinin sınıfsal bakış açısı dışında kavranması mümkün değildir.

DEMOKRASİ MÜCADELESİ

Kapitalizmde demokrasinin sınırları özel mülkiyet tarafından çizilir. Sömürüyü ortadan kaldırmayan her türlü eşitlik girişimi eksiktir ve eşitsizliği tekrar üretmek sonucunu verir. Bir işçi eğer patronuna,

“Benim sana sattığım meta, bütün metalden farklıdır; onun kullanımını değer yaratır, kendisinden daha büyük olan bir değer. Zaten sen de, onu bunun için satın almıştın. Senin yönünden sermayenin kendiliğinden genişlemesi gibi görünen şey, benim için, fazla emek-gücü harcanmasıdır.” (K. Marx, *Kapital*, c. 1, s. 230)

dedikten sonra, **Sokrates**'in en cahil kişinin, en karışık problemleri soruları doğru sorarak çözebileceğini kanıtlaması gibi,

“Bir günlük emek-gücü için bana para ödediğin halde, onu üç gün kullanmış olursun. Bu, hem aramızdaki sözleşmeye, hem de değişim yasasına aykırıdır. Bu nedenlerle ben normal uzunlukta bir işgünü istiyorum ve bunu da kalbimi işe karıştırmadan yapıyorum, çünkü para konularında duyguların yeri yoktur. ... sizin benim karşımda temsil ettiğiniz şeyin, göğsünde kalbi yoktur. Orada çarpar gibi görünen benim kalp atışlarımdır. Normal bir işgünü istiyorum, çünkü ben de diğer bütün satıcılar gibi malımın değerini talep ediyorum.” (K. Marx, *age*, s. 231)

diye söze devam ederse, özel mülkiyet sınırına gelip dayanmış olur. İşçi sınıfı bu sınırdaki tabii ki, karşısında egemen sınıfın devletini özel mülkiyetin bekçisi olarak bulacaktır.

Öyleyse der Marx,

“burada bir karşıtlık, her ikisi de değişim yasasının damgasını taşıyan

KURTULUŞ

mokratik hak ve özgürlüklerin, işçi sınıfının karşıtı ile yani burjuvazi ile mücadelesi temelinde belirmesi, hak ve özgürlüklerin onunla birlikte tarif edilmesi anlamına gelmektedir. İşçi sınıfı ile pazarlık ve mücadele içindeki burjuvazinin de bu kavramın ifade ettiklerini kabul etmesi, en azından güç ilişkileri kendi lehine değişene kadar kabul etmek zorunda kalması ölçüsünde **demokrasi**, sınıflar üstü bir görünüm kazanır.

Bu görünümü kazandığı ölçüde *burjuvazinin*, işçi sınıfını karşısına almış olmasından kaynaklı olarak, bu pazarlıktaki konumu, **demokrasiye sırtını dönmüş olması hali** gölgede kalır. Elde edilşinin bu biçimi, sınıflar üstü gözükmesine; genel ve evrensel insanlık değerlerini, insan haklarını ifade etmesi anlamında, bütün sınıfların ortak değeri gibi gözükmesine neden olmaktadır. Bu yanlışın yayılması ve genel kabul görmesi ise sınıf hareketinin geri çekilmesi, politik hedeflerinden vazgeçmesi, burjuvazi ile çeşitli düzeylerde uzlaşması ölçüsünde daha da mümkün olmaktadır. Bu koşullarda **demokrasi**, sınıf mücadelesinin bir tarafı ve bizzat kendisinin itici gücü olan işçi sınıfının eyleminin değil de, bütün insanlığın ortak, ve bütün sınıfların birlikte eyleminin bir sonucu gibi gözükür, gözükebilir. Kuşkusuz bu sonuç, ideolojik ve politik düzeylerde süren sınıf mücadelesinin bir ürünü olacaktır.

Uzun süredir yenik ve en geri konumlarda bulunan, çoğunca da burjuvazi ile uzlaşmaya hazır anlayışlar ve örgütlenmelerce yönetilen sınıf hareketinin bugünkü niteliği, bu zemin üzerinden, demokrasi kavramının kullanımında tam bir karmaşanın oluşmasına imkan verebilmektedir. Sınıf mücadelesinin niteliğinden kaynaklı olarak bugünün tarihsel koşulları, yanlışın büyümesine sebep olmaktadır.

Demokrasinin gelişmesi, sınıf mücadelesinin ürünüdür. Demokratik hak ve özgürlüklerin genişliği, özgürlüklerin sınırını göstermesi, demokrasiyi oluşturan özelliklerin, parçalarının, onu kullanan sınıfın hareketinin yönü açısından, sınıf mücadelesinin kendisine bir çerçeve çizmesi anlamına gelir. Bu çerçeve ise azın-

DEMOKRASİ

sı durumunda bile, işçi sınıfı bir noktada ‘demokrasi’ kavramı üzerinde burjuvazi ile uzlaşmayı seçmiş demektir. Çünkü burjuva demokrasisi, her türden sömürü ve ezme - ezilme ilişkisinin üstünü örtmekte, bilinçlerden gizlemeye yarayan en uygun koşulları oluşturmaktadır.

Sınıflar ve üretim ilişkileri ekseninden soyutlayıp, bütünlüğünden koparılarak kullanıldığında, en gelişkin demokrasi bile, işçi sınıfı ve komünizm açısından nihai amacı imleyen, onun eğitimi ni sağlayan niteliklerinden sıyrılmakta, aksine eşitsizliklerin, sömürünün sürdürülebilmesine hizmet eden bir kavram olmakta; bu çerçeveyi kitleler nezdinde kabul edilebilir kılan bir tercih olarak belirlemektedir.

Demokrasi, demokratik hak ve özgürlüklerin gelişmişliği, sorunların gerçek kaynağı olarak işçi sınıfının ve toplumun bir bölümünün, sınıfları ve özel mülkiyet rejimini görmesini kolaylaştırırken, diğer bir bölümün, bunun tam tersine, bizzat demokrasi nin kendisini çözüm olarak görmesine yol açabilmekte, kitlelerin bu noktaya takılıp kalmasına sebep olabilmektedir. Bu sonuçlardan hangisinin belireceği, bir düzeyde, sürüp giden sınıf savaşımının, sınıf üyeleri tarafından ‘kendiliğinden kavranması’, ‘algılanması’, bir başka düzeyde ise, onun öncüsünün sahip olduğu mücadele hattı ve ideolojisi tarafından belirlenir.

Demokrasi, hem sınıfsal içerikler taşımakta hem de sınıfların güç ilişkileri ölçüsünde, bizzat sınıflar arası ilişkiyi, sınıf mücadelesinin aldığı biçimleri ifade etmektedir. Bu nedenle, uzlaşmaz sınıfların mücadelesinin bir sonucu olmasının yanında, başta her iki uçta yer alan uzlaşmaz sınıfların üyeleri olmak üzere, toplumun bütün üyelerini bağlayan genel toplumsal düzenlemeleri de ifade etmektedir. Sınıflar arası güç ilişkilerinin her bir aşamasında tanımlanabiliyor olması ölçüsünde mutlak olamayacağı da böylece ortaya çıkmış olur. Değişiminin, gelişmesi yönündeki hareketinin bir yönü vardır ve bu yöne yüzü dönük olan sınıf, işçi sınıfıdır. Aslında bundan dolayı kavramın ve ifade ettiği her şeyin nedeni, sorumlusu işçi sınıfıdır. Yürürlükte ve geçerli olan de-

KURTULUŞ

iki hak arasında bir çatışma vardır. Eşit haklar arasında son sözü kuvvet söyler. Ve bunun için de, kapitalist üretim tarihinde, bir işgününün belirlenmesi, sürüp giden bir savaşımın kolektif sermaye, yani kapitalist sınıf ile kolektif emek, yani işçi sınıfı arasındaki savaşımın bir sonucu olarak kendisini gösterir.” (K. Marx, *age*, s. 232)

Emek bir metadır, ama bütün diğer metalardan farkı, değer yaratıcısı, kaynağı olmasıdır. Bu nedenle, diğer bütün metaların alım satımında geçerli olan, değer eşitliğinin bozulmasının sebebi bir düzeyde ticari kurnazlıklar, başka bir düzeyde tekel kârları, ayrıcalıkları iken, ve yine de karşılıklı eşitsizlikler sonuçta birbirini dengelerken, emek metasının alım satımında geçerli olan kural, onun bu özelliğinden, kendi değişim değerinden fazla bir değeri ürüne katabilmesinden kaynaklanır. Diğer bir tüketim nesnesini ne kadar kısa ya da uzun bir zaman diliminde tüketirseniz tüketin, ürüne aktarılan değeri değişmez ve sizin kullanımınızın biçimi, onu ne eksik ne de fazla kullanmanızı sağlayabilir. Ama emek-gücünün kullanımı, tüketim süresi, onun değişim değerinden daha fazla üretmesine imkan verir; bunun nedeni de değer tek kaynağı olmasıdır. Sömürünün ve kapitalist üretimin kaynağı ve amacı, işte bu özelliği nedeniyle emek-gücü istismarıdır. Sömürüye karşı çıkmanın ve eşitliğin amacı da işte bu gerçek eşitliği sağlamaktır. Emek-gücü kullanımı ne kadar değer üretmişse, aynıyla karşılığını isteyen işçi, kapitalistlerin bir sınıf olarak gereksizliğini öne sürüyor demektir. Bu ise, siyasal düzeyde iktidara ve egemenliğe talip olmaktan başka bir anlama gelmediği gibi, gerçekleşmesinin başka bir yolu da yoktur.

İşçi artık, burjuvazinin eşitlik anlayışının sınırına gelip dayanmıştır. Ama hâlâ kendisi için eşitlik gerçekleşmemiştir. Eğer bu sınır aşılmış olsaydı, sermayenin de kapitalistin de maddi temellerinin, varlık koşullarının ortadan kaldırılması mümkün olurdu. Ama maddi temellerinin, varlık koşullarının ortadan kaldırılması, sömürücü azınlığın egemenliğinin yıkılmasına bağlıdır. Kapitalizm sadece, kolektif mülkiyetin, sosyalizmin maddi temellerini hazırlar, ama bu temele uygun üretim ilişkilerinin kurulması, işte

DEMOKRASİ

bu egemenlik ilişkisinin, yani azınlık egemenliğinin aşılmasına bağlıdır. Devrimin öznel koşulları oluşturulmadan bu sınır aşılamaz. Öznel koşullar arasında, işçi sınıfının demokrasi mücadelesinin ve eğitiminin önemli bir yeri vardır.

Proletarya diktatörlüğü, devlet olmayan devlet olma özelliğini, tarihteki bütün devletlerden farklı olarak, ilk defa emekçi sınıfların yani çoğunluğun devleti olmasından alır. Emekçi sınıfları öncülüğünde birleştiren işçi sınıfı, bu hegemonyasını demokrasi mücadelesi; eşitlik, hak ve özgürlükler mücadelesi içinde kurmalıdır. Bu yolla devrimi yapacak bir güç olmayı başaracak, toplumun, emekçi sınıfların desteğini alarak bir kez iktidar olduğunda, gerçek demokrasinin önündeki en büyük engel olan özel mülkiyeti kaldıracaktır.

Demokrasinin uykuya dalması, sönmesi, en azından egemenlik ilişkisinin, azınlığın egemenliğinden, çoğunluğun egemenliği biçimine geçmesine ve azınlık egemenliğinin daha önce yarattığı bütün araçları özsel olarak yadsımasına bağlıdır.

“Sosyalistlerin bir başka siyasal ve teorik yanışı da, demokrasinin biçimlerinin, ilkağdaki tohumlarından başlayarak, egemen sınıflar birbirlerinin yerini aldıkça, yüzyıllar boyunca, zorunlu olarak değişmiş bulduklarını anlamamaları olgusuna bağlıdır. İlkçağ Yunan cumhuriyetlerinde, ortaçağ kentlerinde, gelişmiş kapitalist ülkelerde, demokrasi çeşitli biçimlere bürünür ve çeşitli derecelerde uygulanmış bulunur. İnsanlık tarihinin bugüne değin gördüğü en büyük devrimin, dünyada ilk kez olarak, iktidarın sömürücüler azınlığından sömürülenler çoğunluğuna geçişinin, eski demokrasinin, parlamenter burjuva demokrasisinin çerçevesi içinde olabileceğini, en derin değişiklikler olmaksızın, demokrasinin yeni uygulama biçimlerini vb. ete kemiğe bürüyen yeni demokrasi biçimleri, yeni kurumlar yaratılmaksızın olabileceğini düşünmek adamakıllı saçma olur.” (Lenin, “Komünist Enternasyonal 1. Kongresi, Burjuva Demokrasi ve Proletarya Diktatörlüğü Üzerine Tezler ve Rapor”, *Burjuva Demokrasi ve Proletarya Diktatörlüğü* içinde, s. 125-6; *Toplu Eserler* c. 28, s. 464)

Ücretli emek ve sermaye ilişkisinin dışına çıkabilen bir demokrasi kavramı, burjuva demokrasi sınırları içinde tanımlanamaz.

KURTULUŞ

Piyasanın gerektirdiği eşitlik anlayışını aşar ve sömürünün ortadan kaldırılması, sınıfsızlık temelinde bir eşitliği hedefler. O, artık başka türden bir sınıf demokrasi olmak zorundadır. Bu durumda, en gelişmiş haliyle burjuva demokrasi, hem işçi sınıfı açısından mücadelesinin hem de burjuvazi için eşitsizlik, ezme - ezilme ve sömürü ilişkilerini kitlelerin ve işçi sınıfının bilincinden gizleyebilmesinin en uygun koşullarını aynı anda sunabilmektedir. Bu niteliklerinden hangisinin geçerli olacağı, sınıf mücadelesinin seyri, niteliği ve nereye yöneldiği ile ilişkili olarak belirlenir.

İşçi sınıfının, sınıf savaşımı içinde elde ettiği haklar, onun mücadelesinin olanaklarını geliştirir. İşçi sınıfı, hem kendisini hem de toplumun diğer emekçi kesimlerini, gerçek eşitlik ve özgürlüğün koşullarının özel mülkiyet rejiminin ortadan kaldırılmasıyla oluşacağına ikna etmek için, sorunların kaynağının özel mülkiyet rejimi ve sınıflar olduğunun görülebildiği noktaya kadar geliştirmeyi ve bunun mücadelesini sürdürmelidir. Bu açıdan kazanılan her hak ve özgürlük, iktidar mücadelesinin yeni bir mevzisi olacak, işçi sınıfının bilincinin, örgütlüğünün ve savaşımının boyutlarını geliştirecektir. Eşitsizliklerin, ezme - ezilme ve sömürü ilişkilerinin kaynağının sınıflar gerçeği olduğunun görülmesini sağlayan koşullar, demokrasinin gelişmişliğini, bu nedenle de sınıf mücadelesinin en uygun koşullarını oluştururlar.

Sınıf mücadelesinin çeşitli nedenlerle geri çekildiği, yenildiği, uzlaştığı her durumda, tersi bir gelişim söz konusu olacaktır. Nasıl elde edilmiş ve sınıfın bilincine nasıl işlemiş olursa olsun, yeni durumda burjuvazi, demokrasi kavramını muğlaklaştırarak, sınıf bilincini dağıtmaya, çelmeye, bulanıklaştırıp burjuva yargılarla sakatlamaya çalışacaktır. Burada kıstas, işçi sınıfının mücadelesinin iktidar hedefine göre değil de çeşitli türden kısmi kazanımlara, demokratik hakların elde edilmesine göre kurulmasıdır. Bu aslında, egemenlerle uzlaşma anlamına gelir. Kazanımların korunması da, geri çekilmenin, yenilginin biçimi de sınıf örgütlülüklerinin mücadelesine, sınıf bilincinin sağlamlığına, sürekliliğine bağlıdır. Çok fazla kaybın söz konusu olmama-

sağlar. Bu tercih, hangi sınıf ve 'yüksek sosyalizm' çıkarları için mücadele ettiğini ileri sürerse sürsün, bir müddet sonra, burjuvazinin bir kanadına eklenmek sonucunu vermek zorundadır.

Yine de bu mantığın ortaya koyduğu soru üzerinden temellendirdiği tercihiye yanıt vermek gerekirse, bizce ortada işçi sınıfı açısından bir 'kâr' gözükmemektedir. Bilindiği gibi oligarşinin emperyalist merkezlerle farklı düzeylerde işbirliği halen sürüyor. AB kurumları içinde yer alan nispeten demokratik platformların karar alma süreçlerinde ne derece etkili olduğu, kararların nerelerde alındığı ise kamuoyu açısından çok da belirli değil. Bu açıdan, Türk oligarşisi, bu karar alma süreçlerinin içinde ya da dışında mı sorusunun yanıtı, bu mantık açısından verilemez. Kuşkusuz emperyalistlerle işbirliği ilişkisinin kendine özgü kurumları, şirketler düzeyinden devletler düzeyine uzanan karşılıkları vardır. Ayrıca bu durumda AB'ne girip de içeriden söz söyleyecek olan kimdir? Türkiye halkları mı, Türkiye işçi sınıfı mı? Bunlar kendi sınıf çıkarları ekseninde TC sınırları içinde çok mu yol kat ettiler, çok mu belirleyici oluyorlar ki Avrupa Birliği'ne girince söz söyleme hakkına sahip olacaklar? Kuşkusuz, AB'nin demokratik platformları, her ne kadar karar alma süreçlerinin dışına itiliyor ve giderek Avrupa emekçi sınıflarının söz ve karar alma, bu süreçlere katılma şansı ve imkanları azalıyorsa da, yine de oradaki demokrasi bilinci ekseninde etkili olabilen kurumlardır⁵. Giderek tekellerin lobicilik faaliyetlerine kaymış olan karar süreçleri, gizli karar merkezlerinin oluşumu, bu süreçte AB için misliyle geçerlidir.

TC oligarşisinin bu süreçler üzerinde ne derece etkili olacağı, kendi sermaye birikimi ve gücü, emperyalist rekabetteki rolü ile doğru orantılıdır. Bu açıdan TC'nin eksikliğini duyduğu güç faktörünü, Türkiye nüfusunun fazlalığı ölçüsünde, temsili kurum-

⁵ Bu durumun açıklanmasına ilişkin tasvirler Lenin'in emperyalizm ile ilgili çalışmalarında, tekellerin karar alma süreçleri, siyasi ilişkileri bahsinde ayrıntılı olarak bulunmaktadır.

Demokrasi tartışmaları içerisinde **AVRUPA BİRLİĞİ**

KUZEY YALÇIN

Avrupa Birliği tartışmalarının hangi tarafında olunursa olunsun, savunular kendini demokrasi kavramını esas alarak temellendirmektedir. Konunun anlaşılması açısından tarafların sahip oldukları demokrasi anlayışları ön plana çıkmaktadır. Demokrasi kavramının yaşamın her alanını kapsayan geniş bir alanda işlevli olması, kavramı yanlış formüle etmenin önüne geçemediği gibi, bir de bunun tersine, yanlış kavrayışın yayılmasına yol açmakta, bu ölçüde bir referans noktası olabilme özelliğini gitgide kaybetmektedir. Belki de bu durum başlı başına belirsizleşen demokrasi kavrayışları üzerinden, Avrupa Birliği (AB) tartışmaları içinde konumlanmış farklı sınıfsal çıkarların *gerçek* amaçlarını gölgelemeye de olanak sağla-

AB karşısındaki yanıtların her birinin karşılığı sınıfsal ve ideolojik olarak tanımlanmalıdır. "Evet" şıkkının da "Hayır" şıkkının da arkasında, fiilen farklı sınıflardan ve farklı ideolojilerden kesimler yer almakta, kimin neyi savunduğu büyük ölçüde belirsizleşmektedir. Sol, sosyalizm ve işçi sınıfı adına "Evet" tercihinin yapanlar olduğu gibi, tam tersine aynı kesim ve ideolojiler adına "Hayır" tercihinin savunanlar da bulunmaktadır.

AVRUPA BİRLİĞİ

maktadır.

Bu nedenle AB tartışmalarında tutulan pozisyonları tartışabilmek, öncelikle demokrasinin tarihini ve temellerini kavrayışımız tarafından belirlenmekte ve bu ölçüde de kavramın olabildiğince yanılısamalardan soyutlanması elzem olmaktadır. Demokrasi kavramının temellerinin belirsizleşmesi ölçüsünde AB sorununu ülkeler, kültürler ve imajlar üzerinden algılamamız, ipin ucunu kaçırmamıza neden olmakta, mantık zinciri bir kez kopunca da bir daha atı arabanın önüne koşmak mümkün olamamaktadır. Avrupa ülkeleri sahip oldukları ve sorgulanmasına pek de girişemedikleri *ileri medeniyetleri* dolayısıyla demokrasinin hamisi ve yaratıcısıymışçasına kutsanmakta, böylece de Cumhuriyet'le beraber hedef olarak gösterilen ve 'milletçe' ulaşmak için *didinip durduğumuz* çağdaş uygarlık, Avrupa demokrasisi olarak mutlaklaştırılmaktadır.

Oysa ki, Avrupa demokrasisinin bir tarihi ve bir sahibi vardır: Bu tarih burjuva devrimleri tarihidir ve sahibi de herkesten önce işçi sınıfıdır. Demokrasinin temelini oluşturan sınıf mücadelesi gerçeği, bilinçli yaşanan bir süreç; hissedilir, görülür bir olgu olmaktan çıktığında, bir tarih bilgisi olarak bile unutulması kaçınılmazlaşmaktadır. Demokrasiyi, sınıfsal ve tarihsel referanslarını unutarak kavramaya çalıştığımızda, AB sürecinde edinip pekiştirdiğimiz yanılısaları gidermek bir daha mümkün olamamaktadır. Her ne kadar kitleler taleplerinin karşılanmadığı ve haklarının ellerinden alındığını gördükçe AB hayallerinin parçalandığını hissetseler de, bu hayalle formüle ettikleri taleplerini kazanmanın sınıf mücadelesini yükseltmek dışında bir seçeneği kalmasa da, sınıf mücadelesini bilinçli formlarına ulaştırmak öyle kolay ve kendiliğinden gelişen bir süreç olmamaktadır. Bu başarısızlığında demokrasiyi yaşayan bir olgu olarak yeniden kurmaları ve kavramaları olanaklı değildir. Bu nedenle artık bu yanılısaların kırılması daha bir gündemdedir. Birlik yolunda biz 'millet' olarak bir yerlere ulaşmasak da, birilerinin bazı hedeflere ulaştıkları; bu karmaşanın ve gürültünün ortasında gerçekleştirilen dönüşümle-

KURTULUŞ

peşine takılmaya karşılık gelmektedir. Çünkü bu kesimler de "işbirlikçiliğe hayır" sloganı atabildikleri gibi, hiç çekinmeden 'emperyalizme hayır' (ama 'kapitalizme evet!') anlamını yükleyecek şekilde, AB'ye "Hayır" propagandası yapabilmektedirler. Oysa ki, pazardan silinmek istemedikleri ve milli sınırlar içinde rekabet şansları kalmadığı için, uluslararası sermayenin tahakkümüne karşı çıkmak isteyen, esas olarak orta burjuvazinin ve bürokrasinin bir bölümünün tepkisi olan "Hayır" seçeneği, emperyalist rekabet karşısında yok olmamak ya da ayrıcalıklarını kaybetmek için girişilmiş bir savaşın sloganı olmak dışında bir anlam taşımaz.

Avrupa Birliği emperyalist projesinin, "Evet" ya da "Hayır" şıkları arasında sıkıştırılması ve işçi sınıfının gündeminin emperyalistlerce belirlenip politikalarına yedeklenmesinin, yukarıda belirttiğimiz bir üçüncü ve daha inceltilmiş olan 'ehven-i şer' tercihi vardır ki, bu esasında iki şıktan da sakıncalıdır. Çünkü bu anlattığımız tuzaga düşmemiş gözükürken, siyasal iradesizlik ürünü olan şu düşünce silsilesini izler: Bu fikir, 'zaten *olacaklar olacak*, bu durumda *olacak olanlar arasında en olasıya* göre tavır alalım ve daha sağlam bir zemine basmaya çalışalım' şeklinde ürkekçe dile gelmektedir.

Buradaki mantık zinciri, öncelikle AB'ye karşı olanların emperyalist bağımlılığa karşı olmaya çalıştıkları ve bunun ise nafile bir çaba olduğu gerekçesini kendine temel yapmaktadır. Çünkü bu gerekçeye göre, Türkiye zaten emperyalizme bağımlı, yarı-sömürge sayılabilecek bir ülkedir. Bu nedenle "Hayır" diyenlerin gerekçelerinin belki de en önemlilerinden biri geçersizleştirilir! Sonrasında bu mantık zinciri şöyle devam eder. '*Madem bağımlıyız ve hiçbir sözümüz geçerli olmuyor, bu durumda AB'ye girdiğimizde, hiç değilse içeriden söz söyleme ve etkileme şansımız olur.*' Ve şöyle bir soruyla kendini taçlandırır. "*Daha kârlı değil mi?*"

Bu mantık zincirinin dizilişi, sınıfsal düşünüşten genel olarak demokrasiciliğe geçişin yansımasını verdiği ölçüde, beraberinde politik kavram ve öngörülerin nasıl değiştiğini izlememize olanak

AVRUPA BİRLİĞİ

demine alabileceği ya da muhataplarına dayatabileceği bir meselesidir. İşçi sınıfının bu duruma uygun tek bir sloganı olabilir: “Kahrolsun emperyalizm - Yaşasın sosyalizm!”

Bir bütün olarak AB'ye katılıp katılmamak tercihinin muhatabı işçi sınıfı olamaz. Bu nedenle AB'ye katılıp katılmamak sorusu, şizofren tehditler içeren bir sorudur; işçi sınıfının bilincinde, ideolojisinde tam anlamıyla ortadan yarılmayı ifade etmektedir. Bu durumda şıklardan “Evet” olanı yönünde görüş belirteni mahkum etmek, hemen ve kolaylıkla mümkün gözükmektedir. Çünkü onların hakkından gelmek için, emperyalist kampa katıldıkları açıklaması yeter görünmektedir! Ama “Evet” şikkını reddettikten sonra bir refleksle “Hayır”ı seçmek de aynı derecede sorunlu bir duruşu ifade etmektedir ama bu durum ne yazık ki aynı açıklığı ile görülmemektedir. Çünkü “Hayır”, burada, bir çok etkenle birleşerek *‘emperyalizme hayır’ anlamından farklılaşmaktadır*. Slogan düzeyinde AB'ye “Hayır” demenin *baş görürlüğü* ve “Hayır”ın *bir düzeyde iş görmesi*, açıklaması doğru yapılmadığında bir bilinç yarılmaya sebep olmaktadır.

Farklı gözükmelerine karşın tıpkı “Evet” diyenler gibi “Hayır” tercihinde bulunanlar da, aynı sınıfsal ve ideolojik yükleri taşımaktadırlar. Bu tartışmada yanıtlardan herhangi birini hangi gerekçeyle seçerseniz seçin, aynı tuzağa düşülmekte, burjuvazinin belirlediği çerçevede aynı gündeme dahil olunmaktadır. Sistem içi bir tartışmada en olmadık yerlerde saf tutma durumu ile karşılaşmak, bu noktadan sonra artık sürpriz sayılmamalıdır. Bir kere, işçi sınıfının bugünkü örgütlülük ve politik kabiliyeti üzerinden bu soruyu muhatap kabul etmek, emperyalist bir bloğun bileşenlerinden birisi olup olunmaması gerektiği yönündeki bir sorunu “Evet” ya da “Hayır” şeklinde yanıtlamaya çalışmak, emperyalist bir blok olarak AB'nin işçi sınıfı nezdinde, en azından *meşruluğunun kabul edilmesi ön kabulü* üzerinden şekillenmektedir. Burada “Hayır”, ‘emperyalizme hayır’ anlamından farklı olarak, ‘ulusal devlet’ savunusuna ve (bugünkü dünyada ne kadar mümkünse o kadar olan) ‘milli burjuvazinin’ taleplerinin

KURTULUŞ

rin, emekçi sınıfların zihni ve duyarlılığından kaçırıldığı da ortadadır.

Bugünlerde kafası bir hayli karışık olsa da AB'ye katılım amacındaki Türk oligarşisi, Türkiye’de her düzeyde sorunun çözümü için AB'ye katılmadan geçtiği yanılması yaymaya devam etmektedir. Her ne kadar birlik inancının giderek bir hayal kırıklığına dönüştüğü gözlemlense de, yine de bu yoldan dönüşümlere devam etmemiz istenmektedir. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül’ün bir televizyon programından belirttiği gibi, *“ne yazık ki bu dönüşümleri gerçekleştirmeye tek başına iç dinamiklerin gücü yeterli olmamaktadır.”* Bakanın itiraf ettiği gibi, *“bu yolda atılan her adım ve dönüşüm, dış dinamikler sayesinde olmaktadır ve bu yoldan, yani artık dış dinamikler sayesinde gerçekleştirilmiş olan dönüşümlerden, eğer biz AB'ye katılımı gerçekleştiremezsek bile geri dönüş yoktur.”*¹ Bu anlayış, AB'ye katılımın değil, bu sayede devlet ve toplum düzeyinde gerçekleşmiş olan dönüşümlerin esas olduğunu da itiraf etmektedir. Bu da bakana göre, yadsınamaz kazanımlar olarak görülmektedir! Kuşkusuz bu görüş bakanın kişisel görüşü olmanın ötesinde olsa gerektir.

Siyasal İslam kategorisine giren geniş kesimleri kapsadığını düşündüğümüz bu *pragmatizm*, aynı şekilde çeşitli sol çevreler nezdinde de karşılığını bulmaktadır. İnsan hakları mücadelesi yürüten kurumlardan, sol radikal politika alanındaki kimi örgütlenmelere kadar hemen herkes, bu dönüşümler sayesinde, devletin bir nebze de olsun dizginlenebildiğini düşünmekte ve bunun üzerinden *soluklanabileceklerini* varsaymaktadırlar. Kuşkusuz herkesin istediği düşü kurmasının önünde hiçbir engel yoktur! Devletin, artık eskisi gibi kendilerini itip kakamayacağı, bunu da AB sürecine borçlu olduklarını ileri sürenlerden, işkencelere karşı önlemin veya son dönemde TCK'nın 301. maddesi üzerindeki tartışmalardan görüldüğü gibi söz hakkının ve düşünce özgürlüğünün tek savunucusunun AB olduğunu ileri sürenlere kadar,

¹ Can Dündar’ın programındaki konuşmalar mealen aktarılmıştır.

AVRUPA BİRLİĞİ

her tür pragmatizm bir cephede buluşmuştur. Eskiden sol cephede moda olan ‘cephe’ kavramı, önündeki ‘halk’ sıfatıyla bir türlü buluşmasa da, itiraf etmek gerekir ki ‘halk’, bir dönem için de olsa AB ‘cephe’sinde buluşmuş görülmektedir. Kuşkusuz yalancının mumu yatsıya kadar yanacaktır! Ama bu arada varılacak menzil kimileri için oldukça caziptir.

Toplumsal sorunların çözümlerinin, sınıf mücadelesi ve bunun sonucu olarak kazanılacak demokrasiye değil de bir emperyalist odağa, dış dinamiklere bağlanması yönündeki *sağcı politikaların* geçmişi eskidir. Bu eski fikre yirmi birinci yüzyılda da geniş kitlelerin ikna edilebilmiş olması, sendika bürokrasinin yadsınamaz marifetleriyle de olsa işçi sınıfının büyük bölümünün bu görüşe bağlanması, işçi sınıfı ve emekçi kesimleri bu görüşe ikna ve ortak etmek, medya imparatorlukları çağında bile *hayra alamet* sayılmamalıdır! İşçi sınıfı, toplumsal sorunların demokrasi eksikliği ve gelişmemişlikten kaynaklandığı argümanını, burjuvazinin onu ifadelendirmesinin ötesindeki gerçekliğini algılamadan kabul etmekte, bu iki açığın ise, AB’ye katılım sürecinde giderilebileceği fikrini *büyük oranda* benimsemiş gözükmektedir. Demokrasi, AB sürecinden çıkacak *ikramiye* olduğuna göre, öyle sıkıntıya girip sınıf mücadelesini yükseltmek, olsa olsa AB yolunda ‘zaten bir çok şeyden feragat eden’ burjuvazimizi korkutmak dışında bir sonuç vermeyecektir! Yani demokrasiye yaramayacaktır! Bu görüşün mantığı da, 12 Eylül öncesinde gelişen olaylar karşısında ‘olay çıkarmayalım, eylem yapmayalım faşizm gelir, faşizme mazet oluruz’ diyenlerle benzerlik göstermektedir. Ya da başka bir benzetme yapmak gerekirse, Kürt direnişinin yükselmesinin, faşist harekete ivme vermesi olgusu karşısında, faşist hareketi yükselttiği için Kürtlerin *silahlı mücadele* ile yanlış yaptığını savlayan görüşle aynı mesnettendir. Yine TÜSIAD Avrupa Birliği temsilcisi Bahadır Kaleağası’nın dediği gibi, “Kürtler açısından bunca yıl savaşmış bu kadar yıkım yaşanmasına gerek yok muydu gerçekten?” Zaten bugün Kürtler için gerekli görülen ve Kürtlerin talep ettikleri, AB yolunda tanınacak haklar cinsinden miydi-

KURTULUŞ

doğru olursa olsun, kitlelerin bilincini aydınlatmaktan, onları burjuvazinin hegemonyasından çıkarmaktan çok, şimdilik ve daha çok, kendi örgütlenmelerinde yararlanacakları *herhangi* bir gündem niteliğindedir ve propagandanın alanına, konusuna girmektedir.

Bu konudaki toplumsal onay, AB’ye “Evet” ya da “Hayır” mengenesine sıkıştırılmış işçi sınıfının bilinç, ideoloji ve örgütsel düzeydeki şekilsizleşmesinin sonucu olarak ortaya çıkabilmiştir ve sosyalistlerin ortaya çıkan bu manzaraya aynı ölçekte karşılık verecekleri bir etkinlik veya örgütlülükleri bulunmamaktadır. Bu denkleme kabul ettiği ve bir kez şıklardan birini seçtiği, seçmek zorunda hissettiği her iki durumda da işçi sınıfı, burjuva ideolojilerin birisinin peşine takılmış demektir. Bir tarafta ulusal, milliyetçi burjuva kesimler, diğer tarafta ise oligarşinin politikaları durmaktadır. Bu konuda sol, sosyalist saflarda bu kadar çok gürlü çıkması ve işçi sınıfının, ilericilik, devrimcilik adına, bir ucunda “Evet”, diğer ucunda ise (emperyalizme karşı çıkmak’ adına MHP’ye kadar uzanan) “Hayır”cı bir yelpazeye dağıtılmış olması, gerçek bir (işçi sınıfını bölmesi anlamında) ‘bölücülük’ olarak şekillenmektedir. “Evet” ya da “Hayır” aynı derecede şekilsizleşmiş ve anlamsız şıklardır. İşçi sınıfının her iki tarafta yer alan kesimleri, esas olarak burjuvazinin şu ya da bu kanadına eklenmiş, onların destekçisi yapılmıştır. Çünkü bu tercihler, burjuvazinin farklı kanatlarının birer taraftan sıkıştırıp durduğu aynı mengenenin iki ucunu ifade etmektedir. Arada kalan işçi sınıfı, şekilsizleşen ise onun ideolojisi ve örgütlülükleridir. Bu durumda, işçi sınıfını *bölücü* bu ideolojinin (‘AB’ci’ ya da ‘karşıtı’ olmak halinin) teşhir edilmesi gerekmektedir.

SOSYALİSTLER VE AB

Bir emperyalist kamp olarak şekillenen AB’ye katılıp katılmamak tercihleri arasında oyalanmak işçi sınıfının gündemi olamaz. Bu olsa olsa oligarşinin, sahip olduğu sermaye birikimi ile doğru orantılı olarak politik, askeri ve ekonomik gücü oranında gün-

AVRUPA BİRLİĞİ

yalizm anlayışı adına ileri sürebilmektedir. Bunların yanında bir de baştan bu yana, tercihini AB'den yana yapmış olan, çözümü de Birliğe katılımında bulan Kürt ulusal hareketi ve onun siyasi temsilcileri bulunmaktadır. Sadece bu tercihinden kalkarak, Kürt ulusal hareketinin sınıfsal içeriği ve tekabül yetleri, doğrultusu hakkında yargıda bulunmak ise eksik ve yanlış sonuçlara götürebilir.

AB konusunda toplumun önünde bulunan bu gündemde enternasyonalizm, işçi sınıfı ve sosyalizm adına söylenecek söz, propaganda ve ajitasyon öncelikle milliyetçilikle her türden ayrılığın üstüne vurgu yaparak tüketilmelidir. Sosyalistlerin⁴ “Hayır”ı dışındaki her türden “Hayır” savunusu, burjuvazinin ulusalçılığının şekillenmesidir ve işçi sınıfı adına, onun çıkarına konuşmaktadır. İkinci olarak, “Hayır” tercihi ile sol liberalizmin dışında gözücü “Evet” sonucuna çıkan, ehven-i şer tercihçiler vardır. Bunlar da aslında, “Hayır” savunusu yapar gözücü başka bir kulvardan “Evet” cephesine eklenmektedirler.

Bu kadar açıklamadan sonra, tartışmanın işçi sınıfı açısından içerdiği tehlikeyi ve yaklaşım biçimlerinin hangi sınıfsal ve ideolojik karşılıkları olduğunu belirtmek gerekir. İşçi sınıfı, bugünkü tartışmayı kabul ettiği, gündemini bu tartışma üzerinden oluşturduğu ölçüde, sosyalistlerin ve işçi sınıfı ile bir türden alışverişi olanların, tartışmaya kayıtsız kalmaları mümkün değildir. Zaten, gündeme nasıl yaklaşılacağı ve bu gündemin bizim politikalarımızda nasıl yer alacağı, bizzat gündemin oluşturulmuş bulunan hali ile çok da ilgili *değildir*. Sosyalistlerin işçi sınıfı ile ilişkilenişlerinin nitelikleri ve bu ilişkinin bugünkü düzeyi açısından tartışma, yine sosyalistlerin yanıtları ile açıklığa kavuşacak da değildir. Bu tartışmada sosyalistlerin vereceği yanıt, ne kadar

---

⁴ Sosyalistler de kendiliğinden işçi sınıfını temsil edemezler. Ama bu sorun farklı bir düzeyde konuya yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Ve bu anlamda ‘adına konuşmak’ söylemi, temsiliyeti değil, sınıfsal çıkarlara karşılık geleni ifade etmektedir.

KURTULUŞ

ler? Ve bu kadar yıkıcı bir savaş yaşanmasaydı, AB süreci gerçekten daha mı az sancısız olurdu? En azından TÜSİAD’ın AB temsilcisi böyle düşünülmektedir!

Kuşkusuz, demokrasinin birlik sürecinde kendiliğinden, yani dış dinamiklerin *babşışı*² olarak geleceğini benimseyen işçi sınıfı, demokrasinin ve hakların kazanımının tek yolu olan *sınıf mücadelesini* geri plana itmiş, burjuvazinin her tür dayatmasını, sınıf çatışmasının değil, AB sürecinin bir gereği olarak kabul edip sineye çekmiş demektir. Bu durumda sınıf mücadelesi ve siyasal bir sınıf hareketi, büyük oranda ideolojik ve politik dayanaklarını kaybetmiş olmakta, kanımızca da demokrasi mücadelesi esas itici gücünü yitirmektedir. İşçi sınıfının üstüne çöreklenen sendika ağaları ve sağcılığın bu türünü, bir süredir geçimini Dünya Bankasının “dönüm parası” adı altında dağıttığı paralara bağlamış köylülerin akıbetine benzetmek yersiz olmaz.

AB tartışması esasında demokrasi tartışılarak, demokrasi kavramı üzerinden çarpıtmalarla yürümektedir ve zaten geride bıraktığımız süreç de büyük ölçüde demokrasi kavramı üzerinden tüketilmiştir. Örneğin, 1995’de gerçekleştirilen Gümrük Birliği anlaşmasının oligarşi için kazançlarının karşısında bazı burjuva kesimlerle birlikte ezilenlerin geniş bir bölümü için kayıpları ortadayken sağ cephede AB’yi savunmak için on küsur yıl sonra bile, kutsal ‘demokrasi ve serbest piyasa ilişkisi’ ideolojik gerekçe olarak kullanılabilir. Solda ise durum içerik olarak farklılaşmakla beraber biçim ve yöntem olarak giderek sağ ile aynılaşmaktadır. Öncelikle demokrasinin bir tarihi ve sahibi olduğu uyarısını yapmak bu açıdan bir kez daha gereklidir. Avrupa Birliği’ni savunan ve karşı olanların özellikle sol içinde karşılıklarını bulması ve çeşitli gerekçelerle görüşlerini ifadelendirmeleri, dik-

---

² AB konusundaki tavırları açısından, profili ağırlıklı olarak hizmet sektörüne doğru kaymış işçi sınıfının demokrasi ile ilişkisi, ne yazık ki, asgari ücretle sürünen ve patronundan bir talepte bulunamayan *garsomun* konumuna benzemektedir. O bahşişlerle günü kurtarmayı ve hatta iyi hizmetlerde bulunup, biraz da birikim yapmayı düşünen bir durumdadır artık.

kat çekicidir.

Bu çerçevede, radikal sol, marksist yapıların gündemlerinin yatkınlığı kendileri açısından ne kadar acil olursa olsun, toplumsal olarak giderek marjinalleşmeleri ölçüsünde, AB tartışmalarındaki söylemleri, toplumsal ölçekte siyasal süreçlere etki edecek maddede değildir; bu kesimler daha çok dolaylı olarak esas aktörler üzerinden etkide bulunmaktadır. Bunun tersine Türkiye'nin *Kürt Sorunu*, Kürt halkının *ulusal* sorunu açısından AB tartışmalarını, Kıbrıs ve Ege meselelerinden daha kapsamlı sonuçları ile, 'Birlik' ve 'Demokrasi' ilişkisini her aşamada yeniden ve yeniden gündemleştirmektedir. Ölçek açısından toplumsal etkileri sınırlı sosyalistler, geçmişten bugüne ulusal sorunu gündemleştirmiş çevreler olarak, Kürt sorunu üzerinden hacimlerinin ötesinde bir etki ve politika imkanına kavuşmaktadırlar. Tabii bu ilişki bir başka sonuç daha vermektedir. Ulusal kurtuluş mücadelesi ile ilişkinin niteliği, ulusal örgütlenmelerin etki alanına girmeyi ve sorunu sınıf hareketi ve komünizm açısından değil de, demokratizmin sığılığında ele almayı getirmektedir. Böylece ulusal hareketin ulusal demokratik önderlikleri, küçük-burjuva sosyalist örgütlenmeler üzerinde belirleyici olmaktadır. Avrupa ülkelerinin ve demokrasinin ne olduğunu değil ama AB savunusu yapan, değişik akımların akıl yürütmelerini sorgulamak bu açıdan hem gerekli hem de ilginç olabilmektedir.

Konumuz, siyasal İslam'ın AB sürecindeki muradı ve yaklaşımı olmadığı için, kendimizi sadece sol, sosyalist akımların bazılarının düşünce sistemleri ve AB'ye yaklaşımlarının mantığı üzerinden bir tartışma ile sınırlandıracağız. Kuşkusuz bu anlayışların değerlendirilmesini yapan, kendini de sahip olduğu demokrasi anlayışı üzerinden konumlandırmak zorundadır.

AB; FİL Mİ YILAN MI?

Görmeyen insanlar üzerinden geliştirilmiş bir deyiş vardır. Tuttuğu yerden tariflemek! Aslında görmeyen insanların görenlere göre üstünlüğü, görmediklerini bilmeleridir ve tanıdığım hiçbir

tartışmaya nasıl yaklaşılacağı, tartışmada kullanılan materyaller, burjuvaziden bağımsız olarak işçi sınıfı ve sosyalistler tarafından belirlenmediği sürece, sosyalistlerin kendi propaganda ve teşhirlerini gerçekleştirmeleri mümkün olmayacaktır. Bu durumda tartışmada doğru tavrı ifade eden "Hayır" sloganının, "Emperyalizme ve kapitalizme hayır" şekline sokulabilmesi, tartışmayı hangi sınıfsal tekabül yetlerden ve bunun belirlediği sınıfsal pozisyonlardan yürüttüğümüze bağlıdır. AB'ye, onun tartışması ve algılanmasına eşit uzaklıktan yaklaşıp, aynı eşitlikten "Evet" ya da "Hayır" tercihlerinde bulunulması, tercihlerin içeriğini boşaltmaktadır. Sorun, tercihlerin içeriğinin nasıl ve kim (hangi sınıf ve kesimler) tarafından doldurulacağından kaynaklanmaktadır. Ortada bir tartışma varsa, bu tartışmanın tarafları, örgütlü güçleri bulunmalıdır ve tartışmanın içeriğinin, gerçek sınıf güçleri tarafından belirlenmesi ancak bu sayede mümkün olabilecektir. İşçi sınıfının örgütlülükleri ve bunların nitelikleri ortada veri iken, yani işçi sınıfı büyük ölçüde burjuvazinin örgütlülüklerine ve onun ideolojik yönlendirmelerine teslim olmuş durumdayken sürüp giden demokrasi tartışması, burjuvazinin çeşitli fraksiyonları arasındaki kavgada taraf tutmak dışında bir seçeneği işçi sınıfına sunmaz. Kuşkusuz işçi sınıfı, burjuva kanatlar arasında süren tartışmalarda taraf da olabilir! Ama bu sadece taraf olmak kaygısıyla gerçekleşiyorsa ve işçi sınıfı kendisi için bir adım ötesini hesaplamıyorsa, artık bu noktada taraf olmak, burjuvazinin kuyruğuna takılmak dışında bir anlama gelmez.

AB karşısındaki yanıtların her birinin karşılığı sınıfsal ve ideolojik olarak tanımlanmalıdır. "Evet" şıkkının da "Hayır" şıkkının da arkasında, fiilen farklı sınıflardan ve farklı ideolojilerden kesimler yer almakta, kimin neyi savunduğu büyük ölçüde belirsizleşmektedir. Sol, sosyalizm ve işçi sınıfı adına "Evet" tercihini yapanlar olduğu gibi, tam tersine aynı kesim ve ideolojiler adına "Hayır" tercihini savunanlar da bulunmaktadır. Sol liberal kesimler, işçi sınıfı adına "Evet" demekte, faşizmle ilişkisini sıkılaştıran 'milliyetçi sol' ise aynı şekilde "Hayır" tercihini, savunduğu sos-

AVRUPA BİRLİĞİ

karşısında onları dışlamak da, belirli sonuçlara yol açacaktır. Bu sonuçlardan ilki ve belki de ikincisine göre hoş görülebilir olanı (daha az yanlış olanı da denebilir), onun (‘Avrupa işçi sınıfı’nın) mücadelesinin hedeflerini tali kabul etmek, göz önüne almamak ve ondan bağımsız, belki de ona karşın politikalar belirleyebilmek olarak ortaya çıkmaktadır. İkinci ise, ‘Avrupa işçi sınıfı’nı bir bütün olarak ‘karşıdevrimci’ ve emperyalistlerin işbirlikçisi olarak tayin eden ulusalcı anlayışlara kadar çıkar³. Kuşkusuz bu anlayış dünyayı, sömürgele ve sömürgeciler olarak, sadece coğrafı bir bölünmeyle algılamayı tercih etmekte, sınıfsal bölünmüşlüğü yadsımaktadır. Daha doğrusu sınıf gerçeğinin üstünü ulusalcılıkla örtmüş olmaktadır.

TARTIŞMADA TARAFLAR VE KARIŞIKLIKLAR

Daha önce de belirtildiği gibi, her ne kadar yıldızları dökülse de toplumun gündeminde AB ve Birliğe katılım vardır ve toplum büyük ölçüde sorunlarının çözümünü AB’ye havale etmeye isteklidir. Seçenekler eşit derecede meşrulaştırılarak, işçi sınıfının gündemine AB’ye katılım belirleyici bir gündem olarak sokulmuştur. Artık bu noktadan sonra “Hayır” denmesi, işçi sınıfının gündeminin şekilsizleştirilmesini engellemekte, tıpkı “Evet” gibi bu şekilsizliğe ve bulanıklığa eşit derecede hizmet etmektedir. Çünkü her iki şıkkın da gerekçeleri aynılaşabilmekte, aynı gerekçeler hem “Evet”in hem de “Hayır”ın savunularında geçerli argümanlar olarak kullanılabilir.

Gündemdeki tartışmanın tehdit içeren esas yönü budur. Bu

³ Erol Manisalı, *Cumhuriyet* gazetesindeki köşe yazılarından birinde yaklaşık olarak şunları söyledi. Avrupalıların üstünlük komplekslerini gözlemleyip bunu açıklamaya çalışırken, okuduğu bir biyoloji kitabındaki teze dayanarak, ve bu tezi benimseyen bir yerden, olgunun genetik olabileceğini ileri sürüyor. Avrupalıların ne kadar iflah olmaz olduklarını kanıtlamak için evrim teorisine atıfla, uzun yıllar (300-400 yıl gibi) sömürgeci uluslara mensup olan kişilerin, yaşadıkları koşullarla belirlenen kültürel ortamdan kaynaklı olarak gelişen iflah olmaz bir üstünlük (fiziksel) geni geliştirdiklerini iddia edecek kadar ileri gidiyor.

KURTULUŞ

görme engelli, bu gerçeği unutarak bir olguyu tarife kalkışmamıştır. Görme engelli insanlar, gerçekliği zihinlerinde yeniden kurmak için ‘parça’ - ‘bütün’ ilişkisinin diyalektiğine bu nedenle özellikle dikkat ederler. Ama görsel olarak yeteneklerine zeval gelmemiş olanlar, gerçekliği zihinde kurmak için gerekli ‘parça’ - ‘bütün’ ilişkisinin önemini küçümseyebilmektedirler. Ya da olayların akışının kontrollerinde olduğu güveni, parçalar arasındaki ilişkinin eğilip bükülmesine yol açarak bütünü niteliğini değiştirebilmektedir. Olayların akışının kontrolde olduğu ve bir noktadan zaten geriye çevrilebilir, esas amaca hizmet eder konuma yönlendirilebilir diye düşünülmektedir. Bugün AB tartışmasıyla ilgili herkesin konuyla ilgili bir tahayyülü vardır ve bu tahayyül, neredeyse herkese göre değişebilmektedir. Bu durumda analitik düşünmek, aklın kılavuzluğuna başvurmak gereklidir. Ama akıl da sahip olunan sınıfsal ve toplumsal konumlar ve zeminler üzerinde işleyen bir program gibidir.

Öncelikle AB’nin bütün çelişkileri ile birlikte emperyalist bir odak olduğunu söylemekten gocunmamak gerekir. Çünkü bu ‘klişe’ söz, klişe olduğu için bazı çevrelerce hiç de cazip bulunmasa ve hatta bir banallik göstergesi sayılsa da, iki kere ikinin dört ettiğinin kesinliğinde bir gerçeği vurgulamaktadır. “Klişe ve dogma” suçlamalarını, AB’nin demokrasinin mekanı ve müsebbibi olduğunu ileri sürenlere olduğu gibi iade etmek gereklidir. Hali hazırda AB, ABD’nin tersine tek bir oluşum, merkezi bir oluşum değildir. Merkezileşmeye çalışmakta, bu yönde bir basıncı bizzat rakiplerinin varlığından almaktadır. Merkezileşme doğrultusundaki gelişiminin odağında emperyalist güçler, devletler bulunmaktadır. Bu nedenle AB’yi bütün çelişkileriyle beraber kavramamız gereken emperyalist bir odak olarak tanımlamalıyız. AB karşısında ABD’nin avantajlarının önemli bir bölümünü de bu *tamamlanmamışlık* hali oluşturmakta, ABD, yeni gerilimleri tırmandırıp savaşları yayarak AB’nin gelişmesini engelleyebildiği kadar engellemekte, bu mümkün olmadığı ölçüde de kendisine bağımlılaştırmaya çalışmaktadır. Geçmişte komünizme karşı bir

AVRUPA BİRLİĞİ

engel oluştursun diye desteklediği Avrupa Topluluğu projesi, bu tehdidin kalkmasından hemen sonra, 1992’de Maastricht Antlaşması ile ortak para birliği ve ortak pazara geçme kararını almıştı. ABD için en önemli potansiyel rakip olarak belirmiştir. Bugün ABD’nin diğer emperyalist kamplar karşısında militarist açıdan neredeyse mutlak üstünlüğü bir yana, yeni dönem için bu üstünlüğü sorgulayan birçok gelişme potansiyeli mevcuttur. ABD’nin dünyayı şimdilik bölgesel savaş ve gerilimler üzerinden planlamaya ve yönetmeye çalışmasının ardında bu potansiyel rakiplerinin olası tehditleri yatmaktadır. AB’nin ABD’ye göre mukayese edilebilir bir askeri gücünün olmaması ilk dezavantajını oluşturmaktadır. Hali hazırda federatif de olsa merkezileşememiş bir devlet gücü olarak AB projesi bin bir sorunla boğuşmaktadır. Avrupa’nın bu iki dezavantajına esas olarak bir üçüncü olumsuzluk daha eklenmektedir ki, bu da Avrupa işçi sınıfının demokrasi geleneğidir. Birlik sürecinin çelişkilerinin giderilmesinin, esas olarak demokrasiyi yenmek, galebe çalmak demek olacağı düşünülürse, merkezileşme yönünde atılan her adım, sınıf mücadelesini emperyalistlerin demokrasisi içinde ehlileştirmeyi güçleştirecek ve Birlik karşıtı bir yörüngeye sokacaktır. Birliğin kökleşmesi ve güçlenmesi yönünde atılacak her adım, demokrasinin gerilemesi, Avrupa işçi sınıfının tavizleri üzerinden yürünerek gerçekleşecektir. Birliğin merkezileşmesi, bütünleşmesi, bu yöndeki çelişkilerin giderilmesine, bu ise büyük ölçüde demokrasinin itici gücü, dinamiği olarak tanımladığımız sınıf hareketinin kazanımlarının tasfiyesine bağlıdır.

Olduğu ve sürdüğü kadarıyla Avrupa’da demokrasinin belki de bu çelişkiler arasında, Birlik karşıtı konumlanışlar üzerinden varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Küreselleşme karşıtı hareketlerin, şimdilik Birlik karşıtı bir söylemle demokratik hak ve özgürlüklerin savunusunu birleştirmeye çalıştığı, becerebildiği kadarıyla emperyalist oluşumun saldırılarını bu minvalde durdurmaya çalıştığı gözükmektedir. Avrupa işçi sınıfı ise mücadelesini giderek Birlik karşıtı bir politika üzerinden kurmaya başlamıştır. Avru-

KURTULUŞ

pa’da sınıf hareketinin geleceğinde Birlik karşıtı politikaların ağırlık kazanacağını öngörmek mümkündür.

Haklarının ve kısmen ayrıcalıklarının savunusu temelinde hareket eden Avrupa işçi sınıfı şimdilik kendisi bir bütün olmaktan uzaktır. Bu gerçek, İtalya’da kabul edilen çalışma yasalarının Fransa’da geri tepmesi örneğinde yansısını bulmuştur. Eğer Türkiye’de de gündemde olan bir tartışma üzerinden benzetme yapmak gerekirse, daha çok büyük ölçekli üretim yapan mekanlarda yoğunlaşmış sigortalı ve sendikalı işçilerin, sınıfın diğer kesimleri karşısındaki konumları, Avrupa işçi sınıfının kendi merkezinden çevreye ve dünyanın geri kalanına doğru diğer işçi sınıfları ve uluslarla ilişkisi ile yaklaşık olarak aynı türdendir. Bu nedenle de, Avrupa ülkelerinin işçi sınıflarının (ve böyle tanımlamak ne kadar mümkünse, ‘Avrupa işçi sınıfı’nın) niteliğine, enternasyonal görevleri ve bunlar karşısındaki tutumları gibi konulara değinirken, bugün kapitalist üretim ilişkilerinin dünya üzerinde aldığı biçim, emperyalist rekabet ve bir bütün olarak dünyadaki işçi sınıfının niteliği, yapısı, koşulları gibi faktörler göz önüne alınmalı, bütün bu koşullar birlikte değerlendirilmelidir. Kuşkusuz bu gündemler bu yazının kapsamının çok ötesindedir. Ama yine de bu konular üzerinde bir takım verileri kullanmak zorundayız.

Kapitalizm, bundan önceki sermaye yapıları ve niteliği ile tanımlanabilecek dönemlerinin ve buna bağlı emek rejimlerinin sınıfsal koşulları ile değil, enternasyonal ölçekte bir değerlendirme ile analiz edilmelidir. Bu anımsatmalar, ulusalcılık, emperyalizm, Avrupa işçi sınıfının devrimci olup olamayacağı gibi tartışmalar açısından önemlidir. Tıpkı, ‘yeni sendikal anlayışlar’ın, büyük ölçekli üretimde örgütlü, sigortalı, sendikalı kesimlere, bir bütün olarak “aristokrat işçi” nitelemesi yapması ve onları örgütlenmenin hedefinden dışlaması gibi, benzer kavramlara atıfla yine bir bütün olarak Avrupa işçi sınıfını “işçi aristokrasisi” diye niteleyip mahkum etmek, dünya işçi sınıfı (bu jargona göre, “işçi sınıfı” yerine, “devrimci muhalefet” demek daha doğru olur!)

KURTULUŞ

larda yer almasının sağlayacağı basınçla gidermeye çalışacak olan Türk oligarşisi⁶, eğer gerçekten nüfus ile doğru orantılı temsil edilecekse, bu Türkiye halklarının kalabalıklığı ölçüsünde oligarşinin kendi güçsüzlüğünü örtbas etmesi için yine oligarşi tarafından kullanılacak bir imkan olmanın ötesinde değerlendirilemez. Bu durumdan da esas olarak Türkiye halkları değil, oligarşisi yararlanır. Çünkü böyle bir Birlik içinde kendi öz-örgütlülükleri, sınıf yapıları ve sosyalist öncülük olmadan yer alacak olan işçi sınıfı kendi bağımsız çizgisini ifade edemeyecek, bu durum böylece sürüp gidecektir.

Avrupa Birliği tekelleri ve devletleri, kendi iktidarlarını Türkiye oligarşisi ile paylaşacak kadar *mantığını ve var oluş gereğini kaybet-*

---

⁶ TC'nin AB politikaları resmi devlet politikalarıdır ve neredeyse bugüne kadar karşı olanlar da dahil hükümetlerin hepsi bu politikayı harfiyen uygulamıştır. Oligarşi, AB hedefi ile, bütün düzeyde gündemi belirlemektedir. Ama öngörülmuş adımların tükenmesi ve bu ölçüde uzun süreli hedef olmaktan çıkması ölçüsünde, bu hedefin planlı adımlarının dışında plansız adımların da gündemi işgal etmesi, aşında öngörülenlerin gerçekleşmesi ve bu durumda TC tarafından edimlerin yerine getirilmesi ölçüsünde Birlik tarafından atılması gereken adımların atılmaması, AB'nin tahhütlerinin yerine getirilmemesi olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan gerçekçi bir değerlendirme de, Birliğe katılımın başlangıçtaki tarifinin değiştirilmesidir. Aynacılıklı ortaklık teklifi, bu tarz bir kabuldür ve oluşmuş hayallere karşın Türk kamuoyunu gerçeklerle yüzleşmeye hazırlamaktadır. Esasen Birlik ile TC arasındaki ilişki, emperyalist tekellerle Türk işbirlikçi tekellerinin sürüp giden ilişkisinin aracı konumdaki Türk devletinin yeniden biçimlendirilmesi doğrultusunda sürmektedir. Bir önceki dönemdeki işlevselliğinin aksine, emperyalist rekabetin bu döneminde, ilişkinin alabileceği yeni biçimler doğrultusunda, öne koyulan muhtemel yeni hedeflerle Türk devletinin oluşturduğu uyumsuzluğun giderilmesi, bu yönde varolan engel ve kısıtların ortadan kaldırılması yönünde bir düzenleme sürüp gitmektedir. Artık Birlik adına edilen bütün sözler, bu yeniden düzenleme dışında bir anlam ifade etmeyecektir. Bu açıdan oligarşinin Birlik sevdası, gerçekten Birliğe katılım amacının dışında, içerdeki geniş burjuva kesimlere rağmen, bölgede gelişen emperyalist rekabette fiyatını artırmak, bu fiyatın karşılığı olarak girişilecek politikalar için de devleti yeniden düzenlemek dışında bir anlam ifade etmemektedir. Birlik adına kitlelerin bilincinin bulandırılması, beyinlerin işgal edilmesi, Birlik oyununun karşılıklı sürdürülmesi, sürüp giden bu pazarlığın sahne dekoru olarak kabul edilmelidir.

AVRUPA BİRLİĞİ

miş değildir, ya da Türk oligarşisi sermaye birikimi, yapısı vb bakımlardan Avrupa tekellerinin ciddiye alacağı bir rakip değildir. TC onlar için böyle bir muhatabın, bu türden bir sermayenin devleti değildir. Bunu anlamak için bütün Türk bankalarının bilançolarını alt alta koyup topladıktan sonra, bırakın Avrupa'nın bütününü, Alman ya da Fransız bankalarından ortalama bir tane sinin bilançosunu alıp karşılaştırmanız fazlasıyla yeterli olacaktır. Tabii ortalıkta *Türk sermayesinin bir bankası* kalmışsa. Bu durumda Türkiye'nin Birlik süreci ile ilişkisi, 'tek ihraç malı' olarak nitelenen askeriyesi ve onun işlevleri üzerinden şekillenecek demektir.

AB: İŞÇİ SINIFI VE DEMOKRASİ

Bu durumda yukarıdan beri eleştirmeye çalıştığımız, sözde "Evet" ve "Hayır" ikileminin dışında gözükene, ama aslında "Evet" diyen tercih, aslında sözcüklere takla attırarak şöyle demektedir: *"Türkiye, zaten bağımlılık ilişkisi içinde AB'nin dışında duracağına içine girerek, hiç değilse söz söyleme, etkileme şansını yakalasın"*. Burada kavram olarak "Türkiye'nin neyi ifade ettiği belirsizdir ve bu özellikle bu şekilde seçilmiş bir sözcüktür. Savunu, kurduğu her cümlede sınıfsal yüklerini boşaltmaya devam etmektedir. "Türkiye" kavramı, "Türkiye işçi sınıfı ve emekçilerini" mi, "Türkiye halklarını" mı yoksa "tekellerin Türkiye'sini mi" karşılıyor? Bunların hepsini aynı anda karşılayamayacağına göre, bu belirsizlik, özenle ve bilerek seçilmiş bir kavram olarak "Türkiye" kavramında kendini açığa vurmaktadır.

Bu akıntıya kapılma hali, özel olarak eğer işçi sınıfının bağımsız siyasal örgütlenmesi için hiç bir kaygı güdülmeden, işçi sınıfının edilgenliği ve yenilgi koşullarının sürekliliği mutlaklaştırılarak ifade ediliyorsa, aslında birkaç özel kaygı nedeniyle utangaç bir "Evet"çilik yapılıyor demektir.

Bunlar özel olarak neler olabilir? İlk olarak, işçi sınıfının hak ve koşullarının gelişeceğine, işçi sınıfının bu Birlikten kazançlı çıkacağına dair bir ortalamacılık olarak tanımlanabilir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, sol liberalizmin tercihi bu saikten kaynaklan-

KURTULUŞ

maktadır. Sol liberallerimize göre ehven-i şercilerimizin tercihlerinde daha az belirleyici olan bu saik üzerinden, uzlaşmacılık, sınıf mücadelesinden ve onun görevlerinden kaçmak vb suçlamalar yapılabilir. Ama bunlardan da önce şu noktalara değinmek gerekiyor.

Bu açılardan hayli tartışmalı olarak şekillenen süreç, sanki dünyanın en ileri demokrasi kulübüne katılım işlemleri gibi yansıtılmıştır. Türkiye’de işçi sınıfının farklı kesimlerinin sendikaları, AB şubeleri gibi çalışmıştır. Özellikle, yerel yönetimler ve merkezi devletin ademi-merkezileştirilmesi ile ilgili olan düzenlemeler, yerel sermaye sahiplerinin, manevra alanlarını genişlettiği ölçüde ilgisini çekmiştir. Özellikle bu türden olanlara karşı, Kürt bölgesinde faal hemen hemen bütün sendikalar, küreselleşmeci yasaları özgürlük, özerklik perspektifi ile sessizce kabul etmiş, diğer sendikaların geliştireceği tepkiler diğer faktörlerin yanında bir de bu yüzden güdük kalmıştır.

Daha önce belirttiğimiz gibi AB, emperyalist hedeflerine doğru ilerledikçe, işçi sınıfının mücadelesinin ona dayattığı her tür demokratik ‘yük’ten kurtulacaktır ve bir şekliyle ilerlemesi de bu yöndeki başarılarına bağlıdır! Aksi durumda bu yolda ilerlemesi mümkün değildir. Kendi kamuoyu ve işçi sınıfları nezdinde toplumsal onay gören politikalar doğrultusunda gelişen AB sürecinin sonuçları ortaya çıktığı ölçüde, bu toplumsal onay parçalanmakta, geri çekilmekte, bir önceki adımda ona destek olan kitleler ve işçi sınıfı, bu kez onun muhalefeti olarak, Birlik sürecinin karşısına geçmektedir. Küreselleşme karşıtı eylemler ile Birlik karşıtı politik eylemlerin aynı hamurdan olduğu ve birbirini desteklediği ortadadır; kuşkusuz yükselen milliyetçiliğin de birlik karşıtlığı zeminine kaydığı gerçeği ile birlikte.

Türkiye işçi sınıfının demokrasi sorunları, ideolojik ve örgütsel geriliği, dağınıklığı nedeniyle, AB’ye “Evet” diyerek bu sorunların çözülüp, Avrupa işçi sınıfının mücadelesinin nimetlerinden, *kestirmeden* yararlanacağını düşünen kesimler, sendika bürokrasisi ve sol liberaller, Birlik sürecindeki bu makası görmüyorlar veya

AVRUPA BİRLİĞİ

görmek işlerine gelmiyor. Avrupa işçi sınıfı, Birlik süreci kendi aleyhine gelişmeleri ortaya çıkardığı sürece, bu emperyalist oluşuma karşı muhalefetini yükseltecek, yükselen bu muhalefet Birlik'in önündeki açının kapanmasını engelleyecektir. Bu durumda Türkiye'deki demokrasi talebi ve eksikliğini gidermek üzere "Evet" cephesine katılanlar, Avrupa'da şu ana kadar mücadele tarihinin ürünü olarak kazanılmış hakları hayal ederek işbirlikçiliğe yelken açarken, aynı zamanda Avrupa işçi sınıfının mücadelesinin fiilen karşısında yer almış olacaklar, işçi sınıfının birliğini bir düzeyde daha dinamitlemiş olacaklardır.

Bu durumda sol liberallerin ve ehven-i şer yeni "Evet"çilerin tercihlerini oluştururken, Avrupa işçi sınıfının hareketinin yönüne, politika tercihlerine bakmadıkları, böyle bir gereksinim duymadıkları ileri sürülebilir. Böyle bir iddia, en azından bugün Avrupa'daki sınıf hareketinin talepleri ve tercihleri tarafından kanıtlanabilir. Eğer Avrupa işçi sınıfı toptan 'işçi aristokrasisi' ya da 'karşıdevrimci' diye damgalanmamışsa, onun ve hareketinin yönünün karşısında *bölücü* duruma düşmek doğru mudur? Lenin'i sık sık anıp, onu hiç anlamayan bu türden sosyalistlerin, Alman devrimini bekleyen Bolşeviklerin kendi varlıklarını Avrupa ve Alman devriminin parçası, devamı, onun öğrencisi olarak tanımladığını anımsamaları mümkün müdür? Avrupa ülkelerindeki işçi sınıfının politikalarına karşı, *ona rağmen* harekete geçilmesini ve karşıt sonuçlar üretecek politikalara meyletmeyi açıklayacak gerekçeler nelerdir? Bunlar sınıfsal gerekçeler olabilir mi? Ama bu konumdaki sosyalistlerin savunuları, kendilerini giderek daha çok Kautsky'nin 'barışı getireceğini müjdelediği' 'ultra-emperyalizm' tezine ve ilgili geleneğe yaklaştırmaktadır.

Sanırım, sol liberallerden farklı olarak Türkiye'deki utangaç "Evet"çiliğin tercihinin açıklaması olabilecek esas ve özel beklenti, Kürt meselesinin biraz olsun hafifletilmesi ve sınıf dinamikleri ile çözülmesinden umut kesilen bu meselenin Avrupa Birliği mevzuatı çerçevesinde bir çözüme ulaştırılması ya da bu mevzuat tarafından çözüm olanaklarının iyileştirilebilmesidir. Bu

KURTULUŞ

beklenti, yukarıdaki sorunun da yanıtını oluşturmaktadır. Avrupa işçi sınıfına rağmen, onun politikalarının karşısında Türkiye'den Birliğe çekinik bir "Evet" sesi vermek, 'beğenmediğimiz', 'aristokrat' Avrupa işçi sınıfı ile Kürt ulusal mücadelesinin politikaları arasında sıkışıp kalma sonucunu da doğurmuş olmaktadır. Ve bu sonuç önümüzdeki dönemde kendini daha da açığa çıkaracaktır. Ayrıca bu akıl yürütme, sadece Kürt sorunu üzerinden yürümez. Aynı zamanda AB ve ABD arasında neredeyse niteliksel bir fark görerek, ABD'nin Ortadoğu'daki vahşet ve saldırganlığını dengeleyebilecek tek unsur olarak karşıt bir emperyalist bloğun dengeleyiciliğine bel bağlamayı gündemine alır.

Bu durumda utangaç "Evet"çiliğin, burjuva politikalara eklenmiş işçi sınıfları pahasına, bölgede şiddet ve terör estiren ABD karşısında, daha demokratik bir seçenek gibi gözükken AB'ni güçlendirmek gibi bir taktik seçeneğe, stratejik olarak işçi sınıfının bağımsız politikalarından vazgeçerek teşne olduklarını söylemek kaçınılmazdır. İşçi sınıfının ödemesi istenen bütün bu faturaların karşılığında beklenen ise, Amerikan emperyalizmi karşısında Birlikçi politikaların desteklenmesi suretiyle Kürt ulusal sorununun bir düzeyde çözülmesidir. Bu durumda, hem ulusal hareketin hem de sınıf hareketinin bir bütün olarak oligarşiye yedeklenmesi ise, belirsiz bir zamanda da olsa, ilerde bir gün sosyalizmin zeminini hazırlayacak koşullar adına gerçekleştirilmektedir!

AVRUPA BİRLİĞİ VE KÜRT SORUNU

Marksizm, ulusal sorunda ezilen ulus sosyalistleri ile ezen ulus sosyalistlerinin üstlendikleri görevin, aralarındaki işbölümünün esas amacı ve hedefini, işçi sınıfının evrensel birliğinin sağlanması olarak görür. Bir kalıp olarak anlaşılmanın ötesinde bunun her somut durumda şekillenmesi farklı olabilmektedir.

İşçi sınıfının birliği dendiğinde öncelikle bu, üretim sürecinin içinde, en küçük ölçekte fabrika temelinde bir arada konumlanan farklı milliyetlerden işçilerin birliği anlamına gelir. Felsefi temelle-

AVRUPA BİRLİĞİ

ri tartışmalı olmakla birlikte, esas olarak fabrika temelinde işçilerin birliğini parçalayan, onları bölen milliyetçi ideolojiler ve ulusal temeldeki 'milliyetçi sosyalizm' anlayışları, diğer etnik grupları, azınlıkları ve ulusları yok sayması sonucunda 'öteki'ni dıştalar ve işçi sınıfının birliğini *imkansız* kılar. Bu nedenle *tek ulus* temelinde sosyalizmi temellendiren programlar, işçi sınıfının birliğini parçalayan onu bölen ideolojiler olarak mahkum edilmeli, milliyetçi sağ ile *yakın akrabalığı* teşhir edilmelidir. Bu, en genel anlamda sosyalizmin milliyetler temelinde değil sınıflar temelinde dayanması; ulusal programlar değil, enternasyonal ve işçi sınıfı temelinde bir sistem olarak gerçekliğini bulabilmesi nedeniyledir. İşçi sınıfının enternasyonal birliğini hedeflemek, aynı fabrikalarda farklı milliyetlerden işçilerin birliğinden öte, farklı ülkelerdeki, farklı coğrafyalardaki, farklı milliyetlerden işçi sınıflarının birliğinin, sovyetler örgütlenmesi biçiminde birliğinin mümkün kılınması anlamında ifade edilmelidir. Bu gerçek bugün yaşanan Kürt meselesi için de geçerlidir.

Bugün her türden sorunda 'Türklük' ve 'milliyetçilik' temelinde bir muhalefet oluşturmaya çalışmak, işçi sınıfının mücadelesine ve birliğine değil, onu burjuvazinin çeşitli kanatları arasında birinin kuyruğuna takmaya yaramaktadır ve bu anlamıyla *bölücüdür*.

Bunun yanında, *ezen ulus sosyalistlerinin* 'ayrılma hakkının savunusu', *ezilen ulus sosyalistlerinin* ise 'birlik yönünde propaganda yapması' şeklindeki işbölümünün esas amacı, karşılıklı lütufkar davranışlar içine girmek değil, bu milliyetlerin, nüfusun yoğun bölümünü oluşturdukları (Sovyet örneğinden düşünülebileceği gibi, kendi bölgemiz açısından da düşünülebilir) kendi ülkelerinde kuracakları sınıf iktidarlarının, milliyetçiliği dışlayarak işçi sınıfının birliğinin komünizm perspektifi ile oluşmasını sağlamaktır. Oysa bugün, en azından ezen ulus sosyalistlerinin önemlice bir bölümü, kendi üstlerine vazife olanı unutup, ezilenin üstüne vazife olanı, büyük bir yüzsüzlükle baş gündemleri yapmaktadırlar.

Ezen ve ezilen ulus komünistlerinin aralarında yaptıkları işbölümü, bütün ülkelerin öncü işçilerinin ve komünistlerinin, gele-

KURTULUŞ

cekte işçi sınıfının en geniş birliğinin, bugünkü zoraki ve baskılanmış birliklere feda edilmemesi için, geçici olarak kabullendikleri bir zorunluluktur. Fabrika temelinde bir arada yaşayan, üreten ve mücadele eden farklı milliyetlerden işçilerin oluşturacağı birlik, hem her bir ülkedeki mücadelenin bölünmesini önlemek, hem de farklı ülkelerdeki sınıf iktidarlarının milliyetçilik bulaşığından kurtulması için de zorunludur.

Farklı ulusların tanınması, ayrılma hakkının somut olarak desteklenmesi, ulusal eşitsizliklerin ve güvensizliğin giderilmesinin koşullarını oluşturacağı içindir. Bu durumda da ayrılma ve ayrı devlet kurma somut talebi, gerçek bir birliğin nesnel zeminini hazırlaması, oluşturması nedeniyle gündeme gelmiş olmalıdır.

Hem çeşitli burjuva kesimlerin ve militarizmin iddiaları hem de oligarşinin korkularının konusu olmasından *ayrı olarak* AB'nin ideolojisi ve politikaları, bu yönüyle incelendiğinde sonuç olarak işçi sınıfını *bölücü* bir potansiyel taşımaktadır. İşçi sınıfının birliğini ve mücadele gücünü, perspektiflerini parçalamaktadır. Bugünkü haliyle AB, Türkiye'nin 'Kürt Meselesi'ni azınlık hakları çerçevesinde tanımlayarak, burjuvazinin korkularına çare olmak istemektedir. Gerçekten TC'nin bu sorun ekseninde üniter yapısını ne kadar sürdürebileceği, nasıl sürdürebileceği soruları ve kaygıları AB'nin azınlıklar formülü çerçevesinde karşılıklarını bulmakta, böylece, ulusal sorunun çözümünde ayrılık hakkının dışlanması ile olası radikal kopuşların önüne geçilmek istenmektedir. Bu politika, AB'nin bütün yumurtalarını TC sepetine koyduğu ve koyacağı anlamına gelmemekle birlikte, kendi yörüngesine girmiş bir TC'nin AB'nin çıkarına olacağı da bir vakiadır. Bu nedenle denklem sadece 'Kürt Mesele'sindeki görünür aktörlerle çözülemez. Bu denkleme, AB - ABD tekeli rekabetinin alanı olarak Türkiye, yine aynı meseleden olmak üzere bir bütün olarak Kürdistan ve Kıbrıs konuları dahil edilmek zorundadır. Bu nedenle "AB ideolojisi bölücüdür" derken, her türlü sağ ve milliyetçi 'sol'un iddialarının aksine, AB'nin politikalarının 'milliyetler temelinde bölücü olduğu' yargısı ifade edilmemektedir. Kuşku-

AVRUPA BİRLİĞİ

suz ki bu politikalar içinde olası durumlar için farklı senaryoların geliştirildiği öngörülebilir. Ama bunlar AB'nin bugünkü politikalarının, esas olarak ulusal kurtuluş yönünde gelişen olayları ve bu yöndeki talepleri, dinamikleri göz önüne almaksızın, onları dışlamak suretiyle, TC'nin birliğinin sürdürülmesinden yana, bunu amaçlayan bir yerden geliştirildiğini görmemizi engellememelidir. Bu yönüyle, (federasyon, özerklik vb'ni gündeme getirerek de olsa) Kürt ulusunun ayrı devlet kurma talebini mutlak olarak dışlayan bir yerden çözüm yelpazesini tanımlayarak uluslar arasında eşitliğin tesis edilmesini sakatlamakta, eksik bırakmakta, eşitliği bu düzeyde dışlamakta ve bu nedenle de işçi sınıfının birliğinin nesnel temellerini yadsıyarak *bölücü* bir işlev görmektedir. AB'nin bu yöndeki güdülemesinin de mutlak olmadığı, TC'nin birliğinin imkanlarını, azınlıklar temelinde bir formül ile sağlarken, bu müdahale nedeniyle Türk ve Kürt işçi sınıfının birliğini sağlamanın temellerini zedelediğini, ayrılma ve bağımsızlık seçeneklerini baştan dışlamak suretiyle, gelişecek çözümlerin Kürt ulusunun gerçek iradesi olarak şekillenmesini engellemiş olduğunu ayrıca belirtmek gerekmektedir!

Kuşkusuz Kürtler, bütün seçeneklerin eşit olarak tartışıldığı bir süreç sonunda, kendi kararlarını vermelidirler ve bu karar, bireysel haklar, özerklik ve benzeri çerçevede şekillenebileceği gibi, tam tersine ayrılmak, ayrı devlet olmak şeklinde de şekillenebilir. Ama burada tercihlerin bir ya da bir kaçını saklayarak varılmak istenen sonuçlardan hiç biri, ulusal sorunu hangi çerçevede olursa olsun çözemez. Örneğin, ÖDP eski genel başkanı Ufuk Uras'ın⁷ Kürt televizyonu Roj TV'de konuşma yaparken, dönüp dönüp de, "biz birliğin garantisiz ve bizim politikalarımız bölünmeye engeldir, engeller" diye tepinmesi, zaten halihazırda birlikten yana tavır belirtmiş olan Kürtlerin, ulusal gururlarına yapılmış bir hakaret dışında ne ifade edebilir ki? Buna rağmen,

---

⁷ "Birlikte Yaşam" kampanyası çerçevesinde yapılan bir konuşmadan söz ediliyor.

KURTULUŞ

bir Kürt temsilcisinin çıkıp da, "efendi onu biz beyan ediyoruz, ama bir zahmet sen de bizim en az siz Türkler kadar devlet olma hakkımız var, onu bir zikrediver de, bu birlik gönüllü mü zorunlu mu oluyor, onu bilelim" dememesi, demokrasi denen kavrama kimin ne kadar yaklaştığının bir göstergesi olsa gerek.